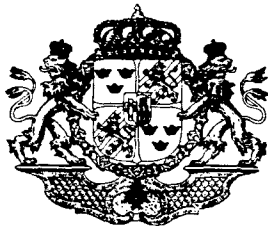


SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
HÄLSO- OCH SJUKVÅRD



HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

VID ARMÉN ÅR 1917

AV

KUNGL. ARMÉFÖRVALTNINGENS
SJUKVÅRDSSTYRELSE

STOCKHOLM 1918

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

181476

INLEDNING TILL

**Hälso- och sjukvård vid försvaret / Försvarets sjukvårdsstyrelse.
– Stockholm, 1912-1970. - (Sveriges officiella statistik).**

Täckningsår: 1911-1969.

1911-1913: Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses underdåniga berättelse.

1914-1930: Hälso- och sjukvård vid armén.

**1931-1936: Hälso- och sjukvård vid armén samt flygvapnet /
Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse ; Flygstyrelsen.**

**1937-1942: Hälso- och sjukvård vid armén och flygvapnet samt veterinärvård
vid armén / Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse ;
Flygförvaltningen ; Överfältveterinären.**

**1943-1944: Hälso- och sjukvård vid försvaret och veterinärvård vid armén /
Försvarets sjukvårdsförvaltning; Överfältveterinären.**

**Från 1943 ingår även Hälso- och sjukvård vid marinen, som utkom 1911-
1942, i denna serie.**

1911-1936 ingår veterinärvård vid armén i ett särskilt avsnitt i denna serie.

Föregångare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. K, Hälso- och sjukvården. 1,
Sundhetskollégii underdåniga berättelse för år ... – Stockholm : Norstedt,
1864-1912. - Sundhetskollégium ersattes 1879 av Medicinalstyrelsen.
Täckningsår: 1861-1910 = Ny följd 1-50.

Efterföljare:

Hälso- och sjukvård vid försvaret / Försvarets sjukvårdsstyrelse. – Stockholm :
1973–1975. – (Sveriges officiella statistik).
Täckningsår: 1970/72-1973/74.

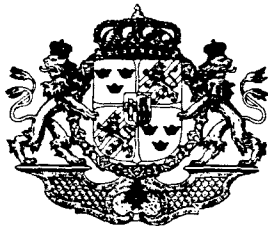
Veterinärvård vid armén /Överfältveterinären. – Stockholm : 1946-1957. –
(Sveriges officiella statistik).
Täckningsår: 1945-1955.

Översiktspublikation:

Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller : utöver i del I och del II
publicerade t.o.m. år 1950 / Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1960.
S. 163: Tab. 157. Militära sjukvården 1903-1947.

Hälso- och sjukvård vid armén. År 1917. – (Sveriges officiella statistik).
Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2011.

SVERIGES OFFICIELLA STATISTIK
HÄLSO- OCH SJUKVÅRD



HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

VID ARMÉN ÅR 1917

AV

KUNGL. ARMÉFÖRVALTNINGENS
SJUKVÅRDSSTYRELSE

STOCKHOLM 1918

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

181476

TILL KONUNGEN.

Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse får härmed avgiva underdånig berättelse över sin verksamhet samt över hälso- och sjukvården ävensom veterinärvården vid armén under år 1917.

Stockholm den 15 juni 1918.

Underdånigst

Fritz Bauer

Peter Schmidt

A. H. Christenson

/ Clas Odhner

INNEHÅLL.

[Medieval stil (1, 2, 3...) betecknar att siffrorna endast äro approximativa.]

TEXTAVDELNING.

	Sid.
A. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses verksamhet å fältläkarbyrån	3
B. Hälso- och sjukvården vid armén.	
1. Fältläkarkåren	5
2. Viktigare bestämmelser och föreskrifter rörande arméns sjukvård m. m.	6
3. Utdrag ur läkarnas årsberättelser	9
C. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses verksamhet å fältveterinärbyrån	92
D. Veterinärvården vid armén.	
1. Fältveterinärkåren	93
2. Utdrag ur veterinärernas årsberättelser	94

TABELLBILAGOR.

Tab. 1. Tablå över truppsjukvårdsanslaget	122
2. Sammandrag av rapporterna om läkarbesiktningarna å värnpliktiga	126
3—4. Översikt av kassationsorsaker vid läkarbesiktningarna å värnpliktiga	128
5. Översikt av ändringar i förut inskrivnas värnpliktsförhållanden inom olika inskrivningsområden	130
6. Olika kassationsorsakers procentiska andel av samtliga kassationer hos förut inskrivna värnpliktiga	131
7. På grund av kroppsfel eller sjukdom frikallade i % av prövade inom olika inskrivningsområden	131
8. Sjukligheten bland manskapet vid arméns truppförband	132
9. Sjukdomar bland manskapet vid arméns truppförband	136
10. Vissa epidemiska sjukdomar månadsvis	152
11. Smittsamma könssjukdomar bland fast anställda och värnpliktiga inom armén	160
12. Dödlighet bland arméns manskap inom olika områden och efter ålder	161
13. Revaccination av manskap vid armén	162
14. Å garnisonssjukhusen vårdade sjuka	163
15. Å garnisonssjukhusen vårdade sjukdomsfall	164
16. Å garnisonssjukhuset i Stockholm operativt behandlade sjukdomsfall och utförda operationer å intagna patienter	170
17. D:o å garnisonssjukhuset vid Karlsborg	177
18. D:o å garnisonssjukhuset i Boden	178
19. D:o å garnisonssjukhuset i Skövde	181
20. D:o å garnisonssjukhuset å Visborgs slätt	182
21. Tablå över truppveterinärvårdsanslaget	186
22. Översikt av sjukligheten bland arméns stambästar	190
23. Sammandrag av hästsjukbesked	191
24. Själv döda hästar	194
25. Avlivade hästar	195
26. Kasserade hästar	196

TABLE DES MATIÈRES.

	Page.
A. Activité du bureau médical de la Direction de l'Administration médicale de l'armée . . .	3
B. Service sanitaire et soins aux malades dans l'armée.	
1. Corps des médecins militaires	5
2. Réglemens et stipulations importants concernant le service de santé etc. de l'armée pendant l'année	6
3. Extraits des rapports annuels des médecins militaires	9
C. Activité du bureau vétérinaire de la Direction de l'Administration médicale de l'armée .	92
D. Service vétérinaire de l'armée.	
1. Corps des vétérinaires militaires	93
3. Extraits des rapports annuels des vétérinaires militaires	94

Tableaux.	Page.
Tabl. 1. Relevé des crédits alloués au service sanitaire des troupes	122
<i>Col. 1: Régiments ou détachements. Col. 2: Fonds réservés de l'année précédente. Col. 3: Allocation de l'année. Col. 4: Recettes extraordinaires. Col. 5: Allocations extraordinaires. Col. 6: Total. Col. 7: Excédent de dépenses de l'année. Col. 8: Excédent des dépenses de l'année précédente. Col. 9: Dépenses de l'année courante. Col. 10: Total. Col. 11: Fonds réservés à l'année suivante. Col. 12: Nombre des jours de service. Col. 13—22: Dépenses par jour et par soldat en ore. Col. 13: Articles sanitaires, Col. 14: Fournitures, Col. 15: Acquisition des fournitures nouvelles. Col. 16: Entretien. Col. 17: Blanchissage. Col. 18: Médicaments. Col. 19: Transferts. Col. 20: Dépenses diverses. Col. 21: Pour épidémies. Col. 22: Total.</i>	
2. Résumé des rapports sur les inspections médicales des conscriptionnaires	126
<i>Col. 2: Examinés. Col. 3—9: Non conscrits. Col. 10—14: Conscrits.</i>	
3—4. Résumé des causes de réformation des conscriptionnaires	128
5. Résumé des rapports sur les modifications des relations de service des conscrits . .	130
6. Causes de réformation des conscrits	131
7. Non enrôlés par suite de vice de formation ou de maladie en % de tous les examinés	131
8. Morbidité parmi les soldats	132
<i>Col. 1: Régiments. Col. 2: Total des jours d'exercice. Col. 3: Restés de l'année précédente. Col. 4—6: Malades entrés (par âge). Col. 7—18: Malades entrés (par mois). Col. 19: Malades (restés et entrés) à la chambre et à l'infirmerie. Col. 20: Malades (restés et entrés) à l'hôpital militaire. Col. 21: Malades (restés et entrés) à l'hôpital civil. Col. 22: Total des malades (restés et entrés). Col. 23: Sortis capables de continuer leur service militaire. Col. 24: Sortis incapables de reprendre leur service militaire. Col. 25: Décédés. Col. 26: Nombre des malades restant à l'année suivante. Col. 27: Nombre des journées de traitement. Col. 28: Journées de malades pour 100 jours d'exercice.</i>	
9. Maladies parmi les soldats	136
<i>Numéros des colonnes correspondant aux numéros de la nomenclature des maladies. Groupe I: Vices de formation ou de développement. Groupe II: Maladies d'infection aiguës. Groupe III: Maladies zooparasitaires. Groupe IV: Maladies d'infection chroniques. Groupe V: Maladies constitutionnelles. Groupe VI: Maladies d'intoxication chroniques. Groupe VII: Maladies mentales. Groupe VIII: Maladies du système nerveux. Groupe IX: Maladies des yeux. Groupe X: Maladies des oreilles. Groupe XI: Maladies de l'appareil circulatoire. Groupe XII: Maladies de l'appareil respiratoire. Groupe XIII: Maladies de l'appareil digestif. Groupe XIV: Maladies non vénériennes de l'appareil génito-urinaire. Groupe XV: Maladies de l'appareil locomoteur et du système osseux. Groupe XVI: Maladies de la peau et du tissu cellulaire. Groupe XVII: Tumeurs. Groupe XVIII: Ruptures et distensions des muscles et tendons. Col. 146: Distorsions. Col. 147 a, b: Luxations, simples, compl. Col. 148 a, b: Fractures, simples, compl. Col. 149: Contusions. Col. 150: Blessures d'armes tranchantes ou pointues. Col. 151: Blessures d'armes à feu. Col. 152: Excoriations causées par la chaussure. Col. 153: Excoriations causées par l'équitation. Col. 154: Brûlures et traumatismes causés par explosion. Col. 155: Engelures. Col. 156: Coups de soleil et coups de chaleur. Col. 157: Intoxications aiguës. Col. 158: Traumatismes d'autres sortes. Col. 159: Suicides, tentatives de suicide. Col. 160: Maladies indéterminées. Col. 161: Cas d'observation. Col. 162: Total des malades entrés.</i>	
10. Certaines maladies épidémiques par mois	152
11. Maladies vénériennes dans l'armée	160
12. Mortalité et causes de mort parmi les soldats	161
13. Revaccinations des soldats	162
14. Malades traités dans les hôpitaux de garnison	163
15. Maladies traitées dans les hôpitaux de garnison	164
16—20. Opérations pratiquées dans les hôpitaux de garnison	170
21. Tableau des crédits alloués au service vétérinaire des troupes	186
22. Aperçu de la morbidité parmi les chevaux de l'armée	190
23. Résumé des rapports sur les maladies des chevaux de l'armée	191
24. Chevaux décédés	194
25. Chevaux tués	195
26. Chevaux réformés	196

Note. Chiffres en types spéciaux (1, 2, 3...) ne sont à regarder comme approximatifs.

P. A. V. Nettelblad.

(1908—1917.)

Under det arbetsår, som denna berättelse omfattar, har ombyte av chef för Sjukvårdsstyrelsen ägt rum, i det att generalfältläkaren P. A. V. Nettelblad vid uppnådd pensionsålder avgick den 15 september 1917. Såsom Styrelsens förste chef, i vilken egenskap han kvarstod under nära 10 år, är det tydligt, att han i viss mån skulle sätta sin prägel på verksamheten inom densamma.

Innan detta ämbetsverk inrättades, saknade arméns sjukvårds- och veterinärväsende så gott som målsmanskap inom den centrala förvaltningen. En del ärenden hörde till Medicinalstyrelsen, andra lydde under Arméförvaltningens intendentsdepartement, vissa grenar voro helt och hållet försummade. Det var därför ingen lätt uppgift, som den nye chefen fick, att bringa ordning i dessa grenar. Men Nettelblad ägde de bästa förutsättningar härför. Under mångårig tjänstgöring i olika befattningar såsom militärläkare, varvid han hade passerat alla militärläkargraderna, och med en omfattande praktisk läkarverksamhet bakom sig, ägde han ej blott mångsidig utbildning utan också rikt mått av erfarenhet. Härtill kom ett varmt intresse för kallet. Med kraft och energi grep han också genast från början verket an, att reformera arméns hälso- och sjukvård. Om det icke lyckades honom att i alla delar genomdriva de reformer och önskemål, som en modern hälso- och sjukvård kunna göra anspråk på, torde skulden härför icke med skäl kunna kastas på honom. Det må därför erinras därom, att kraven i dessa avseenden hava hastigt vuxit fram, särskilt efter beslutet om ny härordning och än mer efter krigets utbrott, under det att behövliga medel långt ifrån hava stått till förfogande. Mången gång har det också varit nödvändigt att med minsta möjliga utgifter söka ordna på bästa möjliga sätt. Då en del truppförband ännu sakna kasernbyggnader, är det också tydligt, att hälso- och sjukvården i många avseenden icke kunnat fullt tillgodoses.

Under Nettelblads tid hava emellertid avsevärda förbättringar på hithörande områden blivit genomförda. Här må blott omnämnas, att flera moderna sjukhus blivit uppförda eller planlagda och äldre erhållit tidsenlig inredning. Utrustningen av sjukvårdsmateriel har moderniserats och betydligt tillökats. Sjukvårdspersonalen har erhållit långt bättre utbildning samt dessutom utökats. Militärläkarkåren har omorganiserats, och tack vare Dr. Nettelblads personliga insats hava i samband härmed fältläkarbeställningar på stat tillkommit. I samband med den nya omorganisationen har också en reservstat upprättats för fältläkarkåren. Dessutom hava anordningar vid-

tagits för bättre utbildning av läkarpersonalen vid armén, särskilt på det taktiska området. På förvaltnings-, fältutrustnings- och mobiliseringsfrågor har nedlagts ett omfattande arbete.

Men även åt den militärveterinära avdelningen av Sjukvårdsstyrelsen ägnade Nettelblad varmt intresse. Såsom bevis härpå kan framhållas, att förslag hava framlagts vid olika tillfällen om förbättring av militärveterinärernas ekonomiska ställning, och under hans sista tjänstgöringsår utarbetades av särskilt tillkallade sakkunniga förslag till omorganisation av fältveterinärkåren, vilket i den omarbetning, som av Arméförvaltningen gjordes, i huvudsak upptogs av Kungl. Maj:t och vann riksdagens bifall.

Under Nettelblads tid har antalet arbetskrafter i Sjukvårdsstyrelsen utökats.

I sammanhang härmed bör också framhållas, att Nettelblad i Svenska Röda korsets verksamhet har nedlagt ett förtjänstfullt arbete.

Det är med få ord ett omfattande och framgångsrikt arbete, som utförts på ifrågavarande områden under den tid Generalfältläkare Nettelblad var chef för Sjukvårdsstyrelsen, mycket därav på grund av hans personliga insats. Generalfältläkare Nettelblad kände sig också alltid med starka band fästad vid det ämbetsverk, vars förste chef han var, samt vid de kårer, som lydde under honom.

A. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses verksamhet å fältläkarbyrån.

Under år 1917 hava å fältläkarbyrån handlagts 4 166 ärenden, därav 291 av hemlig natur.

Bland viktigare icke hemliga ärenden, som under året handlagts å fältläkarbyrån, må nämnas följande utredningar, förslag eller utlåtanden:

Utredning angående sjukligheten i kaserner och dess bekämpande (påbörjad 1916).

Avtal mellan Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och direktionen för Svenska Röda korsets sjuksköterskehem angående anställande vid armén av Röda korset tillhörande sjuksköterskor.

Utlåtande över särskilda sakkunnigas »betänkande angående den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden».

Förslag angående framflyttning av tiden för inskrivningsförrättningarna.

Utlåtande över särskilda sakkunnigas förslag till ändrade bestämmelser rörande färgblindhet.

Utlåtande över särskilda sakkunnigas framställning rörande förändringar i gällande bestämmelser om undervisningen vid universiteten och Karolinska institutet i anledning av tillämpningen av värnpliktslagen den 17 september 1914. (Angående tjänsteårs- och pensionsberäkning för värnpliktiga medicinare och veterinärer för den tid, de fullgöra sin värnpliktsutbildning).

Utredning angående frågan om gemensamt sjukhus för Vaxholms grenadjärregemente och Vaxholms kustartilleriregemente.

Utredning och förslag angående bättre sjukutrymme vid truppförbanden.

Utlåtande över förslag till ny nådig förordning angående arméns reserver av befäl och civilmilitär personal (reservbefälsförordning).

Anställande av försök vid stängning av evakueringskanaler vid sjukhusen.

Förslag angående bestämmelser för fackutbildning och facktjänstgöring för värnpliktiga läkare, veterinärer, tandläkare och apotekare.

Påpekande angående blindtarmsinflammation.

Meddelande angående redovisning i kvartalsbeskeden.

Särskilda sakkunniga hava under året tillkallats

för utarbetande av förslag beträffande komplettering av gällande bestämmelser angående hälso- och sjukvårdens handhavande vid arméns truppförband m. m. (K. brev den 26 oktober);

för utarbetande av plan för ordnande av det militära sjuktransportväsendet under krig (K. brev den 16 november) samt

för verkställande av utredning rörande inom landet befintlig sjukvårdsmateriel m. m. (K. brev den 7 december).

En kommitté har tillsatts för verkställande av utredning rörande samarbete mellan civila och militära sjukhus m. m. (K. brev den 9 november).

Genom nådigt beslut den 15 september 1916 tillkallade sakkunniga för utredande av vissa frågor, som stå i sammanhang med planläggningen av krigssjukhus, hava under året avlämnat betänkande i form av »planer till krigssjukhus vid armén» (hemlig).

Sjukvårdsstyrelsen har tvenne gånger under året samlat fältläkarna till möte för att gemensamt med Styrelsen avhandla en del viktigare frågor rörande arméns sjukvård och därmed i sammanhang stående frågor. Det första av dessa möten ägde rum i Stockholm den 14 och 15 april, det andra i Linköping den 9 september i anslutning till svenska militärläkarföreningens årsmöte därstädes.

Taktiska övningar för militärläkare hava hållits inom III. arméfördelningen.

Militärläkarkurs har varit anordnad vid garnisonssjukhuset i Stockholm under tiden 12 oktober—22 december. Densamma har därunder genomgåts av bataljonsläkarna L. M. Möller, E. J. Heijbel, E. J. Kindström, O. R. Hybinette, O. Wistrand, I. B. Dalsjö samt bataljonsläkarna vid fältläkarkåren H. Nordlund, O. Nordlander, H. M. L. Key-Åberg och E. F. Lindstedt.

Resestipendier hava under året tilldelats följande: Fältläkare A. Gullström för studier i Tyskland av inskrivningsväsendet (K. brev den 23 mars), fyra kirurger och åtta tandläkare för att i Tyskland idka studier i käkkirurgi och protéslära (K. brev den 28 mars), fältläkare T. A. U. Sjögren för att studera invalidvårdanstalterna i Tyskland, regementsläkare G. Möller för att i Österrike idka studier rörande sanitetsväsendets och sanitetstjänstens organisation under vinterförhållanden, regementsläkare E. W. Schildt för att i Danmark och Norge idka militärmedicinska studier, bataljonsläkare G. A. W. P. Wingren för idkande av studier i mag- och tarmsjukdomar i Tyskland och Danmark (K. brev den 23 november) samt fältläkare A. Gullström, major T. M. G. Alsterlund, kaptenerna S. E. T. Carlsson och S. O. Wijkmán för att under nu pågående krig studera sjuktransportväsendet, major Alsterlund inom franska armén, de övriga inom tyska eller österrikiskungerska armén (K. brev den 31 december).

B. Hälso- och sjukvården vid armén.

1. Fältläkarkåren.

Under år 1917 har fältläkarkåren undergått de förändringar, som framgå av följande tabell:

Beställningar	Lediga vid årets början	Ledigblivna genom			Summa	Återbesatta	Lediga tjänster, som icke skola återbesättas enl. den nya organisationen	Lediga vid årets slut
		transport, befordran eller nyfästning	avsked	dödsfall				
Generalfältläkare	—	—	1	—	1	1	—	—
Fältläkare	—	¹ 2	—	—	2	2	—	—
Regementsläkare	6	² 7	³ 3	2	18	14	—	4
Bataljonsläkare	⁴ 12	10	⁵ 1	—	23	7	⁶ 1	⁴ 15
Bataljonsläkare vid kåren	1	⁷ 14	—	—	15	8	—	7
Fältläkarstipendiater	4	1	⁸ 1	—	6	6	—	—
Summa	23	34	6	2	65	38	1	26

Generalfältläkare P. A. V. Nettelblad har erhållit nådigt avsked med skyldighet för honom att inträda såsom generalfältläkare i Generalitetets reserv.

Under året hava avlidit regementsläkarna O. Lindstrand och K. J. A. Collin samt fältläkarstipendiaten i fältläkarkårens reserv I. S. H. Thulin.

Till generalfältläkare och chef för Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse har utnämnts överläkaren vid Malmö allmänna sjukhus, medicine doktor F. J. Bauer. Till fältläkare med lön på stat fr. o. m. den 1 januari 1918 hava utnämnts vid III. arméfördelningen fältläkare G. Ekelund samt vid VI. arméfördelningen fältläkare J. T. Thorné.

Bataljonsläkarna E. W. Bjerner, A. O. Winberg, C. O. L. Brodin, E. F. Ståhlberg, C. J. Hiort av Ornäs, J. O. O. H. Hansson, G. A. W. P. Win-

¹ Nyinrättade fr. o. m. 1918 års ingång. — ² Därav en nyinrättad fr. o. m. 1918 års ingång.
 — ³ Fältläkarna O. P. Sörensen och J. T. L. Falck samt regementsläkaren I. F. C. Ammitzböll.
 — ⁴ Av dessa skola 2 vakanta beställningar vid K 4 och K 7 tillsättas först vid nuvarande regementsläkares avgång. — ⁵ Bataljonsläkaren E. V. Kylin. — ⁶ Vid A 9. — ⁷ 8 av dessa nyinrättade fr. o. m. 1918 års ingång. — ⁸ Fältläkarstipendiaten N. O. Sörlander.

gren och G. S. Wigh hava under året fått sig tilldelade högre lön. Bataljonsläkarna vid fältläkarkåren J. R. Odenius och F. Gernandt hava erhållit respektive ett andra och ett första lönetillägg.

Fältläkarkårens nya organisation har med undantag av att bataljonsläkarbeställningarna vid Smålands husarregemente och Kronprinsens husarregemente icke kunna besättas, så länge de nuvarande regementsläkarna där kvarstå, under året helt genomförts, i det att samtliga arméfördelningar från och med 1918 erhållit sin med lön på stat upptagna fältläkare samt att den nya organisationen från samma tid även börjat tillämpas vid positionsartilleriregementet. Antalet bataljonsläkarbeställningar vid fältläkarkåren har uppbringats till sitt definitiva antal eller 44. Antalet stipendiatbefattningar har bibehållits som förut eller 24.

Beställningarna på fältläkarkårens reservstat ökas från och med 1918 med 2 regementsläkare och 2 bataljonsläkare samt utgöras vid årsskiftet 1917—18 av 1 fältläkare, 7 regementsläkare och 4 bataljonsläkare. Av dessa äro vid samma tid vakanta 1 fältläkar-, 1 regementsläkar- och 4 bataljonsläkarbeställningar. 1 fältläkare och 1 regementsläkare hava under året övergått till beställningar på stat, 2 regementsläkare hava tillkommit.

Fältläkarkårens reserv har under 1917 ökats med 2 fältläkare, 19 bataljonsläkare och 9 fältläkarstipendiater, men minskats med 2 regementsläkare, 9 bataljonsläkare och 19 fältläkarstipendiater. Den bestod vid årsskiftet 1917—18 av 6 fältläkare, 9 regementsläkare, 51 bataljonsläkare och 30 fältläkarstipendiater.

2. Viktigare bestämmelser och föreskrifter rörande arméns sjukvård m. m. under år 1917.

a. Kungliga kungörelser och förordningar samt reglementen.

Den 19 maj. Kungl. kungörelse om ändrad lydelse av § 4, mom. 2 och 3, samt § 15, mom. 2, i reglementet angående förplägnaden vid arméns truppförband i fred (fredsförplägnadsreglementet) den 11 oktober 1907. Sv. författn. saml. n:r 432.

Den 19 juni. Kungl. kungörelse om ändring av nådiga kungörelsen den 22 juni 1911 angående villkor och bestämmelser för åtnjutande av nya avlöningsförmåner vid fältläkarkåren. Sv. författn. saml. n:r 433.

Den 1 augusti. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses cirkulär angående vid arméns truppförband tjänstgörande läkares åligganden. Sv. författn. saml. n:r 591.

Den 1 augusti. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses förnyade cirkulär med föreskrifter för avfattandet av militärläkarnas ämbetsrapporter angående hälso- och sjukvården vid hären. Sv. författn. saml. n:r 592.

b. Kungliga brev och ämbetsskrivelser.

Den 16 januari. Uppgift å för vapenövningar, skolor och utbildningskurser gällande föreskrifter jämte förteckning över i regeln årligen återkommande generalorder.

Den 20 januari. Angående förändrade grunder för mathållningen vid armén.

Den 26 januari. Angående revaccinering av vissa värnpliktiga.

Den 23 februari. Angående anordnande av telefonförbindelser till militära etablissemang och expeditioner.

Den 2 mars. Angående överstyrelsens för Svenska Röda korset framställningar rörande avlöning och underhåll åt viss sjukvårdspersonal m. m.

Den 9 mars. Angående utbildningen under år 1917 av vissa vapenföra värnpliktiga medicine studerande.

Den 28 mars. Anvisande av ytterligare medel till åtgärder för motverkande av epidemisk hjärnhinneinflammation m. m.

Den 27 april. Tillstånd för ordinarie bataljonsläkare att med sin militära tjänst förena andre stadsdistriktsläkartjänst.

Den 25 maj. Tillstånd för ordinarie regementsläkare att intill utgången av år 1921 med sin militära tjänst förena stadsdistriktsläkartjänst.

Den 12 juni. Angående fortsatt tillämpning av nu gällande normalportionsstat vid armén m. m.

Den 19 juni. Bestämmelser angående omfattningen av i § 93 inskrivningsförrordningen för värnpliktiga medicinare m. fl. omförmäld »viss, bestämd studiekurs».

Den 19 juni. Bemyndigande för generalfältläkaren att till tjänstgöring fördela vissa värnpliktiga läkare och veterinärer.

Den 6 juli. Tillstånd för ordinarie bataljonsläkare att tillsvidare med sin militära tjänst förena underläkarbefattning å lasarett.

Den 6 juli. Angående försök och utredning ifråga om lämplig modell å sjuktransportvagn.

Den 9 juli. Bestämmelser om bärande av idrotts- eller dylika märken till uniform.

Den 13 juli. Tillstånd för ordinarie regementsläkare att tillsvidare med sin militära tjänst förena skolläkarbefattning.

Den 13 juli. Tillstånd för ordinarie bataljonsläkare att intill utgången av år 1921 med sin militära tjänst förena stadsdistriktsläkartjänst.

Den 20 juli. Angående vissa förmåner åt personal, tillhörande Svenska Röda korset, under fälttjänstövningar.

Den 2 november. Tillstånd för ordinarie regementsläkare att tillsvidare med sin militära tjänst förena befattning såsom postläkare.

Den 2 november. Tillstånd för ordinarie regementsläkare att tillsvidare med sin militära tjänst förena skolläkarbefattning.

Den 9 november. Anvisande av ytterligare medel till åtgärder för motverkande av epidemisk hjärnhinneinflammation m. m.

Den 21 december. Tillstånd för ordinarie regementsläkare att med sin militära tjänst förena stadsdistriktsläkarbefattning.

Den 31 december. Bestämmelser rörande avlöning och underhåll åt viss sjukvårdspersonal m. m.

c. Generalorder.

Den 2 januari n:r 1. Bestämmelser m. m. beträffande beväringen tillhörande värnpliktiga.

Den 9 januari n:r 36. Krigsförplägnadsreglemente.

Den 14 februari n:r 198. Föreskrifter beträffande utbildning i sjukhus-tjänst av trängen tilldelade vapenföra studenter och likställda.

Den 20 februari n:r 225. Bestämmelser beträffande vissa värnpliktiga medicine kandidaters och tandläkares fullgörande av repetitionsövningarna i en följd.

Den 12 mars n:r 297. Bestämmelser beträffande sjukhusutbildningen av trängens fast anställda sjukvårdsmanskap.

Den 12 mars n:r 298. Bestämmelser beträffande sjukhusutbildning av volontärrekryter vid trängkårernas sjukvårdskompanier.

Den 12 mars n:r 299. Angående underbefälsutbildning av värnpliktiga underbefälselever i egentlig sjukvårdstjänst.

Den 16 mars n:r 311. Angående revaccinering av till krigstjänstgöring inryckande värnpliktiga.

Den 28 mars n:r 352. Bestämmelser beträffande vissa sjukvårdssoldat-skolor.

Den 23 april n:r 496. Föreskrifter beträffande tjänstgöringen för de vapenföra värnpliktiga medicine studerande, vilka skola inrycka till andra årets militärutbildning.

Den 30 maj n:r 666. Föreskrifter beträffande värnpliktiga läkares, tandläkares eller apotekares första tjänstgöring vid infanteriet 1917.

Den 30 maj n:r 672. Föreskrifter beträffande de trängen i egentlig sjukvårdstjänst för utbildning till läkarbiträden tilldelade icke vapenföra studenter och likställdas tjänstgöring 1917.

Den 20 juli n:r 877. Ändringar i »Tjänstgöringsreglemente för armén».

Den 24 juli n:r 735. Fälttjänstreglemente.

Den 31 augusti n:r 1102. Föreskrifter, beträffande fackutbildning för de trängen i egentlig sjukvårdstjänst för utbildning till läkarbiträden tilldelade icke vapenföra studenter och likställda, som inryckt till första tjänstgöring år 1917.

Den 31 augusti n:r 1104. Föreskrifter beträffande de till icke vapenföra för utbildning till läkarbiträden överförda studenter och likställda, vilka såsom vapenföra inryckt till första tjänstgöring år 1917.

Den 10 september n:r 1157. Bestämmelser beträffande sjukhusutbildningen av furir- och korpralskoleelever vid trängkårernas sjukvårdskompanier under utbildningsåret 1917—18.

Den 10 september n:r 1158. Bestämmelser beträffande sjukvårdskorpral-skolor under utbildningsåret 1917—18.

Den 25 september n:r 1271. Instruktion för expeditionstjänsten vid armén.

Den 25 september n:r 1271. Handbok till tjänstgöringsreglemente och till instruktion för expeditionstjänsten.

Den 9 oktober n:r 1335. Ändring av g.o. n:r 1157/1917 rörande viss sjukhusutbildning.

Den 9 oktober n:r 1336. Ändring av g.o. n:r 1158/1917 rörande viss sjukhusutbildning.

Den 9 november n:r 1520. Angående anordnande av kurser i allmän och personlig hygien.

d. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses rundskrivelser.

Den 9 februari. Angående sättet för insändande av apoteksräkningar från truppförbanden.

Den 31 mars. Angående vissa försiktighetsåtgärder i anledning av smittkoppsepidemi.

Den 23 augusti. Angående iakttagande av sparsamhet å truppförbandens sjuk- och veterinärvårdsanslag.

3. Utdrag ur läkarnas årsberättelser.

I. arméfördelningen.

a. Sundhetsinspektioner.

Norra skånska infanteriregementet å Ljungbyhed den 24 och 25 september.

Dagens styrkebesked upptog 2 520 man, varav 46 sjukskrivna.

Läkarvården bestriddes av regementsläkaren F. G. Ask, bataljonsläkaren vid fältläkarkåren G. Zechow och fältläkarstipendiaten G. Löfmark.

Vid regementet tjänstgjorde 1 sjukvårdssergeant, 3 indelta sjukvårdsbeställningsmän (furirer), 1 furir, 2 korpraler, 2 v. korpraler, 2 sjukvårdsvolontärer; vid skyddstruperna tjänstgjorde 1 furir; 1 indelt furir, som förut under året tjänstgjort vid regementet, var befriad från regementsövningarna.

Regementsläkarens arkiv var väl och ändamålsenligt ordnat.

Utbildningen av värnpliktiga sjukvårdsmän (14 st.) och sjukbärare (25 st.) inspekterades och hade de väl tillgodogjort sig utbildningen.

Regementet disponerar för sjukvårdsändamål en barack inom lägret å Ljungbyhed och sjukhuset vid Herrevadskloster. I baracken inrymmes 1 större sjuksal för lindrigare sjuka, lokal för sjukvårdsförrådet, 2 små rum för sjukvisitationen; å gavlarna voro skjul tillbyggda det ena för förbinderivagnarna, det andra avsett till väntrum för

sjukvisitationerna. Sjukvisitationslokalerna voro väl små och skjulet bereder under kalla och blåsiga dagar endast dåligt skydd åt de sjuka, som invänta sin tur vid sjukvisitationerna; det vore önskligt att rymligare lokaler kunde anskaffas till sjukvisitationerna. I sjukrum och övriga lokaler rådde god ordning. Sjukvårdsförrådet var tillräckligt och materielen väl och överskådligt förvarad. Sjukhuset å Herrevadskloster med sina 4 baracker är fullt tillräckligt såväl för I. 24 som för övriga tillfälligtvis till Ljungbyhed förlagda truppförband; det är i starkt behov av reparation beträffande såväl invändig målning som de sanitära anordningarna; vidare bör avloppsledningen utdragas så att den når till alla paviljongerna. I åtminstone den ena baracken, som avses för svårare sjuka, bör anskaffas nya järnsängar av sjukvårdsstyrelsens modell med tagel eller krollsprintmadrasser; i badavdelningen böra de gamla träbadkaren i mån av avgång ersättas med emaljerade. Å sjukhuset rådde i övrigt en mönstergill ordning. Sjuksköterska är placerad här.

Förläggningen i barackerna var under repetitionsövningarna med 4 årsklasser värnpliktiga väl trång, men då på grund av tjänstgöringens natur truppen en stor del av tiden vistas utomhus anser jag ej någon hygienisk våda ligga häri. Uppvärmnings- och ventilationsanordningarna äro primitiva men tillräckligt effektiva. Det är ett önskemål, att, för den händelse trupp även under framtiden för längre tid förlägges till Ljungbyhed, elektriskt ljus inledes i baracker och matsalar.

Beträffande truppens personliga hygien syntes TjR. § 133 efterlevas.

Tvätthusen, som ligga i barackens närhet, voro väl hållna och försedda med cementerade golv.

I kök, matsalar och diskrum rådde ordning och snygghet; kökspersonalen var iförd vita rockar; diskningen var omsorgsfullt skött. Matvarorna voro av utmärkt beskaffenhet och dagens mat väl tillagad; matrester förvarades under tak och avhämtades tillräckligt ofta; avfall och sopor förvarades ändamålsenligt.

Avloppsdiket från kök och diskrum bör utökas, så att det kan upptaga spillvatten från alla dessa.

Marketerilokaler voro väl hållna.

Mot vakt- och arrestlokalerna fanns ingen anmärkning.

Pissoarer och avträden voro väl hållna.

(Borgström.)

Skånska husarregementets avd. i Hälsingborg den 17 sept.

Dagens styrkebesked upptog 552 man, varav 14 sjukskrivna.

Läkarvården bestriddes av bataljonsläkaren O. Wistrand; regementsläkaren m. m. E. Hederström, eljest tjänstgörande vid 2 bat. i Landskrona, var närvarande vid sundhetsinspektionen. Vid bataljonen tjänstgjorde 2 sjukvårdsfurirer, 1 sjukvårdskorpral och 1 sjukvårdsryttare. Sjukvårdssoldatskola, omfattande 3 man, inspekterades och befunnos eleverna vara väl utbildade.

Läkarens arkiv, som delvis förvarades å sjukavdelningen, var väl ordnat; likaledes de till I. bataljonens expedition hörande handlingarna.

Regementets sjukavdelning, som omfattar 18 sjukplatser, varav en i isoleringsrum, har i allmänhet varit tillräcklig; vid större sjuklighet har någon av de i samma våning liggande lektionssalarna avdelats till sjukrum. Det vore dock önskvärt, att ytterligare isoleringsplatser kunde erhållas, så att två i st. f. ett rum ständigt stode disponibla härför. Å sjukhuset rådde ordning och snygghet och sjukvårdsmaterielen, såväl för den dagliga sjukvården som för mobiliseringsbehovet, var tillräcklig samt väl och omsorgsfullt förvarad. Sjuksköterska finnes ej, men vore det önskvärt att sådan kunde anställas vid truppförbandet; ansökan härom har förut ingivits men ej föranlett till någon åtgärd.

I logementen rådde ordning och snygghet och föreskrifterna i Tj. R. § 133 syntes noggrant efterlevas. Varje man hade särskilt dricksglas. Kapporna förvarades ej i logementen. Under repetitionsövningarna är förläggningen trång, 8—10 kbm. pr man. Urinoarer och vattenklosetter voro väl skötta. Torkrum finnas. Mot ventilationen kan den anmärkningen göras, att den enligt systemet för värmeledningens anordnande är sammankopplad med ventilationssystemet, så att, för den händelse fönster öppnas, under det värmeledningen är i gång, luften från ett logement kan sugas in i värmekammaren och sedan cirkulera i de övriga våningarna.

I kök, serveringsrum och matsal rådde exemplarisk snygghet: kökspersonalen var iklädd rena, tvättbara kläder; diskningen sköttes omsorgsfullt. Matvarorna voro av fullgod beskaffenhet och dagens mat var väl tillagad. Utrymmet för förvaring av matvaror var trångt och källaren dessutom i så måtto mindre ändamålsenlig, att golvet i densamma låg lägre än avloppsledningarna, så att vid sköljning av golven sköljvattnet måste uppsamlas och bäras upp. Särskild förvaringsplats för mjölk fanns ej men bör anordnas.

Matrester förvarades i särskild bod och avhämtades vid behov.

Köksavfall och sopor uppsamlades i behållare och förvarades under tak.

I marketenterilokalerna var rent och snyggt.

Badhuset innehöll badstu med dusch och bassäng för manskapet samt karbad för officerare och underofficerare. En skvadron bereddes varje dag tillfälle till bad. Sålunda fick var man bad en gång i veckan; överallt var snyggt och putsat.

Mot vakt- och arrestlokaler fanns ingen anmärkning.

Avträden och pissoarer (2 st.) voro synnerligen väl hållna. Tömning av avträdeskär! skedde genom stadens renhållningsverk. Det skulle vara lämpligt, att pissoarer kunde anbringas i närheten av vaktlokaler och expeditioner.

Gödselkistorna vid stallarna voro för små.

I underofficersbostäderna såväl i »villan» som de i kasärnens södra del befintliga, fanns ännu fukt, dock ej i sådan grad som 1914.

Inom etablissemetet rådde överallt en mönstergill ordning.

(Borgström.)

Skånska husarregementets avd. i Landskrona den 10 oktober.

Dagens styrkebesked upptog 385 man, varav 9 sjukskrivna.

Läkarvården bestriddes av regementsläkaren E. Hederström. Vid bataljonen tjänstgjorde 1 sjukvårdsfurir och 1 sjukvårdskorpral.

Regementsläkarens arkiv var väl skött.

Regementets sjukavdelning, som omfattar en större sjuksal och ett ganska stort isoleringsrum, var fullt tillräcklig för truppförbandets behov.

Sjukvårdsmaterielen var väl förvarad.

Logementena äro mörka i synnerhet i nedersta våningen. Överbeläggning förekom ej. Tvättrum funnos ej, utan fanns i varje logement ett tvättbord med lösa handfat, som skulle fyllas från en vattenkran och tömmas i balja; det är omöjligt att hålla snyggt under dessa förhållanden. Lämpligt vore att i förstugorna utanför logementen anordna tvättställ med 8 à 10 stälphandfat, vattenkranar och avlopp. Anhållan här om, åtföljt av kostnadsförslag, skulle insändas från truppförbandet i vederbörlig ordning.

Torkrum finnes ej men skulle anordnas. Nattpissoarer funnos ej och kunde av utrymmesskäl ej anordnas. TjR:s föreskrifter angående den personliga hygien efterlevdes. I madrasserna användes fr. o. m. repetitionsövningarnas början träull i st. f. halm och syntes detta lämpligt.

I kök, serveringsrum och matsal rådde exemplarisk ordning och snygghet; diskningen sköttes omsorgsfullt. Matvarorna voro av fullgod beskaffenhet och förvarades väl.

Ventilationen i köket, som är beläget under förrådet, ägde rum endast genom ventiler i väggarna, som ej kunde effektivt avlägsna imma och matos; önskligt vore, att en lufttrumma leddes genom förrådet och vinden.

Matrester förvarades i särskild bod och avhämtades vid behov.

Köksavfall och sopor förvarades på ändamålsenligt sätt.

Marketerilokalerna voro väl hållna.

Tillfälle till bad bereddes truppen genom överenskommelse med stadens varm- och kallbadhus. Dessutom hade truppen tillgång till tempererad dusch i exercishuset.

Vakt- och arrestlokaler voro utan anmärkning.

Avträden och pissoarer voro mycket väl hållna. Tömning av avträdeskärl skedde genom stadens renhållningsverk.

Inom etablissemnet rådde överallt en mönstergill ordning.

(Borgström.)

Skånska dragonregementet i Ystad den 14 nov.

Dagens styrkebesked upptog 714 man, varav 11 sjukskrivna.

Läkarvården bestriddes under vakans av regementsläkartjänsten av bataljonsläkaren vid fältläkarkåren Martin Ahlberg. Bataljonsläkaren Chr. Cavallin är på grund av sjukdom tjänstledig sedan 2 år tillbaka. Sjukvårdspersonalen utgjordes av 2 sjukvårdsfurirer, 2 sjukvårdskorpraler, 2 sjukvårdsvicekorpraler, 4 sjukvårdsryttare och 2 sjukvårdsryttare i regementet. Vid sjukhuset tjänstgjorde en sjuksköterska.

Sjukhuset är rymligt och tillräckligt för truppförbandets behov. Utredningen är ej tillfredsställande. Sängarna äro av äldre modell och ej lämpliga för vårdande av svårare sjuka. Lakan finnas ej i tillräcklig mängd. Instrumentalutredningen är otillräcklig så att instrument från bindtygen, avsedda för mobilisering, användas i den dagliga sjukvården. Då truppförbandets T. S. V. visar ett betydligt överskott, anser jag, att sängar av ny modell för sjukhus och lakan böra inköpas samt en uppsättning av instrument, instrumentskåp, operationsbord, instrumentbord m. m. anskaffas samt att ett särskilt rum anordnas, där olycksfall och mindre kirurgiska fall kunna behandlas. Sjukvårdsmaterielen för mobiliseringsbehovet var tillräcklig och synnerligen väl och omsorgsfullt förvarad. Även i övrigt rådde å sjukhuset mycket god ordning. Regementsläkarens arkiv var väl ordnat och förvarades i läkarens rum å sjukhuset.

Logementena voro rymliga; överbeläggning förekom ej. Den artificiella belysningen (gas) var otillfredsställande i synnerhet som gastrycket var dåligt. Elektriskt ljus borde införas i kasernetablissemnet och sjukhuset. Uppvärmningen, som skedde med kaminer i logementen, är vid stark kyla otillfredsställande. Centralvärmeledning borde anordnas. Golven i 1. bataljonens kasern voro utslitna, så att det var nästan omöjligt att åstadkomma en fullt tillfredsställande rengöring. I övrigt sköttes skurning och renhållning på ett mönstergillt sätt. Pissoarerna i 1. bataljonens kasern voro illaluktande och borde omändras. Tvättrummen i denna kasern voro för små. Torkrum funnos.

TjR:s föreskrifter angående den personliga hygienien efterlevdes; lakan och handdukar ombyttes tillräckligt ofta. I madrasserna användes träull i st. f. halm.

I kök, serveringsrum och matsal rådde en exemplarisk ordning och prydighet. Särskilt toaletterum för i köket tjänstgörande personal var anordnat med varmt och kallt vatten. Diskningen sköttes synnerligen omsorgsfullt.

Matvarorna voro av fullgod beskaffenhet och förvarades väl; källaren var olämplig i så måtto, att avlopp från densamma ej var anordnat, vilket försvårade renhållningen. Matrester förvarades i täckt bod och avhämtades tillräckligt ofta. Avfall och sopor förvarades under tak.

I marketerilokalerna var överallt fint och prydligt.

Badhuset med badstu och bassäng var väl hållet. Truppen erhöll här bad var annan vecka och dessutom dusch i tvättrummen.

Mot vakt- och arrestlokaler fanns ingen anmärkning.

Avträden och pissoarer voro väl hållna. Tömning av kärlen skedde genom stadens renhållningsverk.

Inom etablissemetet rådde överallt en utmärkt ordning.

(Borgström.)

b. Fördelningsläkarens årsberättelse.

Under året hava av mig inspekterats 20 sjukvårdsskolor av olika slag. Undervisningen vid skolorna, framförallt vid dem, som varit förlagda till T. 4, har varit väl skött och hava läkarna nedlagt mycken tid och arbete härå. Kunskaps- och lämplighetsnivån hos eleverna blir år från år sämre, så att vid nästan varje skola en eller flera måste underkännas; detta beror på rekryteringssvårigheterna, som får sitt uttryck såväl i sämre volontärmateriel som i stort antal vakanser, så att sämre möjlighet beredes läkarna att utvälja dugligt folk till sjukvårdsmanskaper. Såsom allmänt omdöme om sjukvårdsmanskapet vill jag framhålla, att det ej äro fullt lämpligt för sitt ansvarsfulla kall, beroende även därpå, att de kvarstanna för kort tid i tjänst. När en sjukvårdsbeställningsman genomgått rekrytutbildning, sjukvårdssoldat- och sjukvårdskorpralskola dröjer det ännu några månader innan han förvärvat den rutin, som endast erhålles genom att personligen och under ansvar deltaga i sjukvårdstjänstgöring, och då lämnar han i regel tjänsten. För att få dem att kvarstanna böra avlöningsförmånerna höjas och befordringsmöjligheterna ökas genom inrättande av ytterligare furirbeställningar. Dessutom böra sjukvårdssergeantsbeställningar finnas även å de större kavalleri- och artilleriregementena. Även bör något göras för att skaffa civilanställning åt sjukvårdsmanskaper och vill jag föreslå samarbete mellan Sjukvårdsstyrelsen och Medicinalstyrelsen så, att sjukvårdsfurirer och -korpraler, efter väl vitsordad tjänstgöring, kunna vid avskedstagandet få anställning å civila sjukvårdsinrättningar, särskilt hospital.

Vid samtliga truppförband har jag lett besiktningen enl. § 108 I. F. Då denna anordning här fortgått under 3 år, anser jag mig nu kunna uttala som min bestämda mening, att det är en stor fördel, att dessa ledas på ett enhetligt sätt, och har det icke vid något tillfälle varit förenat med svårigheter för truppförbandsläkarna och mig att komma till enhälliga beslut angående de värnpliktigas vidare tjänsteförhållanden. I särskild bilaga bifogas tabell, utvisande resultatet av besiktningen; denna har efter besiktningsresans slut tillställts samtliga regementsläkare. Såsom av tabellen framgår hava vid infanteriregementena sammanlagt 61 vid besiktningen befunnits dugliga endast i viss vapentjänst. Enligt G. O. 1/1917: II, 10 skola dessa kvarstanna vid truppförbandet och »utbildas, under vederbörlig hänsyn till den begränsning i dugligheten som föranlett hänförandet till ifrågavarande värnpliktskategori såsom vapenföra». Bland dessa hava uttagits sjukvårdsmän, sjukbärare, kuskar m. m. De övriga utbildas i vapentjänst, men befrias från längre och ansträngande marscher; man får således härigenom en kategori motsvarande »nur garnisonsdienstfäbig».

I detta sammanhang anser jag mig böra påpeka, att de värnpliktiga, som tilldelas trängen i enskild trängtjänst, med den tolkning som av inskrivningsmyndigheterna gives åt G. O. 1/1917: II, 1 och 10, ej uppfylla de fordringar, som tjänsten sedermera ställer på dem. Nu tilldelas nämligen detta truppslag endast sådana värnpliktiga, som äro »dugliga endast i viss vapentjänst» och den egentliga trängtjänsten ställer på en stor del av personalen stora fordringar på kroppsstyrka och duglighet i all tjänst. Det skulle vara lämpligare om det vid inskrivningsförrättningarna tilldelades trängen i egentlig trängtjänst hälften dugliga i all tjänst och hälften dugliga »endast i viss vapentjänst». Bestämmelse härom bör då inflyta i G. O. 1 ett följande år.

Sundhetsinspektioner hava av mig under året förrättats å 4 ställen och har jag dessutom vid tillfälliga besök inspekterat de hygieniska förhållandena vid truppförbanden. De tillfälliga förläggningarna äro tillfredsställande vid I. 25, men vid I. 11 och I. 24 äro en del av förlägningslokalerna mer eller mindre olämpliga.

Sjukligheten var under början av året stor, men har hälsotillståndet sedermera — även under november och december — varit gott.

Arméfördelningens trupper, med undantag av I. 16, I. 24, en del av K. 5, K. 6, K. 7 och ridande divisionen A. 3, hava deltagit i fälttjänstövningarna i Småland. Hälsotillståndet var synnerligen gott, så att under hela tiden endast 6 man behöfve avpolleteras. Sjukvårdsövningar anordnades i enlighet med gällande bestämmelser och visade det sig synnerligen förmånligt, att regementsläkarna vid infanteriregementena gjorts beridna. Däremot inverkade det menligt på sjukvårdsövningarna, att sjukvårdskompaniet endast markeras av en tropp på högst 40 man: med så liten styrka är det meningslöst att upprätta huvudförbandsplats och utsända bärslag. Skall sjukvårdskompani deltaga i fälttjänstövningar bör det bestå av stab och en pluton. Vid fälttjänstövningar bör dessutom trängkåren uppsätta, utom det under hela tiden etablerade etappsjukhuset, en sektion av en etappsjukvårdskader — försedd med transportautomobil, som kan apteras till sjuktransport — avsedd för anordnande för varje dag av etappsjukmottagning och transport av sjuka till järnvägsstation varifrån sjukhustågsvagn avgår. Först härigenom kan evakueringen av sjuka försiggå på ett fälmässigt och fullt betryggande sätt.

(Borgström.)

Tabell utvisande resultatet av besiktningar enl. § 108 I. F. inom I. arméfördelningen år 1917.

Truppförband.	Till krigstjänst odugliga.				Icke vapenföra.				Endast i viss vapentjänst dugliga.	
	före	vid	S:ma	%	före	vid	S:ma	%	S:ma	%
	förrättningen.	förrättningen.			förrättningen.	förrättningen.				
I. 7	2	5	7	0.9	1	7	8	1.0	17	2.1
I. 11	7	11	18	1.9	—	30	30	3.2	13	1.4
I. 16	1	3	4	0.5	—	9	9	1.2	9	1.2
I. 24	1	4	5	0.6	3	13	16	2.0	10	1.2
I. 25	6	7	13	1.6	—	23	23	2.8	12	1.5
K. 5	3	1	4	1.6	—	1	1	0.4	—	—
K. 6	—	—	—	—	—	2	2	0.9	—	—
K. 7	—	1	1	0.6	1	2	3	1.8	—	—
A. 3	8	2	10	1.4	2	10	12	1.7	—	—
T. 4	—	1	1	1.6	—	1	1	1.6	—	—
Summa	28	35	63	1.13	7	98	105	1.9	61	1.1

S:ma i viss vapentjänst vid infanteriregemente 61 = 1.48 %.

c. Truppförbandens årsberättelser.

Karlskrona grenadjärregemente.

Hälsotillståndet vid regementet tenderade även under början av detta år att visa samma nedslående bild som under de nästföregående båda åren, ja, under 1. kvartalet nådde sjukligheten sitt maximum med ett patientantal av 749, därav flera svåra och allvarsamma fall. Men redan mot slutet av kvartalet började en ljusning inträda, och under april månad sjunker patientantalet för att sedan under återstående delen av året hålla sig på en jämförelsevis låg nivå, så att hälsotillståndet under 2., 3. och 4. kvartalen kan betecknas såsom jämförelsevis gott. Det tyckes sålunda som om bedömandena från läkarnas och befällets sida och de hittills vidtagna hygieniska åtgärderna äntligen skulle hava burit frukt; mycket återstår dock ännu därvidlag att uträtta, i den mån som tillgångar och arbetskrafter räcka till. Och framför allt gäller detta om upplysningsverksamheten bland de värnpliktiga, att klara och utvidga deras begrepp om allmän och personlig hygien.

Med undantag av en mässlingsepidemi på 23 fall, därav flera ganska allvarsamma, under mars—april månad och en rubeolaepidemi på 33 fall vid ungefär samma tid, hava inga epidemier under året förekommit, endast ett par sporadiska fall av scarlatina och difteri. Särskilt mot den sistnämnda äga vi det bästa vapen i det visserligen primitiva men dock ganska tillfyllestgörande bakteriologiska laboratoriet å regements-sjukhuset. Tack vare detsamma kan numera varje tendens till difteriepidemi stäckas i sin linda. Alla misstänkta åkommor i näsa, svalg, de flesta fallen av angina o. s. v. undersökas nämligen bakteriologiskt.

De flesta fall av angina tonsillaris, bronchitis acuta, liksom över huvud taget av febricula, febris ephemera o. s. v. hava vårdats å regementssjukhuset så långt det begränsade utrymmet det tillåtit. Då detta emellertid under större delen av året varit hårt anlitat, hava stundom sådana patienter, som visserligen befunnit sig i konvalescensstadium, men likväl ännu någon tid varit i behov av sjukhusvård, måst utskrivas för att lämna plats åt nya fall av hastigt insjuknade eller svårare sjuka. Dessa förstnämnda hava därigenom utsatts för risken av recidiv; och sålunda har man till följd av det inskränkta sjukhusutrymmet periodvis kommit in i en »circulus vitiosus», vilket kunnat undvikas ifall regementssjukhuset i rätt tid erhållit sin behöriga utvidgning, varom upprepade gånger enträgen anhållan blivit gjord. Att till det 2 å 3 kilometer avlägsna flottans sjukhus avpolletera dylika flera gånger om dygnet och vid de mest olika tider inträffande hastiga, men vanligen snart övergående sjukdomsfall, vore ju ur såväl praktisk och hygienisk som ekonomisk synpunkt olämpligt för att icke säga ogörligt. Det är framför allt för dylika sjukdomsfall, som regementssjukhuset är avsett.

I anslutning härtill vill jag, under hänvisning till mina yttranden i föregående årsberättelser och särskilt i den för år 1916, på det allvarligaste och bevekligaste framhålla den utomordentligt stora vikten och oundgängliga nödvändigheten av att regementssjukhuset med det snaraste blir tillbyggt och utvidgat, eller, om detta inom den närmaste tiden icke låter sig göra, att en sjukpaviljong bredvid sjukhuset och med täckt gång förenad med detsamma med det snaraste blir uppförd, i vilken isoleringsavdelning för epidemipatienter och sjukrum för lindrigt sjuka kunna inredas. Särskilt viktig är ju den förstnämnda, ty om en epidemi av svårare slag, t. ex. en scarlatinaepidemi skulle utbryta vid regementet, sakna vi ju helt och hållet lokaler för vårdandet av de sjuka; sjukhusets isoleringsrum på två sängplatser är alldeles otillräckligt i så fall. Å flottans sjukhus emottagas inga epidemiskt sjuka, och vad vården å stadens epidemisjukhus kostar, därpå hava vi under de närmast föregående åren fått göra en lika rik som sorglig erfarenhet. Den har gått till sådana summor, att de varit fullständigt ruinerande för det särskilt under nuvarande dyrtidsförhållanden alltför knappt tillmätta truppsjukvårdsanslaget och slukat tillgångar, som varit så väl be-

hövliga och bort användas för andra sjukvårdsändamål, för sjukvårdsmaterielen, sjukhusinredningen, inköp av instrumenter o. s. v.

En sjukvården vid regementet vidlådande olägenhet, som i vikt och betydelse kommer i främsta rummet, är bristen på kompetent och tillräcklig sjukvårdspersonal. Saken befinner sig för närvarande i nästan tröstlöst läge. I slutet av oktober avgingo tre sjukvårdsbeställningsmän efter tilländalupen kapitulationstid; därefter kvarstod endast en sjukvårdsfurir vid regementet, och han skall under största delen av nästa år genomgå underofficersskolan å Karlsborg. Under loppet av november har visserligen ännu en sjukvårdsfurir blivit anställd vid regementet, men endast för den korta tiden av tre månader, och ovisst är om han därefter rekapitulerar. Vi stå sålunda inför den eventualiteten att under största delen av nästa år bliva helt och hållet utan sjukvårdsbeställningsmän, och till hjälp vid sjukvårdens bestridande hava då sålunda regementets läkare, utom sjukvårdssergeanten och sjuksköterskan, endast värnpliktiga sjukvårdsmän och sjukvårdare. Men det tager ju tid, innan dessa erhålla den nödvändiga färdigheten och vanan vid sjukvård, och när de äntligen bibringats densamma, är vanligtvis deras utbildningstid tilländalupen, och de måste ersättas med nya utbildade värnpliktiga. Och så behövas instruktörer för den dagliga utbildningen; särskilt för detta ändamål äro ju fast anställda sjukvårdsbeställningsmän oundgängligen nödvändiga; saknas sådana kan det ej undvikas att denna utbildning blir i vissa avseenden bristfällig, huru läroaktiga och villiga de värnpliktiga än äro. Att något måste göras och göras snart för anställandet av dugliga och kompetenta sjukvårdsbeställningsmän, är oundgängligen nödvändigt. Framförallt måste deras ställning såväl i ekonomiska som i andra avseenden förbättras. Ty hittills hava de, liksom överhuvudtaget allt vad till den militära sjukvården hör, varit skäligen styvmoderligt behandlade i jämförelse med arméns övriga funktionärer och institutioner, och i all synnerhet i jämförelse med motsvarande civila.

(Åkerlund.)

Kronobergs regemente.

Förläggningen av regementet har under året varit densamma som under föregående år; under tiden den 7 maj—11 oktober å Kronobergshed, övriga delen av året i Växjö. Varken vid regementssjukhuset å Kronobergshed eller i Växjö hava några mera ingripande förändringar vidtagits. Endast några smärre förbättringar hava kommit till stånd, såsom omtapetsering av ett par sjukrum.

Sjuklokalerna ha under året visat sig tillräckliga. Förläggningen i övrigt, såsom under föregående år, något för trång.

(Eklund.)

Hallands regemente.

Till »tjänstgöring» under repetitionsövningarna inryckte 8 värnpliktiga, behäftade med gonorré. Det är på det högsta att beklaga, att regementschefen icke äger rätt att mot deras vilja hemförlova sådana patienter. De upptaga sjukplatser för andra, vilka därav äro i verkligt behov, deras övervakande bereder stora svårigheter och de bereda otrevnad för övriga sjuka i sjuklokalerna, och slutligen åsamkas statsverket för deras underhåll vid truppförbanden högst avsevärda kostnader till ingen nytta, vilka kostnader i stället skulle kunna användas till sjukvårdsbehovets fyllande och allmänna hygienens förbättrande. Enligt tillgänglig statistik vårdades under år 1916 vid arméns samtliga truppförband 952 gonorrésjuka med över 20 000 sjukdagar. Om man beräknar underhållskostnaden pr man och dag till 4 å 5 kr. för sjukvård, förplägnad, beklädnad m. m., komma vi till en avsevärd summa, som för dessa sjuka bortkastas av statsmedel utan ringaste nytta för armén. Och utsträcker hemförlovningsrätten

till omfattande av även andra sjuka, som vid inryckningen äro behäftade med sjukdomar, köns- eller andra, vilkas hävande beräknas taga avsevärt lång tid och således därunder omöjliggöra all militär utbildning, skulle därav uppkommande besparingar — eller rättare minskade utgifter — uppgå till så ansefliga belopp, att därmed arméns sjukvårdsberedskap, dit även hör upprättandet av nya ordinarie läkarbefattningar vid de större truppförbanden, skulle kunna tillgodoses. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse har för några år sedan väckt förslag om ändring av I. F.:s § 107 i här berörda riktning, men riksdagen medgav endast rätt för regementschef att hemförlöva underåriga inskrivna. Sådana, som här komma ifråga, äro ett försvinnande fåtal och inverkar icke alls på berörda bedrövliga förhållanden.

Ytterst få simulanter eller aggravanter hava under året inställt sig vid sjukvisitationerna.

Vid efterbesiktningarna enl. I. F. § 108 hava under året endast 17 man förklarats odugliga till krigstjänst. Väsentligen beror denna låga siffra därpå, att inom inskrivningsområdet så noga som möjligt iakttagits givna föreskrifter, att vid inskrivningsförrättningarna endast inskriva dem, som vid undersökningar befunnits vara friska och tjänstdugliga och bland dessa blott ett fåtal »observandi». Efterföljas dessa synnerligen viktiga och riktiga föreskrifter allmänt, kommer vår värnpliktsarmé att få ett helt annat utseende och antalet av dem, som kasseras vid efterbesiktningarna, att bli avsevärt litet. *Stora* besparingar vinnas ock härigenom för statsverket; och här är — just vid inskrivningsförrättningarna — rätta vägen att åvägabrunga ett gott hälsotillstånd inom armén; men *icke* genom att inskriva en mängd mindervärdiga element och sedan *efter* inryckningen låta dessa och samtliga andra under månader undergå detaljundersökningar med förändret av en mängd anteckningar däröver. Jag har förr tagit till orda i denna sak. Men jag vet väl, att just nu blåser vinden åt ett annat håll. Det oaktat frambär jag ännu en gång min åsikt. Dixi et animam meam salvavi!

(Söderberg.)

Norra Skånska infanteriregementet.

49 värnpliktiga hava överförts till icke vapenföra. Bland kassationsorsakerna intager de tuberkulösa sjukdomarna främsta rummet. Icke mindre än 24 hava kasserats för med all sannolikhet tuberkulösa sjukdomar, företrädesvis lungtuberkulos.

Vid den senaste sundhetsinspektionen (9 dec.) gjordes en del anmärkningar mot klosetter och pissoarer, sopställen och skulbodar, varjämte jag särskilt påpekade dels vissa missförhållanden med avseende på bäddarnas hygien och deras placering inom de tätbelagda logementen, dels de otroligt fuktiga lokalerna inom speciellt kasern VI; vidare farorna av gemensamma dryckeskarl, samt de hygieniska vådorna av en genomgående otillfredsställande rengöring av i logementen upphängda klädesplagg. Vidare påpekades vid sagda inspektion, såsom ofta tillföre, bristen på väntrum vid sjukvisitationslokalen samt det otillräckliga sjukrums- och sjukhusutrymmet (sammanlagt endast 45 sängar).

Som vanligt hava även i år ett stort antal veneriskt sjuka (11 fall av gonorrhé, 3 fall av recent lues) fullgjort regements- och repetitionsövning å regementets sjukhus.

Med avseende på sjukvårdsmanskapets (särskilt sjukbärarnas) utbildning har även under detta års regements- och repetitionsövningar särskild vikt lagts på nattövning med uppsökande av sårade i svårtillgänglig skogsmark.

Det visade sig härvid omöjligt, att med tillgång endast till sjukvårdens egen belysningsmateriel inom rimlig tid tillfredsställande fullgöra de anbefallda uppgifterna.¹

¹ Bl. a. uppsökande av 21 sårade inom 300 m. front och 600 m. djup i barrskog.

Med tillhjälp av strålkastare från regementets belyningsavdelning lyckades man att snabbt lösa även mycket svåra uppgifter. Dock synas mig övningarna i detta hänseende hava ådagalagt, att vi i vårt land knappast hava råd att avvara sanitetshundar. Med tillhjälp av ett par sådana skulle luckorna mellan de sökande under natten lätt kunna utsträckas från t. ex. 6 till 60 steg, något varom jag förvissat mig genom personlig erfarenhet och under årets regementsövningar förnyade försök med hund. Ett samvetsgrant genomsökande och rensande under en natt av t. ex. en bataljons stridsterräng i vanlig skogsmark står under nuvarande förhållanden icke inom de fysiska möjligheternas gräns, om det skall utföras av enbart bataljonens sjukvårdspersonal utan yttre hjälp.

Övningar med sjukvårdspersonalen i ställningskrig hava företagits i samband med sådana övningar i bataljonsförband, varvid särskilt övats upphämtning av sårade nattetid samt under stridspauser eller i sådana faser av striden, då stridsfältet kunnat av sjukvårdspersonalen bearbetas med eller utan biträde av belyningsavdelningen.

Vid övningar i ställningskrig i de förstärkta ställningarna vid Bonarp har särskilt övats sårades transport på tältdelar, antingen släpade på marken eller apterade med en bårstång till s. k. Madeirabårstol.

Vidare har under regements- och repetitionsövningar särskilt övats transport av sårade upp och ned för bergssluttningar och branter med tillhjälp av klövjemessarna, apterade till »sittbårar», samt bindstrecken. Dessa övningar hava varit förlagda till bergsklyftorna vid Skärälid.

På övningar i kokning vid upprättad hjälpförbandsplats har lagts stor vikt.

Övningar i klövning av sjukårdsmaterial hava företagits å Söderåsen. För klövjestransport har jag (delvis genom utdrag ur för klövning med arméns material gällande bestämmelser) utarbetat en kort anvisning, som här bifogas. I densamma lämnas även kortfattade anvisningar om sårades transport i mesarna, apterade till sittbårar. De hava för detta ändamål visat sig synnerligen användbara.

Anvisning för klövning av sjukvårdsmateriel.

Under klövjesadeln lägges en filt, som allt efter sin storlek vikes i två, tre eller fyra delar och väl uppdrages i sadelvalvet (kan undvaras). Klövjorna fästas vid sadeln medelst mesarna, eller i nödfall enbart med bindstreck, då med stiglädren som överstag (se nedan). Vid mesarnas långsidor äro fästade två tvärstreck, i det ena av dessa ett bindstreck (överstaget), i det andra en ring med stropp till bukjorden (understaget). På mitten av ena kortsidan fästes ett dubbelvikt bindstreck, varmed mesen och den däri lagda lasten hopsurras från mitten åt båda sidor. Till varje par mesar höra dessutom tvenne lösa remmar, varmed båda klövjorna förenas och fästas vid sadeln.

Mesarna läggas så, att tvärstrecken komma mot marken, och så, att de kortsidor, som äro närmast de tvärstreck, i vilka överstagen (bindstrecken) äro fästade, komma intill varandra. I varje mes får läggas last till en vikt av omkring 40 (högst 50) kg., innesluten så, att dess volym blir den minsta möjliga. Båda klövjorna tas lika till volym och vikt. Jämnvikten provas sedermera genom att låta hästen trava på försök. Klövjorna, med överstagets tvärstreck närmast sadeln, fästes därefter å ömse sidor om sadeln så nära varandra, som ske kan, medelst de genom mesarnas ringar trädde lösa remmarna, i översta ringen för frampackningen (framvalvet) samt i översta krampan för bakpackningen (baksvitsen). Äro klövjorna så korta, att de ej kunna fästas i översta krampan för bakpackningen, lägges den bakre remmen i sadeln, och klövjorna fästas vid baksvitsen med packremmarna.

Klövjorna upplyftas något, och överstaget kastas över från den ena klövjan till den andra samt fästes i dennas tvärstreck för överstag.

Överstaget anbringas något bakom klövjornas tyngdpunkt, så att denna föres framåt mot hästens manke och så, att klövjorna upplyftas från hästens bakre revben (and-

hämtningen blir friare). Vid transport av lådorna tillses, att de ligga så långt fram, att de ej stöta mot hästens höfter.

Understaget (bukjorden), som begränsar klövjornas rörelse i lodled, åtdrages, dock ej så hårt, att det motverkar överstaget. Om överstaget tänjt på sig, vilket bland annat märkes därpå, att understaget hänger löst, åtdrages det ånyo.

Klövjehäst ledes av karl till fots eller föres av ryttare. Vid rast av 15 minuters eller längre varaktighet avlyftas klövjorna.

Mesarna jämte bindstreck kunna även lätt apteras till *sittbårar för transport av sårade* i starkt kuperad terräng, nedför eller uppför branter o. s. v. Därvid bär en man på vardera sidan med stagen lagda över ena skuldran, varjämte förmedelst i mesen fastgjord (helst dubbla) bindstreck bärandet understödjes genom förhållning från höjden av 2 (eller flera) man.

Indelning av en bataljons sjukbäraregrupp vid klövjning.

Å hästen lastas endast vad som ej lämpligen kan av manskapet bäras.

I. bårlaget.

- 1) bär en förbandssäck;
- 2) bär en förbandssäck;
- 3) bär lådan för den dagliga sjukvården jämte flaggfordralet;
- 4) bär dokumentslådan och lyktlådan.

II. bårlaget.

Med den starkaste hästen ordnas för klövjning av följande material: Lådan III (stödjeförband), lådan IV (operationsutredning och diverse), en säck med fem filter och en mindre kokkittel, som inpackas väl i filterpåsen.

III. bårlaget.

Med den andra hästen ordnas för klövjning av följande material: Lådan I (förbandspaket), lådan II (bomull, gas och binda) samt en säck med fem filter.

IV. bårlaget.

Står till läkarens förfogande för rekognosering av väg för klövjningen, plats för förbandsplats, insamling av sårade m. m. Regementsläkarens häst medföres eventuellt som reservhäst.

(Ask.)

Södra Skånska infanteriregemente.

Regementet har under år 1917 i likhet med föregående år under den kalla årstiden haft sin provisoriska förläggning i Lund.

Under en del av sommaren samt under repetitionsövningarna har det varit förlagt till sin gamla övningsplats å Revingehed, dit det även under en del av vintermånaderna varit förlagt med i regel en bataljon i sänder.

Ernåendet av ett i rimlig mån ökat förlägningsutrymme är av dess större vikt för regementet, som den nuvarande förläggningen, isynnerhet i Södra kasernen, med avseende å såväl en stor del av golvens beskaffenhet som ifråga om belysnings-, utvädrings- m. fl. förhållanden, är synnerligen illa lottad. Tyvärr äro tillfredsställande förbättringar i nämnda avseenden på grund av byggnadernas art och läge svåra och delvis så gott som omöjliga att åstadkomma och är snarast möjliga färdigbyggande av de för regementet planerade nya kasernerna en trängande nödvändighet. Att inhysa de värnpliktiga på sätt som nu sker, i isynnerhet Södra kasernen, kan icke försvaras.

Av övriga brister i hygieniskt avseende, som vidlåda nuvarande provisoriska förläggning i Lund, och vilka i möjligaste mån snarast böra avhjälpas, vill jag endast nämna följande:

Golven i en del logement, lektions- och övningssalar m. m. äro så dåliga, att en tillfredsställande rengöring av dem är svår — praktiskt sett omöjlig. I några kompaniers logement samt i en del lektionssalar utgöras golven (= taken i underliggande logement) av brädlager utan trossbotten. Härigenom har en verklig skurning av dessa logement och lektionssalar ej kunnat företagas, ty skurvattnet med ty åtföljande smuts rinner då ned i underliggande logement, i dess sängar m. m.

Torkrummen i södra kasernen äro i hygieniskt avseende synnerligen otillfredsställande.

Ävenså lämna för flera kompanier bl. a. klädkamrarna, urinoarerna och klosetterna i hygieniskt avseende mycket övrigt att önska.

Det stora värdet av att vid regementet under hela året varit anställd sjuksköterska kan icke nog framhållas.

(*Brinke.*)

Skånska husarregementets 1. bat. i Hälsingborg.

Mot de sanitära åtgärderna såväl inom- som utomhus finnes ej något att anmärka.

Sjukvårdsmanskapet har under året varit fulltaligt.

(*Wistrand.*)

Skånska husarregementets 2. bat. i Landskrona.

Sjukvårdspersonalen är fulltalig.

(*Hederström.*)

Skånska dragonregementet.

Det, som sätter sin prägel på sjukdomsbilden vid regementet, är den talrika förekomsten av skabb, bölder och bulnader, vilket tyder på att hudvården icke varit den bästa.

Sjukvårdsmanskapet har varit fulltaligt.

Sjukhuset och dess utrustning äro i stort behov av förbättringar. Sålunda har utredning för operationer även av enklare slag, så gott som fullständigt saknats.

En stor olägenhet under de senaste stränga vintrarna har varit bristen på värmeledning. Rummen, i synnerhet på nedra botten, hava endast med synnerligen stor förbrukning av bränsle kunnat hållas måttligt uppvärmda. Förslag föreligger nu att vid förstående nyanskaffning av varmvattenbehållare för badrummet, kombinera denna med värmeledning till två närgränsande rum, som bäst behöva sådan, nämligen motagningsrummet och operationsrummet.

(*Hammar.*)

Kronprinsens husarregemente.

Ett rätt så hotande förgiftningsfall har inträffat med det nya rengöringsmedlet vatso (lut). En bevärning hade av misstag nedsväljt något av innehållet i en oettike-

rad ölflaska, förvarad i ett skåp i marketenteriet. Stenosfenomen från matstruppen uppträdde efter en tid och han vårdades därför å allmänna sjukhuset, med tillsvidare gott resultat.

Angående tillräckligheten av manskapsportionen kan sägas, att den varit minst under fjärde kvartalet, men inga tecken på att den varit otillräcklig hava förmärkts. Portionen innehåller f. n. cirka 137 gm äggvita, 100 gm fett och 376 gm kolhydrater eller tillsammans 3 033 kalorier.

Verksamheten vid regementets tandklinik har varit ökad, beroende på tillkomsten av hit hänvisade skyddstrupper från A. 8. Sålunda hava från eget regemente behandlats 174 personer med 279 plomberingar m. m. samt en överkåksfraktur, vidare från A. 8 48 personer med 110 plomberingar m. m. En god hjälp hava vi haft därigenom, att en värnpliktig tandläkare i början och slutet av året varit regementet tilldelad.

Rekryteringen har varit förenad med avsevärda svårigheter.

(Bohmansson.)

Skånska trängkåren.

Kroppsbekämligheten hos de värnpliktiga, som tilldelats trängen i egentlig trängtjänst och i egentlig sjukvårdstjänst har varit synnerligen dålig, så att en stor del antingen befunnits oförmögna till krigstjänst, eller blivit överförda till icke vapenföra värnpliktiga.

Utom de förut i rapporterna omnämnda välbehöfliga torkningsrummen för manskapets persedlar äro de hygieniska anordningarna såväl inom- som utomhus utan anmärkning.

(Stabe.)

II. arméfördelningen.

a. Sundhetsinspektioner.

Smålands artilleriregemente den 23 och 24 november.

Kaserngården var av hästtramp och körning rätt uppluckrad och smutsig. ehuru ej särskilt mycket nederbörd förekommit under tiden närmast före inspektionen. Mycket smuts drages därigenom in i etablissementets byggnader. Riklig påkörning av grovt grus vore behöflig.

I täckta lårar å gården uppsamlas sopor och köksavfall från förläggningslokaler och boställsvåningar. Någon delning av desamma ha ej verkställts. Såväl från hygienisk som ekonomisk synpunkt torde en sådan vara önskvärd. Hämtning sker genom entreprenör en gång i veckan.

Å gården belägna urinkurar voro snygga och välskötta samt anordnade med permanent vattenspolning. I urinkuren vid exercishuset fungerade ej spolröret.

Latrinerna äro belägna på rätt långt avstånd från kasernbyggnaden. Exkrementerna samlas i kärl av lergods och hämtas av entreprenör. God ordning och snygghet rådde överallt.

Stallspillingen tillvaratogs på hygieniskt betryggande sätt.

Manskapets förläggningslokaler genomgingos i sin helhet. Beläggningssiffran överskred i allmänhet ej det lämpliga. I ett par fall skulle utjämning vidtagas. Sängarna stodo i regeln på minst en skåpbredds avstånd från varandra, där ej detta undantagsvis omöjliggjorts genom att en stor del dubbla manskapsskåp finnas. Säng-

kläderna voro snygga. Till stoppning i madrasserna användes träull i stor utsträckning. Filtöverdrag hade av kostnadshänsyn ännu ej kunnat anskaffas. Tjänstgöringsreglementets föreskrifter angående rengöring av manskapsskåpen syntes ej så noggrannt efterföljas.

De i tvättrummen befintliga urintrattarna hava ej fullt lämplig form, varför en del urin spilles å golvet. Nattklosetter saknas, vilket är särskilt olägligt, då de yttre avträdena ligga så långt från kasernen.

I batterikorridorerna finnas vattenkranar med metallbägare. Regementschefen avser att få dessa ersatta med drickssifoner, som redan finnas installerade i sjukhuskorridoren.

Batteriernas förvaringsrum för sop- och skurningsmateriel äro till stor del ej alls eller endast otillräckligt försedda med ventilation utåt.

För de nu i allmänhet å golvet placerade spottkopparna hava vägghyllor börjat anskaffas.

Vid golvens rengöring användes sedan ett par år med största fördel torrsopningspulvret prol. Den årliga utgiften härför uppgavs för etablissemnet i sin helhet utgöra omkring 500 kr.

Torkrum saknas i batteriernas förläggning. Ovan manskapsköket har inretts ett stort och bra sådant, vilket emellertid ej lämnar utrymme för mer än ungefär tre av regementets elva batterier att på en gång torka sina beklädnadspersedlar. Dels av detta skäl, dels för att få torkrum närmare förlägningslokalerna vore önskvärt, att sådana nyinreddes inom varje batteri. Detta torde lämpligen kunna ske i sammanhang med den tillbyggnad av batteriadjudanternas boställsvåningar, som torde bli erforderlig för att få dessa jämgoda med sådana i på senare år byggda kaserner.

Kasernbyggnaden uppvärms och ventileras enligt varmlufts-systemet. Det klagades över att en del lokaler ej kunna hållas tillräckligt varma vid lägre yttertemperatur.

Spillvatten från etablissemnet föres i egen avloppsledning till Vettern. Vattenklosetter finnas ej. I underofficersbyggnaden äro klosettarna för samtliga lägenheter förlagda till vinden, 3 trappor upp. De till batteriadjudanternas boställsvåningar hörande klosettarna voro otillräckligt ventilerade och sades sommartid sprida en besvärande lukt. Vattenklosetter äro särskilt för sjukhuset och boställsvåningarna ett hygieniskt önskemål.

God badinrättning finnes, men bristen på bränsle gör, att manskapet instundande vinter ej torde få bada så ofta som önskvärt vore.

Desinfektionsugnen är väl liten och torde på en gång ej rymma mer än 30 à 40 filter.

Kök, diskrum och mathall göra ett tilltalande intryck. Renlighet och ordning rådde överallt. Maten (2:dra frukost) avsmakades och befanns oklanderlig. Diskapparat användes ej. För kökspersonalen är tillfälle att tvätta händerna berett, och besiktning av händer visade, att tvättställena även användas. En praktisk bröds kärningsmaskin och en köttkvarn med rör för formande av köttbullar utan köttfärsens berörande med händerna förevisades.

Skaferierna voro snygga och däri förvarade matvaror välvärdade. De under köket belägna matkällarna gävo däremot anledning till anmärkning. De voro mörka och fuktiga. Takdropp från ovanliggande lokaler förekom här och där. De utgöra sålunda ej någon god förvaringsplats för födoömmen. Vid sluppboden behöves en vattenkastare med anordning för påskruvning av vattenslang, så att spolning av cementgolvet utan större besvär kan företagas.

Marketerier och arrestlokaler befunnos utan anmärkning. Vaktrumets fönsteryta var väl liten.

Sjukhuset, vilket från början avsetts för en truppstyrka föga överstigande hälften av den nuvarande, är otillräckligt, vilket upprepade gånger framhållits. Redan år 1910 gjordes en av förslagsskisser åtföljd framställning om dess utvidgning. Sjukrummen voro vid inspektionen fullbelagda, ehuru sjukligheten var ringa.

Den regementet medgivna rätten att avpollettera sjuka till I. 12:s sjukhus har ej kommit till användning. Anledningen härtill är, att de avpolletterade vanligen äro i behov av epidemivård eller kirurgisk behandling, som ej kunnat beredas dem vid I. 12.

Sjukrum och undersökningslokaler gjorde ett tilltalande intryck. Noggranna sjukjournaler funnos över ineliggande patienter. För fastställande av diagnosen tuberkulos användes ofta tuberkulininjektioner.

De båda klosetterna i korridoren å sjukhusvinden voro trasiga och osnygga.

I badrummet kvarlägo på kvällen de kläder, som tillhörde på morgonen intagna patienter. Frånsett det olämpliga i, att dessa här förvaras, föreskriver regementsinstruktionen, att desamma skola vara avhämtade kl. 12 middag.

Den sjukvårdsmateriel, som besiktigades, var välvårdad. Mobiliseringsbehovet utom instrument förvarades å sjukhusvinden. Det vore behöfligt, att elektriskt ljus inleddes i förrådslokalerna.

För instrumentens förvaring erfordrades ett större skåp, där de kunde uppläggas mera översiktligt och lättare tillgängliga.

Särskild tandpoliklinik är ordnad i ett rum en trappa upp i vaktbyggnaden. Den har hittills underhållits av medel från enskilda lägerkassan.

Regementsläkarens expedition befanns i särdeles gott skick. En del mobiliseringshandlingar voro i behov av revidering.

Inga sjukvårdsskolor pågingo vid regementet, då sundhetsinspektionen förrättades.

Såsom slutomdöme kan sägas, att visserligen en del hygieniska förbättringar äro önskvärda vid regementet, men att det även nu fyller ganska höga fordringar i hygieniskt hänseende, samt att god ordning och snygghet där var rådande.

(Gullström.)

b. Fördelningsläkarens årsberättelse.

Jämlikt Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses cirkulär den 1 augusti 1917 angående vid arméns truppförband tjänstgörande läkares åligganden, I. m, får jag härmed vördsam samt avgiva årsberättelse för år 1917.

Antalet handlagda ärenden har avsevärt ökats. Å avd. V diariefördes 374 ingående och 370 utgående handlingar mot resp. 256 och 192 under år 1916. Till ökningen har ej oväsentligt bidragit, att från den 1 januari 1917 alla så kallade personalärenden, rörande läkare och övrig sjukvårdspersonal, handlagts å avd. V, i fråga om den senare gruppen vid trängens sjukvårdstrupper dock endast sådana, som angå tjänstgöring å sjukhus eller i annan sjukvård. Det har visat sig vara en bestämd fördel att sålunda få alla ärenden, som beröra sjukvården, samlade på ett ställe.

Bland utgående ärenden märkes en underdånig framställning om utsträckt rätt till fri sjukvård för officerare och underofficerare med vederlikar.

Vidare har hos sjukvårdsstyrelsen anmälts Linköpings stadsfullmäktiges beslut att vid vård å stadens epidemisjukhus utkräva avgift av flertalet militärpatienter, under det civila patienter från staden och landstingsområdet vårdas fritt. Sjukvårdsstyrelsen har i anledning därav låtit överklaga beslutet i fråga.

I skrivelse till sjukvårdsstyrelsen den 23 september har påpekats, att näringsvärdet i manskapsportionen vid samtliga arméfördelnings truppförband enligt inom stabsexpeditionen verkställd beräkning befunnits avsevärt understiga normalportionsstatens, vilket förhållande ansågs vara en följd av dennas för kristiden olämpliga sammansättning. Sjukvårdsstyrelsen fann sig för närvarande ej kunna något åtgöra i anledning av den gjorda framställningen.

Sjukligheten var under början av året avsevärt stor, men därefter har ett i det hela gott hälsotillstånd rått. Den redan under slutet av år 1916 vid A. 6 utbrutna difteriepidemien vann under 1917 års första månader särdeles stor utbredning. Dödsfall förekommo ej men däremot flera förlamningar.

Vid I. 4, I. 5 och I. 12 ha inträffat fall av cerebros spinalmeningit. Därvid användes profylaktisk vaccination, och synas resultaten härav tala för denna åtgärds effektivitet.

I. 4, I. 5 och I. 21 äro fortfarande i saknad av moderna kaserner, vadan deras förläggning, särskilt under vintermånaderna, lämnar mycket övrigt att önska. Medan en bataljon I 21 vintern 1916—1917 var förlagd till Borås, hava innevarande vinter tre kompanier av detta regemente förlagts till I. 12:s och ett till K. 4:s etablissement. Helst som avsevärda delar av I. 12:s kasern disponeras av arméfördelningens studentkompani, är även här förläggningen mindre tillfredsställande.

Av läkarbefattningarna vid arméfördelningens truppförband voro vid årets slut 4 vakanta, och utsikterna att inom närmaste tiden få dem besatta torde vara små. Av övriga läkare har en hela och en annan nästan hela året varit hindrade att tjänstgöra, den förre på grund av sjukdom, den senare av allmänna uppdrag. I huvudsak voro sålunda endast 7 av arméfördelningens 13 ordinarie läkare disponibla. Att detta avsevärt försvårat hälso- och sjukvården är självfallet. Av de extra läkare, som beordras till biträde i sjukvården, i regeln endast för kortare tid, kan man varken vänta den erfarenhet eller det intresse för tjänsten som av ordinarie innehavare.

Det synes mig därför högeligen nödigt, att åtgärder vidtagas för att skaffa dugliga sökande till de många vakanta läkartjänsterna vid truppförbanden. Ävenså torde det bli erforderligt att inrätta nya sådana, där behovet är störst, i första hand vid infanteriregementena. Visserligen är det ej mer än knappa 7 år sedan en avsevärd reduktion av antalet sådana tjänster vidtogas, men om detta under dåvarande förhållanden kunde anses tillåtligt, gestalta sig förhållandena nu efter den nya härorganisationens genomförande helt annorlunda.

Läkarbristen har även inverkat menligt på utbildningen i sjukvårdsskolorna, i det de ordinarie läkarna mindre än vanligt haft tid att ägna sig däråt.

I vissa fall synas även sjukvårdsskolorna i väl stor utsträckning hava tagits i anspråk för handräckningssyftemål, delvis av för dem fullständigt främmande natur. Sålunda ha värnpliktiga i egentlig sjukvårdstjänst under den två månader långa första perioden av deras soldatutbildning 26 $\frac{3}{4}$ övningstimmar använts i ställtjänst och ej mindre än 116 övningstimmar av inalles 402 varit kommanderade till handräckning. Då sjukvårdsskolornas förhållanden kunna gestalta sig så oförmånligt vid trängen, kan det onekligen sättas ifråga, om ej deras intressen skulle bättre tillgodoses genom överskyttning till infanteriet. Särskilt torde detta gälla de till förbinderiavdelningen hörande grupperna.

Till arméfördelningens fältövningar 11—19 juni voro utom fördelningsläkaren beordrade regementsläkaren C. G. Rundqvist och bataljonsläkaren L. M. Möller. De deltagande läkarnas tid utnyttjades väl.

Arméfördelningens samtliga trupper deltog i de stora fälttjänstövningarna i Kronobergs län. I den mån tillfälle gavs, bedrevos därunder övningar med sjukvårdstrupperna. En viss ovana att finna sig tillrätta under fältmässiga förhållanden märktes särskilt bland de talrika, tillfälligt beordrade läkarna. Mycket få svårare sjukdomsfall inträffade, ehuru trupperna delvis utsattes för rätt avsevärda ansträngningar och väderleken ej var den bästa.

Sjuksköterskornas verksamhet har även detta år väl vitsordats. Under ett par av sommarmånaderna har sköterskan vid I. 5 enligt sjukvårdsstyrelsens medgivande gjort tjänst vid T. 6, och den vid I. 4 kommanderade sköterskan därunder biträtt även vid I. 5. Att erhålla en särskild sköterska året om vid trängkåren vore särdeles önskvärt, så mycket mer som där utövas rätt mycken kirurgisk verksamhet, och en större kontingent infanteri under vintermånaderna är där förlagd.

Det till sjuksköterskornas kost och tvätt bestämda anslaget har under nu rådande förhållanden visat sig otillräckligt och i flera fall måst överskridas. Framställning om ökning av detta anslag har hos sjukvårdsstyrelsen gjorts. För avlönande av vikarie, under den tid sjuksköterskorna åtnjuta semester, behöves anslag.

Även truppsjukvårdsanslaget har på grund av stor sjuklighet och kristidens inverkan måst vid samtliga truppförband avsevärt överskridas. Med visshet kan förväntas att även instundande år så kommer att bli fallet.

(Gullström.)

c. Anmärkningar och iakttagelser vid inskrivningsförrättningarna.

Kalmar inskrivningsområde.

Läkaren vid r. o. 16 har under rubriken »kroppsfel och sjukdomar» i kolumn B upptagit flera ej där befintliga rubriker. Läkaren vid ett sjömanshus har i samma kolumn uppfört en ny rubrik: »svagt färgsinne».

Vid inskrivningarna inom områdets samtliga rullföringsområden ha extra läkare varit kommenderade såsom biträden. Av det bristfälliga skick, vari såväl rapporter som övriga av dem förda inskrivningshandlingar vid avlämnandet befunno sig, framgår tydligt, att läkare ej borde kommenderas till det ansvarsfulla värvet som biträde åt inskrivningsnämnd utan att förut hava som assistent åt äldre kamrat tjänstgjort vid sådan förrättning.

(Gullström.)

Jönköpings inskrivningsområde.

De inskrivningsskyldiga hava vid förrättningarna iakttagit ett städat uppförande och icke gjort några anmärkningsvärda simulationsförsök. Det allmänna intrycket av deras kroppsbeskaffenhet kan betecknas som mycket gott. Angående besiktningsreglementet, som nu är gällande, kunna följande anmärkningar göras: Blindhet eller till under 0.1 nedsatt synskärpa å ett öga, som är kassationsfel, borde kunna medgiva inskrivning såsom icke vapenför. I reglementet står, att detsamma skall tjäna till ledning vid bedömandet av kroppsfelen och sjukdomarna. Då bör det också vara medgivet för läkaren att till icke vapenföra föreslå ynglingar med t. ex. nerv- och magsjukdom av lindrigare grad.

Kortsystemet medför stora lätnader för läkaren, antagligen utan olägenhet för kontrollen. Han vinner mer tid för undersökningen, då han icke behöver föra någon längd och ej heller göra anteckningar om de inskrivna, såvida de ej böra observeras eller hänföres till kolumnerna B och C i reglementet. Då det stundom kan vara fördelaktigt att göra vissa anteckningar, t. ex. om mindre åderbräck, har undertecknad meddelat rullföringsbefälhavaren sådana anvisningar, vilka införts å dennes kort. Mot läkarkorten kan anmärkas, att å A-korten utrymme bort lämnas för införande av personens namn, socken och födelsedag (sjukdomsgruppens n:r och benämning kunde flyttas ovanför linjen). Undertecknad har antecknat namn m. m. nederst å korten.

Då korten skola numreras borde detta för likformighetens skull anvisats med å varje kort tryckt n:r i högra hörnet.

En annan omständighet, som bör beaktas, om kortsystemet skall tillämpas, är att, då läkaren ej för längd, han icke heller kan lämna de siffror, som skola införas i kolumnerna 3, 8, 9, 12 och 13 i sin rapport (Form. 1). Antingen skall bestämmas, att han ej behöver införa dessa siffror eller att de skola erhållas av rullföringsbefälhavaren efter inskrivningarna eller — enligt min uppfattning lämpligast — att de av den inskrivningsrevisionen biträdande militärläkaren i rapporten ifyllas.

(Bergman.)

Östergötlands västra inskrivningsområde.

Kortsystemet synes mig ej, åtminstone i sin nuvarande form, böra ersätta läkarenskrivningslängden. Så kan läkaren ej, utan att vara hänvisad till uppgifter från rullföringsbefälhavaren, uppgöra sin rapport, vilket torde få anses som olämpligt. En

av inskrivningsnämndernas läkare har också, då han ej haft egna uppgifter att stödja sig på, helt enkelt i sin rapport uteslutit kol. 4, 6, 7, 8, 9, 12 och 13.

En del i längden ofta införda upplysningar angående värnpliktiga, som inskrivas som vapenföra i all vapentjänst, utan att dock deras hälsotillstånd anses böra bli föremål för efterprövning, kunna ej göras. Man får även se kort endast med en siffra, som anger kroppsfel eller sjukdom, understruken men utan namn och inskrivningsnummer.

Endast genom att ha tillgång till motsvarande inskrivningslängd kan man taga reda på, vem kortet avser. I och för sig självt är ett sådant kort värdelöst. Möjligen kan en omläggning av kortsystemet göra det användbart, vilket det nu ej är.

(Nystrom.)

Östergötlands östra inskrivningsområde.

Gången vid inskrivningen var i korthet följande.

De efter inskrivningslängden i ordning inkallade värnpliktiga inställdes först inför läkaren; de, som vid besiktningen befunnos vara vapenföra och utan någon som helst anmärkning, gingo utan någon vidare åtgärd från läkarens sida inför nämnden för inskrivning.

För alla dem, på vilka någon anmärkning rörande kroppsbefähet eller hälsotillstånd förefanns, utskrevs av läkaren kort, vilka alla upptogo, förutom de genom kortens uppställning anbefallda anteckningarna, den värnpliktiges namn samt kortets löpande nummer. Alla de anteckningar angående inskrivnas kropps- och hälsotillstånd, som vid användning av inskrivningslängd brukat införas i dess anmärkningskolumn, antecknades å de blå korten.

De vid inskrivningsförrättningar behandlades antal var 682.

De härför utskrivna korten voro

vita	49
gula	103
gröna	16
röda	58
blå	56

Om man skall bedöma den föreslagna nya tekniken vid inskrivningsförrättningar och väga dess fördelar och nackdelar mot varandra, så framträder bland de förra särskilt ett lättat arbete såväl vid inskrivnings- som redovisningsarbetet. Läkaren befrias från förändrat av inskrivningslängd med dess inprickningsarbete och införande av ej där uppförda inskrivningsskyldiga; och han kan mera odelat ägna sig åt undersökningsarbetet. Det visade sig också, att förrättningarne, oaktat ovana med kortsystemets teknik och en ökad frekvens av inskrivningsskyldiga, ingalunda drogo längre tid än vid föregående förrättningar.

De nackdelar, som från läkarsynpunkt medfölja det nya systemet, såsom det enligt det nya förslaget tillämpats, kunna huvudsakligen sättas i sammanhang med bortfallandet av läkarlängden. Läkaren måste vid utskrivandet av sina kort begära upplysning om namn, ålder, pagina i längden m. m. Fel i antecknandet kunna härvid lätt uppstå, vilket särskilt vid rubriceringen av 20-åriga och överåriga visat sig nödvändig göra en särskild kollationering med huvudlängden. — Att en ur läkarsynpunkt så viktig sak som anteckning om *kroppslängden i och med läkarkorten bortfallit, synes mig vara en svaghet i systemet.*

Läkarens inskrivningslängd har vid de allmänna besiktningar, som efter inryckningen med de värnpliktiga anställes, alltid varit en värdefull ledning; denna saknas nu.

Kortsystemets onekligen stora fördelar lika så väl som det nuvarande systemets skulle, synes mig, kunna bevaras därigenom att *kort för varje i längden uppförd värnpliktig utskrevs även för läkaren.* Å dessa skulle då införas alla behöfliga anteckningar, och det hela bleve en mera rörlig »läkarlängd», som sedan kunde fördelas och följa den värnpliktiga vid hans olika tjänstgöringar för att åter samlas på ett ställe

med de anteckningar om förändringar i värnpliktsförhållandena, som under hans tjänstgöring förekommit.

Om de nu föreliggande läkarkorten fortfarande skola användas, böra de omredigeras så till vida, att *särskilda rum* förutom de nu förefintliga å desamma anbringas *för namn och ordningsnummer samt pagina i längden*.

(Theorell.)

d. Truppförbandens årsberättelser.

Första livgrenadjärregementet.

Till följd av läkarvakans vid regementet hava en mängd extra läkare under årets lopp varit kommenderade till regementet, därav flera värnpliktiga medicine kandidater, som ju ofta måst användas i självständigt arbete. Härvid har man ej kunnat undgå lägga märke till svårigheten för dessa att åtnjuta vederbörlig respekt utan officersgradbeteckning.

(Theorell.)

Andra livgrenadjärregementet.

De olägenheter, som på grund av olämpliga förlägningsförhållanden föregående åren gjort sig gällande ur hälso- och sjukvårdssynpunkt, och som i årsrapporter av ordinarie regementsläkaren kraftigt framhållits, hava även under det gångna året i huvudsak varit desamma. Visserligen har förläggningen i Linköping genom vissa åtgärder blivit något rymligare, och sjukhuslokalerna å Malmen hava genom inledande av elektrisk belysning blivit förbättrade, men alltmer gör sig behovet gällande, att det nya kasernetablisementet och isynnerhet det tilltänkta garnisonssjukhuset i Linköping snarast möjligt komma till uppförande. Även ur kostnadssynpunkt vore detta senare önskvärt, då på grund av överbeläggning å länslasarettet en del fall, som dit avpolletteras för intagning, blivit polikliniskt opererade, och för vilka kostnaden däri-genom blivit större, än om patienterna intagits. De jämförelsevis små operationerna hava ej kunnat företagas å regementets otidsenliga lokaler och med den ofullständiga instrumentutrustning, som står till buds. Likaså hava kostnader uppstått för poliklinisk röntgenbehandling å lasarettet.

Sjukligheten har under det gångna året varit ungefär lika stor som närmast föregående åren med de flesta sjukdomsfallen kommande på de s. k. förkylningssjukdomarna. Dessa hava dock genomgående haft ett lindrigare förlopp än föregående år, såsom också tycks vara förhållandet bland civila befolkningen; ej så många svårartade komplikationer till hals-, lung- och öronsjukdomarna hava förekommit.

Bland epidemiska sjukdomar hava inträffat ett 50-tal fall av påssjuka, 18 av scharlakansfeber och 3 av epidemisk hjärnhinneinflammation. Av den senare sjukdomen förekommo tvenne fall samtidigt i mars månad, då med anledning härav så gott som hela styrkan, 1 084 man — befäl som manskap — ympades med meningokokkvaccin. Halsprov togos från 75 man, varvid 25 man befunnos bacillbärare och isolerades. Under december uppträdde det tredje fallet; den insjuknades kompani — 55 man — vaccinerades, halsprov togos från samtliga, varvid 22 man befunnos bacillbärare och isolerades; samtliga 3 fallen gingo till hälsa. Samtliga meningit- och scharlakansfeberfallen hava vårdats å epidemisjukhuset i Linköping, och ber jag få begagna tillfället att till epidemisjukhusets läkare framföra läkarnas tack för den alltid stora beredvillighet, han visat vid beredandet av plats därstädes åt regementets sjuka.

Då under detta liksom under de föregående åren flera besvärliga refraktions- och ögonfall förekommit, vilka för ställandet av säker diagnos måste remitteras till ögon-

specialist, skulle anställandet av en arméfördelningens ögonspecialist vara till god hjälp för truppläkaren och även vara önskvärt ur kostnadssynpunkt.

(Möller.)

Jönköpings regemente.

Sjukligheten vid regementet har under året varit rätt avsevärd isynnerhet under första kvartalet, då en del epidemier uppträdde såsom 26 fall av mässling, 90 halsfluss, 236 påssjuka och 168 influensa. Som sjukhusutrymmet under sådana förhållanden visat sig för litet, apterades en del kompanilogement till sjukrum. Utom dessa infektionssjukdomar inträffade i februari 4 fall av meningitis cerebrospinalis epidemica.

1) Den 2 februari sjuknade en vpl. K. (12. komp.) och inkom på sjukhuset kl. 10,30 e. m.; temp. 40°. Kl. 2,30 f. m. den 3 februari tillkallades regementsläkaren, då K. var medvetlös, orolig, med livliga rörelser av armar och ben, nackstyv; lumbalpunktion, ingen vätska. Död samma dag kl. 5,27 f. m. Obduktionen den 4 febr. kl. 9 f. m., varvid en varig cerebrospinalmeningit påvisades och i sekretet meningococceer.

2) Den 5 febr. sjuknade vpl. J. (8. komp.) med hög feber, ingen nackstyvhet; den 6 febr. nackstyvhet, Kernigs symtom. Avsändes till epidemisjukhuset. Halsprov från logementskamraterna i 8. och 12. kompanierna togos. Ympning av 8. och 12. kompanierna. Den 7 febr. ympning av all personal vid I. 12 med en kben ympämne.

3) Vpl. B. (9. komp.) var febersjuk vid vaccineringsen på e. m. den 7 febr. och inlades på sjukhuset; osäkra symtom av meningit; lumbalpunktion den 8 febr., tryck 350; bakterier, inga varkroppar. Avsänd till epidemisjukhuset samma dag.

4) Vpl. E. (5. komp.) — icke vapenför handräckning å marketenteriet — sjuk anmälde sig vid sjukvisitationen den 10 febr., feberstegring under dagens lopp och på eftermiddagen tydlig nackstyvhet och slöhet. Insändes till epidemisjukhuset.

Den 11 febr. permissionsförbud; inställd vinterfälttjänstövning under 6 dagar; underrättelse att 10 man skulle såsom misstänkta bacillbärare isoleras. Den 13 febr. ympning med 2 kben ympämne på allt manskap.

Den 14 febr. provtagning å kökspersonalen. Efter bakt. undersökning isolerades ytterligare 10 man. Den 21 febr. ånyo provtagning å de isolerade, samtliga med negativt resultat.

De å epidemisjukhuset vårdade tillfrisknade samtliga.

(Rosén.)

Kalmar regemente.

Sjukligheten har under årets tre första kvartal varit rätt stor, till och med relativt större än under samma tid år 1916. Under årets sista kvartal, synnerligast under november och än mer under december 1917, har sjukligheten däremot varit osedvanligt liten. Detta torde dels bero på gynnsam väderlek under dessa sista månader, vilken även haft till följd, att sjukligheten inom den civila befolkningen under samma tid varit mindre än vanligt, dels, vad Kalmar regemente beträffar, även därpå, att de värnpliktiga, som pläga vara sjukast, nämligen de värnpliktiga från sydligaste delen av Kalmar län med Öland, under utbildningsåret 1917—1918 förlagts annorstädes. Någon hygienisk åtgärd, som skulle kunnat förklara den minskade sjukligheten, har under sommarens lopp ej blivit vidtagen. Under kvartalet hava dock två mera ovanliga sjukdomsfall inträffat, varom mera sedan.

Beräkning av luftrymden pr man under de olika förlägningsförhållandena å Hultsfred och Ränneslätt har i detalj utförts och må härav följande siffror företes. Under

repetitionsövningarna å Hultsfred var luftrymden för 1.—4. kompanierna, som voro förlagda i de s. k. lägerhyddorna, växlande mellan 10⁵—12⁵ kbm., i medeltal 11⁷⁵ kbm., för 5.—12. kompanierna, som voro förlagda i barackerna, i medeltal 5² kbm. Kulsprutekompaniet var synnerligen dåligt förlagt; större delen av detsamma eller 51 man hade ej större luftkub än 3 kbm.(!) pr man (större gick ej att anordna å Hultsfred!); 32 man hade en luftkub av 5⁶ kbm. och 5 man 3⁷ kbm.(!) Vattnet, som först fanns till dess förfogande, var grumligt och synnerligen dåligt, men lyckades jag genom enskild persons välvilja utverka, att gott vatten till dryck fick hämtas från en brunn i närheten.

Å Ränneslätt har luftkuben pr man under tiden från november 1917 till årets slut för sex kompanier varit i medeltal 11⁹³ kbm. (växlande mellan 10⁰ och 13⁷ kbm.), för kulsprutekompaniet 10¹, för tredje kompaniet, som är förlagt i många små ventilerbara rum, 6⁷ och för femte kompaniet i medeltal 9⁰ kbm. (växlande mellan 12⁰ för flertalet och 6¹¹ för 17 man). Liknande förhållanden rådde vintern—våren 1917. Förläggningen å Ränneslätt, alltifrån början gynnsammare än den å Hultsfred under repetitionsövningarna, har, sedan en bataljon av regementet förlagts annorstädes, avsevärt förbättrats.

Att få sjukvårdspersonalen fulltalig visar sig trots förbättrade villkor och uppförandet av sjukvårdsfurirsbeställningar av 2. klass på stat allt svårare. Detta sammanhänger naturligen med svårigheten att anskaffa volontärer; för att få dugliga sjukvårdsbeställningsmän att kvarstå i tjänst vore dock önskvärt att även sjukvårdsfurirsbeställningar av 1. klass på stat inrättades.

Gipsens nya förpackningssätt har under året prövats; trots gipsens ej fullt vita färg befanns densamma fullt duglig och gav fasta och hållbara förband.

Redogörelse över märkligare sjukdomsfall.

Fall 1. Den 30 november 1917 insjuknade helt plötsligt efter hemkomsten från en marsch värnpliktige nr 62 17/17 A. under mycket svåra slag i slag isättande toniska krampanfall i hela kroppen utan någon temperaturstegring, varför diagnosen sattes på stelkramp (tetanus), vilken ansågs förorsakad av ett cirka 14 dagar förut erhållet, då redan läkt skoskav, för vilket A. emellertid ej sjukanmält sig eller sökt få någon behandling. Han avpolletterades omedelbart till Eksjö länslasarett för vård. Under återstoden av dagen samt under natten hade han fortfarande titt och ofta upprepade toniska krampanfall utan temperaturstegring och erhöll följande morgon i vardera låret intermuskulära insprutningar av 100 A. E. av statsmedicinska anstaltens tetanusantitoxin. Sedan upphörde anfällen, patienten fortfor att vara feberfri med undantag av en till 40.2° C. uppgående temperaturstegring 4 dagens afton efter seruminsprutningen, vilken temperaturstegring ansågs bero på nämnda insprutning; följande morgon var temperaturen åter normal; sensoriet var till en början så tillvida förändrat, att patienten vid tilltal svarade något långsamt och trögt men redigt; tillståndet förbättrades emellertid för var dag och den 10 december 1917 utskrevs han från lasarettet för vård å militärsjukhuset å Ränneslätt, varest ej heller någon temperaturstegring förekom, patienten hela tiden var fullt klar och redig samt förbättringen alltmera fortskred. Den 21 december erhöll han tjänstledighet till medio av januari 1918. Vid återkomsten från denna intages han åter å sjukhuset å Ränneslätt, befinnes fortfarande trött och matt, men fullt klar och redig samt feberfri, har någon yrsel vid uppstigandet om morgnarna, klagar över någon huvudvärk, har mycket nedsatt synskärpa (0¹) å båda ögonen samt företer dubbelsidig ringa abducensförlamning med dubbelseende vid extrema blickriktningar utåt. Patienten har sedan för undersökning remitterats till dr Stålberg i Jönköping, vilken anser sjukdomen i ögats inre, såsom förut antagite, vara en perineuritis optici descendens (högra papillens gränser normala, vänstra papillen har något suddiga gränser uppåt och nedåt; syn-

fälten visa normala gränser vid vanlig perimeterundersökning, men vid provning enligt Bjerrums metod en koncentrisk inskränkning för färger, beroende på förvärvat achromatopsi). Symtomen från ögonen tala sålunda för, att sjukdomen varit en under bilden av tetanus förlöpande serös meningit eller ock för, att denna senare sjukdom varit en följd av förutgången tetanus. Synförmågan synes emellertid så småningom förbättras.

Fall 2. Den 3 december 1917 sjukskrevs värnpliktige n:r 415 17/17 J. för bronchit med talrika ronchi å båda lungorna samt lades till sängs å sjukhuset, ej så mycket härför som för någon ödematös blek svullnad i ansiktet, tydande på nefrit. Trots upprepade urinundersökningar kunde dock under 9 dagar ej någon äggvita eller några formbeståndsdelar i urinen påvisas. Men den ¹²/₁₃ på aftonen fick patienten, som hela tiden sedan intagningen å sjukhuset legat till sängs och fått diet, företrädesvis mjölk, plötsligt ett anfall av andnöd med åtföljande medvetlöshet, tydligen ett anfall av uræmi. Han återkom dock efter en stund till medvetande. Fick sedan under nattens lopp ytterligare tvenne sådana anfall av medvetlöshet efter föregående kräkning. Urinen innehöll nu rikligt med äggvita; temperaturen, som dagarna förut hållit sig mellan 36 grader till 36.5 grader Celsius, steg nu till 37 grader C., var så under några dagar 37—37.5 grader C. med en enstaka stegring till 38.3 grader C. den ¹⁵/₁₂ på aftonen. Den ¹⁸/₁₂ var morgontemperaturen 36.1 grader med aftontemperatur 37 grader och fortfor temperaturen sedan att vara låg. Under anfällen var tillståndet synnerligen dåligt och mors syntes förestå. Först skreds till åderlåtning, så gavs injektioner av digitotal, kamfer och koffein (benzoas natrico—coffeicus), vidare vichysalt i vatten och rikligt med mjölk, dropplavemang samt från följande dag heta bad med inpackningar. Sedermera inga vidare uræmiska anfall. Så småningom försvann den ödematösa svullnaden i ansiktet och patienten, som förut sett så »fet» ut å hela kroppen, började se mager ut, synnerligast i ansiktet, urinmängden ökades från 1.3 l. den 14 dec. till 3.1 l. den 19 dec. och han kände sig dag för dag allt bättre. Äggvitan i urinen kvarstod dock alltjämt, ehuru något minskad. Den 23 dec. var han så förbättrad, att han med tillhjälp av en kamrat kunde enligt önskan få resa hem till julen för fortsatt vård i hemmet. Sedan dess har jag intet försport från honom. (Nyström.)

Smålands husarregemente.

Att läkaren, som är ansvarig för rekryteringen av stammanskapet, måste till det yttersta släppa efter på fordringarna även med risk att en eller annan oduglig följer med är tydligt, då skvadronshefarna ideligen klaga över, att de ej hava folk tillräckligt för skötandet av hästmaterialet, än mindre för utbildning till befäl. Att rekryteringen av värnpliktiga är jämförelsevis dålig, torde i någon mån bero på att inskrivningsläkarna anse ynglingar med svagare kroppsutveckling olämpliga att bära packning och därför föreslå dem till kavalleritjänst. Det kan ju hava ett visst berättigande, men ofta är orsaken till en klenare kropp någon sjukdom, som vid militärtjänstens ansträngningar sedermera tydligen ger sig till känna. Vad som däremot torde vara fullständigt olämpligt är att, som skett, till kavalleritjänst taga ynglingar med börjande åderbräck. Dessa förvärras givetvis genom sadelns tryck mot venerna och göra ynglingarna förr eller senare odugliga till ryttare. Att sända sådana ynglingar till operation synes icke vara till någon större fördel, då dels läkningsförloppet är långsamt, dels ömhet länge kvarstår i ärren, dels recidiv lätt uppkommer. Av regementet under året tilldelade värnpliktiga, till följd av sjukdom i början av tjänstgöringen för tillfället olämpliga till krigstjänst, har det lyckats att förmå ovanligt många, ej mindre än 10 man (därav 4 värnpliktiga studenter), att anhålla om uppskov enligt I. F. § 107, m. 2.

Angående lokaler är att anmärka, att önskemålet att erhålla rum för isolering av i lindrigare smittsamma sjukdomar insjuknade ännu icke kunnat bliva uppfyllt. En närbelägen lektionssal upplåtes vid behov för ändamålet, men den ligger icke tillräckligt isolerad. Lokalerna för kavalleriets studentskvadron hava under året undergått en genomgripande modernisering, i det att centraluppvärmning införts och tvätt-rummet cementerats och nya tidsenliga tvättstall där uppsatts. Dessutom hava nya uthus uppfyggt. Hela etablissemetet ger nymålat ett tilltalande intryck. Utrymmet borde dock vara något större. Luftkuben för varje man varierar mellan 9² och 12⁶ kbm., varvid dock är att märka att luftväxlingen är god, särskilt därigenom att varje rum har ett om nätterna öppetstående fönster till bredvid liggande korridor.

Liksom hela rekryteringen i dessa tider är svår, är det även svårt att rekrytera sjukvårdspersonalen på lämpligt sätt. Skvadronscheferna avstå icke gärna sina bättre befälsämnen. En av de till sjukvårdskorpralsskolan kommenderade sjukvårdsryttarna, en yngling med goda anlag för tjänsten, rymde därifrån och har nu återförts, sedan han i arbete utom riket blivit invalid. Med så få sjukvårdsbeställningsmän är det svårt att under den vintertid i allmänhet rådande större sjukligheten uppehålla sjukvården. Lyckligt är att regementet har att tillgå de värnpliktiga från trängen, som kommenderats hit för sjukhusutbildning. Då för ett par år sedan kavalleriregementena fingo en sjukvårdsfurirbeställning på stat, hälsades detta med stor tillfredsställelse och förhoppningar om att läkaren skulle få ett väl kvalificerat biträde. Den förhoppningen har ej fullt uppfyllts, i det att den förre innehavaren av befattningen avgått och efterträdaren ej är fullt duglig till hjälp i den alltjämt ökade expeditiöns-tjänsten. Om avlöningsförhållandena vore sådana, att läkarens närmaste man, sedan han blivit inlärd i befattningen, kunde finna med sin fördel förenligt att kvarstanna några år vore synnerligen önskvärt.

(Bergman.)

Smålands artilleriregemente.

Vad kasernens hygieniska förhållanden och regementssjukhusets nödläge beträffar, så äro dessa redan så väl belysta att jag blott behöver bestyrka kasernens brist på torkrum och nattklosetter samt på ett tidsenligt värme-, ventilations- och belysnings-system och sjukhusets otillräckliga utrymme beträffande snart sagt alla dessa lokaler, dess brist på rum för läkare och sjukvårdspersonal, väntrum, lektionsrum, badrum (blott 1 förefinnes), w. c. och elektriskt ljus; dess otillräckliga isolerings- och förråds-rum, vilka senare äro inredda å vinden, där riskfrihet ej är rådande vare sig för patienter i de två sjukrummen eller för dyrbar sjukvårdsmateriel, eftersom sjukhuset är av trä med kamin- och kakelugnseldning samt gasbelysning.

(Rundquist.)

Östgöta trängkår.

Allmänna hälsotillståndet har varit gott. Epidemi av svår art har ej förekommit, men enstaka fall av difteri och scharlakansfeber samt ett femtiotal påssjuka; för dessa senare måste en lektionssal å vinden användas som sjukrum, ty sjukpaviljongen med sina 12 å 14 sängplatser, som egentligen skall användas för både operations-, observations- och vanliga sjukdomsfall, förslår ej långt vid dylika tillfällen.

En sjuksköterska har benäget efter framställning förordnats och tjänstgjort dels två månader, dels tillfälligt vid operationer och denna anordning har varit till stort gagn; den borde dock utsträckas för längre tid. Sjukvården uppryckes betydligt, vilket varit så mycket nödvändigare, som sjukvården under större delen av året bestridits av två rekryter utan underbyggnad, med ombyte varje vecka (ett förhållande som måste ändras), varjämte nödig trygghet vid operationer nästan förutsätter en sjuksköterskas hjälp.

Rekryteringen för året har varit relativt dålig. Under det förut många anmälde sig och man kunde välja hava de sökande varit få och så svagt utvecklade, att rekryterna icke nöjaktigt hålla fordringarna. Anbefalld kurs i hygien för rekryterna november—december lämnade någorlunda tillfredsställande resultat: var man skaffade sig själv tandborste, dricksglas och näsduk.

Genom nuvarande svåra livsmedelsförhållanden har portionsstaten måst ändras, kalorivärdet har icke fullt kunnat upprätthållas.

(Hedborg.)

III. arméfördelningen.

a. Sundhetsinspektioner.

Västgöta regemente den 27 och 28 oktober.

Under inspektionen besöktes kanslihuset, flera manskapslogement med tillhörande lokaler, kokinrättningen, badinrättningen, vakt- och arrestlokalerna, gymnastikbyggnaden, desinfektionsavdelningen, avträdeshusen samt sjukavdelningen.

Beträffande marken, på vilken etablissemnet är uppfört, iakttofs, att den tydliga icke är tillräckligt torrlagd. Det upplvstes också, att efter regn finnas på kaserngården och särskilt på de vägar, manskapet har att passera till och från avträdena, särdeles stora och utbredda vattensamlingar, som stå i flera dagar, innan de försvinna och detta även under den varmare årstiden. Det är nödvändigt, att erforderlig dränering, när så ske kan, verkställs och att tillsvidare grus snarast påföres och gångbanor av trä anläggas på de platser, där så är behövt.

Vid inspektion av ett logement med tillhörande korridor, trappor och förstugor gävo dels de gjorda iakttagelserna, dels de upplysningar, som erhöles av regementsläkaren och av en närvarande kompaniadjutant, följande vid handen:

Luftkuben pr man i logementen under senaste utbildningsåret har utgjort lägst 8.1 och högst 12.5 kbm., vilket med hänsyn till befintliga ventilationsmöjligheter och tillgången på varma bad för manskapet torde få anses någorlunda tillfredsställande. Luftväxlingen skedde dels medelst fönstren, dels medelst varmluftskanaler i väggarna. Elektrisk belysning var införd överallt. Uppvärmning skedde centralt dels med varm luft, dels med ånga. Golven rengöras minst en gång i veckan genom skurning och dagligen genom dammbindande medel (florozon). Mot sättet för sopors, askas och smutsvattens bortförande var intet att erinra. Spottkoppar av emailjerad plåt funnos på golven i såväl logement som korridor. Sängarna stodo två och två på varandra. Mellan varje sängpar var ett manskapsskåp placerat. Huvudgårdarna i sängarna lågo åt samma håll. Mot sängpersedlarnas beskaffenhet och rengöring var intet att erinra. I en av bataljonerna voro, enligt uppgift, sängfiltarna försedda med överdrag av tvättbart tyg. Behållare för uppsamling av pappersbitar och skräp saknades. Putsning eller rengöring av vapen eller persedlar eller torkning av våta persedlar skedde icke i logementen utan i särdeles väl anordnade putsrum och torkrum. Vattenledning fanns icke i korridoren. Anordningar till förhindrande av drickning ur gemensamma kärl saknades. Nattklosetter för torvströ med bredvidliggande mindre urinoar funnos med ingång från korridoren. Dessa klosetter höllos öppna endast nattetid. Deras skötsel och renhållning föreföll oklanderlig. Några andra för manskapet avsedda urinoarer funnos icke inomhus. I tvättrummen rådde snygghet och ordning. För tvagning av fötterna funnos här handfat i erforderlig mängd.

Manskapets personliga renlighet föreföll tillfredsställande, och särskilt inspektionen av hudens renhållning hos några bland manskapet efter deras fullständiga avklädning

föranledde ingen anmärkning. Den närvarande kompaniadjutanten lämnade mig erforderliga upplysningar om sättet för den personliga renhållningens vidmakthållande bland manskapet, och framgick därav bland annat, att daglig tvättning av ansikte, hals och händer sker under kontroll av vederbörande befäl, likaså rengöring av händer och naglar före måltiderna. Någon ordnad tandrengöring förekommer däremot icke. Varje man har sig tilldelade tre par strumpor och tre par skodon. Trätofflor användas icke.

Badning kommer hädanefter att ske en gång i veckan, sedan regementets badinrättning med badstudad och dusch nu blivit färdig.

Inspektion av matsal och kokinrättning föranledde ingen annan anmärkning än att mjölken, som erhålles från ett andelsmejeri, icke uppkokas före utspisningen.

I vakt- och arrestlokaler observerades en ganska besvärande exkrementstank, som spred sig överallt från klosetten i en belagd cell. Golven i arrestlokalerna voro av sten. I ingen av cellerna fanns annan belysning än dagsljuset. Detta har till följd, att arrestanterna under den mörkaste årstiden få undergå många timmars mörk arrest även då de icke äro ådömda sådan. Då det var av ett visst intresse att i dessa avseenden göra en jämförelse mellan ett militärt och ett civilt fängelse, besökte jag under dagens lopp det i staden belägna cellfängelset. Här voro golven i cellerna av trä. I varje cell fanns en lampa, som fick brinna vissa timmar. Elektrisk belysning av cellerna skulle under närmaste tiden införas. Bord och stol och en hopslagen säng stodo till cellfångens förfogande, under det att cellerna i arrestlokalerna vid I. 6 icke innehöllo någon annan möbel än klosetten. Vile den militära arrestanten sitta eller ligga, hade han endast det kalla stengolvet att tillgå, såvida han ej fick begagna den till viloläger under natten avsedda hängmattan.

Vid inspektion av avträden och urinställen anmärktes, att den invid avträdet belägna urinoaren var mycket illaluktande och att flitigare spolning av densamma var påkallad. Mot avträdena, som voro synnerligen väl anordnade och väl hållna, fanns endast att anmärka bristen på torvströ.

Sjukvårdsavdelningen har ett fritt läge med god tillgång på ljus och sol och tämligen gott avfall för vatten åt alla håll. Den kunde dock lämpligen förlagts på något längre avstånd från manskapets avträden och kokinrättningens skulbodar. Mot de olika lokalernas läge i förhållande till varandra och mot deras lämplighet i övrigt torde ingen anmärkning kunna göras. Dock är »sjukutrymmet» för litet med hänsyn till truppförbandets storlek. Antalet sängplatser är inalles 37, därav 5 på isolerings- och observationsrum och 3 för officerare och underofficerare. Medelmannskapsstyrkan utgör under tiden mellan repetitionsövningarna i runt tal omkring 1 000. Omkring 60 sjuksängsplatser äro därför behövlige. Om det av Sjukvårdsstyrelsen framlagda förslaget att hit flytta den på Axvall kvarstående sjukstugan blir förverkligat, torde för regementets behov av »sjukutrymme», även för epidemiska sjukdomsfall, blive nöjaktigt sörjt.

Vad den nyuppförda och i allo moderna sjukavdelningen för övrigt beträffar, så torde densamma i varje avseende och icke minst ifråga om utrustning, god ordning, smak och trevnad motsvara mycket höga fordringar. Den gör regementsläkaren Cedergren, som närmast haft den inre organisationen om hand, all heder och vittnar om hans livliga strävan att tillgodose icke blott de rena sjukvårdskraven utan också behovet av trevnad för de sjuke, en strävan, som synbarligen kröntes med god framgång.

De till regementsläkarens expedition hörande handlingarna granskades och befunnos vara i synnerligen god ordning.

Av regementsläkaren uppgjort förslag att inreda sjukhusets vind till förvaringsrum för sjukvårdsmateriel togs under prövning, och synes detta förslag vara gott. Förslaget kommer att inom kort insändas till Sjukvårdsstyrelsen.

Rekryteringen av sjukvårdsmanskapet lämnar enligt regementsläkarens utsago mycket övrigt att önska, beroende detta därpå att bland dem, som genomgått rekrytskolan, i

regel icke kunna erhållas för sjukvård tillräckligt intresserade och lämpliga personer.

På grund av de under inspektionen gjorda iakttagelserna vill jag härmed göra följande erinringar:

I. Beträffande manskapslogementen.

- a) Dricksinrättningar med uppstigande vattenstråle böra till nödigt antal anordnas i varje korridor.
- b) Uppsamlingskär för papper böra uppställas i korridorerna.
- c) Om vid tätare beläggning i ett logement sängarna måste ställas omedelbart bredvid varandra, böra av hygieniska skäl huvudgärdarna i bredvid varandra stående sängar placeras åt motsatt håll.

II. Beträffande manskapets personliga renlighet.

Här bör större intresse ägnas åt manskapets tandvård och ordnad, under kontroll skeende tandrengöring införas.

III. Beträffande utspisningen.

Mjölken bör, så länge den erhålles från ett andelsmejeri, som å sin sida får mjölken från en mängd mindre gårdar utan kontroll över ladugårdarnas hygien och ladugårdspersonalens hälsotillstånd, till förebyggande av smitta uppkoka före utspisningen och under den varmare årstiden förvaras i »mjölkkyllare.»

IV. Beträffande vakt- och arrestlokaler.

Cellerna böra oförtövat förses med elektrisk belysning. Trägolvet bör inläggas i cellerna. Cellernas klosetter böra förses med torvströ i fullt tillräcklig mängd. Arrestanten bör få till sitt förfogande ett nattkärl av emaljerad plåt. Genom dessa åtgärder bör, enligt vad erfarenheten visat, all exkrement- och urinlukt kunna reduceras högst betydligt.

V. Beträffande avträdeshusen.

Torvströ i erforderlig mängd bör här användas. Renhållningen i urinoaren bör noga övervakas.

VI. Beträffande markens behov av torrläggning.

Härför hänvisas till de i början av rapporten gjorda erinringarna.

(Ekelund.)

Truppförbanden å Karlsborg och därvarande garnisonssjukhus den 25 oktober.

Intendenturkompaniet är inrymt i ett i norra delen av fästningsområdet liggande stort förrådshus av sten i två våningar. Manskapslogementen ligga här med fönstren rakt mot söder, vilket är en avsevärd fördel, ehuru väl denna fördel betänkligt minskas genom det otillfredsställande förhållandet mellan fönsteryta och golvyta. Fönsterytan i ett logement förhöll sig nämligen till logementets golvyta som 1 till 16. Luftrymden pr man var i allmänhet blott 6 kbm. I andra logement var missförhållandet härvidlag ännu större. Logementen uppvärmas genom mindre järnkaminer och lära vintertid icke kunna hållas tillräckligt varma. Ett sjukrum för 6 sängar fanns i ena ändan av byggnaden. Sjukvisitationerna ske vid artilleribataljonen. Det uppgavs, att frågan om uppförande av ny kasern för detta truppförband är under utredning. Med hänsyn till de ovan påpekade hygieniska olägenheter, som vidlåda de provisoriska förlägningslokalerna, är det högeligen önskvärt, att truppförbandet så snart som möjligt får en bättre förläggning.

(Ekelund.)

b. Fördelningsläkarens årsberättelse.

Allmänna hälsotillståndet kan i stort sett betecknas såsom tillfredsställande.

En för arméfördelningens hälso- och sjukvård viktig och minnesvärd omständighet ligger däri att från och med slutet av 1916 fördelningens samtliga truppförband hava

lämnat de gamla mötesplatserna med deras i många avseenden för hälso- och sjukvården ogynnsamma förhållanden. I de nuvarande mestadels nya och tidsenliga kasernerna äro betingelserna för en god hälso- och sjukvård vida bättre.

För att fördelningsläkaren skall hava översikt över sjukdomsförhållandet vid arméfördelningens truppförband har på arméfördelningsorder bestämts, att från varje truppförband skall den 1, 11 och 21 i varje månad till fördelningsläkaren insändas ett tjänstebrevkort, som enligt formulär angiver manskapsstyrkan, antalet sjukanmälda, antalet från praktiska övningar frikallade och antalet sjukskrivna för ifrågavarande dag. De sålunda inkomna uppgifterna antecknas i en särskild bok med ett blad för varje truppförband. De ovan nämnda olika kategorierna angivas därvid även grafiskt i procent av manskapsstyrkan.

Bland åtgärder, ägnade att bidraga till förhindrandet av smittsjukdomars spridning till truppförbanden, torde såsom särdeles verksam böra anses ett tidigt och skyndsamt ingånget meddelande till vederbörande militärläkare från varje läkare om varje i dennes praktik förekommande fall av smittsam sjukdom, där den sjuke står i sådant förhållande till i militärtjänst varande eller till militärtjänst snart inryckande person, att fara för smittans spridning genom denne till truppförbandet kan anses föreligga. Förslag till sådant tillägg i gällande allmänna läkarinstruktion, att det i dylika fall blir varje läkares *skyldighet* att lämna vederbörande militärläkare erforderligt meddelande, har därför här utarbetats. Och är det arméfördelningschefens avsikt att, sedan förslaget granskats av förste provinsialläkarna inom arméfördelningsområdet, i skrivelse till Sjukvårdsstyrelsen anhålla om Styrelsens medverkan till förslagets genomdrivande. I sammanhang med nämnda förslag har på arméfördelningsorder anbefallts, att militärläkarna i sin ordning skola, till förhindrande av smittsjukdomars spridning från truppförbanden till den civila befolkningen, lämna vederbörande civila tjänsteläkare meddelande om smittsjukdom vid truppförband och om därmed sammanhängande förhållanden, så snart sådant meddelande kan anses vara av behovet påkallat. Vikten av intimt samarbete mellan militärläkare och vederbörande civila läkare har också i samma arméfördelningsorder betonats.

För att förebygga särskilt nervfebers men även andra smittsjukdomars överförande till truppförbanden medelst den utspisade mjölken har, efter samråd med en erfaren hygieniker, å arméfördelningsorder bestämts, att all mjölk, som ingår i manskapets utspisning och som kommer från andelsmejeri eller från ladugård, där icke fullt betryggande läkarkontroll över ladugårdspersonalens hälsotillstånd utövas, skall året om hava upphettats till kokning under en minut och under den varmare årstiden genast därefter på lämpligt sätt avkylas. Den vid T. 2 år 1907 explosionsartat uppträdande stora nervfeberepidemien, då mjölken från ett andelsmejeri var bärare av smittan, som ursprungligen kom från en av de många smågårdar, varifrån mejeriet erhöll sin mjölk, utgjorde det varnande exempel, som närmast föranledde utfärdandet av ifrågavarande arméfördelningsorder.

I Tj. R. kap. 7, mom. 5 stadgas rörande inspektion i allmänhet att »den skall omsorgsfullt planläggas samt utföras med sådan grundlighet, att vinnandet av dess ändamål säkerställes». I överensstämmelse härmed har till ledning för fördelningsläkarens sundhetsinspektioner vid truppförbanden utarbetats ett formulär, som, innan det trycktes, undergick granskning av en på området särdeles erfaren sundhetsinspektör i en av landets större städer. Nyttan av ett dylikt formulär har visat sig vara särdeles stor. Formuläret är försett med oskrivna blad mellan de tryckta, vilket gör att formuläret kan efter hand kompletteras och att det med fördel kan begagnas för anteckningar under pågående inspektion.

Taktiska övningar för militärläkare hava under året varit anordnade inom fördelningen. Av de erfarenheter, som därunder gjorts, framgår bland annat, att vårt nuvarande krigssjukvårdsreglemente i somliga stycken kräver omarbetning och i andra komplettering för att bättre motsvara nutidens krav. Och när en gång efter världskrigets slut det tyska krigssjukvårdsreglementet, som tydligen tjänat såsom förebild

för det svenska, kommit ut i en på krigets erfarenheter grundad ny upplaga, torde rätta tidpunkten för en revidering av vårt krigssjukvårdsreglemente vara kommen.

(Ekelund.)

c. Anmärkningar och iakttagelser vid inskrivningsförrättningar.

Göteborgs och Bohus inskrivningsområde.

Kortsystemets användning giver anledning till »anmärkningar och iakttagelser».

Så torde ingen förberedande instruktion hava lämnats inskrivningsläkarna. Korten äro därför bristfälligt förda. Förirrar sig ett av dem ur sin riktiga omgivning, torde ingen kunna återföra det till dess plats. Korten böra upptaga icke blott namnet på den det avser, utan även hans hemvist (socken etc.), födelsedag och år, rullföringsområdets n:r samt hänvisning till pagina i huvudlängden. Nu hänga de, så att säga, i luften, utan sammanhang med det hela (utom de som upptaga inskr.n:r).

Vidare borde inskrivningsläkarna ur huvudlängden förskaffa sig uppgifter ang. kolumnerna 3, 6, 8 och 13 för sammandraget å 1:a sidan i rapporten, Form. I. Nu saknas dessa och dessutom för r. o. 29 alla siffror, som icke direkt beröra läkarens arbete. Att komplettera dessa fullständigt har varit mig omöjligt, då längderna genast avfördes till Uddevalla och långt arbete fordras att ur längderna draga ut de olika årsklassernas andelar i de olika summorna.

Slutsummorna, som jag erhållit från befälhavaren i r. o. 29, äro nu korrekta.

(Neuman.)

d. Truppförbandens årsberättelser.

Västgöta regemente.

Som utbredda difteri- och mässlingsepidemier förekommit inom regementets inskrivningsområde, hava dessa sjukdomar införts till regementet efter varje större permission till hemorten. Då det naturligen är omöjligt för regementsläkarna att följa utbredningen av epidemier i regementets omgivning, är det även omöjligt att genom permissionsförbud till smittad ort hindra införande av smitta till förlägningsorten. Det vore därför av stor vikt, att hos Medicinalstyrelsen utverkades förståndigande för åtminstone de civila tjänsteläkarna att direkt till rangfrämste läkaren vid det regemente, vars inskrivningsområde sammanföll med läkarens verksamhetsområde, omdelbart inrapportera fall av smittsam sjukdom, som kunna giva anledning till sjukdomens överförande till regementet genom permitterade.

106 hava frikallats från värnplikens vidare fullgörande, 82 överförts till icke vapenföra och 85 förklarats för tillfället till krigstjänst odugliga samt hemförlovats efter ansökan hos regementschefen. En av de förnämsta frikallelseorsakerna har varit lungtuberkulos. Antalet frikallade har blivit så stort därigenom, att bland dem upptagits även de frikallade av landstormen, vilkens personal förededde ett betydligt sämre hälsotillstånd än övriga värnpliktiga.

Tack vare ett rikligt engångsanslag från Sjukvårdsstyrelsen har regementssjukhuset kunnat inredas på ett fullt tidsenligt sätt, så att fördelningsläkaren i sin inspektionsberättelse om sjukhuset yttrar, »att den nyuppförda och i allo moderna sjukavdelningen i varje avseende och ej minst i fråga om utrustning, god ordning, smak och trevnad motsvarar mycket högt ställda fordringar». Härtill har bidragit, att regementschefen av enskilda lägerkassan ställt ett belopp av 300 kr. till sjukhusets disposition för anskaffande av växter, tavlor och andra prydnadsföremål. Kostnaderna för inredningen hava även kunnat nedbringas något, därigenom att jag bland konvalescenterna påträffat

flera yrkesmän (snickare och skräddare), vilka sysselsatts dels med förfärdigandet av inventarier, dels med reparation av redan befintlig materiel.

Sjukhusutrymmet har dock, särskilt under vårens stora sjuklighet, varit alldeles otillräckligt. Detta missförhållande torde dock bliva avhjälpt, om förslaget att hitflytta den å Axvall kvarstående sjukstugan vinner vederbörandes gillande.

Sjukrum har under våren inrättats i kasernerna, och under repetitionsövningarna förhyrdes för detta ändamål en i närheten av kasernetablissemnet belägen skollokal. Anordnande av sjukrum inom ett kompanis förläggning — kasernerna äro som regel fullt belagda — har dock visat betydande olägenheter särskilt ur ordningssynpunkt.

Sjukvårdsmanskapets kvalitet har även under det gångna året varit rätt underhållig beroende på, att kompanicheferna ännu anse, att de sämsta volontärerna äro goda nog för sjukvården. Tack vare stamfurirerna har det gått att nödortfylligen uppehålla sjukvården. För att möjligen råda bot för detta missförhållande har jag av regementschefen utverkat mig tillstånd att rekrytera sjukvården direkt utan att behöva uttaga sjukvårdsvolontärer bland de andra volontärerna, ett förfaringssätt, som jag hoppas, med urskiljning använt, skall verka gott till höjande av sjukvårdsmanskapets duglighet. Det har nämligen visat sig betydligt lättare att få dugligt folk till sjukvårdsvolontärer än till annan volontäranställning.

Även under förra året har en sjuksköterska varit anställd vid regementet, och har hon visat sig vara till utomordentligt stor nytta.

De hygieniska förhållandena vid kasernetablissemnet hava i stort sett visat sig tillfredsställande. En betydande olägenhet kvarstår dock ännu i den otillräckligt dränerade gårdsplanen. Här samla sig stora vattenpölar, vilka sakna avlopp, och som tvinga manskapet till verkliga fotbad vid passagen till matsalar, avträden och sjukhus.

Den personliga hygien, som vid inryckningen till vapenövningarna som regel står på ett mycket lågt plan, förbättras märkbart under fullgörandet av värnplikten, dels genom exempel från mera hygieniskt anlagda kamrater, dels genom befälets förmaningar och övervakande. Det bland en stor del av de värnpliktiga förr mycket utbredda »snustuggandet» synes vara i avtagande. Födan har som regel varit av god beskaffenhet.

(Cedergren.)

Skaraborgs regemente.

Rekryteringen av sjukvårdsmanskapet är mycket dålig. Vakanta äro 2 korprals-, 2 vicekorprals- och 2 volontärsbeställningar. Sannolika orsaken ligger däri, att furirsbeställningar av 1. klass ej finnas, och flera furirer hava lämnat sin befattning av denna orsak och förklarat sig få bättre civil anställning.

(Gertzén.)

Älvsborgs regemente.

Under månaderna januari—mars var sjukligheten inom regementet och den härstädes förlagda bataljonen ur Kalmar regemente, synnerligen stor, i det att stora epidemier av påssjuka och influensa voro rådande jämte ett osedvanligt stort antal katarer i luftvägarna.

Den stora spridning, dessa sjukdomar erhöilo, torde till icke ringa del bero på den trånga förläggning, som sedan Kalmarbataljonens hitkomst måste äga rum, ävensom på bristen på lämpliga sjukrum, då, på grund av det otillräckliga sjukhusutrymmet, icke mindre än 4 logement måste användas som provisoriska sjukrum och tillfredsställande isolering av de sjuka ej kunde åstadkommas.

Antalet, veneriska sjukdomar synes vara i snabb ökning. Under hela regementsövningarna vårdades sålunda vid etablissemnet 14 gonorrhépatienter, vilka sålunda på detta sätt fullgjort en viktig del av sin värnpliktstjänstgöring.

Alla försök att övertala dessa 14 att begära ett års uppskov med sin repetitionsövning på grund av tillfällig oduglighet till krigstjänst, besvarades med ett: »nej, jag vill inte!»

Dessa och många andra fall göra, att jag anser det vara en tvingande nödvändighet att bestämmandet av uppskov från tjänstgöringen överflyttas från den värnpliktige till läkaren t. ex. genom att orden »på ansökan» borttagas ur I. F. § 107, mom. 2.

Antalet kassationer har under år 1917 varit ovanligt stort, beroende dels på att så många årsklasser varit inkallade och dels möjligen också på att, genom de härskande påssjuke- och influensaepidemierna, latent fall av lungtuberkulos blivit aktiverade.

Sammanlagda antalet kassationer under året uppgick till 119, därav 54 på grund av tuberkulos, varjämte 134 överflyttades till icke vapenföra. Under året förekommo 6 dödsfall, varav 1 genom olyckshändelse.

(Wahlstedt.)

Bohusläns regemente.

Hälsotillståndet vid regementet har varit under våren 1917 ganska gott och under hösten till och med mycket gott. Härtill hava särskilda förhållanden varit orsaken. I staden Uddevalla har sedan oktober månad rasat en våldsam difteriepidemi, varför efter bevärningsrekrytskolans inryckning regementschefen förbjudit all permittering till staden samt inställt de danstillställningar, som varit brukliga vid regementet varje söndags afton. Resultatet har blivit icke allenast att icke ett enda difterifall under hela hösten inträffat bland den garnisonerade truppen, utan att överhuvudtaget alla på infektion beroende sjukdomar reducerats till ett minimum. Således har anginorna varit 21, febricula 39, gonorrhéer 2, bronchiter 11 o. s. v. på en styrka av ungefär 1 000 man. Danstillställningarnas inställande har medfört den stora fördelen, att sjukvisitationerna på måndagarna i likhet med övriga dagar varit fåtaligt besökta i stället för att annars under dessa dagar de besökandes antal icke funnit utrymme i sjukhuskorridoren. Det gynnsamma resultatet torde lätt kunna förklaras. I en danslokal — här gymnastikhuset — där med säkerhet minst 1 000 personer av bägge könen uppehålla sig under livlig rörelse, varigenom dammet med ty åtföljande bakterier uppvirvas och inandas och där den kvinnliga delen oftast från stadens minst hygieniska hem ofta måste anses vara smittförande, är det mycket naturligt att de värnpliktiga ådraga sig infektionssjukdomar, isynnerhet som de predisponera sig därtill genom att mellan danserna gå ut genomsveviga på den alltid kalla och blåsiga kaserngården för att svalka sig. Då man numera på grund av restriktioner kan utesluta den förr om måndagarna vanligaste diagnosen »dagen efter», beror tvivelsutan det överväldigande antalet anmälda måndagssjuka med temperaturstegring av 37.3°—38° på infektion från danslokalen. Av det sagda kan den slutsatsen dragas, att hygienien i kasernerna kan hållas jämförelsevis god, under förutsättning att truppen kommer i minsta möjliga beröring med de lägre civila folkelementen. I brist på utrymme på sjukhuset hava sjukrummen även detta år varit förlagda inom kasernerna, där 3 logement, ett i vardera kasernen, varit upplåtna för ändamålet. Olämpligheten av detta förhållande faller genast i ögonen. Det har talats om att regementet skulle erhålla det gamla sjukhuset å Backamo till Uddevalla för att däri förlägga sjukrum och isoleringsrum för difteri, skarlatina, morbilli, parotitis m. m., men ännu har ingenting därom avhört. När skall detta för sjukvården ytterst viktiga arrangemang vidtagas? Att minska på pappersarbetet men i största utsträckning öka och tillgodose de för hälso- och sjukvård alldeles nödvändiga praktiska åtgärderna borde vara ett *conditio sine qua non* för ett rationellt och framgångsrikt arbete inom fältläkarkåren.

Vid de äldre årsklassernas inryckning till repetitionsövning översvämmas regements-sjukhuset med veneriska åkommor, huvudsakligen förvärvade i Göteborg. Det måste anses för det allmänna rättsmedvetandet kränkande och orättvist mot de övriga värn-

pliktiga, att dessa patienter skola anses hava fullgjort sina övningar utan att en enda timme hava varit i tjänstgöring. Tusentals övningsdagar och mycket penningar gå härigenom förlorade för fäderneslandet och för armén. Alla övertalningsmedel användas för att förmå de smittade att begära uppskov med tjänstgöringen enl. I. F. § 107 — i de allra flesta fall utan resultat. Om de än icke direkt med avsikt skaffa sig sjukdomen i fråga, är det ganska säkert att många med avsikt vansköta en för kanske månader sedan förvärvad sjukdom för att slippa deltaga i övningarna. Regimentenas läkare borde hava åliggande att efter samvetsgrant provande föreslå till uppskov alla sådana, som komma sjuka vid inryckningen och som ett följande år kunna anses återställda och tjänstedugliga. Sådana förslag kunna som bekant av inskrivningsläkaren göras vid inskrivningen av värnpliktiga och invändning däremot göres ofta av den inskrivningsskyldige, men aldrig av vederbörande nämnder, utan följes därvid städse läkarens anvisningar, utan att man någonsin hört menliga följder därav uppstå.

(Rosengren.)

Livregementets husarer.

Då till kavalleriet uttages endast ett visst, bestämt antal, är det av stor vikt att ej vid inskrivningen till detta vapen medtages sådana, mot vilkas tjänstbarhet redan första dagen anmärkning kan göras.

(Pettersson.)

Göta artilleriregemente.

Kasernernas hygieniska brister och sjukavdelningens otillräcklighet m. m., fortfarande oförändrade, äro så ofta påpekade, att de icke kunna behöva ånyo framhållas; enahanda är förhållandet med rekryteringen av sjukvårdsmanskapet, vadåu angående dessa kvarstående missförhållanden hänvisas till föregående årsrapporter.

(Neuman.)

Karlsborgs artilleribataljon.

Ett betydande antal akuta katarrer i respirationsvägarna samt anginor hava förekommit särskilt under januari—mars samt november—december. Av dessa har en del måst vårdas i kvarter på grund av bristande utrymme å sjukrum. Under hösten har inretts ett reservsjukrum med 7 sängar, varigenom plats å sjukrum i allmänhet kunnat beredas åt sjuka med lindrig feber.

(Lillieroth.)

Göta trängkår.

Önskemålet för trängkåren att få egen sjukavdelning står fortfarande ouppfyllt. Då så mycket nu vid truppförbanden skall göras för hygienens förbättrande, vore det väl bäst att även taga upp frågan om en egen badinrättning för trängkåren.

Lika nödvändigt synes det mig, att även torkrum inrättas i kasernen.

(Schildt.)

Garnisonssjukhuset å Karlsborg.

Personal. Sjukhusets chefläkare, regementsläkare L. Hedborg, avgick genom transport till regementsläkartjänst vid Östgöta trängkår; till regementsläkaretjänsten vid kommandantskapet och därmed chefläkareställningen vid sjukhuset transporterades den 13 juli regementsläkaren vid Dalregementet O. Nennes.

Övrig ordinarie personal har under året varit densamma som föregående år. Extra läkare hava tjänstgjort från inskrivningsperiodens början så gott som oavbrutet till den 1 aug.

Sjukhuset. Detta är förlagt till två paviljonger: den södra innehåller invärtes avdelning och i en tillbyggnad ett isoleringsrum, den norra utvärtes avdelning (för kirurgiska sjukdomar, hud- och könssjukdomar) och epidemisk avdelning, delad på två skilda avdelningar.

I den norra paviljongen har funnits elektrisk belysning, i den södra fotogenbelysning, båda hava centraluppvärmning. På grund av otillräcklig sjukrumstillgång vid garnisonens truppförband har sjukhuset måst emottaga en massa sjukdomsfall (angina, bronchiter m. m.), varigenom beläggningssiffran under året sprungit upp till 740, vilket ju med den ringa sjuklighet, som under året rått vid garnisonens truppförband, är särdeles högt. Några ändringar i sjukhusets anordning hava under året ej förekommit. I samtliga sjukhusets rum hava inlagts linoleummattor.

Sjukvårdsskolorna hava under året fortgått på vanligt sätt, dels soldatskola, dels korpralskolor samt under tiden 10 maj—9 sept. Svea trängkårs furirskola, tre man. Till biträde vid undervisningen har hela året varit kommenderad en underofficer från Göta trängkår.

Sjukhusets ekonomi. Sammanlagda kostnaderna för sjukhusets drift belöpa sig till 31 019.65 kr. eller per underhållsdag 3.4655 kr. Trots höga priser på allt har det lyckats få anslagen att räcka.

Dödsorsakerna hos å garnisonssjukhuset å Karlsborg avlidna patienter.

Ulcus ventriculi + Bronchopneumonia. Civil person. Arb. E. A. 49 år. Appendicitis ac. + Tetanus. Furir, Ing. 2 81/1 B. 22 år. J. n:r 262.

Inkom den 23 febr., opererades omedelbart. Appendix lång, svullen, ligger uppslagen bakom coecum med spetsen riktad uppåt, inåt, i hela sin längd adherent till coecum. Slemhinnan ställvis gangränös. Ektomi. Buken slöts; d. 2 mars på e. m. klagar patienten över stelhet i nacken och svårighet att öppna munnen; erhöill genast allt tetanusserum, som var tillgängligt — 20 kbcm. samt MgSO₄ intermuskulärt.

Den 3 mars sämre, betydlig trismus, svåra och täta kloniska kramper i armarna; f. m. 200 I. E., e. m. 200 I. E. intravenöst och 200 I. E. intermuskulärt, sämre på natten. Den 4 mars död.

Tuberculosis miliaris. Civil person, arb., K. J. 22 år. J. n:r 324.

Diphtheria. Vpl. rekryt, Ing. 2, 84 ³⁴/₁₃₁₆, G. 20 år. J. n:r 360.

Bronchopneumonia. Officersaspirant, Inf. skolan, n:r 57, S. 22 år, J. n:r 405.

Pneumonia lobaris bilat. Civil person, arb. A. L., 44 år, J. n:r 420.

Pneumonia lobaris bilat. Vol. A. 8, n:r 7 L. 19 år, J. n:r 521.

Fractura baseos cranii. Arb. i Kronans tjänst, O. H. 58 år, J. n:r 610. Inkom 18 aug. Under cykelåkning lossnade styrstången, varvid patienten åkte omkull och slog huvudet mot stenläggningen. Fördes omedelbart till garnisonssjukhuset. Företedde i ansiktet diverse kontusionssår, ej av allvarlig natur. Är medvetlös, puls 64, något ojämn, snarkande andning, ur vänstra örat sipprar ringa mängd klar blod.

På natten vid tretiden puls 100; vid sextiden plötslig försämring av pulsen, den 19 aug. kl. 6,10 f. m. mors; medvetandet hade aldrig återvänt.

Diphtheria. Civil person, gossen G. G. 7 år, J. n:r 619.

Märkligare sjukdomsfall vid garnisonssjukhuset i Karlsborg.

Gastro-enteritis ac. (typhus abdominalis, negativ Vidal). Off. asp. n:r 1712 ^{45/1917} N. 19 år. J. n:r 677. På permission till Stockholm under mitten av oktober. Sjukanmälades den 2 nov. Hade under natten på stallvakt sjuknat med kräkningar och diarré. Temp. 39.7°; intogs på sjukrum, behandling svält, vismuth med op.; på sjukrummet till den 7 nov., då han avpolletterades till sjukhuset på grund av misstanke på tyfus. Vid inkomsten temp. 40.1°, ej kräkningar, ej diarré, men tunn, ärtsoppliknande avföring, egendomlig känsla av tryck i buken.

Den 8 nov. Ficker tvivelaktig.

Den 9 nov. Prov på blod, fäces och urin sändes till Göteborgs stads bakteriologiska laboratorium. Den 11 nov. telegrafiskt Vidal negativ.

Den 14 nov. och följ. omkring ett dussin till ett tjog roseolafäckar, mjältförstoring osäker.

Behandlades i allt såsom en abdominaltyfus. Temperaturen visade den allra mest typiska kurva: aftonstegringarna från den 7 till och med den 19 stadigt 40° och 40.2°, utom den 12 och 13 då temperaturen på aftonen var resp. 39.6 och 39.8°, morgonremissionerna ej under 39; efter den 19 aftonstegringarnas sänkning sakta försiggående, 39° den 25, då däremot morgonremissionerna dagligen hastigare ökade för att den 25 vara nere vid 37; feberfri den 29. Konvalescens ostörd.

Fallet anföres för att visa, att Vidal efter 8 dagar ej säkert ger positiv reaktion och sålunda är av mindre värde än förr antogs; det lär kunna dröja ända till 3 veckor, innan reaktionen blir positiv vid säkra fall. Emellertid rapporterades ej fallet som typhus och redovisas under den ursprungliga diagnosen gastro-enteritis ac.

Ruptura hepatis. Furir A. 8 n:r 5 N. 28 år, J. n:r 174. Inkom den 7 febr. Patienten råkade under gymnastiklektion kl. 9 fm. falla ned med en bom, så att han erhöi ett svårt slag tvärs över nedre delen av bröstkorgen och övre delen av buken. Fick genast shoksymtom; blek och cyanotisk i ansiktet, påskyndad, liten puls. Påtaglig spänning i epigastrium, inga kräkningar. Fördes omedelbart till sjukhuset.

Den 7 febr. kl. 12 midd. shoksymtomen över. Pulsen stor, celer, frekv. 68. Något blek. Fortfarande spänning i epigastrium. Op. kl. 1 e. m. snitt i medellinjen, ovan naveln. I bukhålan en rätt anseelig mängd blod. På levern en bristning ungefär 5 cm. lång ungefär i medellinjen i bakre delen av leverns undre yta. Densamma tamponerades hårt med gas. Mjälten granskades och befanns utan anmärkning.

Den 8 febr. synnerligen besvärlig hosta med betydlig upphostning. Allm. tillst. dåligt. Stimulantia. 10 febr. bronchiten fortf. svår. Allm. tillståndet bättre. Den 8 mars utskrivnen läkt.

Inkomster och utgifter vid garnisonssjukhuset å Karlsborg år 1917.

	Kronor	öre
Inkomster och ersättning för sjukvårdsskolors utspisning.¹		
1. Patientavgifter (influtna; därjämte poliklinikavgifter)	15 898	49
2. Anslag ² enligt Kungl. Maj:ts stat för garnisonssjukhuset 1917, titel 759 .	10 000	—
3. > till eldning och belysning titel 97	4 388	78
4. > > inkvarteringsersättning för sjukvårdsskolor titel 97	536	68
5. Avkastning av donationer (använd under året för sjukhusets ändamål) . .	—	—
6. Hyror och arrenden, inkomst av trädgård etc.	—	—
7. Övriga inkomster: Skrot, utgallrade persedlar ; Inkomst från köket	195	80
Summa inkomster	31 019	65

¹ Utgå från anslaget till Arméns mathållning, titel 57. — ² I anslag skall vidare inräknas överskott från föregående år samt på året belöpaude lån och förskott. Här påföres sålunda redogörelse-året så stort anslag, som åtgår att jämte andra inkomster täcka årets utgifter.

	Kronor	öre	Kostnad pr underhållsdag, öre
Utgifter.			
1. Avlöningar (i stat upptagna), vikariatersättningar, pensioner o. pensionsavgifter	2 740	50	30.62
2. Läkemedel (för inre och yttre behandling)	1 735	93	19.40
3. Förbandsartiklar (samtl. för särbehandling använda förbrukningsartiklar), bandage	547	65	6.12
4. Mineralvatten, vin, is, näringspreparat o. dyl.	154	15	1.72
5. Instrument och apparater jämte hithörande förbrukningsartiklar ¹	392	41	4.39
6. Kläder, sängkläder och andra inventarier samt arbetsmaterial ¹	1 262	29	14.10
7. Patienters utspisning	9 893	59	110.53
8. Personalens kosthåll	6 810	95	76.09
9. Värme och lyse jämte hithörande förbrukningsartiklar	4 388	73	49.03
10. Tvätt, renhållning (inre och å gård), vatten samt hithörande förbrukningsartiklar	1 887	—	21.08
11. Förbrukningsartiklar inom ekonomien, ej å andra titlar förda	509	61	5.69
12. Fastigheters (inkl. gårds, parks och vägars) underhåll, reparationer	—	—	—
13. Ny-, till- och ombyggnader, ² ävensom utgifter å särskilt anslag	—	—	—
14. Överskott å anslaget titel 759	83	28	0.93
15. Diverse utgifter: skriv- och tryckkostnader. tel. m. m. 313.56	613	56	6.85
<i>Summa utgifter</i>	31 019	65	³ 346.55

Personalen och dess löneförmåner vid garnisonssjukhuset å Karlsborg år 1917.

	Lön, Kr.	Andra förmåner
Sjukhusläkare, Regementsläkare		Uppbär lön på Kommendantskapet å Karlsborg.
Biträdande sjukhusläkaren, Bataljonsläkare		D:o
Sjukhusväbeln	1,500: —	Bostad.
Operations- och sjuksköterskan		Allt fritt, 25 kr. i kostpenningar. Semester en månad.
Lön 500: —	600: —	
¹ Ålderstillägg 100: —	300: —	Allt fritt.
Kokerskan	250: —	, ,
Köksbiträdet		, ,
Vikariatersättning under semester åt sjuksköterskan	90: 50	, ,

¹ Hava större nyanskaffningar (å extra anslag) förekommit, torde detta särskilt angivas; dylika utgifter föras å rad 13. — ² Härå även kostnader, som likviderats av särskild byggnadskommitté e. d. Se även not 1. — ³ Hela kostnaden pr underhållsdag, sedan utgifter för ny-, till- och ombyggnader frånräknats.

¹ 2 tillägg å arvudet å 100 kr., det ena efter 5 års och det andra efter 10 års väl vitsordad tjänst.

Intagna döda, underhållsdagar, utrymme samt avgifter vid garnisonssjukhuset å Karlsborg.

	Ordinarie antal sjukplatser vid årets slut ¹	Antal patienter under året		Antal underhållsdagar för samtliga vårdade	Medeltal vårdade pr dag ²	Högsta	Lägsta	Medellängd av sjukhusvistelsen, ³ dagar
		intagna	döda			antalet vårdade någon dag under året		
A. Sjukhuset och dess avdelningar.								
<i>Hela sjukhuset . . .</i>	80	739	9	8951	24.5	64	5	12.1

¹ Här anföres endast (genom beslut av direktionen, landstinget etc.) fastställda antalet; extra sängar medräknas ej. Sker under året ändring i antal, bör datum härför angivas. — ² Erhålles om antalet underhållsdagar divideras med antal dagar av året, som sjukhuset varit öppet. — ³ Erhålles om antalet underhållsdagar divideras med antalet under året *intagna*.

(Nennes.)

Militärsjukhuset i Skövde.

Sjukhuset har under året ej varit överbelagt; högsta antalet pr dag vårdade har varit 54 och medeltalet vårdade pr dag 22, med ett sängantal av omkring 50. Under ordinarie läkarens kommandering 3 månader har sjukhuset skötts av extraläkare, vilket visat sig vara mindre lämpligt, då de saknat sjukhusutbildning och ej gjort nödvändiga anteckningar om sjukdomsfallen. En instruktion för extraläkare bör från Sjukvårdsstyrelsen utgå och som sådan synes mig lämpligt det förslag till instruktion för sjukvisitationer m. m., som nyligen utsänts från Sjukvårdsstyrelsen i och för yttrande av truppförbandsläkarna. Att se en journal över en patient, som under 6 veckor vårdats för hæmoptyis(?) å sjukhuset, utan en enda anteckning är dystert, för att endast nämna ett fall bland de många.

Under 1916 blev värmeledningen omändrad, så att operationslokalen och sjukrummen i administrationsbyggnaden kunde nöjaktigt uppvärmas. Det visar sig dock, att något fel vidlåder centraluppvärmningen, enär kostnaden för uppvärmningen under 1917 uppgått till omkring 15,000 kr., häri dock inberäknat den ved, som använts till epidemisjukhuset, vilket varit mycket litet belagt, enär inga större epidemier under året förekommit. Värmet kostar pr underhållsdag 196 öre, vilket är en alltför hög siffra. Maskinisten uppgiver dock, att värmeledningen fungerar till belåtenhet, men att byggnaderna äro för dåligt ombonade, så att reglering och besparing av bränsle härigenom omöjliggöres. Någon kompetent person bör dock undersöka saken, så att värmeförbrukningen blir normal. Angående egen mathållning, obduktionslokal, likbod, desinfektionsugn, Göta trängkärs förflyttning från sjukhuset, röntgenavdelningen m. m. hänvisar jag till föregående års berättelse, enär dessa brister ännu ej äro avhjälpta.

(Gertzén.)

IV. arméfördelningen.

a. Fördelningsläkarens årsberättelse.

Om handläggning av sjukvårdsärenden vid IV arméfördelningens stabsexpedition.

Handläggning av sjukvårdsärendena inom arméfördelningsexpeditionen sker på följande sätt.

Sjukvårdsförvaltningsärenden, rent medicinska ärenden av både hemlig och icke hemlig natur samt i regel ärenden, som beröra garnisonssjukhuset i Stockholm, handläggas i sin helhet av fördelningsläkaren på avd. V eller M.

Ärenden, beröranden sjukvårdsutbildningen samt sjukvårdspersonalärenden, handläggas å avd. V, men expedieras å avd. I.

Ärenden rörande värnpliktsmål, kaseruvård, sjukhusbyggnader, förplägnad och kassaärenden m. fl. kommuniceras vid behov avd. V, men handläggas jämlikt författningarna å avd. III och IV.

För att trygga samarbetet har arméfördelningschefen anbefallt gemensamma föredragningar i orienterande syfte tvenne gånger i veckan, varvid förutom stabschefen samtliga tjänstegrenschefer skola vara närvarande.

Ärenden å avd. V diarieföras, koncepteras och utskrivas av personal, tillhörande avd. I. För att underlätta arbetet å avd. V och särskilt med tanke på ställföreträdare är å denna avdelning uppsatta översiktstabeller samt specialregister (kortsystem) över sjukvårdsärenden, särskilda författningssamlingar m. m., varjämte arkivet upptager de handlingar, i original eller avskrifter, som för överblickande av sjukvårdsberedskapen inom arméfördelningsområdet eller för handläggandet av sjukvårdsärenden äro av särskild vikt.

Förutom besvarandet av remisser samt av högre myndigheter infordrade yttranden och uppgifter hava inom arméfördelningen på sjukvårdsområdet särskilt handlagts samt förslag väckts angående följande viktigare ärenden och önskemål:

lokaler, materiel-, förvaltnings- och expeditionsgöromål;

förslag till ökat sjukhusutrymme för A. 9 i skrivelse till Arméförvaltningen;

förslag till samarbete med marinen beträffande sjukhusvården vid till Vaxholm och Rindön förlagda truppförband.

Dessa ärenden hava principiellt vunnit Arméförvaltningens gillande. A. 9:s sjukhusfråga är särskilt synnerligen aktuell, och man måste därför beklaga, att behörigt förslag icke influtit i årets statsverksproposition.

Rörande garnisonssjukhusets i Stockholms lokalfrågor, se nedan under sjukvård.

Rörande materielen har försök anställts vid I. 2 rörande bår, avsedd för transporter i skyttevärn (på Sjukvårdsstyrelsens anmodan) samt med träull vid garnisonssjukhuset. Beträffande värdet av den prövade bårmodellen har arméfördelningschefen ställt sig skeptisk.

På hösten 1917 anmodades fördelningsläkaren från civilt håll att biträda en inbjudan till bildande av en ny skyddshundsörening avseende bland annat dressyr och uppfödande av sjukvårdshundar.

Då detta, särskilt under nu rådande livsmedelssvårigheter, icke gärna kunde ske utan närmare kännedom om erfarenheterna på området, anmodades bataljonsläkaren K. A. Fries verkställa dylik utredning. Sedan dylik verkstälts, vidtogos av initiativtagarna, detektiv F. Uhnér-Udbye m. fl. polismän, förberedande arbeten för bildande av dylik förening, varefter arméfördelningschefen på nyåret 1918 officiellt fäste generalfältläkarens uppmärksamhet på ärendet. De följande åtgärderna — D:r Fries' föredrag av utredningen i Svenska militärläkarföreningen (publicerat i Tidskrift i militär hälsovård 1918) och Sjukvårdsstyrelsens omhändertagande av de militära detaljerna — tillhöra ävenledes ett följande arbetsår.

En principiellt viktig fråga har av arméfördelningschefen berörts i skrivelse den 10 februari 1917, n:r 412. Framställningen avsåg att fästa Styrelsens uppmärksamhet på vikten av att vid framtida revisioner, omarbetningar eller vid utfärdande av nya författningar taga hänsyn till att arméns läkare erhålla det stöd i författningarna vid utövandet av allmän hälsovård, som är en oundgänglig förutsättning för att legitimera läkarnas arbete inom skilda förvaltnings- och arbetsområden, t. ex. kasernvård, förplägnad, sjukvårdsutbildning och teknisk revision. Skrivelsen utgick från det önskvärda i att låta granskningen av truppläkarnas verifikationer i arméfördelningsstaben erhålla samma officiella prägel, som återfinnes i bestämmelserna rörande fortifikations-officerens motsvarande åliggande i fortifikationsdepartementets kungörelse den 30 november 1911 (S. F. bih. 65, § 7). I åtskilliga väsentliga stycken kan denna författning genom sin klarhet lända till ledning vid omarbetande av Styrelsens cirkulär rörande förvaltningen av sjukvårdsmaterielen den 3 april 1908, kompletterad genom rundskrivelser den 19 sept. 1911, n:r 1860 och den 15 dec. 1914, n:r 3 429.

Frågan blev ytterligare aktuell genom Styrelsens cirkulär den 1 augusti 1917 (S. F. n:r 591) och förslag till kompletterande bestämmelser rörande hygien vid trupper förbanden samt har dryftats vid fältläkarmötena i april 1917 och februari 1918. Man må hoppas, att intet tillfälle i framtiden försittes för att tillgodose dessa viktiga intressen.

För ett enstaka förvaltningsärende har Styrelsen föreskrivit särskild tjänsteväg för att sålunda underlätta fördelningsläkarens i mom. I: b av cirkuläret 591 år 1917 föreskrivna granskningsskyldighet, nämligen beträffande läkemedelskostnaderna. I anslutning härtill har arméfördelningschefen i november 1917 till samtliga truppförband utsänt dels anmärkningar och tablåer beträffande läkemedelsåtgången, dels kostnadsberäkningar och förslag till billiga enhetliga läkemedelskompositioner, utarbetade av föreståndaren vid garnisonssjukhusets farmaceutiska avdelning, apotekaren Fr. Bergendorff, vars biträde varit till väsentligt gagn vid dessa arbeten.

Förslaget ifråga tillställdes Sjukvårdsstyrelsen, förekom vid fältläkarmötet februari 1918 samt lände till vidare åtgärd.

I skrivelse oktober 1917 föreslogs från IV. arméfördelningen utfärdande av order och meddelanden från generalfältläkaren till samtliga fältläkarkårens medlemmar för att på detta sätt snabbare, tillförlitligare och mera koncentrerat erhålla de upplysningar rörande kåren och tjänsten, som eljest måste hopplöckas från vitt skilda håll, och för att i sin mån utgöra ett föreningsband mellan militärläkarna. Förslaget har upptagits.

Inskrivningsväsende och undervisning för stridande.

Åtgärder hava vidtagits för att dels förbättra de lokala förhållandena vid inskrivningsförrättningar, vilka på sina ställen varit anmärkningsvärt bristfälliga (a. o.), dels för att kunna ställa ett välbehövligt skrivbiträde till inskrivningsläkarens förfogande (a. s. n:r 3846/1917, tillstyrkt av Sjukvårdsstyrelsen). I förra hänseendet har resultat ernåtts, i senare tillsvidare icke. Arméfördelningschefen bevisade inskrivningsförrättning inom r. o. 45 ö.

Genom g. o. 1520/1917 systematiserades och kompletterades provisoriskt föreskrifterna för undervisning i hälsovård vid armén. Frågan är under vidare handläggning.

Fördelningsläkaren har jämlikt a. o. för garnisonens officerare i december 1917 hållit kortare föredrag rörande sjukvårdspersonalens verksamhet under de vanliga fälttjänstövningarna (publicerat i Tidskrift i militär hälsovård).

Sjukvårdspersonalen, dess tjänstgöring och utbildning.

I de taktiska övningarna inom III. arméfördelningen deltog från IV. arméfördelningen bataljonsläkaren vid K. 1, D. Hägg. De fast anställda läkarna inom armé-

fördelningen hava vidare deltagit i inskrivningsförrättningar, fälttjänstövningar och fältskjutningar i avsevärd utsträckning. Från arméfördelningschefens sida har dock all hänsyn tagits därtill, att de erfarna fast anställda läkarnas upprepade kommanderingar utom förlägningsorten knappast göra den avsedda nyttan, men däremot kan skada intresset och arbetsglädjen; alla tillfällen att öva de yngre extra läkarna är däremot en sak av avsevärd betydelse för deras blivande krigsberedskap. Denna tankegång har ock funnit uttryck vid det i november 1917 inlämnade förslaget till plan för taktiska övningar följande år inom IV. arméfördelningen, i det här förslagits att yngre, inom fördelningen mobiliseringsplacerade läkare skulle i första hand utväljas som deltagare.

Beträffande sjukvårdsmanskapet och dess utbildning finnas en hel del olösta spörsmål att besvara. Denna sjukvårdspersonals nuvarande rekrytering och utbildningsformer kunna icke anses tillfredsställande, men må man häruti tills vidare endast hänvisas till vad i föregående upprepade skrivelser och årsberättelser är antytt.

Endast må erinras, att bestämmelserna rörande undervisning i fälthygien för sjukvårdstrupperna i instruktion rörande manskapsutbildningen för desamma i g. o. 1561/1916, vilka på sin tid tillkommo på initiativ från IV. arméfördelningen, synas kunna vinna större betydelse i och med införande av läroböcker i detta ämne.

Synpunkter beträffande de värnpliktiga tandläkarnas utbildning har i skrivelse n:r 58/1917 överlämnats till Sjukvårdsstyrelsen.

Hälso- och sjukvård.

Beträffande hygienens handhavande vid truppförbanden inom fördelningen erhöles en överblick över dess handhavande under året icke minst vid den orienterande inspektion, arméfördelningschefen vidtog i början av år 1917 inom samtliga underlydande truppförbandsetablissemang. Kompletterad med besök i annat syfte samt med det i truppläkarnas årsberättelser anförda, framgår det befogade av föregående arméfördelningschefs yttrande vid besvarande av en av Styrelsens remisser »att gravare hygieniska missförhållanden icke — — — kommit i dagen».

Utöver vad i marginalen till truppläkarberättelserna anförts, må framhållas det önskvärda i att A. 9:s och Ing. 3:s sjukhusförhållanden förbättras. Av dessa önskemål påfordrar A. 9:s sjukhusfråga högre förvaltningsmyndighetens vidare åtgärder, de övriga komma att lösas genom i första hand åtgärder från truppförbanden.

En annan fråga, som — närmast i anledning av meddelandet i I. 1:s årsberättelse — kommer att ägnas uppmärksamhet från arméfördelningschefens sida, är frågan om mjölkens behöriga behandling på mest hygieniska sätt.

I anledning av Styrelsens cirkulär den 1 augusti 1917 (S. F. 591) utfärdades generella bestämmelser rörande den föreskrivna noggranna undersökningen vid inryckningen till första tjänstgöring och rörande efterbesiktningen.

För att förekomma *olämpligt anordnande av läkarbesiktningarna under landstomsövningarna*, utfärdade arméfördelningschefen direktiv härutinnan, som kunna vara värda att anföras:

»Beträffande läkartjänsten vid landstormens övningar skall följande lända till efterrättelse.

Därest ej annorlunda för särskilt fall bestämmes, beordras till dylik övning sjukvårdspersonal, läkare inbegripna, ur det truppförband, till vilket övningen förlagts. Den läkare, som bestrider sjukvården vid ifrågavarande truppförband, bör därvid i första hand komma i fråga.

Vid planläggningen för sjukvårdstjänsten skall hänsyn tagas därtill, att ett slutgiltigt bedömande av tivelaktiga sjukdomstillstånd under ifrågavarande övningar i många fall icke torde kunna äga rum samt att läkarna vid övningarna icke äro skyldiga att förrätta sundhetsvisitation jämlikt g. o. n:r 416/1903, alt. a, och ej befo-

gade att använda den korta utbildningstiden till tidsödande speciella observationer av angivna sjukdomstillstånd. (Jämför i detta avseende I. F. § 108, andra stycket, som förutsätter, att en tidrymd av 2—3 veckor skall ha förflutit, innan resultatet av övningarna kan bedömas. a. o. 2220/1917).»

Den veneriska polikliniken vid garnisonssjukhuset förlades till förmiddagarna, sedan det visat sig att flera befälhavare icke ansågo sig på patienternas fritid kunna beordra dessa till inställelse vid sjukhuset ifråga, samt många sjuka av bekvämlighets-skäl, då inställelsen sålunda var frivillig, icke infunno sig till poliniken ifråga. Samtidigt anbefalldes, att tillfälle till förebyggande behandling skulle förefinnas vid varje truppförband samt truppen på lämpligt sätt härom underrättas (vid undervisning i kroppens vård, samaritkursen o. s. v.).

På grund av garnisonssjukhusets mindre centrala läge i förhållande till huvudparten av garnisonens truppförband äro dock vidare åtgärder i ärendet planlagda.

Sjuktransportfrågan för garnisonens sjuka har provisoriskt ordnats och förefinnes utsikt att genom privat donation erhålla densamma på ändamålsenligaste sätt löst genom uppställande av sjuktransportbil vid garnisonssjukhuset.

En översikt av under året inträffade epidemiska sjukdomsfall bifogas. Som exempel på åtgärder vid scharlakansfeberfall inom kasern kan hänvisas till A. 1:s förtjänstfulla framställning av desamma.

För enhetligt behandlande av skabbfallen och desinfektionsåtgärderna vid denna sjukdom utfärdades särskild a. o. I denna bestämdes desinfektionsåtgärderna till vädring i såvitt möjligt soligt och kallt rum genom truppförbandens försorg under de 3—4 dagarna behandlingen å garnisonssjukhuset varade. Någon olägenhet av dessa åtgärder har ej försöpts. — Det vetenskapliga underlaget för denna a. o. har utarbetats av i arméfördelningsstabens under fördelningsläkarens kommendering vid garnisonssjukhuset tjänstgörande bataljonsläkaren N. O. Silfverskiöld; studierna ifråga fullgjordes å sjukhuset S:t Görans härstades och komma att publiceras.

Största arbetet för året vållade garnisonssjukhuset, som genom ingripande från arméfördelningschefens sida omorganiserades. Under sommarens lopp utarbetades i samråd med sjukhusets personal ny instruktion samt förslag till nytt reglemente och ny stat, varjämte inlämnades åtskilliga framställningar för förnyande av materielen m. m. Härigenom torde åtminstone ha inbesparats staten kostnaderna för en kommitté.

Genom Arméförvaltningens och Kungl. Maj:ts vidare omhändertagande av frågan synas de mest aktuella bekymren vis å vis garnisonssjukhuset vara bragta ur världen.

En uppsats om »Sjukvisitationer» har utarbetats inom avd. V och publicerats i »Hygiea».

Fälttjänstövningar

med IV. arméfördelnings trupper höllas på Järvafältet; sjukvårdsövningar kunde under dessa i ej obetydlig utsträckning äga rum, och visade sig all den i övningarna deltagande läkarpersonalen vuxen sin uppgift.

Kritik jämväl över sjukvårdens verksamhet var intagen i den tryckta redogörelse rörande fälttjänstövningarna, som efter desamma utdelades till visst antal deltagare. Om föredrag rörande desamma, se föregående.

Mobiliseringsärenden.

Arbetet på krigssjukhusen har fortgått; på den revision, som å arméfördelningsstabens ägt rum, har bataljonsläkare Silfverskiöld nedlagt väsentligt arbete, liksom denne senare även påvilat uppdraget att utarbeta vissa översiktsplaner rörande landstormen.

Utarbetandet (reviderandet) av planer rörande depåtruppernas sjukhus jämlikt M. I. A. § 45 2) d) har igångsatts under året.

Behovet av läkemedel vid mobilisering har säkerställts.

Uppgifter för följande arbetsår.

Som sådana kvarstår — förutom i det föregående nämnda större och mindre uppgifter — utarbetandet av den sammanfattande översikt över av arméfördelningschefen meddelade sjukvårdsbestämmelser, som antydde i föregående årsberättelse.

De viktigaste erfarenheterna rörande sjukvårdsväsendet inom arméfördelningen äro emellertid likartade med dem för armén i sin helhet. Vissa synpunkter häröfver framfördes vid fältläkarmötet februari 1918 av IV. arméfördelnings representant. I korthet ville de påvisa, att en avgjord och tillfredsställande förbättring av arméns hälso- och sjukvård icke kunde vinnas utan radikala omorganisationsåtgärder; det framhölls vikten av att vid samarbetet med den civila sjukvården, som general-fältläkaren lyckligtvis igångsatt, truppläkarnas rent medicinska kunskaper fingo komma till sin rätt, att de militära sjukhusens arbetskapacitet tillgodogjordes vid planläggningen av en sjukhusorganisation, som borde ske för landet i sin helhet, ej för detaljer; det framhölls att till erhållande av bästa möjliga läkare vid armén, det måste beredas dem fullgod utbildning under värnpliktstiden, möjlighet till fortsättningskurser, till längre avbrott i den betungande trupptjänsten och till jämnare befordrings- och pensionsförhållanden; det framkastades möjligheten av gemensam pensionskassa för statens läkare för lättare behållande av de läkare inom fältläkarkåren, som för tjänsten vore mest lämpade; det betonades vikten av att sjukvårdsmanskapets rekrytering vid de stridande truppförbanden fullständigt omlades. Jämförelse med likartade läkartjänster med fullmakt och pension antyder, vart läkarintresset nu i första hand vänder sig — sist vänder det sig till ödemarksdistrikten i Norrlands obygder och till militärläkartjänsterna. Kvaliteten av militärläkarkåren och vårt lands militära hälso- och sjukvård höjes ej därför, att vid rikligare tillströmning till läkarbanan ekonomiska skäl vålla att även militärläkartjänsterna erhålla hugade spekulanter.

(Erhardt.)

b. Anmärkningar och iakttagelser vid inskrivningsförrättningarna.

Stockholms inskrivningsområde.

Till årets inskrivningar har från myndigheter uppmaning utgått att vidtaga vissa åtgärder till förebyggande av de stora efterkassationerna på redan inskrivna värnpliktiga. Att detta mål skall kunna vinnas genom att giva uppskov till följande år åt dem, som äro klena synes ej tvivelaktigt. Erfarenheten inom r. o. 45, södra delen, giver i detta hänseende vid handen, att ett relativt fåtal erhållit ändring i sitt inskrivningsförhållande på grund av svag kroppsbyggnad. Sådan ändring har av denna orsak vid årets inskrivningsförrättningar i nämnda område blott skett i 4.1 %, under det att andra orsaker betingat ändring i 95.9 %. Av dessa utgöra invärtes sjukdomar 68 % och utvärtes åkommor 32 %. Det vill därför synas, som om andra åtgärder vore nödiga för att nedbringa efterkassationerna. Sådana anordningarna för läkarundersökningarna nu äro vid inskrivningsförrättningarna, saknas fullständigt förutsättningar för, att en sådan undersökning skall på nöjaktigt sätt kunna verkställas. I samma rum, som läkaren arbetar i, befinna sig ett halft tjog eller flera personer, som ofta genom högljutt pratande omöjliggöra varje försök till noggrannare auskultation av inre organ, på samma gång som deras närvaro verkar störande på den diskretion, som upptagandet av vissa anamnestiska data kräver. Möjlighet för undersökning av en person i liggande ställning finnes i regeln icke, ej heller mörkrum för ögonundersökning m. m. Med sådana bristfälliga anordningar för läkarundersökningarna som de nämnda, kan resultatet av desamma icke bliva annat än ett grovt frångallrande av personer med sådana åkommor, som äro lätta att upptäcka. Det blir därför en naturlig följd av dessa bristfälliga anordningar, att en stor del måste inskrivas för att närmare undersökas under gynn-

sammare förhållanden vid regementet, och att förändringarna i de inskrivnas värnpliktsförhållanden därvid bli mycket stora. Vill man undvika detta, måste ovannämnda bristfälligheter undanröjas; läkaren måste för sina undersökningar disponera särskilt rum, utrustat med tillräckliga hjälpmedel för deras utförande. Därjämte böra läkarundersökningarna göras oberoende av inskrivningen och tiden för dem så tillmätas, att antalet undersökningar pr dag kan väsentligt nedbringas. Att nödgas göra ända till 80 undersökningar pr dag och därtill under de ogynnsammast tänkbara förhållanden är alldeles för mycket krävande, för att ett pålitligt resultat därav skall kunna framgå.

Många talande skäl skulle kunna anföras för lämpligheten av att den vidlyftiga och dyrbara apparaten med kringresande inskrivningsnämnder avskaffades och ersattes med med stabila och gynnsamma förhållanden för inskrivningarna.

En i väsentlig mån bidragande faktor för minskning av efterkassationerna skulle helt visst åstadkommas genom beredande av ökad möjlighet att placera klena värnpliktiga vid de lindrigare vapenslagen, särskilt vid dem, där bärandet av packning icke förekommer.

Till ovan nämnda bristfälligheter i anordningarna för inskrivningsläkarens arbete kan även läggas den omständigheten, att läkaren utom sitt i övrigt krävande och måtpåliggande arbete har skyldighet att samtidigt föra en av längderna. Vål lyckas man vanligen med övertalning och böner att erhålla någon annan att uträtta detta läkarens skrivgöromål, men ofta stöter det åtminstone på svårigheter. Det synes mig lika onödigt som orimligt, att den redan förut av arbete hårt belastade besiktningsläkaren påläggas även detta krav. Lämplig person bör därför beordras att under inskrivningarna föra den längd, som hittills fallit på läkarens lott.

För första gången under 19 års inskrivningar har jag i år fått bevittna, att nämndens flertal fattat beslut i strid med mitt på gällande författning grundade utlåtande angående en värnpliktigs vapenförhet, utan att jag ägt befogenhet att påverka detta beslut, eftersom ju inskrivningsläkaren är utesluten från medlemskap i nämnden. Skola inskrivningarna framdeles försiggå på liknande sätt som nu, synes det mig endast vara en gärd av rättvisa mot läkaren och gagneligt för saken, att åt inskrivningsläkarens votum gives samma betydelse som åt en nämndledamots.

(Forsmark.)

1. För de värnpliktigas inskrivning inom r. o. 45, östra delen, disponeras tvenne rum med utanför liggande korridor. I det yttre av dessa ordnas och avklädas de inskrivningsskyldiga, i det inre skall läkarundersökningen företagas i närvaro av sittande nämnd, 1 sjukvårdssoldat och 3—4 skrivare; kommer härtill 2, ibland 3, samtidigt innevarande värnpliktiga, så uppgår de i undersökningsrummet samtidigt närvarande personernas antal ofta till 12 å 14. Det torde vara tydligt, att en grundlig läkarundersökning under allt störande buller, som genom frågor och svar m. m. härav orsakas, väsentligen försvåras eller omöjliggöres särskilt vid auskultation, hörselprövningar m. m. Likaså verkar det pinsamt såväl för läkaren att framställa, som ännu mer för den undersökte att besvara nödvändiga frågor av nog så delikat natur såsom rörande syfilis, tuberkulos, sinnessjukdom etc. — Fordran på ett för läkarundersökningen särskilt avsett rum torde därför ej vara överdriven.

2. Enligt utfärdad kungörelse skola de inskrivningsskyldiga infinna sig kl. 10 förmiddagen de dagar, då läkarundersökning försiggår. Denna föreskrift efterlevs synnerligen slapt, i det att ofta eller i regel ett större eller mindre antal inställer sig först kl. 1 eller 2 eller senare, samt — mottagas med nämndens medgivande till undersökning. Om detta tillvägagångssätt befordrar vördnad för lag och förordning, överlämnas till högre myndigheters avgörande.

3. Dessutom vill jag såsom anmärkningsvärt framhålla, att inskrivningsnämnden medgiver inskrivning av *underårig*, oaktat läkarens utlåtande, att den sökande ännu

befinnes för svag och outvecklad att uthärda de med militärutbildningen förenade kroppsliga ansträngningarna. Avgives under sådana förhållanden av läkaren icke reservation till protokollet, varigenom hans mening möjligen kan bli gällande vid följande revision, så fruktar jag, att mången underårig värnpliktig kommer att efter sitt inträde i militärtjänstgöring bli förklarad till krigs- eller vapentjänst oduglig, under det att samme yngling, om han intogs ett eller annat år senare, skulle kunna utvecklas till sina krafter och som fullt vapenduglig utbildas till båtnad för fosterlandets försvar.

(Lindström.)

Ett mycket stort antal ej mindre än 76 har, såsom av rapporten framgår, erhållit uppskov av hälsoskäl och av dem nästan alla (utom 5) på grund av försenad eller otillräcklig kroppsutveckling. Härvid har i främsta rummet fästs avseende vid bröstvidden, som intill 170 cm. längd varit utslagsgivande, där den understigit halva kroppslängden. En sådan gallring måste anses behöfelig att döma av erfarenheterna från senaste beväringssrekrytmöten.

Det har alltså varit svårt att placera de därför lämpliga på visst vapenslag, emedan de platser inom r. o., som varit tillgängliga i dylika vapenslag, varit så få, att de fyllts redan under första hälften av förrättningarna. Det har sedan icke återstått annat än att antingen, oaktat deras olämplighet, tilldela dem infanteriet eller göra dem till icke vapenföra. Där så skett, har det blivit antecknat i längden.

(Hammar.)

c. Truppförbandens årsberättelser.

Svea Livgarde.

Behovet av såväl ökat utrymme som tidsenligare lokaler för sjukavdelningen gör sig fortfarande allt mer gällande, och har för den skull förslag i vederbörlig ordning inlämnats, gående ut på en fullständig nybyggnad för sjukvårdsändamål, förlagd till regementets parkområde, gemensam för de båda fotgardesregementena.

Som skäl för detta ändamåls snara vinnande vill jag på det kraftigaste fortfarande framhålla:

1. Att antalet sängplatser på sjukavdelningen blir allt mer otillräckligt, och att på denna grund ett stort antal sjuka, som eljest med fördel kunde vårdas inom kasern, nu måste avpolletteras till garnisonssjukhuset och där upptaga ett redan förut starkt begränsat utrymme, utan att i egentlig mening kunna rubriceras som sjukhusfall. Av samma brist på sjuksalar inom kasern blir det också ofta svårt eller omöjligt att effektivt isolera de i rubeola, parotitis och morbilli insjuknade, vilka sjukdomar i regel uppträda vid samma tider på året, varvid de av dessa sjukdomar angripna nödgas bli vårdade i samma rum. Räknas härtill även angina- och influensasjuka såsom med rätta till isoleringsfall, så torde tydligt framgå, att ett antal sängplatser uppgående till högst 33 stycken ej förslår långt för en styrka uppgående till över 1,000 man.

2. Lokaler saknas för undervisningens bedrivande med sjukvårdare och sjukbärare, och brist råder å tillräckliga utrymmen för sjukvårdsmaterielens ändamålsenliga förvaring.

3. För öfrigt vill jag fortfarande påpeka, att plats saknas för förbinderivagnarnas och slädarnas förvaring vid kasern, och att dessa fordon för närvarande äro inlogerade på fyra olika platser, nämligen vid Hornsberg, Spånga, Ladugårdsgärdet och kulspruteförrådet. Vilka olägenheter härmed äro förbundna, behöver knappast framhållas.

I särskild skrivelse har jag i vederbörlig ordning samtidigt med yrkande å tidsenlig sjukavdelning framhållit det trängande behovet av särskilda torkrum för manskapets kläder och skodon m. m., uppförande av en nutidens krav på hygien bättre motsvarande badinrättning samt anordnande av en för hela garnisonen gemensam tvättinrättning, liksom av en desinfektions-(avlusnings-)anstalt.

Den 1 augusti förekom en diarrhéepidemi. Sjukdomen visade sig på studentkompaniet i början av månaden, då samtidigt 10 man hastigt insjuknade med feber, ibland uppgående till 41°, täta avföringar, vattentunna och någon gång inblandade med något blod och förenade med lindriga tenesmer. Sjukdomen spred sig småningom till andra kompanier, så att vid månadens slut hade inalles 68 man varit insjuknade. Sjukdomen varade endast 2—4 dagar och efterlämnade inga sviter.

Bakteriologisk undersökning gjordes av fæces, mjölk, vatten, kaffe utan att någon specifik orsak kunde påträffas. Sedan mjölken börjat kokas, slocknade emellertid epidemien fullkomligt ut.

Till sist beder jag liksom föregående år få påpeka, att transporten av svårt insjuknade till garnissonssjukhuset fortfarande äger rum i samma uråldriga sjuktransportvagn i saknad av skydd för väder och vind, och vore önskvärt att förändring härutinnan måtte vidtagas.

Förslag till ny- och ombyggnadsarbeten.

- 1) Ny sjukhusbyggnad gemensam med I. 2 i en av parkerna.

Nuvarande sjukhus inredes till logement för kulsprutekompani. (Jämför I. 1:s skrivelse den 26 oktober 1916).

- 2) Torkrum (jämför I. 1:s skrivelse den 19 augusti 1917, i anledning av stabs-expeditionens skrivelse n:r 2126).

- 3) Omändring av ångbadhuset. Borttagande av bassäng och inledande av duscher.

- 4) Påbyggnad av vintermatsalen.

- 5) Ny marketenteribyggnad.

- 6) — — —

- 7) Förrådsbyggnader.

- 8) Tvättinrättning gemensam för Stockholms garnison på Järvafältet.

I den skrivelsen åtföljande bilagan från regementsläkaren föreslås även en desinfektionsanstalt. (Lindström.)

Göta Livgarde.

Lokaler, materiel och expeditionsväsende. De i senaste årsberättelse omtalade nya sjukrummen två trappor upp (bredvid sjukvårdsförrådet å vinden) äro nu färdiga. Då medel icke finnas disponibla för deras fullständiga inredning hava de hittills icke annat än delvis kunnat användas i sjukvårdens tjänst; likväl torde de vid tillfälligt ökade belägningsbehov även i detta skick kunna vara till någon nytta, även om utrustningen under avvaktan på bättre förhållanden blir rätt provisorisk.

I föregående årsberättelser upprepade gånger påpekade missförhållanden rörande det kalla och dragiga »väntrummet» (d. v. s. korridoren) å sjukavdelningen kvarstå fortfarande oförändrade. Likaså är belysningen fortfarande otillräcklig, särdeles då det gäller ögon- och öronåkommors bedömande och undersökning.

*

I årsberättelse för 1912 kunde jag meddela att — förutom den för dagligt bruk och övningsändamål avsedda — »krisreservmaterielen», fullt ny kompletterats till i det närmaste överensstämmelse med dåvarande mobiliseringsbehov. Jag redogjorde därvid även för några praktiska anordningar i förrådet, avseende snabb och dock ord-

nad utlämning av materielen vid mobilisering. Tyvärr har sjukvårdsanslagets knapphet omöjliggjort en önskad och mot ökade behov svarande vidare utveckling av dessa planer. Detta är så mycket mer att beklaga, som icke blott stridsberedskapen utan även den dagligt brukade sjukvårdsmaterielens beskaffenhet därigenom blivit lidande. Ävenså hava under de senaste åren skedda rekvisitioner av sjukfilar, maggördlar m. m. för »vinterövningarna», på annan uppbörd än sjukvårdens (t. o. m. på annat truppförbands), ogynnsamt återverkat på krigsreserven, i det att bland annat åtskilliga nya präktiga filtar förkommit och icke från annat håll ersatts, samt på truppsjukvårdsanslaget icke kunnat nyanskaffas.

I samband härmed, samt under framhållande av förändringars och förbättringars nödvändighet, anser jag lämpligt att i största korthet påpeka några egendomligheter i truppsjukvårdsanslagets historia. Enligt sjukvårdsmaterielreglementet den 11 okt. 1907 och Sjukvårdsstyrelsens cirk. den 3 april 1908 var detta anslag avsett att bestrida »utgifterna för anskaffning och underhåll av sjukvårdsmateriel och medikamenter m. m.». Ledsamt nog finnes, som så ofta i våra författningar, ett dylikt störande »m. m.», vilket kan lämna vägen öppen för de mest olika och vittgående tolkningar av författningsgivarnas egenliga mening. Emellertid ansåg jag under de första åren av min ställning såsom tjänstegrehschef på grund av sagda reglementes § 3, jämfört med cirkulärets § 11 mom. 1, att detta anslag var uteslutande avsett att gälda utgifter för medicin; för den dagliga sjukvårdens och krigsreservens behov av förbandsartiklar och övrig materiel; för sjukvårdsmateriels underhåll och tidsenliga nyanskaffning; för sjukvårdslokalers hållande, eventuellt försättande i sådant skick att desamma kunde anses någorlunda motsvara en modern sjukvårds enklare krav; för vissa behövliga profylaktiska och hygieniska kravs tillgodoseende; för anskaffande av plattfotsinlägg och andra strängt samhöriga ändamål, vilka här icke torde behöva specificeras.

Under dessa förutsättningar, mot vilka inga anmärkningar gjordes, räckte också det dåvarande truppsjukvårdsanslaget till för de vanliga behoven samt möjliggjorde, såsom ovan nämnts, tidvis även, utöver dessa, nyanskaffning av »krigsreserv».

De senare åren hava likväl, utan att K. M:s i sjukvårdsmaterielreglementet och Sjukvårdsstyrelsens i cirkuläret givna bestämmelser upphävs eller ändrats, gång på gång givits föreskrifter om nya ökade utgiftsposter, som skola av truppsjukvårdsanslaget gäldas. Så t. ex. avgifter för samtliga å garnisons- och epidemisjukhus vårdade värnpliktiga; bidrag till ersättning för garnisonssjukhusets ögonspecialist; avgifter för vissa transporter till och för regementet okontrollerbara transporter från garnisons-sjukhuset m. m.

Att det för normala förhållanden och — för såvitt av de angivna författningarnas ordalydelse kan dömas — fåtaligare utgiftsposter beräknade truppsjukvårdsanslaget under nu rådande dyrtid och med dessa ökade utgiftstillägg icke skall kunna vara tillräckligt, borde få anses alldeles självklart. Det torde under sådana omständigheter icke väcka förvåning om de, vilka hava sig förelagd uppgiften att å ena sidan icke överskrida ett (för närvarande otillräckligt) anslag, men å andra sidan därmed åstadkomma en hälsovård, som är »i alla hänseenden god och tidsenlig» och en sjukvård, som »överensstämmer med vetenskap etc.» (Sjukvårdsstyrelsens cirk. den 1 aug. 1917), anse sig kunna förvänta verkammare åtgärder härutinnan än t. ex. Sjukvårdsstyrelsens cirk. den 17 aug. 1917 (D. n:r 2416).

•

Ännu en gång anser jag mig böra fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av att »sjukvårdsränsel m/1912» omändras. Speciellt är dess nedre fack så opraktiskt som gärna är möjligt med hänsyn till resp. föremåls förvaring och användning. Samma omdöme måste i vissa hänseenden fällas även rörande »sjukvårdsväska för läkare» och — »för sjukvårdssegeant» samt förbinderivagn m/15, i vilka väl mycken materiel kastas huller om buller i ett fack, vållande att man, för åtkommande av en sak måste

röra om och leta bland alla. Det enda praktiskt och militärt rätta är naturligen att var sak finnes lätt åtkomligt i bestämda fack, utan att man, ofta under brådska, behöver göra ideliga ompackningar med ty åtföljande slitning och nedamutsande av den materiel, som icke för tillfället behöves.

•

Å regementsläkarens expedition hava under året — förutom en rätt betydlig mängd utlåtanden m. m. till och från I. 2:s bataljons- och kompaniexpeditioner, R. O. och I. O. m. m. — handlagts 270 diarieförda ärenden.

I samband med expeditionen torde få anföras några erinringar rörande vaccinationen, all den stund densamma innevarande år på grund av vissa inrycknings- och tjänstgöringsanordningar vållat svårigheter med hänsyn till journalföring, uppgörande av föreskrivna ympningsrapporter, förrättande av en andra ympning m. m.

Så t. ex. hava vissa kontingenter vid immobilisering ympats, men resultatet har icke kunnat kontrolleras och journalföras till följd av omedelbart skedd hemförlovning. Samma förhållande har rått för de kontingenter, vilka kort efter ympningen utskickats till en del olika, ofta avlägset belägna förläggningssorter.

Jag har ansett mig böra framhålla dessa fakta, dels till förklaring för att ympningsrapporterna för året, beträffande vissa kontingenter måste bli ofullständiga, varjämte en för samtliga ympade gällande översikt av ympningens totalresultat i % icke kan givas. Dels torde vidare en hänvisning till dessa förhållanden vara av behovet påkallad, då desamma ävenledes omöjliggjort någon »andra ympning» av ifrågasvarande kontingenter; allt omständigheter, vilka bl. a. Sjukvårdsstyrelsens skrivelse dn:r 2092/1917 kan tänkas giva sken av att icke vara Styrelsen tillbörligt meddelade.

•

På förekommen anledning får jag påpeka, att föreskriften om att läkarbetyg vid officerares och underofficerares övergång på reservstat, befordran m. m. företrädesvis (vilket ofta tolkas såsom nödvändigtvis) skola utfärdas av regementsläkaren, i allas — icke minst statens eget — intresse torde böra omredigeras. Det inträffar nämligen icke så sällan, att bataljonsläkaren eller annan militärläkare, i egenskap av husläkare m. m. har mycket mer ingående kännedom om vederbörandes hälsotillstånd än regementsläkaren och torde det i dylikt fall vara mycket lämpligare, att av de förstnämnda utfärdade betyg utan vidare accepteras.

Sjukvårdspersonalen. Att den — enligt nu mer allmänt uttalade åsikter — redan för normala förhållanden skadliga indragningen av en läkare och fyra sjukvårdsbeställningsmän pr infanteriregemente, särdeles under detta och föregående tvenne års alltjämt ökade arbetsböda, skulle välla åtskilliga stora olägenheter för såväl sjukvård som läkare, var ju endast att förutse; det återstår under här gällande förhållanden blott att bekräfta fakta, utan upptagande av tid och utrymme med ett närmare ingående därpå. Kunde däremot infanteriets regementsläkare påräkna liknande intresse för sin ställning som t. ex. kroppsarbetarna för sin, torde de säkerligen i rätt stor utsträckning kunna framställa talande bevis på ideligen ökat, men icke extra ersatt arbete och ansvar med ty åtföljande förstörd enskild praktik och reducerade inkomster.

Till dessa på lagfästa föreskrifter grundade minskningar i sjukvårdspersonalens antal har under året ytterligare tillkommit sådana till följd av allmän rekrytbrist.

Sjukvård. Med hänsyn till de upprepade extra inkallelserna till tjänstgöring av olika kategorier värnpliktiga vid I. 2 jämte förläggande till detta regemente av främmande truppkontingenter, landstorm m. m. samt under beaktande av att — såsom bland annat framgår av fördelningsläkarens, i skrivelse dn:r 4214 17, avd. V fram-

lagda statistik — till I. 2 kunna förläggas omkring 1 000 man mer pr kvartal än vid något annat av fördelningens truppförband, torde icke vara ur vägen att ånyo framhålla vad i åtskilliga föregående årsberättelser anmärkts, nämligen att »varken I 2:s sjukvårdspersonal eller lokaler i längden kunna räcka till för allt för obegränsade sjukvårdsuppgifter.»

Och vad särskilt den nu så omdebatterade kasernhygienens beträffar, hava sjukvårdsstyrelsens och »allmänna opinionens» krav på rengöring av lokaler, desinfektion av uniformer m. m. före varje ny kontingents inryckning i och begagnande av desamma under hittills rådande förhållanden omöjligen av befäl och läkare kunnat tillbörligt tillgodoses. För att detta skall bli möjligt måste nämligen beträffande på g. o. bestämda in- och utryckningstider kontingenters storlek och fördelning med hänsyn till resp. etablissemangs beläggingsmöjligheter m. m. efter, samt på grund av, nödigt samarbete mellan olika vederbörande myndigheter, i berörda hänseenden lämpligare dispositioner vidtagas, än vad hittills varit fallet.

Likaledes måste en del andra framkastade teoretiska krav på »förbättrad kasernhygien» för deras omsättande i praktiken kräva att behövliga anslagsmedel också ställas till förfogande; en sak, som icke med ett ord berörts vid sagda kravs framställande.

*

Trots rådande svårartade scarlatinaepidemi har I. 2, såsom av inlämnade kvartals-sjukbesked framgår, undgått att i nämndvärd grad drabbas därav; liksom regementet även i övrigt uti epidemiskt hänseende under det gångna året varit särdeles lyckligt lottat.

*

Från åtskilliga håll hava klagomål anförts däröver, att behandlingen vid garnisons-sjukhusets poliklinik för könssjukdomar skulle vållat stor avbräck i den militära tjänstgöringen. Ehuru jag är fullt övertygad om att denna polikliniska behandling utgör ett stort framsteg gentemot förut bruklig avpolletering — varunder de sjuka under flera veckor, ja månader, voro borta från all tjänstgöring — och dessutom anser att rättelse torde kunna vinnas om vederbörande kompanichefer noga beakta å »poliklinik-korten» angivna dagliga avgångstider från sagda behandling, samt beivra därvidlag påvisade oegentligheter, så torde dock ytterligare tid för hithörande patienters deltagande i militärövningarna kunna vinnas genom av major Björkegren framställt förslags realiserande. Detta går ut på att undvika den betydligt långa vägen till och från garnisons-sjukhuset och underlätta kontrollen på patienternas bortvaro från kasern medelst förläggande av en för t. ex. I. 1, I. 2, K. 1, A. 1 och A. 9 avsedd filial av kons-polikliniken till något av dessa regementen. Då för I. 2:s vidkommande lokalfrågan torde kunna lösas och sekundechefen för sin del anser en dylik anordning i utbildningens och disciplinens intresse särdeles önskvärd, har jag ansett mig böra dymedelst bringa förslaget till arméfördelningschefens och Sjukvårdsstyrelsens kännedom.

Allra bäst vore kanhända, särskilt med hänsyn till den mörka årstidens minskade tidsmöjligheter, om möjligt ett återgående till den förr av dr Sandman inledda behandlingen under fritid (på eftermiddagarna).

*

Rörande de läkarundersökningar å samtliga under november inryckta rekryter, vilka för första gången detta år verkställts enligt Sjukvårdsstyrelsens cirkulär den 1 aug. 1917, torde följande erinringar och iakttagelser här böra meddelas.

1) Att dessa undersökningar, enligt vad jag förspott, med hänsyn till förfarings-sätt, utsträckning av detaljer m. m. utförts rätt olika å olika truppförband, uppgives bland annat bero på att föreskrifterna i sagda cirkulär och g. o. n:r 416/1910, alt. 1, ansetts lämna rum för olika uppfattning härutinnan. Förmodan att högre myndigheter måhända icke tillräckligt beaktat att dylika undersökningar, om de skola göras

något så när grundliga, taga en rätt avsevärt lång tid och kräva ett betydligt ansträngande arbete för resp. undersökare, torde icke utan allt skäl fått stöd däri att t. ex. vaccination fortfarande, samt hygieniska kurser m. m. såsom nytillkomna, samtidigt bestämmas till utförande »så snart ske kan efter inryckningen». Då nu detta ställvis tolkas så, att samtliga dessa åtgärder måste utföras under den allra första övningstiden — något som måste fastslås vara, åtminstone vid större truppförband och med nu disponibla läkare- och övriga sjukvårdskrafter, praktiskt utförbart — torde befintligheten av en viss osäkerhet härvidlag icke kunna helt förnekas.

För egen del är jag även övertygad om lämpligheten av att dylika uttryck »så snart ske kan etc.» vid kommande tillfällen av högre myndighet ersättas med tydligare praktiska föreskrifter, som, under insikt om att var sak kräver sin tid, bidra till minskat jäktande i samtliga dessa arbeten och, som följd, även till bästa möjliga resultat därav.

I samband härmed torde måhända även en antydning om eventuellt likformigt, för alla truppförband gemensamt besiktningsskema kunna framföras till begrundande.

2) Vid I. 2 hava emellertid dessa undersökningar inriktats på att utföras så noggrant, att de kunna läggas till grund för bedömning av vederbörandes tjänstbarhet i allmänhet ävensom till vägledning vid eventuella ersättningsanspråk för skada i tjänsten m. m. På grund härav har jag ansett lämpligt att i besiktningsskema, i något förändrad form även intaga det »frågoformulär», jag sedan länge tillämpat på stamrekryterna och vilket av dess införande vid andra truppförband att döma — torde befunnits gagnande. Däri befintliga anamnestiska uppgifter bekräftas genom varje vederbörande rekryts egenhändiga namnunderskrift.

Från min företrädare, regementsläkare Kull, tid funnos i arkivet folioböcker, prydligt inbundna i starka kontorsboksband, avsedda för anteckningar om resp. kompaniers stamrekryter. Då desamma endast voro föga och blott delvis använda, kompletterade jag däri befintliga uppgiftskolumner genom att med beställda stämplat intrycka övriga nödiga sådana.

Till vägledning för kompanierna hava utdelats ungefär liknande blanketter, varå undersökningsresultaten antecknats. Dessa blanketter, infattade i fasta permar, förvaras å resp. kompaniexpeditioner.

Ett ökat värde erhålla dessa båda undersökningsregister vidare därigenom, att i dem för varje man, som utskrivs från garnisonssjukhuset eller sjukrum eller från poliklinisk behandling, införes ett utdrag ur under resp. behandlingstid förda journaler.

3) Att för undersökningarnas utförande framlägga en väl genomtänkt, praktiskt utförbar och till tider m. m. noga detaljerad plan, varuti hänsyn även tagits till de militära övningarnas och de övriga sjukvårdsgöromålens så mycket som möjligt ostörda gång, var icke så lätt, allrahelst saken ju var i det hela ny och under rådande förhållanden oöprövd. Att bataljonsläkare Bjerners, i Tidskrift för militär hälsovård, årg. 1916 sid. 31, uttalade förmodan, att »ett 10- å 20-tal skall kunna expedieras på en timme och alltså ett kompani på c:a 80 man medhinnas på dagen» icke kunna läggas till grund för dessa beräkningar, ansågo båda läkarna vid I. 2 vara tämligen tydligt. Visserligen giver 4 å 8 timmars dagligt arbete, multiplicerat med resp. 20 å 10 man, en matematiskt obestridlig produkt av 80 undersökta pr dag; men huru en, även mycket små anspråk motsvarande, undersökning av ögon, öron, lungor, hjärta, urin m. m. jämte dithörande anteckningsförande skulle kunna medhinnas på 2 å 3 minuter pr person (såsom i det ena alternativet antages) nödgas vi, trots betydande vana och erfarenhet, förklara oss ur stånd att fatta. Och att undersökarens själsenergi skulle räcka till för en så lång daglig arbetstid som i det andra under iakttagande av den noggrannhet och utsträckning i undersökningens detaljer, som av dr B. själv anförts och vid I. 2 eftersträfvats, våga vi på det bestämdaste bestrida.

För regementsläkaren vid I. 2, som under november »handhade sjukvården i kasern» tillkom därtill utöver ifrågakvarande undersökningar åtskilliga timmars dagligt arbete

med den direkta sjukvården, samtliga expeditionsgöromål m. m. Sammanläggas nu dessa fakta och tider, förefaller det tämligen klart att — även om läkarnas behov av tid även för åtminstone en liten del av sin övriga verksamhet underkändes — lika väl andra synpunkter måste bli bestämmade vid utarbetandet av ovan anförda arbetsplan. Efter omkring en veckas erfarenhet kunde den för varje man behövliga genomsnittstiden beräknas, varefter undersökningsplanen fastställdes. Enligt densamma verkställdes undersökningarna, samtidigt med sjukvisitationen, av den »tjänstefrie» läkaren (omkring 7,30—11 f. m. 20 å 25 man) i annan lokal och med biträde av sjukvårdsfuriren och de sjukvårdare, vilka därför kunde disponeras. Efter frukostrast fortsattes därpå undersökningarna av den »tjänstgörande» läkaren, och övrig personal såsom på morgonen, från kl. 12 midd. (10 å 15 man).

På så sätt hava undersökningarna, vilka började den 8 nov., i enlighet med den fastställda planen avslutats på förmiddagen den 6 dec. För så vitt icke andra sjukvårds- och expeditionsgöromål lägga hinder i vägen, torde desamma, efter nu vunnit erfarenhet, vid kommande tillfälle kunna utföras på ännu något kortare tid.

Att vederbörande kompani- eller plutonchefer närvarit vid undersökningarna har naturligen ökat dessas betydelse med hänsyn till samarbete och ömsesidig kännedom om truppens prestationsförmåga.

4) Från inskrivningsförrättningarna insända observationslistor (Besiktningsreglementet II: 12) hava icke visat sig synnerligen vägledande, i det att de flesta däri upptagna personerna icke företett några av där angivna brister. (Detta är för övrigt, enligt min erfarenhet, en gammal iakttagelse, som nu ytterligare bekräftats.)

Det av några författare (ex. Brincke, Bjerner) rätt ofta inträffande upptäckandet av mer eller mindre manifest tuberkulos under liknande »massundersökningar», har icke — åtminstone i av dem angiven skala — förekommit vid I. 2. Detta förhållande kunde förefalla egendomligt, särdeles då den ene undersökaren är speciellt sanatorieutbildad; må hända kan förklaring sökas däri att vid I. 2 omedelbart vid resp. kontingenters inryckning alla de som på grund av gjord förfrågan eller anmälan bedömas kunna bli föremål för sjukbehandling eller förändring i värnpliktsförhållanden enl. I. F. §§ 107 och 108 uppsändas till regementsläkaren och således eventuellt kunna av honom utgallras redan de första tjänstgöringsdagarna.

Icke heller beträffande den rätt talrika förekomsten av svårare hjärtfel hava de anförda författarnas iakttagelser kunnat vid I. 2 bekräftas, ehuru den andre undersökaren därstädes, såsom även av tryckta arbeten framgått, sedan länge ägnat speciell uppmärksamhet åt hjärtaffektioners diagnostik och symtomatologi. Däremot hava icke så få fall av uppgivna hjärtfel (delvis stödda på medförda läkarbetyg) på grund av vid undersökningen påvisade typiska vagotoniska resp. sympaticotoniska fenomen, med visshet kunnat förflyttas till neurosernas område. Att t. ex. så skarpt utpräglade symtom från hjärtat påträffats av anförda förf., att en klinisk diagnos »aorta-insufficiens», »mitralisstenos» o. dyl. omedelbart vid en dylik undersökning (utan upprepad observation) kunnat ställas, torde svårigen kunna på lämpligt sätt förklaras annat än genom antagande av vidriga omständigheter vid resp. inskrivningar, vilka icke förekommit inom I. 2:s inskrivningsområde.

5) De undersökta, vilka tydligen fått klart för sig att dessa undersökningar göras noggrant och i deras eget intresse, hava i allmänhet visat betydligt större villighet att giva något så när riktiga uppgifter om sitt hälsotillstånd m. m. än vad som, tyvärr, vid de dagliga sjukvisitationerna med där ideligen förekommande aggraveringsförsök och vilseledande anföranden brukar vara fallet.

Skulle de hittills alltför stora onödiga sjukanmälningssiffrorna — vilka jag i några tryckta uppsatser anført och belyst — i och med dessa undersökningar kunna nedbringas, har det å desamma nedlagda betydande arbetet icke varit förgäves.

6) Slutligen kan jag icke underlåta att framhålla, att det i alla avseenden torde varit än bättre om steget kunnat tagas fullt ut, så att icke truppläkarna ensamma fått sig ålagt hela arbetet härmed, utan detsamma underlättats genom vidtagande av

åtgärder med syfte att kunna utföra liknande undersökningar redan vid inskrivningsförrättningarna och undersökningsresultatets behöriga registrerande (skrivbiträden). Jfr und. skrivelse från IV a. f. 3846/1917.

Dylik möjlighet skulle dessutom medföra drägligare arbetsförhållanden för inskrivningssjukarna; varjämte de inskrivningsskyldigas rätt till klargjorda värnpliktsförhållanden utan en onödigt lång och deras civila verksamhet skadande tidsutdräkt, bättre än hittills kunde tillgodoses.

(Klefborg.)

Livregementets grenadjärer.

Stor hygienisk olägenhet vållas inom kompaniernas korridorer av den stank, som sprides från de i förbindelse med dessa stående naturinoarerna. Vattenspolning även aldrig så riklig medför ingen verkan, spolning med en lösning av övermangansyrat kali ingen nämnvärd. Ett verksamt medel att få bukt med obehaget synes emellertid vara bortskrapning först med spade och sedan med slö kniv av beläggningarna efter urinen, sedan skurning med sand och till sist borstning och tvättning med vatten, till vilket blandats rå saltsyra. Efter en grundlig dylik rengöring torde daglig vattenspolning och borstning samt en med lämpliga mellantider företagen tvättning med saltsurt vatten vara i stånd att hålla luften i urinoaren ganska sund.

(Gill.)

Södermanlands regemente.

Angående sjukvårdspersonalen vid regementet måste anmärkas, att denna, som under de senaste åren varit fulltalig och av god beskaffenhet, nu börjat decimeras, så att fara föreligger, att den under 1918 kommer att minskas i oroväckande grad, då tjänstetiden för de nu i tjänst varande kommer att utgå under året.

I och för sjukvårdspersonalens bättre rekrytering samt för att förmå den till ett längre kvarstannande i tjänsten, synes det mig vara nödvändigt att för sjukvårdspersonalen lika väl som för den vid truppen tjänstgörande personalen möjlighet för befordran till 1. klass furir förefinnes. Såsom det nu är känna de sig tillbakasatta med därav följande mindre benägenhet att kvarstå i tjänsten. Ofta avgå de just vid den tidpunkt, då de efter genomgånga utbildningskurser först äro fullt insatta i sina tjänsteåligganden.

Sjukvårdsmännen hava visat sig synnerligen lämpliga och visat stort intresse för tjänsten.

Förläggningen i Nyköping måste anses väl trång. Luftkuben i gamla lasarettet, där den större delen av styrkan är förlagd, varierar i de olika logementen mellan 7.07 och 9.33 kbm pr man. I templarlokalen, där en mindre del av styrkan är förlagd, äro motsvarande siffror 8.2 och 11.9.

(Lindskog.)

Livgardet till häst.

Som alltid måtte även nu påpekas bristen på isoleringsrum för misstänkt smittsamma sjuka. Möjligheterna att få till stånd en ny sjukhusbyggnad med tillräckliga och tidsenliga lokaler synes dock f. n. något ljusare än förut. Den föreslagna platsen i ekbacken på andra sidan vägen mitt för underofficersbyggnaden förefaller att vara den bästa möjliga.

Sjukvårdspersonalen är det svårt att få fulltalig och väl rekryterad. Tre volontärer sändas årligen till sjukvårdsskolorna. År 1916 sjuknade en, varför endast 2 återvände fullt utbildade. År 1917 har det varit än värre, i det att två stycken befunnos olämp-

liga och fingo avbryta kommenderingen; endast en utgjorde således detta års tillskott till regementets sjukvårdspersonal. Uttagningen av sjukvårdare sker enligt mitt förmenande för sent på året, f. n. under juni månad. Långt tidigare har då uttagningen till hovslagare, signalister m. m. gjorts och därmed äro också de bästa karlarna borta. Utbildningen av sjukvårdsmanskapet lämnar ofta mycket övrigt att önska. Så enkla saker som att lägga förband och vätvärmande omslag äro oftast en nyhet för dem, ävenledes äro deras begrepp om sterilitet och dess betydelse i allmänhet obetydligt utvecklade.

Skötseln av nattklosetter, tvätttrum och avträden har ofta lämnat mycket övrigt att önska. Trots berömvärdt nit från befälets sida är och förblir denna fråga synnerligen svår att bringa på ett tillfredsställande högt plan, så länge vattenklosetter saknas.

Rekryteringen av fast anställt manskap har under året liksom de närmast föregående åren varit svår.

(Hägg.)

Svea artilleriregemente.

Scharlakansfebern, som började under 1916, fortsatte det första halvåret 1917 med tillsammans 26 fall, därav ett dödsfall. Noggranna undersökningar gjordes för att upptäcka smittkällan och sättet för utbredningen. Hos distriktsläkarna i till kasernområdet gränsande distrikt begärdes upplysning om huruvida i de kafélokaler, som frekventerades av manskapet, något fall av sjukdomen förekommit. Vidare undersöktes den kvinnliga köks- och marketenteripersonalen och utfrågades om någon varit sjuk eller om i deras hem funnits sjuka. Svaren blevo nekande.

Följande hygieniska åtgärder vidtogos:

Manskapet förbjöds på regementsorder att besöka de förstadssamhällen, där sjukdomen uppträtt och för övrigt alla hem, där man hade sig bekant, att någon varit sjuk i smittsam sjukdom. Hos regementschefen gjordes anhållan om att de batterier, som haft de flesta fallen, skulle så långt möjligt befrias från vakter för att förhindra att de insjuknade genom vaktrummet utbredde smittan till andra batterier. I vaktrummen gjordes grundlig rengöring, och alla britsar omkläddes. Den gamla fyllningen i madrasserna brändes och ersattes med ny, och nya överdrag av mollskinn påspikades. På telefonapparaterna i allmänt bruk inom kasernområdet tvättades traktarna av sjukvårdare med sublimatlösning. Med noggrannhet rengjordes efter varje fall, halmen i madrass- och putvar brändes, och den sjukes kläder desinficerades. Särskild uppmärksamhet ägnades skåpen.

Sjukstugan är fortfarande i saknad av gas för kokning samt w. c.

(Otterström.)

Svea ingenjörkår.

Svårigheten att fylla behovet av sjukvårdsmenige kvarstår allt fortfarande, enär denna personal ogärna rekapitulerar. Den nytta för framtida försörjning, som ligger i utbildning såsom sjukvårdssoldat är ju också så ringa, att den knappast kan locka. Bättre avlöningsvillkor samt bättre utsikter till civilanställning synes mig vara nödvändigt för att råda bot mot svårigheterna.

Hälsoregister. Från 2. kvartalets början har över personalen förts hälsoregister enligt kortsystem, som förvarats på sjukavdelningen. För den beväringkontingent, som den 30 okt. inryckte, antecknades därvid resultatet av den första besiktingen å följande 6 rubriker: 1) subjektiva befinnandet: egna uppgifter angående sjukdom, sjuklighet eller lyte; 2) utseende och kroppsbyggnad; 3) kroppsmått: längd, bröstomfång och vikt; 4) kroppsfel; 5) lungor; 6) hjärta. De fyra första rubrikerna hava ifyllts för varje karl, de övriga då omständigheterna sådant påfordrat. Vid behov har natur-

ligtvis undersökningen kompletterats i andra riktningar. Med biträde av två sjukvårdsmän har vid dylik besiktning omkring 15 man medhunnits i timmen.

(Bellander.)

Fästningsingenjörkompaniet i Vaxholm.

Under året har jag i egenskap av fästningsläkare, och efter samråd med vederbörande fältläkare, i skrivelse till kommandanten framhållit lämpligheten däri, att, då för närvarande sjukhusfrågan inom fästningen är aktuell, en gemensam sjukpaviljong för fästningsingenjörkompaniet och den del av kustartilleriet, som är förlagd till Vaxholm och västra Rindön, uppföres på Vaxön. Enär på grund av de ogynnsamma kommunikationerna vintertiden det är synnerligen svårt att transportera en sjuk person, insjuknad i t. ex. lunginflammation, lungblödning eller annan svår sjukdom, vare sig till Stockholm eller ens till Oscar-Fredriksborg, och en sådan sjuk bör vårdas å sjukhus, där sköterska finnes, och där i övrigt så stor sjukvårdspersonal är tillgänglig, att behörig tillsyn kan lämnas åt den sjuke, anser jag att en särskild sjukpaviljong endast för ingenjörkompaniet ej kan bli till samma nytta som en gemensam sådan även för kustartilleriet, där tillgång till nyss omförd personal finnes. För närvarande vårdas visserligen en del svårare sjuka från ingenjörkompaniet, som ej tåla vid längre transport, å kustartilleriets sjukhus å Vaxholmen i enlighet med Kungl. brevet den 17 sept. 1909, men då nu frågan om nytt sjukhus måhända i en snar framtid uppstår, så tror jag, att den blir lyckligast löst såsom jag föreslagit.

(Setterbom.)

Fälttelegrafkåren.

År efter år har framställning gjorts om införande av elektrisk belysning inom etablissemmentet men alltjämt med avslag, och nu har till följd av fotogenbristen den svaga och underhaltiga fotogenbelysningen inom logement, sjukavdelning och lektionsrum utbytts mot den ojämna och stinkande acetylenbelysningen.

Till följd av kårens omorganisation med därav följande utökning från 2 kompanier och en tyg- och parkavdelning till 7 kompanier förutom detachementet i Boden har kasernen nu blivit otillräcklig för sitt ändamål, och beläggningen i logementen måste nu sägas stå på gränsen till hälsovådlighet, i det luftkuben icke nämnvärt torde överstiga 8 kbm., och ventilationsanordningarna dessutom äro omoderna.

De icke vapenföra hava måst förläggas till skolbaracken, som är dragig och golvkall och i saknad av annan tvättinrättning än en enkel slasktratt inuti logementet.

Samtliga logement äro i saknad av torkrum och ingen lokal finnes för piskning och vädring inomhus av säng- och gångkläder.

(Drougge.)

Svea trängkår.

Bristen på torkrum är synnerligen kännbar, särskilt som kaserngården oaktat all gruspåfyllning vid regnväder fortfarande i viss grad liknar ett sjösystem.

(Charlier.)

Garnisonssjukhuset i Stockholm.

Personal. Under året ha betydande förändringar bland den på stat anställda personalen inträffat. Chefläkaren N. Bellander erhöll begärt avsked den 24 mars. Intendenten kapten G. W. Hallgren avgick med döden den 1 februari och apotekaren J. Hamner erhöll begärt avsked den 31 jan.

Såsom chefläkare hava under året fungerat:

$\frac{1}{1}$ — $\frac{24}{3}$ Regementsläkare N. Bellander,
 $\frac{30}{3}$ — $\frac{10}{9}$ Fältläkare R. Erhardt,
 $\frac{11}{9}$ — $\frac{31}{12}$ Bataljonsläkare O. Aleman.

Överläkare hava varit:

å medicinska avd. $\frac{1}{1}$ — $\frac{24}{3}$ Regementsläkare N. Bellander,
 $\frac{26}{3}$ — $\frac{31}{12}$ Bataljonsläkare F. Lindstedt;
 å kirurgiska avd. Bataljonsläkare O. Aleman.

Poliklinikföreståndare hava varit:

för öron-, näs- och strupsjukdomar $\frac{1}{1}$ — $\frac{18}{4}$ vakant,
 $\frac{18}{4}$ — $\frac{31}{12}$ Marineläkare B. Norberg;
 för veneriska och hudsjukdomar $\frac{1}{1}$ — $\frac{1}{3}$ Bataljonsläkare G. Wigh,
 $\frac{1}{3}$ — $\frac{31}{12}$ Marineläkare H. Breide;
 för tandsjukdomar Tandläkare P. Bergman.

Föreståndare för röntgentinstitutet har varit med. dr. D. Carlsten.

Underläkare hava varit:

å medicinska avd. med. kand. G. Norén,
 » kirurgiska » » » E. Gråå,
 » veneriska » » » K. J. A. Gustafson.

Som extra läkare hava varit kommenderade två fältläkarstipendiater under hela året, av vilka den ene tjänstgjort som biträdande underläkare på medicinska avd. och den andre å kirurgiska avd.

Den medicinska verksamheten inom sjukhusets olika avdelningar och polikliniker och röntgeninstitut framgår av bifogade besked och rapporter (bil. 1—5).

Den allt sedan hösten 1914 rådande, abnormt höga beläggningen av sjukhuset har fortsatt under 1917. Såväl dagrum som den stora kyrksalen hava fortfarande varit i bruk som sjuksalar. Först i oktober—november inträffade för första gången sedan värnpliktsinkallelsernas början en tillfällig, betydande minskning i tilloppet av sjuka, som varade några veckor.

Å sjukhuset hava under året intagits 4 109 patienter, fördelade sålunda: å med. avd. 1 713, å kir. avd. 1 450 och å vener. avd. 946. Beläggningssiffran för hela sjukhuset har i medeltal varit 184 pat. per dag, med maximum 303 pat. den 25 jan. och minimum 61 pat. den 28 och 29 dec.

Antalet underhållsdagar för samtliga vårdade utgöra 66 219, av vilka 26 060 komma på med. avd., 25 908 på kir. avd. och 14 251 på vener. avd.

Av poliklinikerna har den för hud- och könssjukdomar att uppvisa 976 patienter och omkring 18 000 besök, den för öron-, näs- och strupsjukdomar under tiden $\frac{18}{4}$ — $\frac{31}{12}$ 895 patienter och 2 338 besök samt tandpolikliniken 2 104 patienter och 5 560 besök.

Behandlingen vid sjukhuset av garnisonens ögonsjuka patienter har varit ordnad på följande sätt: chefläkaren har jämlikt arméfördelningsorder avd. V, n:o 253, 1916, anmodat en ögonläkare att varje helgfri torsdag kl. 6 e. m. hålla mottagning å sjukhuset för från truppförbanden remitterade ögonsjuka. Under 1917 har dr J. Setterquist skött dessa mottagningar. Han har härför icke uppburit några löneförmåner från sjukhuset, som endast tillhandahållit lokal och instrumentarier, men haft rätt att för varje pat. debitera truppförbandet, som erlagt likvid direkt till honom.

Om man får kalla denna verksamhet av ögonläkaren för en del av sjukhusets verksamhet, så anser jag att formerna för densamma äro mindre lyckligt valda ur flera synpunkter, och håller jag före, att en poliklinikläkarbefattning för ögonsjukdomar bör uppföras på sjukhusets stat med sådant arvode, att han får skyldighet att fritt behandla de inremmitterade ögonsjuka. Han skulle då bli likställd med övriga poliklinikföreståndare.

Något »val» har tyvärr icke kunnat ifrågakomma i annan mån än val mellan *an-
tingen* ingen poliklinisk verksamhet alls *eller* poliklinik under nuvarande former. Kungl. Maj:t avslog nämligen upprepade framställningar om arvode till föreståndare för ögonpoliklinik, senast i december 1914.

Sedan marinläkaren C. G. Boström vid årsskiftet 1915—1916 anmält till dåvarande chefläkaren vid garnisonssjukhuset härstädes förhinder att vidare upprätthålla läkarbefattningen vid sjukhusets ögonpoliklinik, anbefalldes chefläkaren (i a. o. n:r 253/1916) att ofördröjligen ingå avtal med annan ögonläkare om befattningens upprätthållande.

Chefläkaren anmälde därefter, att *samtliga* tillfrågade ögonläkare (de flesta av huvudstadens specialister på området) anmält sig förhindrade att tillmötesgå denna anmodan.

Man lyckades då förmå den läkare, som nu sedan början av år 1916 bestrider ögonläkarbefattningen vid garnisonssjukhuset, som flera gånger under de gångna åren vikarierat för Boström och som därför närmast blev ifrågasatt, att tills vidare på överenskomna villkor förhjälpa sjukhuset ur den förlägenhet, i vilken det av förhandenvarande omständigheter blivit försatt.

Av ovanstående torde framgå, att hela den nuvarande anordningen, tillkommen på arméfördelningschefens initiativ, är rent tillfällig, orsakad av föreliggande omständigheter, samt uteslutande avsedd att på mest praktiska vis tills vidare lämna huvudstadens truppläkare tillfälle att konsultera ögonspecialist. Den har dock fungerat mycket tillfredsställande och lämnat erfarenheter, som ansetts böra tillgodogöras, då arvodet till ögonläkare föreslogs i garnisonssjukhusets stat för år 1919.

Principen att låta truppförbanden bidraga till bestridande av kostnaderna för poliklinisk vård har fungerat så tillfredsställande, sedan den i januari 1916 antogs å ögonpolikliniken, att alla skäl tala för dess utsträckande även till andra polikliniker, men inga reella skäl mot densamma. Genom detta system förebygges missbruk av poliklinikerna med därav följande höjda krav på avlöningsförmåner för poliklinikläkaren, minskande av tillfällena för truppläkarna att handhava de enkla speciella undersökningar och behandlingar, som i fält måste åligga desamma, men framför allt undvikas den *mycket stora förlust av militära utbildningstimmar och utbildningsdagar*, som nu exempelvis å veneriska polikliniken äger rum. Slutligen uppkommer en, om än ganska obetydlig, ekonomisk vinst för statsverket.
(Erhardt.)

Röntgenavdelningen har under året fått instrumentariet kompletterat, så att alla undersökningar numera där kunna utföras. Förslag till anordningar för röntgenterapi finnas och jag har för avsikt att begära medel för etablerandet av sådana. I övrigt hänvisas till bil. 5.

Husmoderbefattningen, som är nyinrättad, har innehafts under året av förra översköterskan å medicinska avd. syster Hildur Pettersson.

Ävenledes nya beställningar å 1917 års stat hava varit en översköterska och en undersköterska, båda å veneriska avdelningen, samt ett köksbiträde.

Följande extra kvinnlig personal har under året varit anställd:

1) Enl. kungl. brev:

- 1 översköterska å kirurgiska avd.,
- 1 undersköterska » » »
- 1 nattsköterska » » »
- 1 baderska.

2) Enl. § 29 i Reglementet för garnisonssjukhuset:

- 1 översköterska å medicinska avd.,
- 1 undersköterska » » »
- 1 nattsköterska » » »

Apoteket. Sedan apotekaren J. Hamner erhållit begärt avsked den 31 jan. och apotekaren S. Heijler haft förordnande under vakans, utnämndes till föreståndare för sjukhusets apotek apotekare Fr. Bergendorff den 28 febr. Angående verksamheten vid detsamma hänvisar jag till bil. 6. I sin berättelse har apotekare Bergendorff framställt en rad önskemål, vilka jag anser vara fullt riktiga och väl befogade. Staten skulle tydligen ha bl. a. stor ekonomisk vinst utav en utvidgning av detta apoteks verksamhet.

Redan inom ramen för apotekets nuvarande arbetsfält behöves vidgat lokalutrymme. Då medel redan begärts för uppförande av provisoriska polikliniklokaler utanför sjukhusbyggnaden, finnes hopp, att de två rum, som f. n. disponeras av öron- och tandpoliklinikerna snart skola bli fria. Och dessa två rum, som ligga intill de nuvarande apotekslokalerna, skulle så kunna införlivas med dessa.

Om medel för nödiga apparater och redskap skall jag senare göra framställning.

Frågan om anställning av ytterligare en apotekare och bättre löneförmåner för föreståndaren, som nu endast har 3 500 kr., torde böra beaktas vid uppgörande av förslag till stat för år 1920.

Emot slutet av året har genom apotekarens försorg bedrivits såptillverkning för sjukhusets behov, sedan en »fettsamlare» till ett pris av 35 kr. insatts i huvudavloppet från stora köket. Erfarenheten häröver är ännu för liten, för att jag skall kunna avgiva något omdöme.

Förvaltningen. Såsom intendent ha tjänstgjort $\frac{1}{1}$ — $\frac{25}{2}$ Löjtnant S. E. Vennerholm, därefter kapten M. Schürer von Waldheim. Förvaltningspersonalen har kompletterats med en förrådsförvaltare, tillika biträde åt intendenten, och en köksföreståndare, båda underofficerare. Dessa båda tjänster hava föreslagits att uppföras på stat.

Förvaltningsväsendet har omorganiserats och bragts i samstämmighet med för armén gällande föreskrifter. Vid inventeringen i början av året visade det sig, att stora brister förelågo beträffande intendenturmaterielen och vad som av sådan fanns kvar, var i hög grad slitet och i dåligt skick. Smärre nyanskaffningar och reparationer ha under året måst göras. Samtidigt har underdånig framställning gjorts om medel för nyanskaffning av nödig intendenturmateriel.

Sjukhusets anslag. Kostnaden för sjukhusets drift under 1917 uppgår till 242 294·78 kr., vilket betyder en brist å 139 562·28 kr. (se bil. 7). Denna senare summa, som betydligt överskrider bristen från år 1916, förklaras huvudsakligen genom de enormt ökade anskaffningskostnaderna av proviant, bränsle, medicin och förbandsartiklar och materiel, ävensom därav, att medicin och förbandsartiklar upplagts i reservförråd, samt att en del mycket trängande materiel nyanskaffats.

Byggnaderna. Samtliga byggnader äro för trånga efter nutida behov och otidsenliga. Då emellertid frågan om uppförande av ett nytt sjukhus är aktuell synas inga nämnvärda om- och tillbyggnader böra komma i fråga. Ännu är likväl icke bestämt var och i vilken form det nya sjukhuset skall uppstå. Och många år torde således ännu böra räknas för det gamla sjukhusets existens.

För att i någon mån under denna tid kunna tillgodose minimikraven inom sjukvården och förvaltningen behövas likväl en hel del förändringar och förbättringar i lokalt avseende. I sådant syfte ha hittills följande förändringar planerats:

1) Den s. k. stenpaviljongen inredes till logement för det till sjukhuset kommande manskapet (sjukvårdare och handräckningsmanskap).

2) Tillbyggnad till samma paviljong uppföres, rymmande matsal för samma manskap. Nämda manskap har nu logement inom med. avd. tre trappor upp och matsal inom kir. avd. en trappa upp. Genom nämnda förändring frigöras för med. avd. ett icke ringa antal sängplatser.

3) Den s. k. träpaviljongen flyttas till parken sydväst om sjukhuset, tillbygges och inredes till tvänne polikliniklokaler med väntrum, expeditjonsrum m. m. Ingång till denna upptages till Pilgatan, varigenom poliklinikbesökarna hållas avskilda från det övriga sjukhusområdet.

4) De genom poliklinikernas förflyttning frigjorda trenne rummen i sjukhusbyggnadens bottenvåning tagas i anspråk för apoteket (2 rum) och för förvaltningen (1 rum), vilka båda äro till ytterlighet trångbodda.

5) Sedan såväl överläkaren dr Lindstedt som jag ställt våra bostadsvåningar till förfogande inflytta i dessa större delen av den kvinnliga personalen: husmodern, översköterskorna, undersköterskorna, köks- och tvättföreståndarinnorna. Även erhålla dessa här sin matsal, vilken dock måste delas med underläkarna.

6) Härigenom frigöras bl. a. de fyra rum inom sjukhusbyggnaden, som förut bebotts av sköterskor. Tre av dessa komma att användas till isoleringsrum — förut ha sådana tyvärr icke funnits — det fjärde tages i anspråk som expeditjonsrum för husmodern och dagrum för sköterskor.

7) Genom samma förflyttning beredes en bostad på tre små rum och kök åt sjukhusväbeln och hans familj i en liten flygelbyggnad, som förut inrymt matsal för sköterskorna och bostad åt köksföreståndarinnan.

8) Chefsexpeditionen, som nu är inrymd i läkarbostadsbyggnaden, flyttas till nuvarande väbelexpedition; den senare förlägges till ett närgränsande rum, som förut varit bostad åt väbeln (utan familj).

9) Det ena av de två rum, som förut disponerats av militärläkarkursen och som stått tomma året om, apteras till sjuksal (10 sängar) för kir. avd.

10) I korridoren till operationsavdelningen, som helt saknar förbands- och förrådsrum, uppföres rymliga skåp för att något ersätta denna brist.

11) I korridorerna inom sjukavdelningarna uppföres väggfasta mindre skåp, ämnade att inrymma sopattiraljen, för vilken hittills icke funnits annan plats anvisad än mellanrummet mellan entrédörrarna till sjuksalarna.

För de kostnader, som komma att uppstå med anledning av vad i punkterna 1—9 omnämnts, ha medel redan begärts.

Ävenledes har framställning gjorts om anordnande av centralvärmeledning, vattenklosetter och ringledningar i sjukhusbyggnaden.

Vissa smärre förändringar till det bättre ha under året redan vidtagits.

1) Korridoren vid operationsavdelningen har avstängts med en tvärvägg och dubbel dörrar för att befria denna avdelning från den allmänna trafiken.

2) Å med. avd. har inretts ett undersöknings- och behandlingsrum.

3) Veneriska avdelningens behandlingsrum har tudelats för att dymedelst vinna ett expeditjons- och skrivrum för läkarna.

4) Den förutvarande arrestlokalen tre trappor upp har inrättats till dagrum för veneriska avdelningen (arrestanterna skickas numera till Svea ingenjörkår).

- 5) Det ena av militärläkarkursens två rum är apterat till laboratorium, gemensamt för med. och kir. avd. (förut fanns intet laboratorium).
- 6) Inom sjukavdelningarna är för varje översköterska inrett rum för linneförråd.
- 7) Klosettterna inom sjukavdelningarna ha försetts med asfaltgolv och lagliga kärl.

Förslag till nytt reglemente för sjukhuset har under året utarbetats och är nu föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Ävenså har utarbetats ny tjänstgöringsinstruktion, vilken är gällande sedan den 17 augusti.

I det förslag till stat för år 1919, som under året ingivits, ha rätt avsevärda personalkompletteringar vidtagits beträffande underläkare och sköterskor samt förvaltnings- och ekonomipersonal. Som helt nya befattningar ha bl. a. upptagits en obducent och en sjukgymnast.

(Aleman.)

Garnisonssjukhusets röntgeninstitut.

Vid garnisonssjukhusets röntgeninstitut hava under år 1917 röntgenundersökningar utförts i sammanlagt 444 fall. Totala plåtantalet har uppgått till 928.

De ovannämnda röntgenundersökningarna hava varit fördelade på de olika organsystemen på följande sätt:

Skelettsystemet	290 fall	Urinapparaten	7 fall
Cirk.- organen	4	Näsans bihålor	26
Respir.- organen	88	Tänder	18
Digest.- organen	11		

Inom de olika organsystemen hava röntgenfynden varit följande:

	Normala Röntgen- fynd.	Fraktur. Luxation.	Inflam. förändr. Lues. Tbc.	Tumörer.	Främmande kroppar. Konkrement.	Deformitet.
Skelettsystemet	118	95	58	1	14	4
Cirk.- organen	3		1			
Respir.- organen	13		74		1	
Digest.- organen	5		4	2		
Urinapparaten	3		1	1	2	

(Berven.)

Apotekets vid garnisonssjukhuset i Stockholm verksamhet.

Apotekets verksamhet har under år 1917 fortgått i den utsträckning, som i Kungl. Maj:ts nåd. regl. d. 8 juni 1906 för garnisonssjukhuset i Stockholm § 10 finnes angiven. Enligt denna paragraf åligger apotekaren att bereda och utlämna medicin icke blott för sjukhusets eget behov utan även, efter rekvisition av vederbörande läkare, åt icke avpolleterade sjuka vid de i Stockholm förlagda truppförbanden av armén. Dessa föreskrifter hava, genom den 17 augusti 1917 fastställd tjänstgöringsinstruktion, blivit utökade sålunda: att apotekaren på framställning av intendenten eller besiktningssmannen har skyldighet att tillhandagå med analys av livsmedel och förbruk-

ningsartiklar; att på framställning av på sjukhuset anställd läkare verkställa mera omfattande kemiska och andra undersökningar, som ej lämpligen kunna på de olika avdelningarna utföras; att på framställning av överläkarna utexperimentera beredningsmetoder och kompositioner för läkemedel etc., lämpliga för militära sjukvårdsbehov; att bereda näringssubstrat och färgvätskor till bakteriologiska undersökningar för sjukhusets räkning.

Enligt denna tjänstgöringsinstruktion har apotekaren att senast den 1 februari till chefläkaren inlämna en berättelse över apotekets verksamhet under föregående år, och skall denna berättelse innehålla en ekonomisk tablå utvisande inköpskostnader för läkemedel m. m. samt kostnaden för till olika avdelningar inom sjukhuset och olika truppförband utlämnade läkemedel enligt medicinaltaxan.

Inköpssumman för de till apoteket under året anskaffade läkemedlen m. m. har under året uppgått till 23 892·33 kr.

Under året har läkemedel utlämnats till

	Kronor.
kirurgiska avdelningen	9 312·38
medicinska »	8 102·29
veneriska »	6 453·87
laboratorium	685·29
officers- »	170·67
veneriska kliniken	1 026·17
öron- »	189·37
ögon- »	8·90
tand- »	270·00
personalen	52·52
utlämnade artiklar för tekniskt bruk	42·80
militärläkarkursen	12·80
statsmedicinska anstalten	2·68
Summa	26 529·74

Till truppförbanden m. m. har under år 1917 utlämnats läkemedel för:

	Kronor
Livgardet till häst	713·44
Svea livgarde	4 094·03
Göta »	2 198·98
Svea artilleriregemente	1 350·17
Positionsartilleriregementet	1 350·26
Svea ingenjörkår	1 453·62
Svea ingenjörkårs fästningskompani	447·79
Fälttelegrafkåren	1 774·11
Flottan	318·01
Göta livgardes övningsanslag	175·61
Livregementets dragoner	22·10
Svea trängkår	11·35
Intendenturkompaniet	9·10
Kustartilleriregementet	3·17
Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse	118·10
Summa	14 059·84

Omsättningen på apoteket har alltså under år 1917 uppgått till en summa av 40 369·58 och bruttobehållningen till 16 477·25 kr.

	Kronor.
Avlöningar med dyrtidstillägg hava uppgått till	4 025
hyresbelopp, beräknat till	1 000
samt omkostnader för värme, belysning etc.	475
Summa	5 500

Efter denna beräkningsgrund skulle således apoteket under år 1917 lämnat en ren nettobehållning av 10 977·25 kr.

Föreståndare under år 1917 för apoteket hava varit från $\frac{1}{1}$ — $\frac{28}{2}$ apotekare J. W. Hamner, som dock åtnjutit tjänstledighet under denna tid samt till vikarie haft apotekare S. Heijler, samt från $\frac{28}{2}$ till årets slut apotekare Fredrik Bergendorff.

På föranstaltande av Medicinalstyrelsen har apoteket under året visiterats av läraren vid farmaceutiska institutet, apotekaren, fil. dr. Gustaf Fr. Bergh, och har visitorator i sitt protokoll över denna om apoteket avgivit följande allmänna omdöme:

»Enligt K. Medicinalstyrelsens cirkulär den 25 okt. 1901 med föreskrifter i anledning av den nya farmakopéns införande skola alla i farmakopén upptagna läkemedel, vilka ej utmärkts med särskilt undantagstecken, finnas å varje apoteksinrättning att tillgå, och enligt samma cirkulär skola beredningar för vilka beredningsmetoden finnes föreskriven, å apoteken framställas och endast undantagsvis inköpas, föreskrifter som med nödvändighet förutsätta, att apoteksinrättningen dels är utrustad med alla apparater och redskap, som för dessa preparaters framställning äro erforderliga, och dels förfogar över för ändamålet nödiga lokaler.

Garnissonssjukhusets apotek saknar emellertid tvenne ur farmaceutisk synpunkt så viktiga arbetslokaler som laboratorium och stötrum samt på enstaka undantag när även alla de apparater och redskap, som höra till dessa båda apotekslokalers utrustning. Apoteksföreståndaren är på grund härav de facto urständssatt att ställa sig till efterrättelse medicinalstyrelsens i ovannämnda cirkulär utfärdade bestämmelse, och enligt vad laboratoriejournalen utvisar, inskränka sig också de verkliga laborationerna till ett fåtal beredningar av enklare slag. Av läkemedel, såväl enkla som sammansatta, vilka skola finnas å varje apoteksinrättning, saknas även ett ej obetydligt antal.

Apoteket uppfyller sålunda varken med avseende på lokaler, utrustning eller läkemedelsuppsättning de krav, som ställas på landets övriga för allmänheten tillgängliga apotek. Huruvida det icke desto mindre förmår att tillfredsställande tjäna sitt nuvarande speciella ändamål tillkommer ej mig att bedöma.

Föreståndaren synes nedlägga mycken möda och stor omsorg på apotekets skötsel samt med intresse arbeta för dess utveckling.»

Apotekets lokaler och utrustning hava under året ej undergått någon förändring eller förbättring med undantag av att analysredskapen kompletterats med en kemisk våg samt en våg för bestämning av spec. vikt.

Som önskemål vill jag till chefläkarens särskilda omtanke framhålla: apotekets lokaler utökas med laboratorium, stötrum, analysrum samt preparatrum och utrustas dessa lokaler med för dem nödiga apparater och redskap.

Föreståndarens avlöning höjes till 6 000 kr. för år med det dyrtidstillägg, som tillkommer tjänsteman i denna lönegrad. Ytterligare en apotekare anställas med en avlöning av 4 000 kr. för år jämte dyrtidstillägg motsvarande lönegraden.

Sedan dessa anordningar vidtagits förständigas på kommandoväg alla i Stockholm och Vaxholm förlagda delar av armén och flottan att för fyllande av sitt behov av läkemedel, även djurmedicin, uteslutande använda detta apotek.

Enligt de beräkningar jag gjort med stöd av de uppgifter, jag genom IV. arméfördelningens försorg erhållit, uppgår kostnaden för läkemedel, som för arméns och flottans räkning nu anskaffas från apoteken i Stockholm och Vaxholm för år 1916 till 27 128·49 kr., en summa som understiger den verkliga, då all läkemedelsanskaffning till flottans fartyg ej debiteras läkemedelskontot utan vederbörande fartygs övningsanslag.

Sedan dessa förändringar vidtagits, skulle apoteket, även med de betydligt ökade omkostnaderna, alldeles bestämt giva en nettobehållning av bortåt 20 000 kr. för år. Det skulle även på ett utmärkt sätt kunna fylla sin uppgift i den militära sjukvården samt utvecklas till en institution, avsedd att tillgodose hela arméns och flottans behov av läkemedel.

(Bergendorff.)

Sammandrag av inkomster och utgifter å anslaget till garnisonssjukhuset i Stockholm under år 1917.

	Inkomster.	Utgifter.	Kostnad.
a) Avlöning	558·17	50 706·52	50 148·35
b) Tillkallande av specialister	52·00	3 522·00	3 470·00
c) Tjänstledighet åt sjuksköterskor m. fl.	51·50	159·00	107·50
d) Kosthåll åt sjuksköterskor m. fl.	2 409·97	9 339·65	6 929·68
e) Proviantering	56 694·38	116 730·60	60 036·22
f) Medikamenter	16 322·78	23 892·33	7 569·55
g) Förbands- och förbrukningsartiklar	5 466·40	13 519·31	8 052·91
h) Epidemisjukvård	402·00	3 230·47	2 828·47
i) Kliniker	—	1 728·43	1 728·43
j) Bränsle och lyse	1 176·08	56 290·52	55 114·44
k) Inventarier	—	13 912·45	13 912·45
l) Byggnader och planteringar	6·00	8 388·49	8 382·49
m) Tvätt och desinfektion	—	4 766·75	4 766·75
n) Renhållning	—	6 196·30	6 196·30
o) Sjukvårdselevernas utspisning	—	—	—
p) Skrivmateriel och trycksaker	—	4 103·81	4 103·81
r) Diverse	53·85	12 224·88	12 171·03
s) Egendomen 27 Hantverkaregatan	3 470·00	246·40	—
t) Föregående års reservationer å anslaget till sjukhuset	—	—	—
Övriga utgifter	—	17·50	—
Summa kr.	86 663·13	328 975·41	242 204·78
Anslag för 1917 enl. stat	102 750·00		
Inkomster enl. ovan	86 663·13		
Brist till 1918	139 562·28	328 975·41	

Intagna, döda, underhållsdagar, utrymme samt avgifter vid garnisonssjukhuset i Stockholm år 1917.

Sjukhuset och dess avdelningar.	Ordinarie antal sjukplatser vid årets slut.	Antal patienter under året		Antal underhållsdagar för samtliga vårdade.	Medeltal vårdade pr dag.	Högsta	Lägst	Medellängd av sjukhusvistelsen, dagar.
		intagna.	döda.			antalet vårdade någon dag under året.	antalet vårdade någon dag under året.	
<i>Hela sjukhuset</i>	274	4 109	48	66 219	184	338	56	48.7
<i>därav</i>								
<i>å medicinska avdelningen .</i>	136	1 713	26	26 060	71.4	157	16	15.2
<i>» kirurgiska » .</i>	88	1 450	22	25 908	73.6	101	23	18.5
<i>» avdelningen för smittsamma könssjukd. och hudsjukdomar . . .</i>	50	946	—	14 251	39	80	17	15

(Aleman.)

Militärsjukhuset i Örebro.

Sedan det visat sig medföra vissa olägenheter att, sasom det under de föregående åren av I. 10:s förläggning till Örebro varit brukligt, de sjuka från detta regemente och I. 3 inlagts om varandra å sjuksalarna, har sedan hösten 1916 varit vidtagen den anordningen, att vartdera regementets sjuka fått disponera var sin våning av sjukhuset och där fått vårdas av sin egen sjukvårdspersonal, och har denna åtgärd medfört både gagn och trevnad. Endast sjuksalen för köns- och hudsjukdomar har under året varit gemensam för båda regementenas manskap.

Då ingen till lik- och obduktionsrum lämplig lokal finnes å sjukhuset eller inom etablissemnet har tillstånd utverkats av vederbörande myndighet att härtill få använda stadens obduktionslokal.

För utspisningen av de sjuka har sjukhuset förut av lagad mat endast haft tillgång till regementets normalportion, varför till sjukföda nödig proviant måst genom sjukhusets försorg upphandlas, samt, då särskild kökspersonal ej varit anställd, av sjuk-sköterskorna med tillhjälp av manlig sjukvårdspersonal tillredas i sjukhusets för sådant ändamål både med avseende å utrymme och belägenhet synnerligen olämpliga tékök. Att kosthållet under sådana förhållanden skulle bli synnerligen otillfredsställande är tydligt, vartill kom en oundviklig kökslukt över hela sjukhuset. För att råda bot på detta missförhållande, som väl ägt sin grund däri, att ingen manskapsmäss eller annan för tillredningen av sjukhusmaten lämplig, mindre lokal dittills funnits inom etablissemnet, samt i att svårigheterna för densammas anrättande i stora manskapsköket överskattats, utarbetades sjukportionsstater, och under företeende av dessa och påvisande av befintliga resurser för matens tillredande i manskapsköket och omöjligheten att med det rådande systemet giva de sjuka en rationell vård, gjordes hänvändelse till sekundechefen. Genom välvilligt ingripande av honom och visat intresse av regementsintendenten m. fl. blev också frågan löst i enlighet med framlagt förslag sålunda, att fr. o. m. mitten av maj utom regementets normalportion tre olika sjukportioner levereras från stora manskapsköket, tillagade av kokerskan därstädes å de för tillredning av såser m. m. avsedda kokarna, samt vad som för övrigt är behöfligt av mat eller dryck får rekvireras från manskapsmässen. Att anordningen för läkarna medfört mycken lättnad vid behandlingen av de sjuka samt väckt stor till-

fredsställelse hos såväl dessa senare som sjukvårdspersonalen, är kanske överflödigt att framhålla.

Instruktioner för sjukvårdspersonalen hava under året utarbetats och anbefallts till efterlevnad.

Samarbetet med stadens civila sjukhus har under året ägt rum i så stor utsträckning, som av omständigheterna påfordrats. Till länslasarettet hava avpolletterats de fall, där större kirurgiskt ingrepp eller röntgenundersökning varit nödig. Epidemi-sjukhuset har mottagit alla fall, som därstädes behövt vård. Av samtliga anlitade civila läkare har den militära sjukvården rönt det mest erkännansvärda tillmötesgående och intresse.

Av elva under året vårdade med krupös lunginflammation, samtliga värnpliktiga, hava fyra avlidit av sjukdomen. Dessa senare hava insjuknat ungefär samtidigt i slutet av januari och början av februari. Då fall av lunginflammation med dödlig utgång hos unga personer vid den tiden förekommo även ute i staden, då influensa vid nämnda tid rådde, samt slutligen, då sjukdomsförloppet överensstämde med det vid influensapneumoni vanliga, synes det antagligt, att vid de letala fallen en elak-artad influensainfektion förelegat. Ett dödsfall av pneumothorax såsom komplikation till lungtuberkulos, vilken sistnämnda sjukdom under livet icke givit sig tillkänna vare sig genom subjektiva eller objektiva sjukdomstecken — den avlidna, en värnpliktig, hade av annan anledning ganska kort tid före döden undergått bröstundersökning —, men vilkens förekomst ådagalagts vid obduktion, har inträffat vid samma tidpunkt som de ovannämnda dödsfallen.

(Gill.)

V. Arméfördelningen.

a. Sundhetsinspektioner.

Rommehed den 12 mars.

Manskapsbarackerna. Räddningsanordningarna i händelse av eldsvåda synas för det i övervåningarna förlagda manskapet vara otillräckliga, i det inga andra sådana finnas än ett fåtal räddningslinor i fönstren. Trapporna äro, även om de icke fattat eld, av föga nytta för övervåningens utrymmande vid eldsolycka, enär de mynna ut i utgångarna från undervåningens lokaler. Därtill utgöra de vid trappornas nedre ändar befintliga svängdörrarna ett hinder för övervåningens hastiga utrymmande i händelse av trängsel i utgångarna. En väsentlig förbättring vore t. ex. att framdraga de väggar, som omgiva trapporna, ända till byggnadens yttervägg, i vilken särskilda, direkt ut i det fria ledande dörrar borde upptagas. Frågan om säkerhetsanordningar i händelse av eldsvåda har beträffande dessa baracker fått väsentligen ökad betydelse, sedan dessamma, som ursprungligen blott varit avsedda för sommarförläggning, numera i avsevärd utsträckning behöver tagas i anspråk för förläggning av trupp även under den kallare delen av året.

Kokhuset. Ångan från kokapparaterna får fritt utströmma i köket, till följd varav detta under kokning vintertiden alldeles fylles av imma, som uppstår när den uppstigande ångan möter den från taklanterninens ventilationsöppningar nedåtgående kalla luftströmmen. Den rikliga imbildningen vållar, att fuktigheten dels sänker sig ned i form av ett fint duggregn, dels rinner ned utefter väggarna, och för bland annat med sig, att i köket befintliga apparater och föremål av järn äro svåra att hålla fria från rost. Det i köket begagnade ventilationssystemet genom »takryttare» lämpar sig tyd-

ligen mindre väl för vinterförhållanden. Den antydda olägenheten borde kunna undanröjas eller åtminstone minskas genom insläppande av frisk luft genom ventiler invid golvet, inmynnande i en liten värmekammare, försedd med ett värmeelement (ångradiator), genom vilket den friska luften dels uppvärmdes, innan den insläpptes i rummet, dels bringades att strömma i avsedd riktning. Möjligen kan därjämte någon anordning åstadkommas för att uppsamla och bortleda den från kokapparaterna utströmmande ångan. Avloppet av spillvatten från köket är synnerligen primitivt. Efter att hava passerat en fettavskiljare, rinner spillvattnet till en öppen samlingsbrunn, belägen cirka 30 meter från kokhuset, och pumpas därifrån med handkraft upp i en träränna, som fortsättes i ett öppet dike, vilket upphör ett par hundra meter längre bort, där spillvattnet fritt får suga sig in i åkerjorden. Planer äro emellertid under utarbetande för en tidsenlig avloppsledning.

Arrestlokalerna äro otillfredsställande. De äro inrymda i en byggnad, som delvis är upplåten till familjebostad åt en maskinist. Ringledningar från arresterna saknas, så att en arrestant, som behöver meddela sig med bevakningen, måste genom rop tillkalla posten. Klosetterna i arresterna äro odugliga. Klosett-kärlen äro för låga, så att det underlag, på vilket de stå, kan förorenas.

Sjukhuset. Klosetterna i sjukhuset äro uppställda i trånga, mörka skrubbar, vilket i hög grad försvårar deras hållande i drägligt tillstånd. Samma fel beträffande klosett-kärlen förelåg som uti arresterna. Nya, tillräckligt rymliga lokaler med direkt fönsterbelysning måste anordnas för uppställande antingen av vattenklosetter eller, om avloppsförhållandena ej medge detta, av självverkande torvmullsklosetter. Avloppet av spillvattnet från sjukhuset är ävenledes mer än lovligt primitivt, i det att avloppsledningen blott ett fåtal meter från sjukhusets yttervägg slutar i en öppen, med kullersten fylld brunn. Då grunden utgöres av mosand, kan visserligen detta system under en kortare tid användas utan större olägenheter, men snart måste markföroreningen uppnå en sådan grad, att allvarliga sanitära olägenheter bli följden. Därest Romme-hed under avsevärda delar av kommande år skall utgöra förlägningsplats för trupp torde jämväl en allmän såväl yttre som inre reparation av sjukhuset behövas.

(Wahlstedt.)

Upplands infanteriregemente den 23 maj.

Manskapskasernerna. I urinoarnas golvbeläggning av asfalt hade sprickor uppstått, särskilt i kanterna närmast väggarna. Att urin trängde ut genom dessa sprickor framgick dels av urinlukten, dels av fuktfläckar å de ställen av yttermuren, där urinoarerna äro belägna. Genom golvens nötning hade i förrummen till urinoarerna uppstått gropar, i vilka vatten vid golvens spolning kvarstannar. Om ej detta vatten upptorkas, uppstå vattenpussar, som genera manskapet, särskilt då de natitetid utan fotbeklädnad behöva besöka urinoarerna. Följden härav är, att urinen icke låtes på anvisat ställe, vilket i sin ordning föranleder olägenheter. Golven i urinoarnas för-rum borde därför omläggas, helst med ett mot nötning mera motståndskraftigt golvbeläggningmaterial än det nu begagnade. I logementen stodo i allmänhet dubbelsängarna parvis intill varandra, vilket torde vara mindre fördelaktigt såsom ägnat att vid infektioner i luftvägarna underlätta smittämnets spridande bland manskapet. Den ifrågavarande olägenheten torde emellertid svårigen vara möjlig att undanröja, så-länge kasernerna måste hållas så starkt belagda, som för närvarande är fallet.

Manskapslatrinerna voro i ett par avseenden mindre väl konstruerade. Underlagen för latrinkärlen vore ej tillräckligt höga, så att ett stort mellanrum uppstår mellan sittbänken och kärlets överkant, varigenom uppstår möjlighet för underlagets förorenande. Anordningarna för urinens upptagande voro sådana, att urinen leddes ned i latrinkärlen. I övrigt voro latrinerna väl skötta och så fria från lukt, som över huvud synes vara möjligt.

Underofficersbostäderna. De forna manskapsbarackerna hade på ett synnerligen lyckligt funnet sätt ombyggt till bostadslägenheter för gifta underofficerare. I varje barack funnos 6 sådana lägenheter, alla med egen utgång direkt i det fria. Belåtenheten med dessa lägenheter syntes vara stor, och det enda, som kunde giva anledning till klagan, var någon golvkyla i de å nedre botten befintliga lägenheterna.

Sjukhuset. Det nya sjukhuset, avsett såväl för regementets eget behov som att kunna mottaga ett fåtal svårare sjuka från Upplands artilleriregemente, gjorde ett i alla avseenden gott intryck. För att undvika att sand och smuts indrages i sjukhuset kunde det emellertid vara förmånligt, om det lilla öppna området närmast framför detsamma försåges med stenläggning. Ävenledes borde sjukhusets ytterdörr förses med pneumatisk dörrstängare, då under nuvarande förhållanden det lugn och den stillhet, som bör råda i ett sjukhus, avsevärt störas genom det buller, som i synnerhet i blåsväder lätt uppstår, då dörren passeras.

Ett åtminstone för närvarande tillräckligt utrymme för regementets sjukvårdsförråd hade erhållits genom inläggande av cementgolv i källarvåningen och anordnande av hyllfack i vissa lokaler i källare och vind. Mot sjukvårdsmaterielens beskaffenhet fanns intet att anmärka. Beträffande dess förvaring må uttalas önskvärdheten av, att de för närvarande till förvaring av första förband använda margarinlådorna kunde utbytas mot härför förfärdigade målade trälådor. Dessutom saknades ännu helt och hållet lådor för de första förband, som äro avsedda för de senast tillkomna formationerna. Regementets T. S. V. har ännu ej kunnat lämna tillgång för anskaffandet av berörda lådor.

Ett rymligt rum i källaren med för ändamålet fullt tillräcklig belysning begagnades till lektionsrum. Den i och för undervisningen disponibla åskådningsmaterielen inskränkte sig emellertid till några trasiga väggplanscher, vilka befunno sig i ett fullkomligt kassabelt skick.

De i sjukhuset befintliga isoleringsrummen äro icke på långt när tillräckliga att upptaga alla fall av smittsam sjukdom, som uppträda vid regementet. Förslag har blivit väckt att för sådant ändamål utnyttja regementets gamla sjukhus, som på grund av sitt läge ej långt från det nya sjukhuset i viss mån kan anses lämpa sig härför. Emellertid är denna gamla sjukhusbyggnad belägen endast 20 m. från en av de stora manskapslatrinerna och blott 8 m. från ångcentralens kolupplag. Den ifrågavarande latrinerna, som tillhör kasern III, skulle kunna flyttas till annan plats, men kolupplaget torde icke vara möjligt att förflytta, då det måste ligga i omedelbar närhet till ångcentralen. I sitt nuvarande tillstånd är dessutom gamla sjukhusbyggnaden knappast användbar annat än under blidare årstid. Visserligen äro provisoriska anordningar för densammes uppvärmning med järnkaminer vidtagna, men dels äro dessa anordningar ganska eldfarliga, då det är nästan omöjligt att förebygga, att de provisoriska rökgångarna av plåt sönderfrätas genom rost, och dels har det icke lyckats att få de i huset indragna ledningarna för vattentillförsel och avlopp säkert frostfria. Det gamla sjukhuset måste sålunda, om det skall kunna för här åsyftat ändamål begagnas, undergå en betydande reparation och ombyggnad, som säkerligen komme att kosta så mycket penningar, att det med hänsyn till de framtida kostnaderna för byggnadens underhåll sannolikt ställer sig ekonomiskt fördelaktigare att uppföra en ny sjukhuspaviljong av tegel invid det nya regementssjukhuset, där utrymme härför utan svårighet kan beredas. På grund härav måste jag ansluta mig till regementsläkarens och kasernofficerns uppfattning, att i stället för ombyggnad och reparation av det gamla regementssjukhuset en ny sjukhuspaviljong bör uppföras å föreslagen plats invid regementets nya sjukhus.

Slutomdöme. Sundhetsinspektionen gav det totalintrycket, att hälsovården vid regementet handhaves med skicklighet och intresse, och att regementsläkaren i sina strävanden för förbättrande av regementets hygieniska förhållanden äger ett gott stöd såväl hos regementschefen som hos kasernofficern, som ådagalagt ett synnerligt intresse jämväl för hithörande angelägenheter.

(Wahlstedt.)

Västmanlands trängkår den 22 november.

Kasernbyggnaden. Inom de olika kompanierna rådde ordning och snygghet. Dagrummen hade erhållit nya möbler, som gävo dem en hemtrevlig och tilltalande prägel. Ett utnyttjande, såsom eljest vore möjligt, av det denna tid på året så rikliga förlägningsutrymmet förhindras därigenom, att ingen plats finnes, varest för tillfället obehövligen sängar kunna undanställas, utan måste för detta ändamål flera logement i varje kompani tagas i anspråk. Även saknas lokal för förvaring av manskapets vid inryckning till tjänstgöring medförda koffertar. En byggnad, gärna av enklaste beskaffenhet, avsedd till säng- och koffertförråd, skulle bereda möjlighet till avsevärda förbättringar i förlägningsförhållandena vid kåren.

En enligt nutida uppfattning avsevärd olägenhet är bristen på tork- och putsrum i kompanierna.

En sergeantbostad, som ligger vägg om vägg med 3. kompaniets tvätttrum, besväras i hög grad av fukt, sannolikt beroende på någon otäthet i vattenavloppet från tvättbordet. De åt innehavare av familjebostäder inom kasernbyggnaden upplåtna matkällarna äro för detta ändamål mycket olämpliga, emedan ledningarna för centraluppvärmningen äro framdragna genom dem. Försök borde göras att omge ifrågavarande ledningar med någon värmeisolerande beklädnad.

Latrinerna voro snygga och väl hållna, men de äro belägna på alldeles för långt avstånd från kasernbyggnaden.

Krigssjukvårdsförrådet befanns vara väl ordnat. Av äldre fordon hava särskilt sjuktransportvagnarna på grund av otillräckliga anslag icke kunnat behörigen underhållas, men i öfrigt befann sig den i förråd upplagda materielen i bästa skick.

Manskapets köket med tillhörande disktrum var snyggt och väl hållet, med undantag av golven, vilka äro i stort behov av omläggning. I matsalen finnas blott 2 golvbrunnar, vilket är för litet för en så stor lokal och försvårar renhållningen.

Proviantbodens källare är belägen till hälften över markytan, vilket vållar, att den om sommaren ej kan hållas sval och om vintern besväras av frost. Någon åtgärd mot dessa olägenheter synes vara nödvändig och torde böra vidtagas i samband med den omläggning av källarens cementgolv, som är bestämd att utföras, emedan detta av jäslara lyftats upp och bräckts sönder.

Längs kaserngårdens västra sida löper en svacka, varest under perioder av rikligare nederbörd marken alltid håller sig sumpig. Då manskapet måste passera över detta område för att komma till latriner och stall m. m., vållas härigenom avsevärda olägenheter. Det skulle sannolikt visa sig fördelaktigt ej blott i hygieniskt avseende, om en effektiv dränering av denna del av kaserngården bleve verkställd.

Sundhetsinspektionen gav som totalintryck, att hälsovården vid kåren omhänderhaves med skicklighet och intresse, samt att kårens befäl och underbefäl samvetsgrant medverka till uppnående av ett gott resultat härutinnan.

(Wahlstedt.)

b. Fördelningsläkarens årsberättelse.

Jämlikt föreskrift i Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses cirkulär den 1 sisl. augusti får jag över egna iakttagelser och erfarenheter rörande sjukvårdsväsendet inom V. armédelningen, gjorda under år 1917, vördsamt avgiva följande årsberättelse.

Läkarpersonalen. Bataljonsläkarbeställningarna vid I. 13 och I. 22 äro fortfarande obesatta, den sistnämnda dock efter att under en kortare del av 1917 hava varit tillsatt. Då de båda ifrågavarande garnisonsstäderna, Falun och Karlstad, för närvarande

synas vara så väl försedda med läkare, att möjligheterna för förvärvande av enskild praktik där äro tämligen begränsade, torde, intill dess dessa förhållanden undergått ändring, enda möjligheten att erhålla dessa beställningar besatta vara, att tillfälle till förening med civil läkartjänst kan beredas. Möjlighet härför torde kunna föreligga vid I. 22, *enär den ena av stadsläkartjänsterna i Karlstad för närvarande är vakant på grund av dödsfall.

Övrig fast anställd sjukvårdspersonal. Vid samtliga truppförband inom arméfördelningen finnas vakanser bland den fast anställda sjukvårdspersonalen. Och ej nog härmed. Även kvaliteten hos ifrågavarande personal synes vara stadd i nedgående. Sålunda har från nu pågående sjukvårdskorpralskola den ende eleven från ett av arméfördelningens regementen måst hemsändas såsom alldelas oduglig för fortsatt sjukvårdsutbildning, och vid ett annat regemente har en sjukvårdsbeställningsman, som just stod i tur till korpralsbefordran, icke kunnat föreslås till sådan, enär han måst bestraffas för opålitlighet av sväraste art. Bristen på dugligt sjukvårdsunderbefäl gör sig i all synnerhet gällande genom den därav föranledda svårigheten att på ett tillfredsställande sätt ordna utbildningen för såväl det fast anställda som det värnpliktiga sjukvårdsmanskapet. Någon förbättring i hithörande förhållanden torde ej vara att förvänta, förrän möjlighet beredes att genom uttagning av lämpliga värnpliktiga fylla behovet av underbefäl och beställningsmän.

Värnpliktigt sjukvårdspersonal. Frånvaron vid trängkårerna av de värnpliktiga, som uttagas till egentlig sjukvårdstjänst, under soldatskolans senaste del, då sjukbärarna skola utbildas i fältmässigt sammansatta förband, är av stort men för dessa sistnämndas utbildning, i det att vid alla tillämpningsövningar »förbinderiavdelningen» icke kan göras verklig utan måste markeras genom sjukbärare, som varken utbildats eller äro avsedda för tjänstgöring av sådant slag. Härigenom ävensom genom avdelandet av »markörer» minskas antalet sjukbärare i ledet i så hög grad, att dessa övningar svårigen kunna ge ens en svag bild av en sjukvårdsformations uppträdande i fält. Även de värnpliktiga i egentlig sjukvårdstjänst kunna icke under nuvarande förhållande på ett tillfredsställande sätt utbildas i förband. Denna är avsedd att äga rum under repetitionsövningarna, men då ifrågavarande värnpliktiga inställa sig till repetitionsövning, hava de så grundligt glömt den militärutbildning, åt vilken soldatskolans första period om cirka två månader varit anslagen, att en stor del av repetitionsövningen måste ägnas åt förnyat inlärande av det under soldatskolans första utbildningsperiod inhämtade. Utbildningen av trängkårernas värnpliktiga sjukvårdsmanskap skulle följaktligen i väsentlig mån vinna på en förlängning av de till egentlig sjukvårdstjänst uttagna båda repetitionsövningar med 12 dagar vardera, vilken tid borde omedelbart föregå regementsövningarna och således sammanfalla med slutet av soldatskolan för sjukbärarna. Dessa 12 dagar borde användas till återupplivande av de under utbildningen i soldatskolan förvärvade kunskaperna och färdigheterna, så att de ifrågavarande värnpliktiga vid regementsövningarnas början kunde vara fullt dugliga att ingå i fältmässigt sammansatta förband. Anledningen till, att just dessa värnpliktiga behöva på sådant sätt förberedas för regementsövningarna, är, att åt deras egentliga militärutbildning är anslagen så kort tid, omkring två månader, att det, som härunder skall inläras, icke hinner så nötas in, att det icke snart nog är bortglömt.

I det mobila sjukvårdskompaniets sammansättning torde den ändring böra göras, att telefonisterna icke inräknas i antalet sjukbärare och att de ökas till antalet, så att vardera plutonen får en hel telefonpatrull, utrustad med 3 telefonapparater, därav en i reserv. I samband härav tillåter jag mig framhålla önskvärdheten av, att sjukvårdskompaniernas telefonpatruller i sin helhet förses med cyklar.

Materielen. Fordonens underhåll vid sjukvårdskompanierna är med nuvarande material- och arbetspriser förenat med nästan oöverstigliga svårigheter, därest trupp-sjukvårdsanslagen skola lämna tillgång härtill. I all synnerhet gäller detta beträffande sjuktransportvagnarna, av vilka ett ej ringa antal i händelse av ett fälttåg icke kunna beräknas länge förbli användbara. Dessa fordon, som icke passa för våra terräng-

och vägförhållanden och som vid sin ombyggnad för fyra liggande sjuka icke erhöles förstärkning, som den ökade påfrestningen erfordrade, borde snarast möjligt utrangeras från fälthärens materiel, då de icke torde kunna genom ytterligare reparationer eller ändringar försättas i ett tillfredsställande skick.

Under 9. brigadens fälttjänstövningar i trakten av Uppsala anfördes klågomål över att *den nya förbinderivagnen var obekväm att åka på*. Själv saknar jag personlig erfarenhet häröver, men anser förhållandet böra uppmärksammas. Bäst vore otvivelaktigt därest i fält *infanteribataljonernas läkare kunde göras beridna*, ett önskemål, som måhända nu skulle kunna realiseras, sedan infanteriregementena erhållit stamhästar. Läkarens nuvarande åkplats å förbinderivagnen torde med fördel kunna tagas i anspråk för det läkarbiträde, som tillhör infanteribataljonens stab.

Fördelaktigt vore, om läkaren vid varje infanteribataljon erhöles en velocipedordonnans, eller, därest detta ej låter sig göra, om den läkaren åtföljande sjukvårdsbeställningsmannen utrustades med velociped. Detta skulle i någon mån avhjälpa olägenheterna av att läkaren ej är beriden, enär han skulle kunna begagna sig av denna velociped vid de tillfällen, då han behöver förflytta sig oberoende av förbinderivagnen.

(Wahlstedt.)

c. Truppförbandens årsberättelser.

Upplands infanteriregemente.

Vid inryckningen till repetitionsövningarna befunnos 13 man lida av venerisk sjukdom (gonorrhé, syfilis recens) och voro dessa sjukskrivna under hela övningstiden. De erbjödoss uppskov med tjänstgöringen, men föredrogo, såsom ju var att vänta, att fullgöra repetitionsövningen sjukskrivna på sjukhuset.

Rätt många av dem, som varit sjukskrivna, hava begärt intyg om sin sjukdom för att från sjukkassor i hemorten erhålla sjukhjälp. Sjukfassorna utbetala sådan sjukhjälp oaktat det ju icke kan vara tal om någon förlust av arbetsförtjänst för en värnpliktig, som är sjuk någon tid under värnplikts-tjänstgöringen. Man torde icke kunna alldeles utesluta tanken på, att utsikten att erhålla sjukhjälp från en sjukkassa kan, åtminstone i några fall, inverka på sjukdomens långvarighet, ett förhållande, som naturligtvis ökar svårigheten för läkaren att i en del fall avgöra, när den sjukskrivne utan olägenhet kan friskskrivas.

Det nya sjukhuset, som varit använt ett år, har väl motsvarat sitt ändamål, dock med undantag därav, att utrymmet för smittsamt sjuka under vissa tider varit otillräckligt. Vid samtidigt inträffade fall av olika smittsamma sjukdomar kan betryggande isolering ej åstadkommas. Och vid epidemier av påssjuka och rubeola har plats ej kunnat beredas alla sjuka på det nya sjukhuset.

Ökat sjukhusutrymme för smittsamt sjuka är behöfligt. Det är ifrågasatt, att för detta ändamål använda gamla sjukhuset. Häremot kan invändas dels att detta sjukhus för att bliva användbart måste undergå en vidlyftig ombyggnad, för vilken kostnaden ej torde avsevärt understiga kostnaden för uppförande av en ny sjukbarack, dels att gamla sjukhuset är beläget nära intill latriner och kolupplag. För en ny sjukbarack finnes lämpligt utrymme bredvid det nya sjukhuset. Mot anordningen för isolering av smittsamt sjuka kan dessutom den anmärkningen göras, att särskilt badrum för dessa ej finnes och att för observationsrummet ej finnes klosett.

Sedan samtliga källarrummen blivit försedda med cementgolv och vinden blivit inredd med hyllor, har erhållits tillräcklig och lämplig plats för sjukvårdsmaterielen, som nu kunnat ordnas på erforderligt sätt.

(Leczinsky.)

Redogörelse över ett märkligare sjukdomsfall.

Soldaten nr 78 ^{55/17} Wiggberg, 2. kompaniet, inryckte till Polacksbacken den 3 nov. 1917. Vid samma dag av regementsläkaren verkställd läkarbesiktning på middagen infann sig icke bemälda Wiggberg, ej heller vid den av mig på kvällen förrättade sjukvisitationen. Den 4 nov., alltså följande dag, nedfördes Wiggberg till den ordinarie sjukvisitationen kl. 9 f. m. Han hade enligt kamraternas uppgift under natten förefallit sjuk och underlig samt »fått upp blod» på morgonen, men icke klagat över något särskilt ont. Då jag omedelbart undersökte honom var han blodig i och omkring munnen, skakade i hela kroppen och såg virrig ut och lämnade på mina frågor till honom inga svar. Då jag till en början misstänkte någon inre blödning, ville jag icke företaga någon mera ingående undersökning av honom utan förordnade om hans inläggande under ständig observation på regementets sjukhus. Temperaturen var på morgonen 36.6°, puls omkring 70. Under dagens lopp inträffade enligt sköterskans uppgift intet särskilt anmärkningsvärt med undantag av att Wiggberg fortfarande icke kunde lämna några upplysningar om sitt tillstånd, men hade dock den bestämda uppfattningen, att han såg och hörde, vad som försiggick omkring honom, och att han förstod, vad man talade med honom om, varpå han även gav tydliga bevis. Upprepade gånger avtorkades blod ur och omkring munnen; ingen gång sågs han emellertid kräkas upp eller hosta upp dylikt; han förtärde under dagen ett par koppar mjölk, klagade aldrig över några plågor, gick upp ur sängen för att urinera i ett urinal, varvid emellertid urinen gick på golvet. Kl. 6 e. m. samma dag företog jag en förnyad undersökning av honom; temperaturen var nu 36.9°, pulsen 76, regelbunden och jämn. Från lungor, hjärta och buk intet abnormt; urinen kunde jag ej erhålla för undersökning, den hade nu gått i sängen; reflexer stegrade, en allmän styvhet och stelhet i förenig med tremor i hela kroppen. Han lämnade ej heller nu några ordentliga svar på framställda frågor, stammar och sluddar dock fram sitt namn och sin hemvist, men i övrigt intet, som kan tjäna till upplysning för fastställandet av sjukdomens natur. Natten förflöt i allo lungt, och den 5 nov. kl. 7 på morgonen avled han. Enär ingen dödsorsak kunde fastställas begärdes hos de anhöriga att få verkställa obduktion, vilket emellertid möttes av det karaktäristiskt ohövlige svaret, att »när han (Wiggberg) inte hade blivit undersökt under livet så behövdes ingen undersökning efter döden». Efter förklaring att i så fall rättsmedicinsk obduktion måste begäras, gävo emellertid de anhöriga till slut sitt tillstånd till obduktionen, som förrättades å Patologiska Institutionen i Uppsala, varvid konstaterades, att Wiggberg avlidit av akut urämi i samband med en kronisk interstitiell nephrit.

Genom senare upplysningar av de anhöriga har framkommit, att Wiggberg som barn vårdats av läkare för njurlidande, att han åtminstone på de sista fem åren, varunder han tjänat dräng på ett och samma ställe i närheten av Uppsala, icke varit sjuk en enda dag, så att han behöft söka läkare, att han vid inskrivningen våren 1917 av sitt husbondefolk blivit tillsagd att anmäla sin sjukdom, men att han av obekant anledning underlåtit detsamma, att han senare undersökts av civil läkare, varvid njurinflammation lär ha konstaterats, för att hos inskrivningsrevisionen få ändring i hans värnpliktsförhållanden, men även att detta av vederbörande av okänd anledning uraktlåtits.

(Lindblom.)

Dalregementet.

Sjukvårdspersonalen är såväl kvalitativt som kvantitativt bristfällig. Sjukvårdsunderofficer saknas, och uppehåller tills vidare en furir på förordnande dennes befattning.

(Brodin.)

Västmanlands regemente.

Instrumentförrådet har väsentligt tillökats under året. Den operativa verksamheten rätt stor. Bland annat har en blindtarmsoperation och flera operationer för fritt ljumskbräck utförts. Tillkomna byggnader äro en ångcentral med formalinkammare, färdigmonterad i februari 1918. Bad för manskap, sommartid dagligen tillfälle till bad i Mälaren, vintertid badstudad en gång i veckan. Förläggningen under regementsmötet mycket tät. Dörrfönsterna i logementen ständigt öppna, liksom också några fönster i kompanikorridoren.

(Wickholm.)

Värmlands regemente.

Sjukhusutrymmet är fortfarande otillräckligt, enär ingen tillökning av detsamma ännu ägt rum.

Köksbyggnadens brister med avseende på förvaringsrummenas storlek och därpå beroende svårighet att hålla snyggt tillåter jag mig ännu en gång att framhålla.

Beläggningen av logementen har varit tätare än att det för längre förläggning önskvärda utrymmet av 13.5 kbm. pr man kunnat erhållas. Utrymmet har dock tillåtit, att sängarna stått på ett avstånd av 80 cm. från varandra.

Vad iakttagelser i avseende på den militära utbildningens och tjänstgöringens inflytande på hälsotillståndet angår, får jag anföra, att enligt min mening vid bestämmandet av dagens övningar trots det uppgjorda veckoprogrammet mera hänsyn borde tagas till väderleksförhållandena i synnerhet under beväringsskolornas tidigare skede, då ännu ej den rätt stora del av övningskontingenten, vilken i det civila livet utövar fabriksarbetarens yrke, genom härdning förvärvat förmåga att utan men för sin hälsa vistas ute i fria luften under ogynnsamma klimatiska förhållanden. Även torde ett flitigare användande av kappan medföra en minskning i förkylningssjukdomarnas antal. Vid nästan vad övning som helst kan den ju buren på sätt som vid stridspackning, lätt medföras för att vid behov påtagas.

(Bernheim.)

Livregementets dragoner.

Atskilligt har varit att anmärka mot sjukhuset. Därför har framställning gjorts om anordnande av särskilt omlägningsrum med vatten och avlopp samt anordningar i övrigt för att möjliggöra en något så när aseptisk behandling av smärre kirurgiska fall och beredande av ökat utrymme för mottagning och expedition.

Framställning har även gjorts om ersättande av ett par fullkomligt ohygieniska klosetter med w. c. samt inrättande av ett särskilt diskrum med tekök m. m.

Framställning om förbättring av de mycket otillfredsställande hygieniska förhållandena inom kasernerna med saknad av torkrum, klosetter inomhus, särskilda pissoar-rum inom byggnaderna samt frånvaron av bad- och duschrum för manskapet har av-givits.

Svårigheter med utspisningen under det gångna året ha naturligtvis förekommit. Maten synes mig dock ha varit god och väl lagad, men icke uppnått önskvärt kalori-värde.

(Weisner.)

Upplands artilleriregemente.

I juni hemkommo från sjukvårdskorpralskolan 3 sjukvårdsbeställningsmän. De hade alla blivit förklarade olämpliga såsom sådana, samt voro alla straffade för olika förseelser. En artillerist har genomgått sjukvårdssoldatskola och blev beordrad till sjukvårdskorpralskola, men hemsändes därifrån efter knappt en månads utbildning, såsom oduglig. Den stora brist, som nu råder vid regementet på sjukvårdsbeställningsmän både kvantitativt och kvalitativt, har endast i ringa mån blivit avhjälpt genom anställandet av en sjukvårdsfurir från A. 4.

Av regementets på stat för 1917 upptagna 8 sjukvårdsbeställningsmän fanns vid årets slut förutom ovannämnda furir endast 3 sjukvårdsbeställningsmän, såsom sådana förklarade olämpliga. Denna brist kommer nog att under år 1918 vålla svårigheter, icke blott med avseende på handhavandet av sjukvården, såväl hemma i kasern som i fält, utan även vid sjukvårdsmanskapets utbildning, då det ju icke finnes dugligt folk att använda såsom instruktörer för vare sig sjukvårdssoldatskola eller sjukbärare. Man får väl därför vara betänkt på att låta utbildningen av dessa kategorier ske vid något annat regemente, där möjligheter för dylik utbildning förefinnes.

Förutom ovannämnde sjukvårdsartillerist har under året utbildats en sjukvårdsryttare, 4 vapenföra sjukvårdsmän och 8 sjukbärare (av dessa 3 icke vapenföra) samt 5 trängbeväringar i egentlig sjukvårdstjänst, vilka alla tillgodogjorde sig sin utbildning.

Icke heller under detta år har sjukhuset undergått någon väsentligare förändring eller förbättring, utan kvarstå de ofta påpekade bristerna och olägenheterna på samma sätt som förut, och göra sig blott, allteftersom tiden och arbetet i alla avseenden ökas, alltmer gällande än förut. Sjukavdelningen är och blir ohjälpligt för liten till den sjukvård, varför den är avsedd. Expeditionslokalen, som trots alla gjorda framställningar fortfarande skall inrymma även tandpoliklinik, är mycket för liten. Under vintertiden är det mycket svårt, ja, mången gång omöjligt, att få tillräckligt varmt i de olika lokalerna. Vattentillgången vintertiden är lika besvärlig som förut. Sålunda var vattenledningen å expeditionsrummet, där läkaren har sina mottagningar och gör sjukvisitationerna, frusen från 1 januari ända till den 1 april, då den självmant började fungera. Samma önskemål, som uttalades beträffande sjukavdelningen i förra årsrapporten, kvarstå ännu oförminskade, ökat utrymme till 65 sängplatser, större expeditionlokal, förbättrad vattenledning, vattenklosetter, elektrisk belysning och centraluppvärmning.

Rekryteringen har varit dålig. Under hela år 1917 har blott anställts 19 man och 19 man vid K. 5.

Två fall av simulering hava blivit beivrade, båda på K. 5. Den ene hade knackat på termometern för att skaffa sig feber, och blev dömd till 15 dygns vaktarrest, och den andre, som genom simulerad höftskada lyckades »tryna» sig ifrån tjänstgöringen i ett par veckors tid erhöll — tillrättavisning, ett i mitt tycke mycket för lindrigt straff för en sådan förseelse, i synnerhet då man besinnar, dels att karlens i fråga tendens med »tryneriet» var, att försöka bliva befriad från hela sin värnplikt, dels att simulering så ofta förekommer, churu det tyvärr endast i få fall lyckas påtagligen bevisa densamma.

(Humbra.)

Västmanlands trängkår.

Anmärkningsvärt är det relativt stora antalet anginor, vartill kommer en hel del fall med subjektiva obehag i svalget utan makroskopiska förändringar. Då difteri synes endemisk i orten och närliggande trakter, har bakteriologisk undersökning företagits

även å dessa sistnämnda, och har därvid difteribaciller konstaterats i ett par fall. Samtliga anginor hava kunnat tillfredsställande isolerats, och desinfektion av de insjuknades gångkläder, sängutrustning och skåp m. m. har utförts genom sjukhusets försorg. Förlägningsutrymmet har, med undantag för de två första veckorna av höstens repetitionsövningar, då icke tillfredsställande utrymme kunde ordnas, medgivit fordrade minimiavstånd mellan bäddarna. Sjukligheten i ifrågavarande hänseende under denna trängre förlägningsperiod var icke ökad (13 fall i sept. på c:a 550 man, under det att t. ex. jan. hade 24 och april och maj resp. 13 och 20 fall på c:a 350 man). Ett anginafall i början av rekrytmötet hade till svit akut polyartrit av allvarlig beskaffenhet, oaktat anginan kom till omedelbar sjukhusbehandling.

Att kaserngårdens beskaffenhet därutinnan, att den vid starkare nederbörd och vid snösmältning icke tillräckligt fort torkar (beroende på otillfredsställande dränering) i förening med frånvaron av torkrum i kasernerna, varigenom bristen på i ifrågavarande avseende lämplig och tillräcklig fotbeklädnad för truppen än mer framträder, hava dryg etiologisk andel såväl i dessa anginor som även i luftrörskatarrer m. m. och enbart genom feber framträdande infektioner, synes mig påtagligt.

Trätofflor för truppen under fritid m. m. är ett önskemål, som likaledes änyo framställts, men som tills vidare strandat på bristande medel.

Den under året anordnade hygienkursen har omfattats med stort intresse av befäl och trupp. Ifrågasättas kan om icke den teoretiska delen av denna kurs (läkarens föredrag) med fördel kunde utökas med en eller annan timme för utförligare genomgång av de allmänna sjukdomsorsakerna och vad därmed står i samband.

(Sidenmark.)

VI. arméfördelningen.

a. Sundhetsinspektioner.

Hälsinge regemente den 7 september.

Sjukhuset har genom frikostiga anslag från enskilda lägerkassan kunnat göras hemtrevligt och tilltalande.

Sjukhus- och fältmateriel utan anmärkning; förvaringsplatsen något trång. Om regementet erhåller ny sjukpaviljong borde vindsutrymmet där kunna för detta ändamål användas; så har tyvärr icke ägt rum vid Västerbottens och Jämtlands regementen, där samma olägenheter beträffande förrådsutrymme förefinnes. Önskvärt vore att erhålla särskild förvaringsbod för förbinderivagnarna.

Den sammandragna sjukvårdssoldatskolan (I. 14, I. 23, A. 4) väl utbildad.

Expedition och arkiv utan anmärkning.

Kasernerna voro under iordningsställande för mottagande av värnpliktiga till repetitionsövningen. Förläggningen ganska trång (28 å 30 man pr logement). Till stoppning av madrasserna användes dels halm — i några logement unken, så att den spred dålig lukt — dels träull. Den senare syntes vara att föredraga, särskilt om träullen blir väl bearbetad och stoppningen av madrasserna sker i likhet med tagelmadrasser. Regementsläkaren åtog sig utverka bifall till försök härmed och att därefter insända rapport.

Skulle de försök, som såväl här som annorstädes inom fördelningen verkställas, visa sig tillfredsställande torde det vara fördelaktigt att för rekrytmötet anskaffa större partier träull genom central myndighets försorg, då det nuvarande höga priset troligtvis kunde betydligt reduceras.

Norrlands artilleriregemente, Östersund.

Sjukhuset, som nymålats i solig och ljus färg, är för den nuvarande styrkan (8 batt.) otillräckligt, så att det vid större sjuklighet blir för trångt belagt. Utökning torde lättast kunna ske genom påbyggnad såsom av Sjukvårdsstyrelsen föreslagits, varvid behovet såväl av sjuksalar som ock av expeditionslokal, lektionssal, ordentligt badrum samt på vinden förrådslokaler, tillräckligt stora även för framtida utökningar, bör tillgodoses.

Fältmaterielen fulltalig för mobiliseringsbehovet.

Behovet av sjuksköterska, åtminstone under tiden för större sjuklighet (november—juni samt under regementsmötet), har under flera år av regementschefen framhållits och ansökan har insänts, fast tyvärr utan att röna bifall. Att såsom under tvenne år inträffat låta regementets eget truppsjukvårdsanslag bekosta sjuksköterska vid de tillfällena sköterska varit behöflig, torde minst under nuvarande dyrtid vara tillrådligt, då därigenom underhåll och nyanskaffning av sjukvårdsmateriel kunde äventyras.

Regementets marketenteri är alldeles för trångt och i sanitärt hänseende mycket otillfredsställande. Föreståndarinnan kan icke, trots god vilja, hålla det ordentligt i det lilla, obehväma köket vars utrymme icke medger anordnandet av några moderna hjälpmedel. En betydlig utvidgning och en genomgående förändring och förbättring är här alldeles nödvändig om ej manskapet skall drivas ut till stadens otaliga kaféer, vilket icke minst ur hälsovårdshänseende vore att beklaga.

Förläggningen är beträffande 1. och 2. divisionerna ganska god; 3. divisionen, som är provisoriskt förlagd i en vinterbonad bevärbarsbarack, har det ganska besvärligt trots de förbättringar, som med tillgängliga anslag kunnat vidtagas. Å såväl förlägningslokaler som å utredningen märkes dyrtidens inverkan i svårigheten att tillfredsställande underhålla och nyanskaffa.

Norrlands artilleriregemente i Boden den 14 september.

Sjukavdelningen är ofta otillräcklig särskilt vid det ej sällan inträffande förläggandet av främmande truppslag till etablissemnet. En utvidgning av sjukavdelningen är önskvärd och möjlig genom att hela paviljongen finge användas för sjukhusändamål.

Läkarens expedition och arkiv ej fullt reglementsenliga, varför råd och anvisning härom lämnades.

Omständigheten att läkaren tillhör kommandantsstaben och alltså ej direkt lyder under chefen för VI. arméfördelningen har möjligtvis bidragit till en viss osäkerhet beträffande läkarens befogenhet och skyldighet att anskaffa och underhålla sjukvårds- och fältmaterielen. Lämpligast vore säkerligen, att detachementet, vars sjuka avpolletteras till garnisonssjukhus, i hälso- och sjukvårdsavseende helt lydde under kommandanten, och att sundhetsinspektionen förrättades av fästningsläkaren.

Förläggningen var ganska tät. Filtar, lakan m. m. i stor utsträckning betydligt slitna varjämte det tydligt framgick i huru stort behov detachementet är av egen bad- och tvättinrättning, som nu saknas.

Jämtlands fältjägarregemente den 21 september.

Sjukhuset måttligt belagt; en ovanligt stor mängd sjuka med dröppel och syfilis fullgjorde på sjukhuset sin repetitionsövning — ett gott stöd för det från militär-

medieinskt håll ofta framhållna önskemålet om ändring av § 107 mom. 2 i inskrivningsförrådningen. Korkmattor saknades fortfarande i ett par rum.

Fältförrådet i trång lokal; utan anmärkning.

Den nya sjukpaviljongen, som är trevligt inredd, är ännu icke tagen i bruk. Vindsutrymmet, som med obetydlig ändring och höjning av byggnaden kunnat lämna rymliga förrådslokaler är nu oanvändbart, då trappuppgång dit saknas.

Kök och matsalar utan anmärkning; utspisningen god.

Regementets nya soldathem, härligt beläget uppe i en liten skogsdunge, är särdeles vackert och tilltalande och bär vittnesbörd om den omtanke som vid regementet ägnas åt de värnpliktigas hemtrevnad.

Västernorrlands regemente den 11 september.

Vänstra sjukhusflygeln nyreparerad och ombonad gör ett glatt och trevligt intryck och fyller nu rimliga anspråk. Högra flygelns reparation, vartill medel anvisats, har på grund av dyrtiden tills vidare måst uppskjutas.

Den synnerligen välbehövliga reparationen av sjukbaracken var i full gång, och bör baracken därefter med fördel kunna användas för lindrigt sjuka — exempelvis för de här så vanliga skabb- och dröppelpatienterna.

Förläggningen mycket tät: ända upp till 36 man pr logement.

Norrlands dragonregemente den 12 september.

Läkarens expeditionsföring ej fullt reglementsenlig, varför anvisningar härom lämnades.

Sjukhus och sjukhusutredning mycket otillfredsställande; regementet i stort behov av ny sjukpaviljong.

Västerbottens regemente den 13 september.

Sammandragna sjukvårdssoldatskolan (I. 20, I. 28, K. 8) väl utbildad.

Nya sjukpaviljongen är betydligt skadad genom mögel på grund av svår fukt, varför snar reparation är behövlig.

Förläggningen i allmänhet 25—30 man (i enstaka fall 32 man) pr logement.

(Thorné.)

b. Fördelningsläkarens årsberättelse.

Jämlikt föreskrift i Sjukvårdsstyrelsens cirkulär av den 1 aug. 1917 får jag vördligt samt meddela, att samtliga tjänsteläkare inom arméfördelningen väl skött sina åligganden och att ingen anledning till ingripande förelägg.

På grund av de ständigt ökade göromålen har särskilt vid truppförband med vakans i bataljonsläkaregraden den ordinarie läkaren tidvis hart när överansträngts och ej sällan framhållit sin svåra belägenhet.

Att få dessa kroniska vakanser (I. 20, I. 28, T. 3) avhjälpas torde endast kunna ske genom erbjudande av särskilda förmåner för dylika svårbesatta platser.

Vid fältövningar och fälttjänstövningar vintertid har det ofta visat sig svårt, ja, ibland rent omöjligt att kunna få disponera tillräckligt antal militärläkare på grund

av de samtidigt pågående inskrivningsförrättningarna. Detta är högeligen att beklaga såväl för själva sjukvårdens bestridande (under fälttjänstövningar) som och beträffande läkarnas utbildning i vintertjänst, i vilken viktiga utbildningsgren militärläkarna näppeligen äro tillräckligt övade, varför behov av taktiska kurser för militärläkare föreligga såväl under vintertid som sommartid. Framflyttning av tiden för inskrivningsförrättningarna till sommaren är ett önskemål för Norrland. Under vintern vistas en stor del av de värnpliktiga långt borta i skogarna på avverkning och ha svårt att inställa sig; läkarna ha besvär av de korta, mörka dagarna och svårigheter att få lämpliga och tillräckliga lokaler; truppförbanden ha svårt att avvara sina regementsofficerare (till ordförande i nämnder) under pågående vinterutbildning.

En stor svårighet för sjukvårdens upprätthållande har vid vissa truppförband vållats av bristen på sjukvårdspersonal och f. n. synes knappast någon förändring till det bättre häri vara att hoppas. Det torde därför möjligen bliva nödvändigt att öka sjuksköterskornas antal.

(Thorné.)

c. Truppförbandens årsberättelser.

Hälsinge regemente.

I likhet med under föregående år förekom under januari månad vid regementet en ganska omfattande influenzaepidemi, vartill kom ett avsevärt antal förkylningssjukdomar. Emellertid torde böra påpekas, att en hel del av de insjuknade bevisligen medfört smittämne från julpermissionsorten, varför ej all skuld får läggas på förläggningen i kasernerna.

Den allvarliga smittkopps-epidemi i Norrland, som egentligen började vid en kontingent från regementet, lyckades man genom energiska åtgärder på regementet fullkomligt undgå.

I föregående årsberättelse anmärkta sanitära olägenheter kvarstå i huvudsak, då så gott som samtliga reparations- och nyanskaffningsarbeten för sjukhusets räkning avslagits. Och anser jag mig därför än en gång böra framhålla bristen av såväl formallinkamrar som desinfektionsugn vid regementet, vilket vid tanke på uniformspersedlarnas rengöring före deras utlämnande till manskapet enligt min åsikt innebär lika stor fara för allmänna hälsotillståndet och hälsovården i övrigt som exempelvis sängpersedlarna.

Allmänna hälsotillståndet har för övrigt särskilt under sista kvartalet varit synnerligen tillfredsställande.

(Möller.)

Västerbottens regemente.

Regementet har, i likhet med föregående år, hemsökts av epidemier. Dessa ha dock under det gångna året varit av särdeles våldsam art samt representerat en prov-upsättning av de flesta förekommande akuta infektionssjukdomarna. De började redan i januari och fortsatte trots de mest ingripande desinfektions- och isoleringsåtgärder in i april med kulmen under februari och mars månader. Antalet verkligt sjuka pr dag kunde uppgå till över 300, därav epidemiskt sjuka ända till 220. På grund av denna stora sjuklighet måste, sedan sjukhusets lokaler till fullo uttyttjats, 8 kompanisjukrum anordnas samt i mars gymnastikhuset tagas i anspråk för de påsjsuka. Utom den vid regementet tjänstgörande sköterskan funnos av något så när skolat sjukvårdsmanskap att tillgå endast 3 sjukvårdsbeställningsmän och 3 icke vapenföra sjukvårds-

män för att gå regementets läkare tillhanda; det oundgängligen nödvändiga antalet var minst 15 man. För att utfylla bristen av sjukvårdsmanskap måste tillgripas dels tillfälligt lån av elever ur den sammandragna sjukvårdskorpralskolan, dels kommandering av sådant övrat manskap, som sedermera skulle utbildas som vapenföra sjukvårdsmän. De till regementet kommenderade trängvärnpliktiga voro alla sjuka och sålunda otjänstbara. Trots ovan vidtagna åtgärder för beredande av lämpliga sjukrum åt de sjuka måste på grund av den trånga förläggningen inom regementet med ofta ända till 36 man pr logement — främmande trupper voro nämligen inkvarterade vid regementet — stundom tillgripas nödvändighetsåtgärden att tillfälligtvis förlägga svårt allmänsjuka med t. o. m. hög feber på kompanisjukrum eller t. o. m. i kvarter, alldenstund plats omöjligen på annat sätt kunde beredas dem. Att detta både för läkaren och truppen är ett olidligt förhållande, säger sig självt, liksom att truppsjukvårdsanslaget under ovan nämnda förhållanden är alldeles otillräckligt.

Härförutom har hälsotillståndet på regementet undet det gångna året varit rätt gott.

Bortsett från förhållandet vid sådan nu nämnd abnormt stor sjuklighet är under normala förhållanden regementets behov av sjukvårdslokaler rätt väl tillgodosett.

Rekryteringen av sjukvårdsbeställningsmän är synnerligen otillfredsställande. Sedan ingången av november 1917 äger regementet 1 utbildad sjukvårdsbeställningsman (furir) samt 3 på utbildningsskola (sjukvårdskorpralskola i Boden) beordrade sjukvårdsbeställningsmän.

Regementets torkrum äro fortfarande för små och trånga.

Den efter de värnpliktigas inryckning till soldatskolan föseslagna anbefallda noggranna besiktningen av varje man har varit synnerligen krävande och ansträngande.

Bataljonsläkarbeställningen vid regementet är fortfarande vakant.

(Hammarin.)

Jämtlands fältjägarregemente.

Regementet har under året mottagit en ny sjukpaviljong med 25 sängar, som blev färdig att beläggas under regementsövningarna. Då, såsom i föregående årsberättelse blivit angivet, stadens epidemisjukhus ej mottager sjuka från Jämtlands fältjägarregemente, kommer den nya paviljongen att om möjligt reserveras för epidemiska sjukdomar. Härmed torde dock erinras, att paviljongen blivit som isoleringsavdelning väsentligt mera värdefull, om den uppdelats i 2 från varandra isolerade avdelningar. Genom att å paviljongens baksida anordna särskild ingång med erforderlig tillbyggnad synes mig detta kunna åstadkommas med jämförelsevis ringa kostnad. Med hänsyn till antalet sjuka, för vilka paviljongen är avsedd, är toaletterummet stort (3.92×3.62 m.). Då paviljongen sannolikt måste bliva regementets epidemisjukhus, torde ock anordning med bad inom densamma bliva nödvändig.

Under första kvartalet sjukskrevs avsevärt stort antal jämfört med sjukskrivna följande kvartal. Anledningen är sannolikt infektioner, för vilka värnpliktiga under första tiden efter inryckningen varit mer mottagliga.

(Isander.)

Västernorrlands regemente.

Även 1917 har gått till ända utan att våra sorgliga sjukhusförhållanden undergått någon ändring till ett bättre. Sjukhusfrågan måste emellertid lösas, lösas snart men lösas på ett tillfredsställande sätt. Att år efter år nödgas se och arbeta under dessa eländiga förhållanden, nödgas riskera att få de förut friska sjuka och de förut sjuka utsatta för ännu värre sjukdomar på grund av oförsvarliga sjukhusförhållanden är mer än en ansvarskännande läkare kan uthärda, och därför måste sjukhusfrågan lösas snart.

Måtte det nya förslaget, som lär vara under utarbetande för att framläggas för 1918 års riksdag, nu lösa frågan på ett vetenskapen och det ädla ändamålet värdigt sätt och så, att det blir av verkligt och bestående värde för regementet.

Redan förut har jag haft anledning påvisa oegentligheten och orättvisan uti att värnpliktiga, som redan vid inryckningen befunnits behäftade med veneriska sjukdomar och omedelbart måst remitteras till kuravdelning för att i de flesta fall vårdas där flera månader, få tillgodoräkna sig denna »tjänstgöring» som fullgjord värnplikt — 1917 har vid regementet funnits 29 dylika fall — i stället för att, då deras utbildning i varje fall måste bli underhållig i jämförelse med kamraternas, som på rätt sätt fullgjort sin plikt, omedelbart erhålla uppskov med sin tjänstgöring till ett följande år. Samma gäller även andra värnpliktiga, vid inryckningen angripna av akuta eller subakuta sjukdomar, vilka med visshet kunna antagas kräva månader, måhända hela den tid, som är anslagen till rekrytutbildningen, innan de läkas, och följaktligen under den tiden odugliga till all tjänstgöring, men till ett följande år fullt tjänstedugliga. Enligt I. F. § 107:2 kan vid inskrivningen en sådan värnpliktig av inskrivningsnämnden omedelbart utan vidare tilldelas uppskov. Varför denna paragraf erhållit en sådan formulering, att en värnpliktig, som under mellantiden mellan inskrivning och inryckning ådragit sig en dylik sjukdom, icke utan vidare vid inryckningen kan tilldelas ett dylikt uppskov är svårt att förstå. Vid inryckningen måste han själv tillfrågas, om han vill hemförlovas till ett annat år. Det finns vid varje inryckning en massa sådana fall, och erfarenheten har blivit den, att åtminstone två tredjedelar av dessa, som erbjudas omedelbar hemförlovning efter nämnda § 107:2, vägra. I något fall beror det på okunnighet, i de flesta på ren beräkning att, om de vägra, läkaren skall till slut tvingas att helt frikalla dem. Något arbete kunna dylika i flertalet fall ej utföra, utan det blir att, ehuru de mycket väl skulle kunnat sköta sig i hemmen, onödigtvis inkräkta på de förut överbelagda sjukhusen eller kasernerna, staten till last och sig själva till ingen nytta. En ändring av paragrafen i fråga är sålunda i högsta grad påkallad.

Rekryteringen av sjukvårdsvolontärer och underbefäl har som förr stött på oövervinnerliga svårigheter och har som tjänstgörande på regementet under större delen av året endast två sådana här varit att tillgå, detta beroende enbart på den för sjukvården olämpliga tvååriga anställningstiden. Efter ett halft års rent militär utbildning går nämligen sjukvårdsrekryten direkt till sjukvårdssoldat- och sjukvårdskorpralsskolor för att efter ett års utbildning därstädes återkomma till regementet och där söka använda sina förvärvade kunskaper till nytta för regementet. Återkomsten sker i juli månad, varför regementet först under månaden för repetitionsövningarna kan draga någon egentlig nytta av honom. Sista oktober utgår hans anställningstid, och endast i högst få fall förekommer det att förlängd anställning tages. Man kan således utan överdrift säga, att för hela den kostbara utbildning han får, lämnar sjukvårdsvolontären sitt regemente endast en månads för detsamma gagneligt arbete. Att utbildningen är för honom personligen mycket värdefull är ju klart, men likaså visst är att bristen på sjukvårdsunderbefäl icke på detta sätt häves. För att bereda sjukvården bättre nytta av sitt utbildade underbefäl är nödvändigt, dels att till sjukvårdsrekryt antaga endast manskap med treårig tjänstetid, dels att tiden för sjukvårdskurserna omlades så, att de började och slutade i maj i stället för som nu i juli, genom vilken senare åtgärd välbehövt underbefäl skulle erhållas även för sjukbärarnas utbildning.

Extra läkare, kommenderad som vikarie under ordinarie läkares semester, bör inställa sig i tillräckligt god tid för att övertaga och sätta sig in i tjänsten och icke som nu oftast inträffar långt fram på första tjänstgöringsdagen, då därigenom en välbehövt tjänstledighetsdag berövas den ordinarie läkaren, för att nu icke tala om det trassel och obehag som kan uppstå med järnvägsbiljetter och dylikt om planerad resa måste kastas om.

Hur andan och moralen är hos en del ungdom här uppe och hur vilka bedrägeriförsök som helst anses kunna tillgripas för att komma undan militärtjänsten, har jag tyvärr

haft anledning att flera gånger påvisa. Att krigslagen icke ger det stöd den borde vid bekämpandet av detta är en nog så känd sak, och en nyss timad händelse vid detta regemente torde kanske ytterligare belysa detta. En yngling anmäler sig strax efter inryckningen i november som sjuk, säger sig ha lungsot i familjen, själv hosta och anser sig ha lungsot. Något påvisbart tecken till detta kan vid undersökningen ej konstateras, men för säkerhets skull toges han in på sjukhuset för observation. Under observationstiden göres upprepade undersökningar, ingenting kan påvisas och han underrättas därom, till stor glädje för honom själv skulle man tänka, men det var tydligt nog att det glädde honom ej alls. Så kastade han om, det var nu icke lungorna längre som voro sjuka, utan nu fick han svåra magplågor, varför han sattes på diet och fick medicin, men det hjälpte föga och så en morgon anmälde sjuksköterskan att han visat henne blod, som han sade sig under natten ha kräkt upp. Vid undersökning markerade han betydlig ömhet i maggropen, ett magsår kunde ju icke uteslutas, varför jag ansåg bästa lösningen vara att genast remittera honom till länslasarettet för att där få honom närmare undersökt, röntgenfotograferad m. m. På e. m. samma dag detta skedde anlände med posten ett brev från ynglingen, tydligen författat före flyttningen till lasarettet, som kom något oväntat för honom, i vilket han förklarar, att han omöjligt kunde exercera och att han också vantrivdes på sjukhuset samt hemstälde om icke regementsläkaren skulle vilja för 150 kr. skriva ett frikallelsebetyg åt honom. Tre dagar därefter anlände ett nytt brev, i vilket han förklarade att på lasarettet var det ytter värre, där kunde han då ej alls vara, ty där höll han på att svälta ihjäl och trivdes ännu sämre, varför han ånyo frågade, om vi ej kunde komma överens om de där 150 kronorna. Brevet överlämnades naturligtvis till regementschefen med en skrivelse, i vilken jag anhöll om lämpliga åtgärders vidtagande. Regementschefen överlämnade handlingen till krigsrätten. Döm emellertid om min överraskning, när jag några dagar senare erhöll handlingen åter med påskrift av auditören: »icke straffbart». Jag lämnar här helt enkelt ett referat av saken, det kan vara lärorikt nog, tillåter mig för övrigt inga reflektioner men — det kan ha sina sidor att vara militärläkare.

(Fredriksson.)

Norrlands dragonregemente.

Under vintermånaderna förekom en hel del av infektioner åt de övre luftvägarna. Att dessa blevo jämförelsevis talrika, berodde möjligen delvis på att dylika fall i allmänhet måst vårdas i kvarter — mot Tj. R:s bestämmelser —, enär regementet saknar sjukrum för lindrigt sjuka och utrymmena i sjukhuset äro synnerligen begränsade. I övrigt är om sjukhusets tillstånd intet nytt att tillägga till vad, som förut flera gånger påpekats.

(Dalsjö.)

Norrlands artilleriregemente.

Behovet av sjuksköterska, vilket upprepade gånger framhållits, är fortfarande oavvisligt.

Av de värnpliktiga, vilkas uppförande i sjukvårdsavseende varit synnerligen gott, försökte en genom grov simulation av sinnessjukdom undandra sig värnplikten, vilket renderade honom en månads fängelse.

Förläggningen är för I. och II. divisionen rymlig och god men för III. divisionen, som är provisoriskt förlagd till en vinterbonad bevaringsbarack, ganska dålig.

Maten är väl lagad och serverad; givet är att de värnpliktiga i likhet med landets övriga invånare få vidkännas knappheten av födoämnen och svårigheten att anskaffa vissa av dem.

(Thorné.)

Norrlands trängkår.

Hälsotillståndet har i det hela varit tillfredsställande utom under januari och februari månader, då under tiden för vinterrepetitionsövningen och de tillfälliga vinterförläggningarna förkylningssjukdomarna voro synnerligen talrika, beroende på den trånga förläggningen i förening med de söder ifrån anlända truppersnas ovana vid det hårda klimatet. De ordinarie sjuksalarna förslogo då ej, utan måste den stora sjukhusvinden anordnas som sådan, och ej mindre än ett 50-tal sjuka samtidigt läggas å densamma. Denna vind är visserligen vinterbonad, men på grund av sin storlek och konfiguration med nu förefintliga eldanordningar omöjlig att nöjaktigt hålla uppvärmd under starkare köld.

Som i strängare mening epidemiska sjukdomar ej förekommit, har bristen på tillfredsställande isoleringsrum för sådana lyckligtvis ej gjort sig gällande.

Sjukavdelningen har under året i hög grad vunnit i sjukvårdsmöjlighet genom att, utan kostnad för kårens truppsjukvårdsanslag, genom Sjukvårdsstyrelsens försorg avdelningen erhållit 25 nya sjukhussängar med fullständig utredning, vidare erforderlig mängd sjukhuspersedlar av olika slag såsom skjortor, kalsonger, strumpor, rockar, byxor m. m. för patienterna, varjämte slutligen laboratoriet riktats med ett mikroskop och en elektrisk thermostat.

Ät själva sjuklokalerna, vilka i så hög grad äro i behov av ommålning och andra reparationer, har på grund av bristen å medel ej något väsentligt kunnat göras.

Märkligare sjukdomsfall.

18-årig volontär med intrathoracalt sarkom. Då han antogs såsom rekryt liten och spenslig, men utvecklades under militärtjänstgöringen betydligt utan att dock nå fullgod kroppsstyrka.

I början av januari 1917 sjuknade han under tjänstgöring i Boden med feber och hosta, från vilken senare han aldrig blev fullt återställd. Återkom jämförelsevis kry till T. 3 tre veckor efter första insjuknandet, men sjuknade ånyo efter ett par dagar med hög feber och svår hosta. Efter halvannan vecka, under vilken temperaturen kontinuerligt sänkt sig till afebrilitet och de bronchitiska symtomen till största delen gått tillbaka, konstaterades ett pleuritiskt exsudat å högra sidan, men i övrigt var tillståndet subjektivt och objektivt gott. Efter ytterligare en veckas relativt välbefinnande insatte plötsligt ett anfall av dyspnoe och samtidigt konstaterades för första gången en betydlig ansvällning av thyreoidean. Den sjuke avpolletterades nu till länslasarettet, varefter han efter 4 dygn, under vilka dyspnoen tilltog och en stark dilatation av halsvenerna och ett kollateralt venplexus å övre delen av thorax utbildade sig, avled under ett anfall av ökad dyspnoe.

Sektionen utvisade en nästan två knytnävar stor, rundad, fast tumör, omedelbart nedom apertura thoracis superior tätt intill sternum, nedåt nående till cor och tilltryckande de stora kärlen. Gland. thyreoid. var betydligt ödematöst ansvälld och nedträngde i apertura thoracis. I båda pleurahålorna exsudat, mest å höger.

Tumören visade sig vid pat.-anatomisk undersökning vara sarkom, varifrån den utgått ej fastställt. Metastaser ej påvisade.

(Johanson.)

Bodens trupper.

Norrbottens regemente.

Några väsentliga förändringar hava icke skett beträffande sjukvården, utrymme etc., och några åtgärder för att åstadkomma större möjligheter för desinfektion hava mig veterligen icke företagits. Regementet är i avsaknad en desinfektionsanstalt, formalinkammare eller cisterner för att förvara till särskild tvättning och behandling sängutredningar, tillhöriga värnpliktiga, vilka lidit av febersjukdomar. När så ske kan tager visserligen garnisonssjukhuset emot sådana till desinfektion, men därmed kan det stora behovet för särskild desinfektion för regementet ej vara tillgodosett, lika litet som garnisonssjukhusets desinfektionsugn, som är avsedd för garnisonssjukhuset och dess epidemiavdelning, alltid kan räcka till även för regementena.

Fortfarande saknar regementet en sköterska att biträda vid sjukvården å sjukpaviljongen: det visar sig gå bra utan.

En viktig sak är att ha en desinfektionsugn, vidare en särskild avlusningsavdelning (anstalt), där de med lus väl försedda finnarna och andra kunde genomgå en riktigt grundlig avlusning; som det nu är göres mycket för renligheten, men de nuvarande åtgärderna äro ej effektiva och här gäller det måhända mer än å andra regementen att klädlusen är en plåga, som bekymrar mången samvetsgrann kompanichef.

(Morsing.)

Norrlands artilleriregementes detachement i Boden.

Sjukpaviljongen har ej undergått några som helst förändringar under det gångna året. Utrymmet torde för kommande behov vara oproportionerligt litet, då kavallerikåren blir fullständigt uppsatt.

(Morsing.)

Boden-Karlsborgs artilleriregemente i Boden.

Under tider av större sjuklighet vore det särdeles behöfligt, att någon lokal kunde erhållas i en kasern lämplig till sjukrum, vari särskilt förkylningsfallen förlades, då utrymmet i sjukpaviljongen ej förslår härtill. Under året har en sådan endast en gång ställts till förfogande, nämligen under difterins uppträdande, varunder även halsflussfallen voro talrikast.

Av de värnpliktiga ha även i år många på grund av hälsoskäl måst hemförlovas eller överföras till icke vapenföra. Det synes mig varit lämpligare, att en del av dessa antingen kasserats vid inskrivningsförrättningarna eller också erhållit uppskov. Nu är det ett oupphörligt springande på sjukvisitationerna av dem och att få dem att själva begära uppskov med tjänstgöringen lyckas i regel icke.

På grund av den obetydliga rekryteringen kunde ingen skickas till årets sjukvårdskorpralskola, och om icke en sjukvårdskorpral från annat regemente händelsevis tagit värvning, hade nu ingen sjukvårdsbeställningsman funnits vid regementet. För närvarande fattas 5. För avhjälpande av detta missförhållande måste ovillkorligen något åtgöras.

Revaccinationen har verkställts utan någon invändning från de värnpliktiga. Vid förra årets allmänna revaccination på grund av härvarande smittkoppsepidemi vägrade absolut ett helt kompani skyddstrupper att låta revaccinera sig. Vid ny inkallelse i år fick det ske utan minsta bråk. Resultatet har varit gott.

Sjukvårdsmaterialen förvaras i den oinredda delen av vinden på sjukpaviljongen dels i mindre lådor dels på golvet. Det otillfredsställande häri har framhållits i infordrad skrivelse till fästningsläkaren, varvid kostnadsförslag för inredning av vinden bifogades, men ännu har intet blivit åtgjort.

Tandpolikliniken besökes fortfarande mycket talrikt, till och med mera än vad som medhinnes, och behovet av densamma är här stort, varför det vore önskligt, att den kunde hållas öppen hela året.

(Sjöstrand.)

Bodens ingenjörkår.

Förvaringen av sjukvårdsmaterielen är otillfredsställande näml. å den oinredda delen av vinden på sjukpaviljongen, dels på golvet dels i mindre lådor.

I sjukpaviljongen finnas numera inga linoleummattor alls, sedan den i väntrummet blivit utsliten och därför borttagits. Renhållningen är härigenom försvårad och golvdraget betydande.

(Sjöstrand.)

Garnisonssjukhuset i Boden.

Vid garnisonssjukhuset hava under år 1917 en del nya anordningar blivit utförda. Sålunda har ny tvättinrättning tillkommit. Denna, som enligt kontrakt skulle hava varit färdig den 1 juli 1917, kunde emellertid ej tagas i bruk förrän i januari 1918 på grund av en del försenade leveranser för inredningen, krängel med ångpannan, som fortfarande visar sig fungera mycket otillfredsställande.

Den förbättring, man väntade sig få av den nya tvättinrättningen, har hittills visat sig föga löftesrik. Själva lokalen är alldeles för trångt tilltagen och då varken maskintvätt eller ångtork äro införda, utan allt arbete skall utföras med handkraft, står man fortfarande kvar på samma punkt som förut. Titt och ofta inträder stockning i arbetet på grund av bristande torkanordningar och de olika avdelningarna hava svårt att vid stark tillströmning av patienter erhålla rena kläder. Det är därför av högsta behov påkallat, att maskintvätt och ångtork snarast möjligt anordnas.

Vidare hava w. c. införts i östra paviljongen och epidemiavdelningen. Nu återstå endast administrations- och ekonomibyggnaderna, så är vattenklosettsystemet genomfört inom hela etablissementet.

I vindsvåningarna i båda sjukhusflyglarna saknas badrum, vilket är av stor olägenhet, i synnerhet som i dessa rum vårdas huvudsakligast veneriska sjuka och patienter, behäftade med hudsjukdomar. Man är därför hänvisad att för dessa använda samma badrum som för övriga patienter.

Givetvis väcker detta en olustig känsla hos en hel del av de andra patienterna, även om man ej behöver befara smittas spridning härigenom. Det vore därför högst önskvärt att få badrum anordnade även i dessa avdelningar eller också i källarvåningen och där i förening med badstu, som vid en hel del reumatiska sjukdomar skulle vara till stort gagn.

Med avseende på den manliga sjukvårdspersonalen har stor brist varit rådande. Till årets sjukvårdssoldatskola kunde ingen enda elev kommenderas på grund av volontärbrist. För sjuksköterskorna har arbetet därför blivit synnerligen betungande, då man ej haft att tillgå något övat sjukvårdsmanskap utan huvudsakligast fått reda sig med vanliga beväringar, som kommenderats för kortare tid. Framför allt har det varit svårt att ordna nattjänstgöringen vid svårare sjukdomsfall. Bäst vore det om man hade tillgång på så många kvinnliga biträden, att de manliga endast behövde användas för grövre och tyngre handräckningsgöromål.

Redogörelse för dödsorsakerna.

Angina + Bronchitis diffusa + Pneumonia acuta. N:r 146, vpl., 20 år.

Pneumonia acuta lob. inf. pulm. sin. N:r 261, vpl., 20 år.

Meningitis tuberculosa. N:r 298, vpl., 32 år

Appendicitis acuta gangrænsa c. peritonitide purulenta lib. + Thrombosis

cordis dx. Nr 427, vpl., 21 år. Sjuk 2 dagar före inkomsten med smärtor, kräkningar och frossbrytningar. Buken starkt uppdriven, spänd, öm särskilt över appendix-trakten. Puls liten, hastig. Operation omedelbart. Då peritoneum öppnades sprutade grumlig vätska högt. Stark injektion och ödem i tarmväggen. Appendix fastlödd i djupet. Löstes med svårighet och upphämtades hel. Uttorkning, sutur med subaponeurotisk drän. Appendix totalgangränös, nära perforerad. Temperaturen, som vid inkomsten var 40.2° sjönk dagen efter till 37.6° . Efter 3 dagar, buken obetydligt spänd, tarmfunktion utmärkt. Patienten fick nu ett hysteriskt anfall, med kräkningar. Skall före inkomsten haft flera sådana. Från såret sparsamt med illaluktande flytning. Temperaturen var, från att hava varit subfebril, normal från 5:e till 11:e sjukdomsdagen, då patienten helt hastigt avled. Obduktion. I buken små avkapslade residuer, efter en varig utbredd peritonit. I cava inf., höger förmak och kammarare in i art. pulm. en trombmassa, här och var fixerad, torr, fast. Hjärtat stort, slappt. Starkt ödem i höger lunga. P. A. D. Thrombosis venæ cavæ inf. et cordis + Embolia art. pulm. + Append. ac. gangr. c. peritonit. purulent. lib. fere sanata.

Meningitis epidemica? Tbc. pulm. Nephritis parenchymatosa. Nr 676, vpl., 21 år. Häftigt insjuknande, efter lätt illamående under en dag. Vid inkomsten slö, ej reagerande vid tilltal. Flerstäes små hudblödningar. Antydan till nackstyvhet. Hårda gnidningsljud över båda lungorna. Temperatur 38.4° . Efter ett par dagar lumbalpunktion. Tryck 280. 20 kbcm. starkt grumlig vätska avtappades. Tryck 120. Vätskan innehöll leukocyter, sparsamt med diplokokker. Efter punktionen, patienten redigare. Kernig pos. På sjätte dagen, temperaturstegring till 39.3° . 20 kbcm. meningokokkaerum intralumbalt. Ny lumbalpunktion på 20:e och 27:e sjukdomsdagarna gav tjockflytande starkt grumlig vätska. Avled på 29:e sjukdomsdagen. Obduktionsdiagnos: Meningitis purulenta + Tbc. pulm. amb. + nephritis parenchymatosa.

Tuberculosis miliaris acuta. Nr 707, vpl., 21 år. På höger lunga utbredda hårda rassel. Vid röntgengenomlysning obetydlig slöjighet av höger lungas teckning. Högt diafragmavalv och små excursioner vid andningen. Obduktion: Ostiga, högersidiga hiluskörtlar. Utbredda miliarturberkler i höger lunga, å peritoneum, i mjälte och njurar.

Pneumonia acuta croup pulm. sin. + Empyema pleuræ sin. Nr 737, vpl., 20 år.

Vulnus infectum anticur. sin. + Erysipelas + Phlegmone anticur. sin. + Pyæmia + Abscessus region. scapularis dx. + Difteria. Nr 919, vpl. 20 år. Patienten sjuknade med en böld å vänster underben. Denna öppnades fyra dagar före inkomsten. Hade sedan fått värk. Då han intogs den 28 april, temperaturen på eftermiddagen 40.5° . På baksidan av vänster underben 2 cm. långt infekterat incisionssår. Hela underbenet svullnat med rodnad särskilt baktill. Den 29 april. Incision av periostit, abscess under det gamla såret. Temperaturen sedan remitterande med medeltalet 38.8° i 3 veckor. Han blev då hes och började klaga över halssmärter. I svalget hinnaktiga beläggningar på tonsiller och uvula. Difteriprov positivt. Fick 3 000 I. E. Den 13 juni negativt prov. Den 5 juni incision av en större abscess i högra skuldertrakten och uttömning av cirka en och en halv rondskål var. Temperaturen, som förut varit hög och visat djupa remissioner, höll sig nu subfebril tills döden inträdde den 23 juni. Två dagar förut blev vänster tibia uppmejslad. Obduktionen visade septiska degenerativa förändringar i inre organen.

Pleuritis foetida post pneumonia + Thrombosis? Nr 996, löjtnant. Patienten förut vårdad i Karungi för pneumoni under 8 dagar. Inremitterades den 14 maj för empyem. Vid punktion, lättflytande, brunt, illaluktande exsudat med riklig mängd bakterier. Thoracotomi omedelbart, med uttömning av omkring 3 500 kbcm. vätska. Temperaturen sjönk så småningom. Den 25 juni anfall av dyspnoe med cyanos. Nästa dag plötslig död under collapsymtom. Obduktion. Den omedelbara dödsorsaken var en tromb i art. pulm., som sträckte sig ända in i lungan.

Abscessus pelves rectalis c. septicopyæmia. Nr 1236, vpl., 21 år. Häftigt in-

sjuknande med feber, stark huvudvärk och omtöckning. Ingen nackstyvhet. Vid inkomsten den 14 juli temperatur 40.6°. Den 19 juli djup ömhet i vänstra inguinaltrakten. Ingen körtelförstoring. Den 23 juli operation. Incision över fossa ovalis sin. med trubbig debridering medialt om kärlskidan in mot bäckenbotten, som kändes infiltrerad; var påträffades ej. Drainering. Oregelbunden feber. Den 28 juli stark sekretion av tjockt var från djupet av såret. Då febern tilltagit och varsekretionen ökat göres ny vidgning av sårkanalen in mot bäckenbotten, där en stor abscesshåla tömdes. Från rectum palperades ett hårt, knöligt infiltrat. Temperaturen hög, starkt remitterande. Den 17 aug. incision av abscesshåla å högra underarmen. Efter ytterligare 3 dagar ansvällning av höger skulderblad och båda knälederna. Mors den 24 aug.

Appendicitis acuta perforat. e peritonit. lib. partialis purulenta. N:r 1382, vpl., 21 år. Sjuknade 2 dagar före inkomsten med smärtor och kvälningar. Operation omedelbart. I buken fri, grumlig, illaluktande vätska. Appendix retrocæalt och till största delen retroperitonealt. Kunde ej framluxeras. Med galltång utplockades en stor del av den gangränösa appendix. Tamponad, drainage. Avled på 8:e sjukdomsdagen. Vid obduktion fann man begränsad brandig peritonit och diffus seropurulent. I lungorna seropurulent bronchit och bronchopneumoni.

Volvulus ilei et flexur. sigmoid. N:r 1639, civil man, 54 år. Inkom den 28 sept. med starkt påverkat allmäntillstånd, uppdriven buk och ömhet i epigastrium. Sjuk förut flera gånger på liknande sätt. Operation omedelbart. Tarmarna starkt utspända injicerade. Flexura sigmoidea jämte tunntarmsslingor omvridna och uppslagna ett halvt varv åt vänster. Tarpunktion och utmjölkning. Den 29 sept. ny anspänning av buken. Snitt genom M. B. Witzels fistel och utmjölkning. De närmaste dagarna god funktion av fisteln. Den 1 okt. Spänning i trakten av första snittet. Några hudsuturer togos, varvid utrann ett par kbem. varig vätska. Allmäntillståndet försämrades och döden inträdde den 3 okt. på grund av utbredd peritonit.

Endocarditis acuta + polyarthrit. N:r 1691, vpl., 21 år.

Empyema gangränosa pleuræ dx. N:o 1856, civil man, 31 år. Inkom i uselt allmäntillstånd och 40.6° feber. Resection av högra 10:e revbenet. Thoracotomi. Mellan 4 och 5 liter stinkande var uttömdes. Avled dagen efter.

Appendicitis acuta gangränosa. N:r 1849, vpl., 20 år. Patienten sjuk fyra dagar före inkomsten med smärtor i högra delen av buken och kräkningar. Temperatur 37.3°. Operation dagen efter inkomsten. I buken fri vätska. Appendix betydligt injicerad, svullen. Två dagar efter operationen gick temperaturen upp från normal till 39.7°. Kvälningar, icterisk hud, urin gallfärgad. Temperatur sedan subfebril tills mors inträdde sju dagar efter inkomsten. Obduktionen visade diffus peritonit, bronchopneumoni och bilateral fibrinopurulent pleurit.

Peritonitis diffusa cum enteritit. septica. N:r 1864, civil man, 29 år. Inkom med uselt allmäntillstånd den 22 nov. Laparatomi. Vid bukens öppnande framvälde riklig mängd tunt, flockigt var. Appendix ej särskilt angripen. Tarmserosan var överallt starkt injicerad och förtjockad. Inga tecken på perforation eller tyfoid. Patienten avled den 25 nov.

Appendicitis ac. gangränosa perforativa + Ileus paralyticus. N:r 1912, vpl. 21 år. Sjuk sedan en vecka med smärtor i buken. Sista dygnet försämring med kräkningar och frossbrytningar. Inkom den 3 dec. Operation omedelbart. Bakom cæcum en knytvästör svålign massa, i vilken den gangränösa perforerade appendix låg. Dagarna efter operationen klagat över spänningar. Riklig gasavgång med tarmsköljning. Den 7 dec. kräkningar. Snitt i vänster flank och uttömning av en större begränsad abscess mellan colon och tunntarmarna. Tunntarmsfistel. Avled den 8 dec. Obduktion: circumscrip. peritonit. I lilla bäckenet en volvulus av ett kylse tunntarmar. Venerna till detta tarmparti trombotiserade upp till mesenterialroten.

(Andersson.)

Gottlands trupper.

a) Sundhetsinspektioner.

Inom Tingstäde befästningsområde förlagda trupper den 5 och 6 november.

Sjukhuset, som är tillfälligt, är sedan i maj detta år inrymt i nedre våningen av en träbarack, den s. k. arbetarebaracken, och avsett endast för lindrigt sjuka. Alla svårare sjuka avpolleteras till garnisonssjukhuset å Visborgs slätt. Sjukhuset har sålunda mera karaktär av sjukrum och kan därför ej motsvara fordringarna på ett fast militärsjukhus. Det utgöres av två rum, det ena sjuksal, det andra lokal för sjukvisitation och behandling. Uppvärmningen sker medelst kakelugnar och synes vara god.

Klosettrum finnas ej ännu, men ett dylikt skall inredas i förstugan under trappan till övre våningen. Där har hittills en portativ klosett varit placerad.

Väntrum finnes ej, varför under den kalla årstiden sjukvisitationen måste ordnas så, att kompanierna icke inställa sig till sjukvisitationen samtidigt utan med så lång mellantid, att föregående kontingent hunnit behandlas, innan nästa inställer sig, på det att de sjukanmälda omedelbart må få komma in i mottagningsrummet och ej behöva stå utanför och vänta.

Utspisningen av å sjukhuset intagna sker från det i närheten belägna manskapsköket, varifrån maten hämtas och utportioneras å sjukhuset. Sjukhuset var rent och snyggt och därstädes befintlig materiel väl vårdad.

Inom fästet och närliggande område var överallt synnerligen snyggt. Ventilationen var god och vattnet utan anmärkning.

Anordningar för torkning av persedlar funnos i eldningsrummet och uppgivas väl fylla sitt ändamål. Klosetterna inom fästet användes ej, utan ett i närheten befintligt avträde.

Köksavfallet uppsamlades i med lock försedda tunnor, stående å lämpligt ställe utom fästet.

I övriga inom befästningsområdet befintliga förläggningslokaler rådde god ordning och snygghet. I matsal, kök och tillhörande rum fanns intet att anmärka. Maten var vällagad.

Det gamla köket var under reparation för att anordnas till torkrum och synes komma att väl lämpa sig för detta ändamål.

I de under sommaren uppförda tvättrummen var allt i god ordning och snyggt.

Latrinen å avträdena och urinen i urinoarerna uppsamlas i tunnor vilka tömmas i den vid stallet belägna gödselstacken. Någon besvärande lukt från denna kunde ej förmärkas.

Gottlands artillerikår den 7 och 8 november.

För sjukvårdstjänsten avsedd materiel var väl vårdad och förvarades på ändamålsenligt sätt.

Å sjukrummet och övriga avdelningen tillhörande lokaler rådde snygghet och god ordning.

Samtliga batteriers logement voro väl hållna. Beläggningssiffran i ett av batterierna var ganska hög. Luftrymden understeg dock ingenstädes 8 kbm, beräknat enligt de mått å logementen, som vid inspektionen meddelades. Å två batterier hade dagrummen måst beläggas för erhållande av nöjaktigt utrymme.

Anordningar för torkning av beklädnadspersedlar funnos i putsrummen. Tempera-

turen i dessa torde dock i allmänhet ej kunna uppbringas till för torkningen erforderlig höjd, enär ingen annan värmekälla fanns än centraluppvärmning med varmluft. Annan lokal för torkning finnes ej.

I tvättrummen voro inrättade urinoarer att användas under dagen. Anordningen synes vara mindre lämplig, enär urinluk i tvättrummen därigenom är så gott som oundviklig och lätt sprider sig till korridoren.

Urinoar och portativ klosett för bruk under nätterna fanns i det s. k. nattrummet i inre ändan av varje korridor. Ingången var från korridoren.

Korridorer, furirs- och dagrum uppvärmdes medelst varmvattenelement. Anordning för reglering av värmetillförsel saknades å elementen. Denna reglerades endast genom ökad eller minskad eldning. Uppvärmningen av logementen skedde medelst varmluft.

I kök, matsal, serverings- och diskrum var allt rent och snyggt, servisen väl diskad.

Provianten förvarades på ändamålsenligt sätt och var av god beskaffenhet.

Köksavfallet fördes antingen direkt till kårens utom kasernområdet belägna svingård eller förvarades i med lock försedda tunnor, som tömdes dagligen.

Soporna uppsamlades i därför avsedda cementerade, avsides belägna behållare.

Badavdelningen var väl hållen och synes vara fullt tillräcklig för kårens behov.

Kåren har ej egen tvättinrättning.

Latrinen från det å kaserngården befintliga avträdet avhämtas av Visby stads renhållningsverk.

Å marketenteriet rådde synnerligen god ordning och snygghet.

Gottlands infanteriregemente den 9 och 10 november.

Garnisonssjukhuset å Visborgs slätt motsvarar väl de fordringar, man kan ställa på ett sjukhus av denna storlek.

Inventarier och sjukvårdsmateriel utan anmärkning.

Utrymmet för samtliga inom kasernerna förlagda kompanier är med nuvarande beläggningssiffra fullt tillräckligt.

Kulsprutekompaniet är förlagt i en av de gamla barackerna. Reparation av dess lokaler pågick. Dagrum, logement och korridorer allestädes synnerligen väl hållna.

I likhet med vid A. 7 finnes ej heller här andra lokaler för torkning av beklädnadspersedlar än putsrummen. Förutom anordning för upphängning av kläder hava där inrättats med spjälddörrar och lås försedda fack för skodonens förvaring under torkningen. Varje man har ett sådant fack och riskerar sålunda ej så lätt att få sina skodon bortbytta. Det hela, målat i grå färg, tar sig snyggt och prydligt ut.

I tvättrummen äro på samma sätt som vid A. 7 urinoarer insatta, och dessa användas även under nätterna, enär de s. k. nattrummen ej äro i bruk på grund av de olägenheter, som vid deras användning uppstått för närliggande underofficersbostadslägenheter. Urinlukten i tvättrummen är även här svår att undgå.

De nyinryckta rekryterna hava försetts med träbottnade skor, vilka skola användas såväl under frukostrasten som efter slutade övningar för dagen. Även handräckningsmanskapet har dylika skor. De förfärdigas å regementets skomakeriverkstad, Träbottnarna köpas och lädret tages ifrån kasserade skodon. Tillverkningen pågår fortfarande och meningen är att på detta sätt hela regementet snart skall bliva försett med sådana skor. Belåtenheten med den var allmän.

Köksavdelning och matsal snygga och väl skötta. Proviantmagasinet väl hållet. Provianten av god beskaffenhet.

Köksavfallet förvaras i tunnor stående i därför särskild uppförd byggnad med cementgolv. Tunnorna äro slutna och tömmas dagligen.

I badavdelningen allestädes rent och ordentligt. Tvättinrättningen utan anmärkning.

Marketenteriet, inrymt i den gamla officersmässen och anordnad som automat, har synnerligen rymliga och ändamålsenliga lokaler och skötes väl.

Utomhus belägna latriner och urinoarer utan anmärkning.

Latrinen tömmes i kompost, avlägset belägen utanför kasernområdet.

(Nordlander.)

b. Truppförbandens årsberättelser.

Gottlands infanteriregemente.

Av t. f. regementschefen har ur regementets enskilda lägerkassa medel anslagits till inköp av tanduttagnings- och tandrengöringsinstrument, av vilka särskilt de senare voro i ständigt bruk under den månad, en värnpliktig tandläkare vid regementet fullgjorde sin krigstjänstgöring.

(Nordlander.)

Garnisonssjukhuset å Visborgs slätt.

Under året hava å sjukhuset en del smärre reparations- och målningsarbeten företagits. Obduktionslokal har inretts i källarvåningen, och i båda badrummen, vilka förut saknade golvtrall, hava sådana inlagts.

Även detta år har vid sjukhuset en kokerska varit anställd för tillagning av sjukportioner. Friskportionerna hava som förut avhämtats från manskapsköket.

Instruktionen för sjukvårdarna och ordningsreglerna vid sjukhuset hava reviderats. tryckts och anslagits å lämpliga ställen.

Beträffande vården av epidemiskt sjuka äro samma olägenheter rådande, som omnämnas i årsberättelsen för år 1915. Särskilt vid allvarigare epidemier, såsom scarlatinaepidemien innevarande år, synes det vara lämpligast, om de sjuka kunde avpolletteras till civilt epidemisjukhus. Svårigheterna att vid militärt sjukhus, visserligen med särskild byggnad för smittsamma sjukdomar men utan särskild sköterska för dylik avdelning, åstadkomma på samma gång bästa möjliga vård av de sjuka och fullt betryggande isolering äro givetvis mycket stora. Sängantalet å stadens epidemisjukhus tillåter dock ej avpollettering av patienter dit i nämnvärt antal.

För övriga sjuka torde i de flesta fall fullt nöjaktig vård kunna meddelas å sjukhuset, och därtill bidrager i väsentlig grad det plikttrogna arbetet av sjukhusets båda sjuksköterskor.

I de enstaka fall, där avpollettering till länslasarettet ansetts av behovet påkallad, hava patienterna städse beredvilligt omedelbart mottagits.

(Nordlander.)

C. Arméförvaltningens sjukvårdsstyrelses verksamhet å fältveterinärbyrån.

Å fältveterinärbyrån hava under året handlagts 802 ärenden, häruti icke inräknade de hemliga ärendena.

D. Veterinärvården vid armén.

1. Fältveterinärkåren.

På stat äro följande veterinärbeställningar:

1 fältveterinärbeställning (byråcheftjänst i Styrelsen), 15 regementsveterinärbeställningar, 26 bataljonsveterinärbeställningar och 8 fältveterinärstipendiattjänster.

Beställningar	Lediga vid årets början	Ledigblivna genom			Summa	Återbe- satta	Lediga vid årets slut
		transport eller be- fordran	avsked	dödsfall			
Regementsveterinär	—	—	—	—	—	—	—
Bataljonsveterinär	6	—	—	—	6	1	5
Fältveterinärstipendiat	8	—	—	—	8	—	8

Fältveterinärkårens reserv utgjordes vid årets slut av 2 regementsveterinärer, 23 bataljonsveterinärer och 3 fältveterinärstipendiater.

2. Utdrag ur veterinärernas årsberättelser.

Livgardet till häst.

Lungröteepizootien vid regementet, vilken började år 1916, fortfor under första hälften av år 1917 enl. bifogade sammandrag, och har sedermera fall av lungröta ej uppträtt.

Under året hava verkställts följande operationer:

	å stam- hästar	å egna tjänstehästar
Radikal operation av mankfistel	3	—
» » » nackfistel	5	—
» » » svulster	8	1
» » » abscesser av större omfång	10	—
» » » hämatom	1	1
Operation mot pipande kvickdrag	2	—
» » » hovkräfta	2	—
» » » krubbitning	1	—
» » » purulent senskideinflammation	1	—
Sår, där operation behöft företagas å kastat djur	23	—
Streckbränning	18	3
Punktbränning	11	6
Komb. streck- och punktbränning	13	1
Tandfel (raspning, etc.)	16	4
Plastisk operation å penis	1	—
Summa 115	115	16

Samtliga fall hava gått till hälsa; dock vill jag anmärka, att vid ett fall av krubbitareoperation patienten drabbades av lunginflammation (enl. obdukt.-prot. sannolikt lungrota, gamla härdar), samt att vid ett fall av nackfistel, sedan fisteln fullständigt utläkts, djuret dog i brösthinneinfl. + blodpropp i frambenen.

Anmärkningsvärt är, att under året vid regementet intet fall av kolik förekommit; anledningen är dels måttligheten i fodergivorna, dels på grund av knappheten nödsakad mera individuell utfodring.

Det stora antal fall av *sår* (225 år 1917 mot 112 år 1916) synes mig även anmärkningsvärt. Dock är den relativa nedgången i antal sjukdagar för dessa (3 476 år 1917 mot 2 698 år 1916) glädjande och helt säkert att hänföra till de utökade kirurgiska resurser (operationsbord, instrumentutredning etc.), som kommit regementet till del.

Det relativt stora antalet av mank- och nackfistlar (resp. 3 och 5), alla av synnerligen stort omfång, pekar ytterligare på nödvändigheten av skärpt visitation av hästarna för att förebygga smärre skadors urartande till nämnda svåra åkommor.

Av märkligare *operationer* förtjäna tvenne fall att särskilt beskrivas:

1. Körhåsten nr 202/Livskv. sjukskrevs den 4/4 1917 för diffus pododermatit hfr och fyra inkar å skilda ställen av kroppen. Inkarna opererades och läkningen försigick per primam. Hofinflammationen förvärrades. Jag företog flera incisioner i sulan utan att kunna påträffa var. Då emellertid hela benet diffust betydligt ansvällde uppåt och okänslighet i hoven inställde sig, varjämte kroppstemperaturen plötsligt steg till 40°, beslöt jag mig för radikal operation.

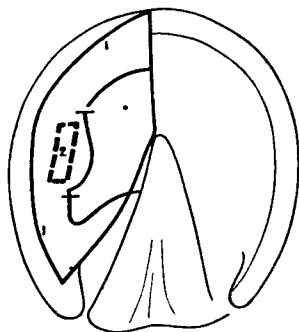


Fig. A.

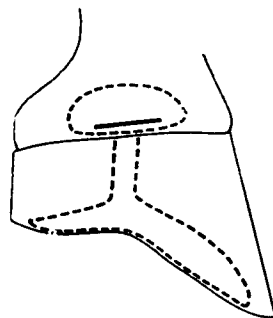


Fig. B.

Jag lade (enl. fig. A, 1) snitt genom hornsulan från strålens spets till tån, förlängde sedan detta snitt lateralt bakåt utmed strålen till hörnstödet och skar vidare igenom i vita linjen. Därefter opererade jag bort den blottade köthoven och strålputan, allt gangränöst, tills jag åt sidorna kom på frisk vävnad. Då hovbenet befanns vara nekrotiserat på ett avsnitt (enl. fig. A, 2), mejslade jag så bort detta parti. Den gangränösa lukten försvann dock icke, och i botten på operationsfältet var sål. vävnaden icke frisk. Jag banade mig då väg (enl. fig. B) utmed hornväggen ända upp till kronan; lade en kontraöppning av c:a 7 cm:s längd i kronan, där jag påträffade en varhård av mer än ett äggs storlek, med varigt och gangränöst innehåll. Därefter dränerades. Läkningen gick med förvånansvärd snabbhet, och redan efter 70 dagar var hästen skodd och i arbete. Intet recidiv eller men.

2. Stamhästen nr 4/2 skv. sjukskrevs den 6/10 1917 för *nackfistel*, som öppnades och spolades. Den 12/10 tillgreps radikal operation. Enl. fig. C banade jag mig å höger sida väg nedåt så långt jag vågade, men fann en mängd förgreningar av fisteln

åt olika riktningar, alla fyllda av ett ohyggligt stinkande, grågrönt var. Jag lade därför snitt i mittellinjen strax nedom larynx och gick på trubbig väg uppåt, innanför ven. max. och lyckades få förbindelse med fistlarna, varefter massor av var avlägsnades, spolades och dränerades. Fisteln läktes tämligen raskt och var den $5/11$ så gott som fullständigt slut. Hästen motionerades och visade sig fullt kry.

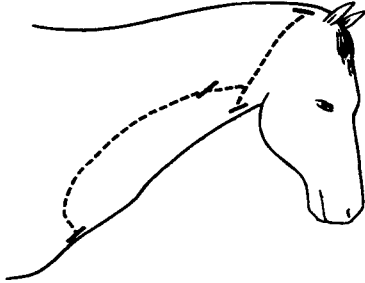


Fig. C.

Emellertid uppstod den $10/11$ en stor svullnad nedåt halsen, och djurets allmäntillstånd började bliva avsevärt stort. Jag företog därför den $15/11$ ånyo operation. På en punkt strax ovan och lateralt om det nedersta snittet i föreg. operation kändes en obetydlig fluktuation, varför jag öppnade där. Vid sondering fann jag, att en ny fistel gick på djupet och nedåt, tydligen utmed nackbandet. Den längsta fiskbenssond nådde icke botten, varför jag steriliserade ett tapprör för vallak, varmed jag kom till botten c:a 30 cm. från bröstbensspetsen. Därefter lade jag ett stort snitt i halsens mittellinje och banade mig väg på sidan om luftstrupen och nådde fisteln. En oerhörd mängd av vidrigt stinkande var uttömdes, varefter dränerades. Fisteln läkte sig med stor snabbhet och var efter en månad fullständigt läkt. Den $17/12$ inträdde lunginflammation och lymfangit i båda frambenen och den $24/12$ dog hästen. Vid obduktion befanns djuret hava lidit av pleuropneumoni och trombos i båda frambenen. Upprepade försök å Statens veterinärbakteriologiska anstalt att av sekret från fisteln göra bakteriekulturer eller fastställa mikroorganismernas art gav negativt resultat.

Lungröteepizootien 1916—1917.

När undertecknad efter tjänstledighet den $10/8$ 1916 åter inträdde i tjänst vid regementet, riktades genast min uppmärksamhet på, att den $2/8$ på 4. skvadronen 2 fall med beteckning »feber» förekommit och ett fall, vilket angavs vara »angina»; samtliga fall hade friskrivits efter ett par dagar.

Den $23/8$ inträffade så ett fall av utvecklad lunginflammation å 5. skvadronen, den $25/8$ åter ett fall på samma skvadron. Den $5/9$ insjuknade en av de nämnda med »feber» betecknade från 4. skvadron i utvecklad lunginflammation. Sjukvårdsstyrelsen hölls hela tiden på niveau med epizootiens utveckling. Då densammas utbrott hotade att omintetgöra regementets arbete under repetitionsövningarna, beslöts att verkställa skyddsympningar i stor skala med serum efter hästar, vilka redan genomgått sjukdomen med typiskt förlopp.

I och för blodavtappning ställdes således till mitt förfogande hästar från A. 1, där epizootien pågick, och jag valde bland dessa med noggrannhet ut de särskilt lämpliga. Av blod från dem beredde jag serum och verkställde den 5 och 6 sept. 1916 skyddsympning med 250 kbc. pr häst å samtliga hästar, uppställda i regementets stallar sedan den 30 juni 1914, då lungröta senast uppträtt vid regementet. Antalet ympade var 106.

I stort sett kan man säga, att epizootien därefter hölls nere till i slutet av november. Visserligen förekommo några fall en tid efter ympningen; det var till den 16/9 4 fall, av vilka två hade feber (39°) i två dygn, två i fyra dygn, men ingen hade någon lokalisering i lungorna.

I slutet av november började lungrötefall med karakteristiskt förlopp, och från den 1 dec. tog sjukdomen full fart. Den 2 dec. inträffade första dödsfallet.

Det beslöts då att låta lungrötan gå över regementet i full utsträckning. Från Medicinalstyrelsen ställdes till regementets förfogande 18 doser neosalvarsan. Emellertid började sjukdomen antaga allt svårare karaktär; mellan den 18—27 dec. inträffade ytterligare 4 dödsfall. Feberdurationen blev längre och gick löst på ända till 20 dagar, innan normal temperatur inträdde. Jag tog blodprov och lät undersöka dem vid Statens veterinärbakteriologiska anstalt, varvid det konstaterades, att streptococcinfektion komplicerade sjukdomsförloppen; pleurit tillstötte i allt flera fall.

Då beslöts att åter verkställa serumympning. Denna utfördes den 28 dec. 1916—2 jan. 1917, varvid 154 hästar ympades, d. v. s. samtliga hästar vid regementet, som ej haft lungröta. Dosis som vid första ympningen. Vid Liv., 3. och 5. skvadronerna, upphörde epizootien så gott som genast; vid 4. skvadronen förekommo ytterligare 7 fall, vid 2. skvadronen 9 fall; dock hade sjukdomen ett betydligt lindrigare förlopp, de fyra sista fallen å 2. skvadronen utan lokalisering i lungorna. I juni kunde epizootien anses avslutad. Sex dödsfall förekommo. Inalles hade insjuknat 96 stamhästar, om jag medräknar de i början uppträdande förelöparna till sjukdomen och de efter första ympningen uppkomna abortiva fallen.

Lunginflammationen var i 36 fall dubbelsidig, i 35 fall enkelsidig; i 19 fall förlöpte lungrötan utan lokalisering, i 12 fall var den förenad med pleurit och i ett fall dog djuret i andra dygnet av hjärtslag. I 19 fall förlöpte sjukdomen med så långsamt feberförlopp, att jag anser komplikation med streptococcer hava förelegat. I tre av dessa sistnämnda fall insprutade jag streptococ血清 intravenöst med påfallande gott resultat. Tyvärr kom jag först att tänka på denna komplikation mot epizootiens slut, varför jag ej hade tillfälle pröva medlet i flera fall. Dock förefaller det mig, som om man borde hava sin uppmärksamhet noga riktad på oförmåda förhållande vid kommande lungröteepizootier. Det kanske kunde giva uppslag till behandlingsmetod.

Vad skyddsympningarna beträffar, måste jag av föreliggande resultat vara benägen att tillägga dem stor betydelse i det avseendet, att man genom konstgjord immunitet kan för någon tid framflytta ett sjukdomsutbrott, n. b. om man väljer lämpliga objekt för blodavtappning för serum, giver tillräckligt stora doser serum och ordnar hela ympningen på ett fullt planmässigt sätt. Dessutom var det påfallande, huru mycket lindrigare förlopp sjukdomen hade, om den drabbade en nyligen skyddsympad häst.

(Rexroth-Berg.)

Livregementets dragoner.

Hälsotillståndet inom regementets hästbesättning, som utgjorts av 640 stamhästar, har under det gångna året varit ganska tillfredsställande. Den lungröteepizooti, som under årets första skede grasserade i stallarna, var såtillvida av lindrigare art än föregående års, att intet dödsfall inträffade bland hästarna. Emellertid visade det sig, att sviterna efter lungröta äro nästan lika alvarsamma som sjukdomen i och för sig själv. Flera av de tillfrisknade hästarna företedde nämligen en kort tid därefter symtom till pipande kvickdrag (hemiplegia laryngis) med mer eller mindre väsande eller pipande ljud vid den besvärade respirationen. Detta är så mycket sorgligare som denna följsjukdom drabbat de äldste och bästa av remonterna. Några andra sviter i form av sen- och senskideutgjutningar hava dess bättre däremot icke konstaterats. För att skydda sina tjänstehästar för lungrötan läto en del officerare serum-

behandla dem, något som ej hade åsyftad verkan, enär samtliga skyddsympade hästar det oaktat blevo smittade.

Att de genom den ytterst knappa tillgången på strömedel mer än lovligt dåliga och orena bäddarna i spiltorna göra alla försök till verklig stallhygien illusoriska och i hög grad alstra sjukdomar, är klart. Därför ha också hovbölder och lymfkärlesinflammationer företrädesvis i bakre extremiteterna förekommit mycket talrikt; att under nuvarande förhållanden på ett tillfredsställande sätt anordna ströbäddar torde med all säkerhet vara ett för skvadroncheferna svårslösligt problem.

Tio av regementets hästar ha måst nedslaktats, därav 4 för benbrott. Tvenne brott av skenbenet hava förorsakats genom slag av bredvidstående hästar, ett brott i armbågsleden uppstod genom att hästen gick i kull i ett dike och det i hästsjukbeskedet upptagna brottet av skankbenet uppstod vid halkning å spiltgolvet. Såsom en egendomlighet torde omnämnas, att en remont blivit kasserad och slaktad på grund av tuberkulos. Trots sällsyntheten av denna sjukdom hos hästsläktet misstänktes dock att så måste förhållandet vara i detta fall, enär hästen oaktat ökad ration och god aptit avmagrade till den ytterlighet, att det ansågs förenat med djurplågeri att låta djuret leva. Av obduktionen framgick också, att orsaken till nämnda magerhet härörde från tuberkulos lokaliserad bland annat till mesentialkörtlarna. Orsaken härtill torde antagligen kunna sökas i den omständigheten, att hästen under längre tid än vanligt blivit uppfödd med mjölk som bruket lär vara på flera ställen i landsorten, där foderbrist är rådande och på så sätt blivit inficerad. Tvenne fall av foderförgiftning ha förekommit. Såsom första symtom härvid förekom paralyse, som började i bakdelen och sedan spred sig till hela kroppen. Av den bakteriologiska undersökningen framkom icke något, som kunde ge nöjaktig förklaring till paralsien. Antagligt är likvisst, att den förorsakats av mögel- eller svampbildning i fodret. Ett fall av stelkramp utan påvisbar orsak och som ävenledes nödvändiggjorde hästens avlivande har inträffat.

Hästarnas utseende och kondition ha lämnat mycket övrigt att önska, ehuru väl deras tjänstduglighet därigenom icke blivit lidande i nämnvärd grad. Att de magrat mycket kan knappast förefalla egendomligt, då man tager i betraktande de svårigheter, med vilka fourageringen varit förknippad. Än har höet varit dåligt, än har halmen varit unken och möjlig, därtill kommer också den omständigheten, att regementet åtminstone tidvis haft stor brist på folk i och för rykt och övrig hästskötsel.

De sjukskrivna kolikfallen ha varit talrika, som man också kunde vänta på grund av den växlande utfodringen och det ofta underhaltiga fouraget. Intet har dock slutat med döden.

Endast en häst har under året självdött. Denne, som var utsläppt på gräsbete, gick ner i ett kärr och har förmodligen dött av svält. (*Skarstedt.*)

Livregementets husarer.

Frånsett den lungröteepizootie, som tog sin början i oktober, har hälsotillståndet bland hästarna varit godt.

Lidanden i senor och ledgångar hava varit mindre till antalet än föregående år. På grund av foderbristen hava hästarna måst sparas, och de hästar, som ej varit absolut nödvändiga för övningarnas bedrivande, hava under större delen av sommaren fått vistas i gräsbete.

Efter regementsövningarnas slut hade regementet under 14 dagar ingen tillgång på stråfoder. Flera fall av torvströkolik yppade sig, därav tvenne med dödlig utgång. Vid obduktion av dessa hästar visade sig grovtarmarna fullpackade med torvströ.

En del kolikfall hava inträffat, som jag anser stå i samband med ljungetfodringen. All den ljung, vi fått oss tillsänd för utfodring, har ingalunda varit lämpligt hästfoder.

En stor del har tydligen skördats i september eller oktober, och är då ljungens näringsvärde minimalt. Min erfarenhet av dylik ljung är, att den verkar direkt skadligt på hästens digestionsapparat. Hästarnas tänder bli dessutom illa åtgångna.

Trenne fall av elakartade spiktramp hava förekommit, vilka tvingat till nedslaktning. I alla tre fallen hade hovleden skadats av det inträngande föremålet.

53 fall av lungröta hava under året förekommit, varav två med dödlig utgång. Försök med serum från lungrötesjuka hästar — toxinserum — för uppnående av aktiv immunitet hava verkställts. Resultaten av dessa försök kunna, när detta skrives, ännu ej med säkerhet överblickas.

Jag har i ett antal fall begagnat mig av intravenösa injektioner av blodplasma från lungrötekonvalescenter. Sålunda hava doser på 500 till 1 000 kcm. blodplasma injicerats med till synes mycket goda resultat. Någon bestämd uppfattning om dylika injektioners terapeutiska värde har jag, när detta skrives, dock ej hunnit bilda mig.

(Bengtsson.)

Smålands husarregemente.

Såväl bland regementets egna hästar som bland hästarna vid kavalleriets å Ränne-slätt förlagda studentskvadron har hälsotillståndet under året varit gott. Av smittsamma sjukdomar märkes ett fall av lungröta. Ifrågavarande häst insjuknade den 19 maj i feber och efter någon dag visade sig tecken å lungförtätning först i ena och sedan i båda lungorna. Den dog den 31 maj och obduktionen visade för lung-röta typiska sektionsfenomen.

Varifrån smittan kommit, om det nu rörde sig om lunginflammation av epizootisk natur, är icke lätt att spåra. Hästen hade under vinterns lopp ända till en vecka före insjuknandet, då den flyttades till sitt skvadronsstall, varit placerad i det för kul-sprutetroppen nyuppförda stallen, som förut aldrig begagnats. Å regementet har lung-röta icke förekommit sedan våren 1915.

Av luftstrupshuvudsinflammation märkes 17 fall, icke koncentrerade till en period utan fördelade under hela året. Sjukdomen var sannolikt av infektiös natur. Å några hästar förekommo abscesser i de retropharyngeala lymfkörtlarna, tydande möjligen på närvaro av kvarkstreptococcer. Samtliga fall hade ett godartat förlopp.

Kolikfallens antal har i sjukbeskedet avgivits till 39 med 2 dödsfall. I regel har jag för statistikens skull infört i hästsjukjournalen även så lindriga fall, att hästen icke behöft sjukskrivas. Å en häst är dödsorsaken angiven till bukhinneinflammation. Det var här fråga om en gammal kolikpatient, som under hela sin tjänstetid hållit sig mycket mager och förgäves behandlats med digestionsförbättrande medel. Tvenne hästar hava dödats på grund av pyæmi, förorsakad i båda fallen av yttre skada, som hade till följd respektive senskideinflammation och hasledsinflammation av purulent natur. För allmän ledstelhet hava kasserats 23 hästar, därav 7 voro rusthållshästar, vilkas ålder växlade mellan 19 och 23 år. Med dessa äro samtliga gamla rusthållshästar avförda ur rullorna. Av övriga olycksfall, som föranlett hästens dödande, märkes ett brott av kotpelaren — olycksfallet inträffade under fälttjänstövningarna i Kronobergs län, då hästen »gick över» — samt en sårskada, uppkommen under körning, varvid senskidor och ledkapslar å bakbenen blevo perforerade. En häst, som förut var enögd, tillfogades genom bitt av en annan häst ett perforerande sår å ögonbulben å det oskadade ögat, varav fullständig blindhet blev följden. Den blev, då den ej var tjänstduglig, kasserad och såld till slakt. En häst drunknade under simövning. Rörande övriga orsaker till kassation hänvisas till bilagan. Någon officer tilldelad häst har icke kasserats.

Av utvärtes åkommor märkes rätt många tryckskador. Sedan numera ett ökat antal sadlar, som äro höga i valvet, anskaffats, hava tryckskador, förorsakade av sadeln, blivit sällsyntare. De flesta hava under det gångna året varit seltryckskador. Såsom jag i min nästföregående årsberättelse omnämnde, äro de selar, som användas då re-

gementets packvagnar äro i bruk, av olämplig konstruktion, i det däckelputorna äro förenade med en rem, som trycker å hästens rygg eller mankens bakre sluttning. Till vederbörande myndighet ingick regementschefen med anhållan, att dessa selar måtte få ändras så, att däckelputorna förenades medelst en metallbåge. Denna anhållan har emellertid blivit avslagen, och tryckskador av nämnda selar förekomma fortfarande särskilt å hästar med hög manke. Även i lokstäderna förekomma oftare än nödigt tryckskador genom mindre praktisk konstruktion av selarnas draganordning, varigenom lokan vid dragningen vrider sig omkring sin längdaxel. Lokans tryck bliver härigenom icke jämnt fördelat över hela lokstaden utan koncentreras vid lokans yttre kant. Försök har anställts med dragfjädern »Ideal», vilken visat sig ändamålsenlig. Åtgärder hava vidtagits för att få denna draganordning apterad å de selar, som användas till dagligt bruk. Antalet hästsjukdagar under året på grund av tryckskador av lokorna har varit 158, vilket antal synes väl stort för de jämförelsevis få hästar, som användas till körbruk. Av mugg märkes 21 fall, vilket antal är något större än vanligt. Denna åkomma har visat sig mera elakartad än eljest med benägenhet för eksembildning uppåt skenbenen. Orsaken torde dels vara mindre god hästvård, som har sin grund i brist på personal — de flesta fallen mugg inträffade under oktober månad, då personalen var fåtaligast — dels anser jag, att de bäddar av enbart torfströ, som under senare delen av året måst användas, däruti också har sin del, i det torvströpulver tränger in uti uppkomma sprickor i karleden och förorsakar retning, varigenom såren bliva mera svårläkta.

Anordningen för bindning av hästarna i stallarna är icke så ändamålsenligt konstruerad som önskligt vore. För att hästarna vid behov skola kunna bindas upp sitter ovanför foderkrubban ungefär i höjd med nedre delen av hästens huvud en järndubbe, uti vilken är fästad en ring för bindning. Denna järndubbe sticker ut från väggen 3 å 4 centimeter, till och med i en del spiltor 5 centimeter. Av stötar mot denna har under årens lopp skador å hästens huvud upprepade gånger förorsakats, i en del fall av allvarlig natur såsom krosskador å hjäss-, pann- och näsben med nekrosbildning m. m. Jag har under åren 1916 och 1917 gjort anteckningar om dessa skador, av vilka framgår, att 22 hästar under dessa två år tillfogats mer eller mindre allvarliga sår i huvudet av förutnämnda orsak. Det torde, anser jag, böra tagas i övervägande, om icke en ändring av denna här omnämnda bindningsanordning borde vidtagas. Sannolikt bleve det emellertid en icke så obetydlig kostnadsfråga. Bindningsanordning ovanför krubborna för uppbindning av hästarna vid behov är ju nödvändig. En ändring torde kunna ske genom åstadkommande av en skålförmig fördjupning i väggen, i vars botten dubben sutte fast, så att den icke kunde komma utanför väggens yta. Så apterad kunde den näppeligen skada hästen.

Vad hästarnas utfodring under nuvarande svåra kristidsförhållanden beträffar har den givetvis förorsakat, att deras hull och kondition lämnat åtskilligt övrigt att önska. Å en del individer är hullet betänkligt dåligt. Hullet å de hästar, som måste deltaga i mera ansträngande övningar, har hittills kunnat hållas uppe något sänär endast därigenom, att rationen för dem ökats på bekostnad för de övriga, som haft lindrigare arbete eller endast gått i motionsridning. Det till bukfullnad nödiga stråfodret är nu alltför knappt. För närvarande är stråfoderrationen endast 1 kilo hö och enligt rationensstaten 3 kilo halm, men har halmleveransen varit så oregelbunden, att hästarna flera veckor å rad icke fått ett halmstrå. Såsom ersättning för stråfodret finnes ljung, varav för närvarande gives 5 kg. pr dag. Den ljung, som i början av hösten levererades, var vad kvalitén beträffar gemenligen utan anmärkning. Under vinterns lopp har den däremot ofta varit av allt annat än prima beskaffenhet, till färgen nästan svart och i enstaka fall även av dålig lukt. Det senare har särskit varit förhållandet, då den hitkommit i hårt pressade balar. Hästarna hava dock hittills i regel förtärt ljungen med förvånansvärd begärlighet trots dess oaptitliga utseende och tills dato hava några digestionsrubbnings därav icke förspotts. Huruvida deras digestionsapparat därav med tiden kommer att taga skada får framtiden utvisa.

På grund av foderbristen voro under sommarens lopp ett större antal hästar än vanligt utsläppta på gräsbete. Antalet hölls ständigt uppe i 150. Tack vare den blida hösten behövde hästarna ej hemtagas från betet förrän den 1 oktober.

(Lokrantz.)

Skånska husarregementets I. bataljon.

Hälsotillståndet bland bataljonens hästar har under året varit särdeles gott, i det att inga invärtes sjukdomar förekommit, undantagandes den oundvikliga koliken, och sjukdomsfallen i övrigt varit väsentligt mindre till antalet än under de föregående åren. Antalet dylika understeg nämligen föregående års med 172 och nästföregående års med ej mindre än 358. Antalet sjukdagar var ock i följd därav betydligt, *nära en tredjedel*, mindre. Och dock hava utfodringsförhållandena under året ej varit de bästa. Att desamma icke kunnat gå alldeles spårlöst förbi torde vara tydligt. Sålunda är nog hullet hos hästarna i allmänhet lägre än fallet plågar vara, men deras kondition för övrigt och allmänna hälsotillstånd synes ej ha tagit någon skada därav, vilket dock kan befaras, om samma sakernas tillstånd kommer att fortfaara ännu ett år till. Någon större, allmän kraftansträngning torde ej heller vara rådligt att tills vidare underkasta hästarna.

Lungröta, som gått runtomkring oss, hava vi lyckligtvis, tack vare noggranna och stränga profylaktiska åtgärder hittills kunnat undgå.

Någon annan invärtes sjukdom än kolik har, som ovan påpekats, ej förekommit, och anmärkningsvärt är det förhållandet, att antalet kolikfall även synes vara i tillbakagående, oaktat man hade skäl befaras, att desamma under nuvarande utfodringsförhållanden snarare skulle ökas. Så är emellertid ej förhållandet. Mot 104 fall av kolik under 1915, och 80 under 1916, stå årets med endast 67; och detta *kan* mycket väl stå i samband med noggrannare utfodringsförhållanden och ett jämnare arbete. Salt har tillförts hästarna i form av saltsten.

Åt »tandvården» har under året ägnats allt större uppmärksamhet. En mängd hästar ha sålunda undersökts, och ett stort antal hava därvid befunnits vara behäftade med tandtaggar, ojämnheter o. d. och även med tandröta; resultatet härav skall framtiden i ett sammanhang framläggas.

Av olycksfall, som föranlett omedelbar nedslaktning, hava tre fall förekommit. En häst föll vid hinderridning och bröt 2:a halskotan. Det andra fallet av samma slag inträffade under en motionsritt på släta marken, varvid hästen snavade och föll så olyckligt, att ett brott av 3:e halskotan uppstod. Det tredje fallet, brott av underarmsbenet, tillkom under betesgång genom slag en av annan häst. Visserligen är antalet hästar, som på dylikt sätt förolyckas, årligen ej så stort, men knappast ett år förgår utan att 3 å 4 st. bliva utsatta för sådant yttre våld, att de dö eller omedelbart måste dödas.

De s. k. bomsvulsternas antal, vilka åkommer i synnerhet drabba remonterna och föranleda vanprydande, i början hältor medförande phlegmoner, periostiter och förtjockningar å skenbenens utsida, och vilka i regel ej gå att få tillbaka utan bränning, har minskats väsentligt, sedan bommarna avlägsnats mellan hästarna i stallen.

Med det allra nyaste sårmedlet eller den s. k. Carrel'ska vätskan hava några försök anställts, men det är ännu för tidigt att yttra sig därom. Huruvida den kan få någon praktisk betydelse i veterinärmedicinen, torde dock vara ovisst.

Av operationer, till antalet 42, hava under året företagits 17 bränningar, samtliga med gott resultat. Instrumentförrådet har kompletterats. Då behovet av ett operationsbord gör sig starkt gällande, är ett sådant under anskaffning efter en ny av mig uppgjord konstruktion, och skall detsamma sedermera i detalj beskrivas. I samband härmed torde framhållas behovet därav, att fönsterna i operationssalen göras större och sänkas 1 meter, så att bättre belysning åstadkommes. Såsom det nu är, har det

befunnits nära nog omöjligt att under den mörkare årstiden verkställa operationer —, förhållanden, som flera gånger ända från dess tillkomst framhållits.

Årets remonter voro av mycket god beskaffenhet.

(Sjöberg.)

Skånska husarregementets II. bataljon.

Hälsotillståndet bland hästarna har under året varit särdeles gott. Icke något fall av smittsamma sjukdomar har förekommit ej heller några fall av katarr i luftvägarna.

Tre olycksfall hava förekommit, som givit anledning till att dessa hästar måst avlivas.

1. Brott av kotleden h. f., då båda höjsenorna och sträcksenan, ledkapsel och samtliga ligament avsletos, så att endast en liten bit av huden kvarhöll kotan, uppstod vid ett jaktlopp för furirer på Ljungby hed, då hästen vid upploppet störtade ikull.

2. Brott av korset uppkom under hoppning på exercisfältet, då hästan kom med bakbenen ner i en grav och knäckte korsbenet.

3. Ledsår i knäled, bak, uppkom genom slag i stallen av annan häst.

Såsom anmärkningsvärd sjukdom, särskilt som densamma kan betraktas såsom en speciell nöttidssjukdom, kan måhända påpekas den under rubriken ödem förekommande. I själva verket förekommo 7 fall, alla ungefär samtidigt i början av december, därav 5 av lindrig beskaffenhet. Ödemet hade sitt säte mellan frambenen och sträckte sig bakåt på undre sidan av bröstet. Inga som helst vare sig sporrhugg eller sårnader förefunnos; djuren hade ej förhöjd temperatur eller ökad puls och sågo för övrigt friska ut, visserligen klena till hullet men ej påfallande magra. Sjukdomen inträffade emellertid under en period, då särdeles besvärliga foderförhållanden förefunnos vad beträffar havre och hö men med relativt riklig tillgång på rotfrukter och då därjämte den använda lungen delvis brunnit ihop och således var föga smaklig, kan man med all sannolikhet antaga, att sjukdomen var identisk med den man under de senaste åren i Tyskland och Österrike allmänt gjort bekantskap med hos människor och som man kallat svartödem eller svältvattensot och som i fångslägren kräfft ett ej ringa antal dödsoffer. Enligt en dansk läkare skulle detta vara ett nytt framträdande av den förr i tiden i fängelserna härjande vattusoten och som gick under namnen hydrops pauperum, oedema pauperum, oedema cachecticus. Sjukdomen skulle bero på fett- och äggvitefattig men vattenrik föda. Behandlingen av de sjuka hästarna bestod i ökad havreration — hö stod ej för tillfället att få — och vila. De svåraste fallen gingo till hälsa på 10 à 14 dagar.

Under samma tid inträffade ett stort antal lindriga kolikfall, tydligen beroende på den skadade lungen.

En del hastigt övergående åkommor, som ej nämnvärt inverkat på hästarnas användning, såsom lättare kolikfall, mindre sår och konstusioner, en hel del ojämna tänder, lindrig mugg och strålröta hava icke medtagits i sjukbeskedet. (Larsson.)

Skånska dragonregementet.

Hälsotillståndet bland hästarna har under året icke varit tillfredsställande. Visserligen har intet fall av smittsam sjukdom förekommit, men genom sammanträffande omständigheter hava en del lokala infektionssjukdomar och magåkommer uppträtt.

Sjukbeskedet utvisar, att lymfkärlsinflammation förekommit i 123 fall och av dessa hava 8 kasserats på grund av kvarstående förtjockningar. I 2 fall har tillstött allmän infektion, vilka slutat dödligt. Orsaken är att söka dels i mindre god tillsyn av hästarna på grund av den ringa manskapsstyrkan dels, och kanske mest, i ströbäddarna, vilka tidtals varit i mycket dåligt skick. På grund av Folkhushållningskommissionens bestämmelser hava halmbäddar ej kunnat läggas, utan har därtill an-

vänts enbart torvströ. Detta kan ju mycket väl gå för sig, men då det inträffat, att torvströ under långa tider ej kunnat anskaffas och någon påfyllning av strö således ej kunnat ske, har en del bäddar blivit som välling.

Bland inre sjukdomar äro särskilt 3 fall av mykotisk magtarmkatarr, försakade genom mögelsvamp, anmärkningsvärda, och orsaken är utan tvivel skämda kålrötter. Till regementet ankom i slutet av förra året en leverans (3 järnvägsagnar) frusna kålrötter, vilken leverans ej av mig godkändes, men icke desto mindre blev densamma, åtminstone delvis, använd till utfodring. De hästar, som angrepos av sjukdomen voro i mycket dålig kondition och på den grund föga motståndskraftiga. Första sjukdomstecknet var oförmåga att resa sig; temperaturen normal eller subnormal; puls hög (50—70) och svag; tarmljuden svaga och träcken antingen hård och småbollig eller tunnflytande; foderlusten jämförelsevis god och drycken begärlig. Ofta inträffade kolikplågor. Död efter 1—3 dagar. Vid obduktionen hava avsevärda förändringar iakttagits i mag- och tarmslemhinnor; tecken till lnn- och lungsäcksinflammation hava kunnat påvisas men böra dock uppfattas såsom hypostatiska fenomen.

Kolik har uppträtt med 43 fall, varav 1 slutade dödligt genom magbristning.

Bland yttre åkommor hava förekommit 127 fall av böjsene- och gaffelbandsförsträckningar, av vilka 21 behandlats medelst streckbränning. 4 hästar hava medelst kotnervsnitt opererats för ringkota eller strålbenhälsa, och på grund av recidiverande spathälsa hava 2 hästar underkastats högt nervsnitt å nerv.tib. och nerv.peron.; alla med gott resultat. Dessutom hava bland andra utförts operationer för hovbroskfistel, andra skador i hoven, bensvulst å lanen, inkar m. m.

Med hästar, som hemkommo från Karlskrona grenadjärregemente fördes ohyra (Hæmatop. eq.) till regementet och spred sig så, att 150 hästar angrepos. Behandling med kreolinvatten, Hg-salva visade sig utan verkan. Kamning och tvättning med sabadillättika gav bättre resultat, men till slut måste klippning företagas, vilken åtgärd tyckes vara den bästa för ohyrans utrotande.

Sammanlagt hava 1 742 hästar varit sjukskrivna under tillsammans 16 377 dagar eller varje häst i medeltal 9.4 dagar.

Hästarnas kondition har icke varit god dels på grund av otillräckligt foder, dels otillräcklig skötsel med anledning av den obetydliga manskapsstyrkan; så har t. ex. 1 man fått på vissa skvadroner rykta 4—6 hästar dagligen. Vad utfodringen beträffar har det ej varit möjligt, att med de fodermedel, som stått till buds, uppnå mer än 4.38—5.52 foderenheter, vilket förhållande i skrivelse till regementschefen påpekats, under framhållande av att hästarna med så låg ration endast tålde vid lindrigt arbete. På befallning av högre chef fick dock regementet deltaga i kavallerifördelningens fälttjänstövningar å Ljunghygd, varvid fotmarsch såväl till som från övningen måste användas. Följden blev, att ej mindre än 8 vagnslaster hästar måste hemtransporteras på järnväg.

Fodermedlen hava ej heller varit de bästa. Ljungen har innehållit för mycket träämnena och kolrötterna ofta varit frusna. Havre och stråfoder otillräckliga.

Undervisning i veterinära ämnen har meddelats kavalleriets underofficersskola, regementets furir- och korpralskolor, varjämte rekrytskolorna deltagit i undervisning i praktiskt hovbeslag.

Hovslagarskolan inryckte den 30 april och avslutades den 28 oktober. Till densamma kommanderades 8 stamelever och 10 värnpliktiga elever. Av de förre skildes 1 från skolan på grund av olämplighet, och 1 rymde och avfördes ur rullorna. Ingen av stameleverna hade förut ägnat sig åt smedsyrket, vadan ett betydande arbete måste nedläggas på deras utbildning. Vid skolans avslutande erhöles 2 elever huvudbetyget: med beröm godkänd, och 4 huvudbetyget: godkänd. Ett önskemål, som gör sig skarpt gällande, är, att skolan bör förläggas för sig och ställas under befäl av vederbörande veterinär, så att slitningar i undervisning ej behöva uppstå därigenom, att än den ene än den andre av eleverna av resp. skvadrons- eller bataljonschefer kommanderas den ena gången till persedelvisitation, den andra gången till stallvakt

m. m. Skolan bör ensam disponera sina elever, om undervisningen skall ostört kunna fortgå och planen för densamma ej förryckas. (Sjöberg.)

Kronprinsens husarregemente.

Hästantalet, som vid årets början utgjorde 746, har under året genom kassation, överlämnande till infanteriet, uttagning till egna tjänstehästar och försäljning av övertaliga nedgått till 640.

Hälsotillståndet har under året varit mindre tillfredsställande, i det att lungröta varit rådande under en stor del av året. Dessutom hava digestionslidanden uppträtt i stor utsträckning, otvivelaktigt beroende på oregelbundenheten vid utfodringen, bristen på hö under vissa tider och dess ersättande med andra fodermedel. Ett jämförelsevis stort antal fall av dessa lidanden hava slutat dödligt. I 5 fall har den dödliga utgången berott på bristning av magsäck eller grovtarm. I ett fall störtade en häst under natten i sin spilta utan att den förut visat tecken till någon sjukdom. Vid obduktionen befanns en del av stortarmen hava inträngt i brösthålan genom en bristning i mellangärdet.

Under sommaren uppträdde vid en skvadron en sjukdom, som yttrade sig endast uti en stegrad inre kroppstemperatur. Då sjukdomen angrep flera av hästarna och skäl ansågs föreligga, att den var av smittsam natur, blev skvadronen isolerad från den övriga styrkan och förlagd i bivack på en avskild del av exercisfältet vid Bulltofta. Detta kunde dock ej förhindra, att sjukdomen spred sig till övriga skvadroner. Under dess vidare förlopp framträdde i ett och annat fall tecken till lokalisation i lungor och brösthåla. Då hästarna måste insättas i stall och utfodring med grönfoder måste upphöra samt även svårighet för regelbunden utfodring med gott hö uppstod, antog sjukdomen en mindre god karaktär än förut. — Bland de 96 behandlade hästarna hava 4 dödsfall inträffat. I 12 fall har neosalvarsan införts i jugularvenen, vilken behandling flock i allmänhet ej synes hava i nämnvärd mån påverkat sjukdomsförloppet under den tid, sjukdomen var av lindrigare art. I ett av dessa med salvarsan behandlade fall har behandlingen troligen företagits för sent, till följd varav fallet fick en dödlig utgång.

Sjukdomen lungröta uppträdde senast år 1913 och torde då alla eller så gott som alla de år 1912 och dessförinnan till regementet komna stamhästarna hava förvärvat immunitet. Härfor talar det förhållande, att endast en av de sistnämnda hästarna nu angripits, under det att alla övriga fall inträffat bland hästar, som tilldelats regementet hösten 1913 och sedermera. För närvarande uppträder sjukdomen endast bland de sist ankomna remonterna.

Av olycksfall hava 5 fall av benbrott inträffat. Utav dessa återgick ett brott av höftbenet till hälsa och hästen blev åter tjänstduglig. Av de fyra övriga utgjordes ett fall av ett splitterbrott av nackbenet, uppkommet då hästen vid löpning i lina gick över. I ett annat fall ådrog sig en häst ett brott av bäckenbenet och dog av förblödning, till följd därav att en bensplittra skadat ett av blodkärlen i bäckenet. Ett brott av skenbenet, höger bak, uppkom troligen genom slag av annan häst å bete. Det 4:e fallet utgjordes av ett splitterbrott av kotbenet, vänster fram, uppkommet vid ridning å exercisfältet. (Bohm.)

Norrlands dragonregemente.

Hälsotillståndet inom regementets hästbesättning har under hela det gångna året varit synnerligen gott. Av smittsamma invärtes sjukdomar hava förekommit endast 5 fall av kvarka. Dessa fall förekommo bland årsremonterna vid deras ankomst till regementet, liksom händelsen var även under föregående år. Även denna gång lyc-

kades det genom isoleringsåtgärder hindra sjukdomens vidare spridning, men jag måste ånyo, liksom i min förra årsberättelse, pointera att allt göres för att förhindra, att smittsamma sjukdomar överföras från remontdepoterna till landets beridna vapenslag.

Endast ett fåtal fall av invärtes sjukdomar hava förekommit. De sjukskrivna kolikfallen hava uppgått till 23 och de icke sjukskrivna, vilka varat kortare tid än 1 dygn, till 30. Av samtliga dessa fall har endast ett slutat med döden på grund av tarmomvridning å colon, och tillhörde denna häst en av regementets officerare.

Under år 1917 har icke förekommit något dödsfall bland regementets samtliga stambästar och remonter, vilket torde vara ganska ovanligt vid ett kavalleriregemente.

Utom den förut nämnda officershästen har dock ytterligare en officershäst störtat, och då sjukdomsförloppet och dödsorsaken i detta fall är av mera ovanlig natur, skall jag här i korthet relatera detsamma.

Vid sjukvisitationen på morgonen den 2 juni anmäldes, att en löjtnant G. tillhörig vallack av omkring 9 års ålder ej förtärt sitt morgonfoder samt visat sig orolig. Vid undersökning befanns peristaltiken upphörd å bägge sidor, varför djuret sjukskrevs för kolik, och gavs order om, att detsamma skulle omedelbart föras till sjukstallet för att behandlas.

På vägen dit märkte jag, att hästens gång var högst besynnerlig.

Han gick nämligen med styva ben, steg för steg och med synbar motvilja dock utan att visa någon oro eller andra symtom på koliksmärtor. Vid närmare undersökning av patienten i sjukstallet befanns hjärtverksamheten vara 56 slag i minuten, buken obetydligt uppdriven samt ändtarmen fylld av med slem överdragna hårda träckbollar.

Hästen fick 30 gm kloroform + æther på 200 gm glaubersalt, våtvarmt omslag om buken samt ett stort lavemang. Efter några timmars förlopp undersökte jag hästen ånyo. Den hade då gått i sakta skritt i sjukstallets operationssal samt visat sig lugn hela tiden. Gången var dock fortfarande spänd och styv. Hjärtverksamheten hade nu stigit till 70 slag i min. Urin hade avgått några gånger i små portioner, samt var den tjockflytande och grumlig. Jag gjorde nu en grundlig rectalundersökning, men fann intet abnormt med undantag av en kolossal foderpackning i colon. Då ett fall av höggradig förstoppningskolik syntes föreligga, gavs hästen 30 gm aloë, ytterligare stora vattenlavemang samt masserades colon försiktigt upprepade gånger under dagens lopp.

På morgonen följande dag visade sig andningen påskyndad, hjärtverksamheten stegrad till 85 slag, pulsen liten och hård, temperaturen 39°. Buken var något mera uppdriven än förut, dock ej på långt när i likhet med, vad som brukar vara fallet vid väderkolik eller tarmomvridning, och visade djuret ej heller några våldsamma plågor, utan gick fortfarande med spänd gång och styva bakben samt stod långa stunder helt stilla och apatisk utan att göra några försök att lägga sig.

Obetydlig träckavgång hade förekommit under natten ett par gånger och likaså urinavgång, varvid smärtsamma krystningar uppstått. Blåsan befanns vid undersökning tom, och all peristaltik låg fullständigt nere.

Colon fortfarande fylld, dock något mjukare. För att häva den svåra förstoppningen gjordes nu en insprutning av sol. bromet. arecolinic. (0.05) 10. Orsaken till den oroande stegringen av kroppstemperaturen och hjärtverksamheten kunde jag omöjligt få klar för mig.

Inga symtom i övrigt syntes mig hänvisa på, att fallet skulle vara komplicerat med tarmomvridning eller någon annan sjukdom.

Någon tarmförträngning med sekundär peritonitis kunde jag ej heller misstänka, enär hästen, under de år den tjänstgjort vid regementet, aldrig förut varit sjuk eller utsatt för kolikanfall samt dagen före sitt insjuknande ridits av ägaren, utan att han märkt den minsta slapphet hos djuret.

Under dagens lopp masserades colon ytterligare, och gavs åter ett lavemang. På aftonen var tillståndet betydligt försämrat.

Hästen stod fortfarande, men med stirrande blick och sträckt hals, andningen stönnande och påskyndad, conjunctivan rödgulfärgad, extremiteterna iskalla, buken ytterligare något uppdriven, hjärtverksamheten stegrad till 120 slag och temp. till 40°². För att minska plågorna gavs en morfininjection.

Under natten till den 4:e lade sig hästen för första gången samt dog kort därefter kl. 1,30 f. m.

Vid obduktionen, som förrättades på förmiddagen den 4 juni, visade alla sektionssfenomen, att hästen lidit av en elakartad peritonitis.

Bukhålan innehöll nämligen omkring 20 liter stinkande, rödgult exsudat, och var bukhinnan glanslös och starkt belagd.

Tunn- och grovtarmarna befunnos dock normala och innehade samtliga normala lägen. Colon fylld av hårt packad fodermassa. Utgångspunkten för peritoniten befanns slutligen vara den vänstra njuren. Denna var nämligen starkt ansvalld, samt njurbäckenet säckformigt utvidgat. På njurbäckenets ventrala sida syntes ett litet, ulceröst sår av en ärtas storlek. Sedan njuren löstagits, och njurbäckenet delvis uppklippts, befanns det senare innehålla en *kolossal njursten* av omkring två knytnävers storlek, som utfyllde hela njurbäckenet. Stenen, som hade bönform, var ej slät på ytan utan besatt med flera skarpa utsprång och kornformiga upphöjningar. Njurbäcknets insida var starkt inflammerad, och särskilt kring det ulcerösa såret syntes croupös-diphteritiska beläggningar. Enär preparatet syntes mig vara av särskilt patologiskt intresse, lossade jag ej stenen ur njurbäckenet, utan insände densamma »in situ» till veterinärhögskolans patologiska avdelning. På grund härav blev njurstenens vikt ej av mig konstaterad. Ett mindre utsprång, som vid uppklippningen av njurbäckenet lossnade från stenen, behöll jag dock, och vägde enbart detta 40 gm.

Det egendomliga kolikfallet fick således först genom obduktionen sin rätta förklaring. Att en så sällsynt företeelse som njursten kunde ligga till grund för detsamma, kunde jag minst av allt ana. Förvånansvärt är det för övrigt, att djuret icke under sin levnad någonsin haft något som helst obehag av den kolossala stenen, samt att denna icke förorsakat en »pyelitis calculosa», förrän det farliga ulcus i njurbäckenet uppstod på grund av en direkt läsion å njurbäckenets slemhinna genom något av njurstenens skarpkantade utsprång. —

Allmännaast förekommande utvärtas sjukdomar under år 1917 hava varit sårskador, strålröta samt de bägge smittsamma hudsjukdomarna skabb och ringorm.

Sammanlagda antalet fall av sår, krosskador och grimskafskador uppgår till 179 mot 269 under föregående år, och har antalet sådana skador således sjunkit med ungefär 40 %. År från år under min tjänstgöring vid K. 8 har siffran för dessa skador varit i stadigt sjunkande, vilket talar gott för såväl befälets som manskapets ökade intresse och vård om hästmaterialet.

Likaså har under året förekommit anmärkningsvärt få fall av ledvrickningar och sensträckningar. Av kot- och kronledsvrickningar sammanlagt endast 15 fall samt av böjseneinflammationer 22 och av gaffelbandsinflammation endast 11 fall mot 33 under år 1916.

Orsaken till det anmärkningsvärt höga antalet fall av strålröta (100 fall) omnämde jag redan i föregående årsberättelse vara den under slutet av år 1916 och början av år 1917 rådande, totala bristen på strömedel, förorsakad av transportsvårigheter vid statens järnvägar. Sedan dessa övervunnits och torvströ till bäddarna kunnat anskaffas, förbättrades förhållandena snart, och sjukdomen upphörde.

De sjuka hästarnas behandling krävde dock rätt lång tid, drygt arbete och stor åtgång av förbandsmaterial; antalet sjukdagar för enbart denna sjukdom uppgick till 2 052.

Oerhört mycket arbetsammare blev det dock att få bukt med den envisa skabb-sjukdom, som under hösten uppträdde vid regementet. Under senaste åren har sjuk-

domen börjat utbreda sig rätt allmänt här i Norrland såväl bland människor som djur.

Orsaken här till är nog ej så lätt att förklara. Möjligen skulle den stora främlings-trafiken genom Sverige samt särskilt den i stor skala bedrivna hästsmugglingen från Finland under krigsåren kunnat bidra här till.

På regementet uppträdde sjukdomen under år 1916 med ialles 5 fall.

Dessa blevo alla av lindrig art, då de upptäcktes i ett tidigt stadium, genast togos under grundlig behandling samt isolerades från de övriga hästarna. Under mars månad 1917 förekommo åter ett par fall, men då även dessa genast kunde tagas under behandling och isoleras, samt inga nya fall yppade sig under hela våren och försommaren, trodde jag, att regementet skulle bliva förskonat från åtminstone någon större spridning av sjukdomen.

Efter midsommar sändes en större kontingent hästar på gräsbete, nämligen 2 års-klasser unghästar samt en del äldre hästar, som behövde sparas. Dessa hästar togos hem först rätt sent på hösten, enär man önskade draga nytta av gräsbetet så länge som möjligt på grund av den stora foderbristen.

Bland dessa hästar, av vilka en del voro i ganska lågt hull vid hemkomsten, konstaterades, att sjukdomen under betestiden brett ut sig i stor utsträckning, samt att särskilt unghästarna dessutom i ett stort antal fall även blivit nedsmittade av ringorm. Då den senare sjukdomen icke förekommit på regementet sedan början av januari 1916, är det absolut säkert, att smittan ådragits å själva betesplatsen. Enär någon rykt av hästarna eller någon uppställning inomhus under betestiden icke förekommit, måste således parasitsvampen (*trichophyton tonsurans*) utvecklas och trivas på själva betesmarken och genom damm överföras på hästarna.

Att ringorm är en genuin betessjukdom, visar sig även därigenom, att årsremonterna ofta medföra denna sjukdom, då de direkt från depåernas betesmarker överföras till respektive regementen. Skabbsjukdomens utbredning kan endast förklaras därigenom, att någon av beteshästarna medfört smittan hemifrån stallet samt sedan, genom direkt beröring med kamraterna, överfört parasitdjuren på dessa. Först några dagar efter hemkomsten, sedan beteshästarna inställts i respektive skvadronstallar samt börjat ryktas ordentligt, upptäcktes, att en del av dem hade hårlösa fläckar och utslag å huvudet åtföljt av stark klåda.

Vid undersökning konstaterades genast, att djuren voro nedsmittade av skabb (*sarcoptes scabiei*). Nu måste samtliga beteshästarna underkastas en ingående undersökning, och det befanns då, att närmare ett hundratal av dem voro mer eller mindre nedsmittade. Då vid rykt av dessa hästar i flera fall använts ryktdon, som sedan använts på friska hästar, blevo dessa i sin tur smittade, och på så vis inträffade under höstens lopp nya fall här och där på skvadronerna, varigenom antalet fall steg till ialles 154.

Så snart sjukdomen konstaterats, vidtogs genast de mest energiska åtgärder för att hejda dess spridning.

De friska underkastades dagligen inspektion av befäl och hovslagare, för att alla misstänkta fall så snart som möjligt skulle kunna bliva undersökta och komma under behandling. Alla sjuka hästar isolerades, och all rykt å dessa förbjöds. Skvadronernas samtliga ryktdon rengjordes och desinficerades.

Varje frisk häst tilldelades ett numrerat ryktдон, som icke fick användas vid rykt av någon annan häst. Sadlar och filter m. m., som använts å sjukskrivna hästar, rengjordes och desinfekterades. De sjuka hästarna underkastades först en grundlig tvättning med 10 % lysolsåpa och varmvatten. De värst angripna klipptes över hela kroppen med maskinsax, övriga endast å de angripna partierna.

Därefter vidtogs behandlingen med olika skabbmedel, såsom »Winer-tjärliniement», arsenikättika, lysolsprit, lysolsalva m. fl. preparat, vilka prövats och rekommenderats av våra tyska kolleger under kriget enligt det referat, som prof. Wennerholm med-

delat över stabsveterinär Brillings rön angående skabbens bekämpande vid hästlasarettet i Arys (Vet. tidskr. 1917, h. 10).

På de hästar, som voro angripna av både skabb och ringorm, använde jag försöksvis »Baranskis salva» (Acid. nitric. crud. 20 Adep. Suill. 100), som jag under de senare åren med utmärkt resultat använt vid ringormsbehandlingen, även på de av skabb angripna kroppsdelarna.

Behandlingen med denna salva lämnade fullt ut lika bra om icke bättre läkningsresultat än de andra använda behandlingsmetoderna, varför jag mot slutet använde mig uteslutande av denna salva vid skabbbehandlingen.

Från den 14 sept. till den 31 dec., då den sista patienten friskskrevs, eller sammanlagt 3 1/2 månad pågick det synnerligen besvärliga och tidsödande arbetet med att bli kvitt den otrevliga sjukdomen. Sammanlagda antalet sjukdagar för enbart denna sjukdom uppgår till den höga siffran av 6 749 dagar. För varje skabbfall gör det dock i medeltal endast 44 dagar, vilket måste anses för en ovanligt låg siffra.

Förklaringen härtill ligger däri, att sjukdomen i de allra flesta fallen kunde i tid begränsas och tagas under behandling, innan den hunnit sprida sig över större partier av djurets kropp.

Endast å några stycken av de patienter, som insjuknat under betestiden, hade sjukdomen fått större spridning. Den omständigheten att beteshästarna icke ryktades, var nog anledningen till, att sjukdomsförloppet bland dem blev så lindrigt.

Å de övriga hästarna blev det endast att behandla mindre skabbfläckar, lokaliserade i de flesta fallen till huvudet och bukens medellinje, där hårremmen är som tunnast.

Hade däremot sjukdomen ej i tid upptäckts och kraftigt motarbetats från början, så hade nog arbetet med dess utrotande blivit mångdubbelt större och mera tidsödande.

Endast två av regementets hästar hava under året måst nedslaktas; bägge på grund av benbrott. Den ena av dessa ådrog sig ett skenbensbrott under en patrullritt vid genomtrampning i en bristfällig landsvägsbro och den andra ett splitterbrott å vänstra skankbenet genom halkning i löpgården. Då hästen släpptes lös i densamma, gjorde han i glädjen ett luftsprång, halkade och föll på vänstra sidan samt bröt skankbenet strax ovanför hasleden.

Sammanlagda antalet sjukdomsfall under år 1917 uppgå till 1 051 och antalet sjukdagar till 22 010 mot 1 085 fall och 17 961 sjukdagar under år 1916.

Under det gångna året hava utförts 9 sträckbränningar för böjseneinflammation och 4 för gaffelbandsinflammation, 7 punktbränningar för spatt och 8 nålbränningar för kroniska arthritter, tendosynoviter och periostiter.

Genomgående hovspricka har opererats i 10 fall samt dessutom utförts 3 radikaloperationer för mankfistel, 1 för revbensfistel, 1 för hovkräfta och 1 för strålbenshåltä (nervsnitt). Åderlätningar för lunghyperemi och fång m. fl. andra operationer av olika slag hava dessutom företagits. Genom den eldsvåda, som nu vid årsskiftet till större delen förstört regementets sjukstall med dess instrumentutredning och förbandsförråd, har arbetet med hästsjukvården i hög grad försvårats. Särskilt under den mörka och kalla årstiden gör sig bristen på ett ljus och uppvärmt operationsrum ytterst kännbar.

(Widerström.)

Svea artilleriregemente.

Såsom jag nämnde i min årsberättelse för 1916 hade årets 48 remonter den 28 september ympats mot lungröta förmedelst subkutan insprutning av 150 gr. serum å var och en av dem. Härigenom åstadkoms visserligen immunitet men av ganska kort varaktighet, ty i februari 1917 angreps en av de ympade remonterna av lung-röta. Under vårmånaderna följde sedermera tillsammans 25 fall, därav 24 bland de 48 remonterna och 1 fall hos en egen tjänstehäst från främmande truppförband. En

av de angripna remonterna dog. Först med juli månads ingång kunde regementet anses fritt från lunggröta. Det framgår sålunda härav, att skyddsympningen alls icke varit av någon nytta utan tvärtom endast haft till resultat att draga ut epizootien på längden. Man får väl nämligen antaga, att, om ympningen ej företagits, remonterna angripits omedelbart efter ankomsten till regementet och att regementet sålunda varit fritt från sjukdomen flera månader tidigare än nu blev fallet. Huruvida den omständigheten att lunggröteepizootien varade långt in på sommaren, varit orsaken till ett nytt utbrott av lunggröta under hösten 1917, är svårt att med bestämdhet kunna säga, men det är icke osannolikt, att så är fallet. Härför talar ett par smygande feberfall under juli och augusti månader. — Emellertid uppträdde sjukdomen på nytt i början av oktober och angrep företrädesvis årets nykomna remonter — 50 st. — av vilka 23 under höstens lopp insjuknade. Dessutom angreps 2 egna tjänstehästar (1 död), 1 lejd (död) och 3 inlösta hästar (1 död). Sjukdomens förlopp har sålunda såväl under vår- som höstepizootien varit lindrig, i det att av 47 insjuknade remonter endast en dött. Dessvärre vill det dock synas, som om särskilt höstens epizooti lämnat efter sig större procent följsjukdomar än vanligt. Vid årets slut stå nämligen 5 remonter sjukskrivna för tendosynoviter, och detta antal har under innevarande år ökats. Möjligen torde den allmänna foderbristen med därav följande nedsatt kondition hava bidraget härtill.

På tal om lunggrötan anser jag mig här böra framlägga tanken på ett för större garnisonsorter gemensamt sjukstall för smittsamma sjukdomar, dit sålunda samtliga truppförband inom garnisonen vid första tecken till smittsam sjukdom kunde avpolettera sina sjuka hästar. Jag tänker mig, att ett dylikt arrangement skulle från flera sidor sett vara för truppförbanden fördelaktigt, på samma gång som själva sjukvården i dylikt stall givetvis kunde bättre anordnas än inom kasernerna, där för smittsamma sjukdomar avsedda stall icke finnas, och sjukvården sålunda måste anordnas mera provisoriskt.

»Hästsjukbesked» samt »förteckning över döda, dödade och kasserade hästar» bifogas, och får jag — med hänvisning till dessa samt jämlikt Styrelsens skrivelse den 25 september 1917 — såsom kommentar nämna följande angående på grund av olycksfall självdöda och dödade hästar.

Den av »hjärtförflamning» döda hästen, som störtade under ryttare å Järvafältet den 25 september hade enligt vad obduktionen utvisade lidit av hjärthypertrofi och lindrigt lungemfysem.

Av de för »benbrott» avlivade två hästarna var den ena en egen tjänstehäst, som den 4 jan. föll omkull på stallgolvet och ådrog sig ett komplicerat bäckenbrott. Den andra blev under körning å Ladugårdsgärdet den 2 febr. sparkad i spannet och fick därvid vänstra skankbenet avslaget.

Av sår har inträffat ett dödsfall, och tillgick därvid så, att hästen i par framför åkdon under körning på landsvägen norr om Stockholm den 18 maj kolliderade med en skenande skjuts, varvid en skakel inträngde i dess bringa. Hästen forslades omedelbart till veterinärhögskolan men var vid ditkomsten redan död av förblödning.

Vid utmönstring av 275 lejda hästar den 10 oktober befunnos 48 vara behäftade med skador och åkommor, för vilka utmönstringskommissionen tillerkände ägarna ersättning med tillsammans 990 kr. Dessa åkommor och skador voro:

halskatarr	3 fall
tryckskador	18 »
krosskador	3 »
sår	10 »
hovlidanden	14 »

Tre hästar kvarstannade vid regementet efter utmönstringen: en på grund av »mankfistel» (kvarstående ännu vid årets slut), en för »artrit» i högra hasleden (avlivad den

7 nov.) och en för blödning från urinvägarna (sedermera död i lungröta den 2 nov.).

Regementets sjukstall har under året genomgått grundlig ombyggnad och modernisering och är sedan sommaren taget i bruk. Bristen på belysning har dock gjort att det icke kunnat användas under vintern. Hovbeslagssmedjan har jämväl under året om- och tillbyggt och är nu fullt tillräcklig och på helt annat sätt användbar än förut.

Med anledning av att regementets truppveterinärvårdsanslag (tit. 559) — såsom förut särskilt anmälts — högst betydligt överskridits under året, har det synts mig, som om det för hästsjukvården skulle vara mindre ändamålsenligt, att anslaget såsom nu är fallet tynges av kostnader för hantverksmateriel. Det är nämligen den oerhörda prisstegringen på allt vad till skoningen hör — i främsta rummet hästskor, söm och kol — som åstadkommer brister i anslaget, och, för att göra dessa så små som möjligt, måste man söka spara på annat håll d. v. s. på den egentliga sjukvårdsmaterielen (instrument, medicin och förbandsartiklar). Att för stor sparsamhet i detta avseende kan gå ut över hästsjukvården är tydligt, och det synes mig som om anslagets egentliga uppgift, som framgår av dess namn — truppveterinärvårdsanslaget — tränges tillbaka av den för detsamma egentligen främmande hantverksmässiga skoningen.

(Ringdahl.)

Göta artilleriregemente.

Hälsotillståndet. Frånsett sår och kontusioner kan hälsotillståndet sägas hava varit tillfredsställande.

Hovlidanden hava närmast förekommit mest. Endast ett var av allvarligare art, hovkräfta, men även det återgick till hälsa.

Av ofullständiga ledvrickningar hava endast tjugo förekommit, de flesta refererande sig till kronleden.

Hygien. I samtliga batteristallar hava bäddsystem utan halm måst användas. Läggas här till den starkt nedsatta rationsstaten, torde det vara helt naturligt, att hästarnas kondition är sämre än under föregående år. (Stålhammar.)

Wendes artilleriregemente.

Hälsotillståndet bland hästarna har under året ej varit fullt tillfredsställande. En del av hästbesättningen har varit mer eller mindre undernärdd mest på grund av brist på kärnfoder, och efter fälttjänstövningarna vid Ljungby hed och i Kronobergs län var kraftlösheten hos ett större antal hästar synnerligen framträdande. Gång på gång visade det sig, att den ena hästen efter den andra efter obetydliga ansträngningar var fullkomligt utpumpad, svettades betydligt, hade feber, liten puls och påskyndad andedräkt. I de flesta fall repade djuren sig efter ett par dagars vila. Utom kärnfoderbrist och nödvändigheten att som ersättningsfoder för otillräcklig hötillgång använda mer eller mindre underhålligt ljun- och vassfoder får orsaken till den sämre kondition, i vilken våra hästar särskilt under årets tre sista månader befunno sig, även tillskrives det dåliga skick, vari regementets ströbäddar befunno sig. Regementsförvaltningen kunde under denna tid ej anskaffa behöfligt strömedel åt hästarna på grund av transportsvårigheter å järnvägarna. Sedan ströbäddarna förvandlats till veritabla gödselbäddar, måste de, då olukten i stallarna blev för stor, bortskaffas, och var det med tungt hjärta man tvangs att se regementshästar stå på kalla hårda stengolv utan att det fanns möjlighet anskaffa något slags strö åt dem. Den relativt stora avgången av hästar, genom dödsfall eller nedslaktning, som framgår av medföljande rapport över självdöda, avlivade eller kasserade hästar, har till stor del ägt rum bland sådana, som övertagits från andra truppförband.

Sedan i december havrationen ökats för ett hundratal hästar med 1 kg. pr häst och dag och torvströ till bäddar kunnat anskaffas, hava djuren i allmänhet tagit sig rätt fort och är konditionen nu för hela regementets hästbesättning god. (*Jonsson.*)

Norrlands artilleriregemente.

Sjukdomsförhållandena hava under året varit goda. Inga smittsamma sjukdomar och inga dödsfall har under året förekommit. Ett fall av elakartad blodbrist har påvisats hos en av årets remonter. — Trots de ogynnsamma utfodringsförhållandena hava hästarna varit vid god kondition och kunnat bibehållas vid full krigsduglighet. Under året har utförts trenne krubbitareoperationer med gott resultat. (*Söderberg.*)

Norrlands artilleriregementes detachement i Boden.

Antalet hästsjukdagar underskrider t. o. m. föregående års, som ansågs mycket lågt, med ett hundratal. Invärtes sjukdomar hava så gott som icke alls förekommit, och de utvärtes åkommorna hava i medeltal tagit väsentligt kortare tid för behandling än under föregående år.

Svärigheter med rekryteringen av detachementets fast anställda manskap hava givetvis menligt inverkat även på kvaliteten hos hovslagarpersonalen. Försök från en del av befälets sida till »livning» av hovslagarpersonalen (extra tjänstgöring i form av rykt, stall- och andra vakter under helger m. m.) samt den ännu icke utrotade uppfattningen att hovslagarna äro ett slags »parias» bland manskapet, bidraga icke att göra tjänsten som hovslagare lockande. En väsentlig ökning i löneförmåner för dessa för de beridna truppslagen så viktiga beställningsmän är en nödvändighet, som med det snaraste måste bli en verklighet. (*Hill.*)

Upplands artilleriregemente.

Hälsotillståndet bland hästarna vid A. 5 och K. 5:s detachement i Uppsala har under året varit synnerligen gott.

Under början av året härjade visserligen lungröta, men var av mycket lindrig beskaffenhet och förorsakade endast ett dödsfall. Sjukdomen upphörde i maj och har sedermera ej uppträtt.

Sjukdomen kolik har under året varit av mycket lindrig beskaffenhet och endast förorsakat ett dödsfall.

Ett ryggradsbrott har förekommit; det ådrogs genom nedtrampning i ett snöfyllt dike under en terrängritt. En häst förspänd en strökärra har drunknat, då ekipaget stälpte i en vattenfylld grav.

Tvenne ston hava opererats för nymfomani med tämligen gott resultat.

(*Johnsson.*)

Smålands artilleriregemente.

Allmänna hälsotillståndet har varit gott. Av infektionssjukdomar har förekommit 2 fall av kvarka. Skabb har uppträtt i 10 fall, därav 9 bland kompletteringshästarna. Mot purulent bursit å manken har i ett fall använts streptokokkserum mot särinfektion med gott resultat. Under utfodring med vass uppstod ett avsevärt antal fall av ned-satt peristaltik under koliksymtom, dock intet av så svår art, att det behövde sjukskrivas. För övrigt intet anmärkningsvärt. (*Hederstedt.*)

Gottlands artillerikår.

Hälsotillståndet bland hästarna har under året på det hela taget varit gott. Det är huvudsakligen hältor och yttre skador, samt sjukdomar i digestionsorganen, som behandlats. Bland märkliga olycksfall kunna antecknas en utskriven häst, som å Tofta föll med bakhjulet före i en brunn, i brunnens botten fastnade med ena bakbenet i någon springa i berget och ådrog sig antingen vid egna frigöringsförsök eller vid upphissningen ur brunnen ett sår i karleden, för vilket den måste slaktas. En stamhäst råkade under en skeningsolycka få ett stort gapande sår i högra bakre knäleden; en utskriven häst fastnade under övningar i en hällspringa och avstöt under frigöringsförsök såväl långa sträcksenan som kotledens mediala ligament å ena bakbenet; båda blevo på stället nedslaktade. (*Ahlgren.*)

Boden-Karlsborgs artilleriregemente i Boden.

Hälsotillståndet bland regementets hästar har varit gott. De yttre skadorna till antalet något färre än föregående år. Under året hava, i likhet med vad under föregående år varit fallet, ett antal utskrivna hästar tidvis varit utlånade till fodervärdar. I rätt många fall hava dessa icke till belåtenhet uppfyllt sina förpliktelser som fodervärdar utan misskött djuren, varför de även härför ålagts ersättningsskyldighet. Vid regementet placerad hästsjuktransportkärra har under året tagits i bruk ett tjugutal gånger. (*Hill.*)

Positionsartilleriregementet.

Hälsotillståndet har under det gångna året icke varit tillfredsställande. Lungröta har förekommit i 21 fall, därav ett med dödlig utgång. Ett ovanligt stort antal fall av kolik äro antecknade. Detta har utan tvivel sin orsak i den foderbrist, som under året varit rådande. Mången gång har det foder, som blivit tilldelat regementet, varit av dålig beskaffenhet, i synnerhet gäller detta halmen; en hel del fodermedel, som hästarna icke varit vana vid, hava måst användas. Alla dessa förhållanden hava naturligen bidragit till rubbningar i digestionsapparaten. Dess bättre hava kolikfallen ej varit av svårare natur; endast ett har slutat med döden. Tryckskadornas antal är även ovanligt stort och detta har sin orsak i, att hästarna på grund av den knappa utfodringen betydligt fallit i hull. Selar och sadlar passa icke längre de avmagrade hästarna och förorsaka sålunda lätt tryckskador.

Ett fall av pipande kvickdrag har medelst operativ behandling gått till fullständig hälsa. (*Kruse.*)

Svea ingenjörkår.

Hälsotillståndet bland hästarna vid Svea ingenjörkår kan under det gångna året sägas hava varit förhållandevis gott. Antalet sjukdagar utgör omkring 4 % av antalet hästtjänstgöringsdagar. Den i slutet av år 1916 utbrutna lungrötan fortsatte till fram i maj med 19 nya fall och krävde tre offer, samtliga komplicerade med utgjutning i brösthålan. Sjukdomen utbröt ånyo i slutet av oktober och inleddes av ett hastigt dödsfall å en körhäst, varjämte tillkommo 8 nya fall å stamhäst och 1 å egen tjänstehäst. Tre stycken av dessa blevo på bekostnad av officerare salvarsanbehandlade med gott resultat. Sjukdomen var vid detta senare tillfälle av lindrig art. Tvenne egna tjänstehästar, som på vårsidan blevo behandlade med serum, hava hållit sig friska.

Därjämte hava bland invärtes sjukdomar förekommit 8 fall av kolik, därav två med dödlig utgång. I övrigt hava åkommorna mest varit av utvärtes beskaffenhet, såsom sår och kontusioner samt hältor företrädesvis orsakade av lidanden i senor, leder och hovar.

Utom ovannämnda med döden avgångna hästar hava 3 stambästar blivit kasserade såsom olämpliga till ridbruk och överförda till körhästarna, samt 3 körhästar avlidit, 5 avlivats och 5 kasserats på grund av diverse åkommor. 5 hästar hava blivit brända för senlidande, 2 opererade för knutor i sadelstäderna, samt 1 för krubbitning. Ingreppen utom för 2 fall av seninflammation hava lämnat gott resultat. (*Arenander.*)

Göta ingenjörkår.

Hälsotillståndet bland kårens hästar har trots foderknappheten varit särdeles gott.

Någon smittsam sjukdom har ej heller förekommit med undantag av kvarka, som utbröt hos 2 lejda hästar. De närstående hästarna blevo då serumbehandlade, varefter sjukdomen upphörde.

En stambäst, som led av förbenat hovbrosk med betydande hälta underkastades radikal operation — bortmejsling av hela brosket — och är nu fullt tjänstduglig.

(*Sandberg.*)

Fälttelegrafkåren.

Hälsotillståndet bland hästarna vid Fälttelegrafkåren kan, ehuru antalet sjukdagar utgör något över 6 % av antalet hästtjänstgöringsdagar, betecknas såsom tillfredsställande. Den från 1916 kvarstående och i lungröta insjuknade hästen blev på nyåret nedslaktad på grund av komplikation med ryggmärgslidande med ty åtföljande törnlamning av bakdelen. De övriga i hästsjukbeskedet upptagna 10 fallen av lungröta hava förekommit bland de å Hornsberg uppställda hästarna tillhöriga IV. arméfördelningens förplägnadsmagasin. Sjukdomen utbröt kort tid efter en inmönstring för Svea ingenjörkårs räkning av utackorderade hästar, vilken ägde rum därstädes på grund av vid kåren förefintlig lungröta och blev antagligen vid detta tillfälle genom folk smittan dit överförd. De inmönstrade hästarna blevo sedan därifrån direkt sända till Norrland. Sjukdomen var här av samma beskaffenhet som den å Svea ingenjörkår, med envis feber, utbredda förtätningar och i flera fall komplicerad med bröstthinneinflammation, men krävde ej något offer. Av invärtes sjukdomar hava vi därjämte att anteckna 6 kolikfall av lindrig art, 5 fall av digestionstörningar sannolikt framkallade av den för djuren ovanliga vass- och ljungutfodringen, samt 4 fall av näskatarr därav 2 med böldbildning i käklymfkörtlar. För övrigt hava åkommorna mest varit av utvärtes beskaffenhet, såsom sår och kontusioner samt hältor orsakade av lidanden i senor, ledgångar och hovar etc.

Utom ovannämnda nedslaktade och avgångna stambäst har ytterligare en blivit kasserad för senlidande och överförd till körhästarnas kategori. Därjämte hava 2 egna körhästar blivit nedslaktade, 3 kasserade på grund av diverse åkommor, och en lejd häst störtade och dog av inre förblödning. (*Arenander.*)

Bodens ingenjörkår.

Hälsotillståndet bland kårens hästar har varit gott. Antalet yttre skador och hästsjukdagar är dock väsentligt högre än under föregående år. 23 fall av tryckskador bland så få hästar måste anses vara betydande. Orsaken härtill synes vara bristande övervakande från befällets sida av sadling, selning och materiel. Utbildningen i häst-

kännedom och hästvård synes hos en del av befäl och underbefäl icke tillfredsställande. Av de avgångna hästarna — 9 till antalet — hava 8 varit utlånade till annat truppförband. (*Hill.*)

Svea trängkår.

Hälsotillståndet har under året varit synnerligen gott, ehuru den knappa tillgången å foder medfört stora svårigheter för furageringen och nedgång i djurens hull.

Under året hava 9 hästar, behäftade med kronisk hälta, stelhet och svaghet på grund av ålder o. d., och som därför voro föga användbara, utrangerats och sålts till slakt. (*von Delwig.*)

Göta trängkår.

Hälsotillståndet bland kårens hästar har ej varit så tillfredsställande som vanligt. Den 10 januari insjuknade en häst på studentkompaniet i lungröta, 9 dagar därefter ännu en och sedan följde sjukdomsfallen tätt efter varandra. Den 30 mars angreps en av de inköpta hästarna, som stodo i ett under samma tak beläget stall, endast genom en brädvägg avskilt från studentkompaniets. Här höll sig sjukdomen kvar till slutet av april. Inalles sjuknade 25 hästar, men sjukdomen var med få undantag av lindrig art. Intet dödsfall inträffade.

De abnorma foderförhållandena hava naturligtvis inverkat menligt på hästarnas hull och krafter. Stamhästarna hava hållit sig bäst. Av de inköpta hava flertalet utlämnats till fodervårdar, men de som behållits vid kåren hava samtliga blivit avsevärt magra. Som nödfoder har använts löv och vass. Av dessa foderämnen synes hästarna bäst kunna tillgodogöra sig vassen. Lövkärvar lämpa sig väl till utfodring, då hästarna ej äro alltför hungriga samt hava god tid att äta. En eller två kärvar till nattfoder syntes sålunda vara ett gott förfaringssätt. Men då höet var slut och 5—6 kärvar måste utfodras pr dag och häst blev resultatet dåligt. Hungriga som hästarna voro slukade de både löv och grenar, vilket försakade dem ett digestionslidande, som här fick namnet »pinnkolik» och som i regel varade 3 å 4 dagar. (*Sandberg.*)

Norrlands trängkår.

Hälsotillståndet bland hästarna vid Norrlands trängkår under år 1917 har, vad de till kåren inköpta hästarna beträffar, varit mindre tillfredsställande, bland de övriga tämligen gott. Avmagring med allmän svaghet har förekommit bland åtskilliga av de inköpta hästarna och dessa hästars kondition har i allmänhet varit mindre god. Såsom medverkande orsaker härtill är att framhålla dels den jämförelsevis knappa utfodringen, vanda som nämnda hästar i allmänhet blivit vid ett rikligare och kraftigare foder, innan de kommit i statens ägo, dels det i åtskilliga hänseenden synnerligen bristfälliga stall, vari en betydande del av nämnda hästar äro uppställda dels den omständigheten att, i följd av under vissa tider otillräckligt manskap för deras skötsel, ifrågavarande hästar ej kunnat erhålla erforderlig rykt och ans.

Bland smittsamma sjukdomar har förekommit kvarka.

De vanligaste åkommorna hava varit bleksot med avmagring och svaghet, sår, tryckskador, hovåkommer och kolik. (*Setterbom.*)

Skånska trängkåren.

Frånsett att flera av kårens hästar — ej mindre än 14 stamhästar och 21 inköpta hästar — under våren insjuknade i lindrig och i de flesta fall fort övergående halsinflammation, har det allmänna hälsotillståndet varit gott. Den förändring i foderstaten, som måst vidtagas på grund av den minskade tillgången på hafre och hö, har ej haft några menliga följder. Intet kolikfall har sedan dess förekommit och hästarna voro nästan alla i gott hull vid årets slut. Av nödfoder har ljung visat sig vara ett gott fodermedel. Skuret till hackelse och blandat med halmhackelse har det förtärts av hästarna med begärlighet. (*Wolke.*)

Västmanlands trängkår.

Hälsotillståndet bland hästarna har under år 1917 icke varit så gott som under föregående år.

Den under de sista dagarna av år 1916 utbrutna lungröteepizootien fortsatte under hela vintern, men höll sig uteslutande till de hösten 1914 inköpta hästarna.

Sjukdomsförloppet var dock synnerligen godartat, inga svårare sviter uppstodo och endast en häst dog.

Ett fall av stelkramp med munläsa från början, där infektionsporten icke kunde påvisas, ansågs hopplöst, vadan hästen nedslaktades efter två dagars sjukdom.

En av de från remontdepån anlända remonterna befanns vid hitkomsten vara behäftad med kvarka, vadan samtliga nykomna remonter isolerades.

Till följd av inknappning i foderransonen för de hösten 1914 inköpta hästarna avmagrade dessa i allmänhet ganska starkt och detta hade till följd, att en del tryckskador uppkommo, de flesta dock av ganska lindrig beskaffenhet. Genom kårchefens åtgärder fingo dock hästarna full ration under regementsmötet och under längre marscher.

Intet olycksfall har under året inträffat, där hästen dött eller måst nedslaktas.

Ingen stamhäst, som tilldelats officer, har under året blivit avförd såsom ej tjänstduglig, självdöd eller avlivad. (*Larson.*)

Östgöta trängkår.

Hälsotillståndet bland hästarna har under året varit gott. Sjukdagarnas antal har utgjort 5.8 % av hästtjänstgöringsdagarna. Av smittsamma sjukdomar har endast kvarka förekommit. Ett fall av denna sjukdom övergick i fläckfeber; den därav angripna störtade efter 6 dagar. Som av hästsjukbeskedet framgår, hava allmännast förekommande sjukdomar som vanligt varit sår och hovinflammation. (*Morén.*)

Herrevadsklosters remontdepå.

Hälsotillståndet bland remonterna vid Herrevadsklosters remontdepå har under år 1917 varit gott beträffande 4-åringarna, då däremot 3-åringarna dels under be-testiden, dels efter hemkomsten till depån varit utsatta för mycket elakartad kvarka och lungröta, vilka sjukdomar skördat flera offer.

Lungrötan, som i åtskilliga fall uppträdde tillsammans med kvarka, var mycket svårartad med hög utgjutning i båda lungsäckarna. Endast 13 fall av lungröta ha intagits och vårdats på sjukstall, då däremot väl ett par hundra av remonterna varit i lindrigare grad angripna. Ungefär samma proportion har förekommit med kvark-

fallen. Den gamla erfarenheten att vila, lugn och frisk luft samt något stimulerande medel är bästa behandlingssättet mot lungröta har här ytterligare besannats.

Vid årets slut och sedan nämnda sjukdomar upphört, hade remonterna dock hämtat sig betydligt och tagit sig i hull och kondition.

Tvenne olycksfall med därav förorsakad nedslaktning hava förekommit, ett vid Trolleholm på grund av söndersprängd armbågsled samt ett vid Trollenäs på grund av en genom en stor uppfläckt bukväg. Kvarkan har i åtskilliga fall metastatiserat och bildat tromber i kröskärlen. (*Follin.*)

Björnö remontdepå.

Hälsotillståndet bland remonterna vid Björnö har under 1917 varit ganska gott, och inga smittsamma sjukdomar hava förekommit utom ett fall av kvarka. F. ö. hava under behandling mest kommit sår, hovbölder och kolik. (*Almgren.*)

Utnäslöts remontdepå.

Av infektionssjukdomarna tilldrager sig alltför kvarkan största intresset. Dess uppträdande vid depåerna och spridning till regementena synes vara ett hart när obotligt ont. Årets kvarkepizooti har varit av jämförelsevis lindrig beskaffenhet med i huvudsak typiska fall. Med hänsyn till sjukdomens ogynnsamma inflytande på remonternas utveckling, de ej sällsynta dödsfallen samt följsjukdomarna (enl. tyska uppgifter bliva av 100 kvarksjuka föl 25 sedermera »lungpipare») bör ett oavslutligt arbete ägnas sjukdomens bekämpande. Som förhållandena hittills gestaltat sig, har föga kunnat åtgöras för att förskona truppförbanden från kvarkas införande med remonterna. Genom att remontuppköpen ägt rum flera gånger årligen, tillföres depåerna ständigt nytt oinfekterat materiel, och på detta sätt underhålles, som sjukrullan noggsamt visar, sjukdomen inom besättningen så gott som hela året. Man kan och bör hindra utsläppandet till regementena av hästar, hos vilka sjukdomen är manifest, men hur undvika smittöverföring medelst hästar under inkubation eller med »bacillbärare»? Regementena måste söka skydd genom uppsättande av isoleringsavdelningar eller byggande av särskilda remontstallar, försåvitt icke frågan om sjukdomens kuperande och undertryckande medelst serum erhåller en gynnsam lösning. Uppgifterna om serums värde som profylaktikum och terapeutikum vid kvarka divergera. Pfeiffer och Müller, som prövat serum vid den tyska remontdepån »Fürstenfeldbruck» (försöken refererade i »Zeitschrift f. Vet. kd.» 1916) frångått det värde som profylaktikum men sätta det högt som kurativum. De försök, som utfördes av Frykholm vid Frösö depå år 1914 med danskt serum, väckte förhoppningar, som emellertid icke synas infriats följande år. Prof. Jensen i Köpenhamn, som å detta område nedlagt stort arbete, vill se en oftast kuperande effekt av serum, om detsamma kommer till användning i sjukdomens tidigare stadium, då alltså jämte febern endast pharyngit jämte lindrig lymfadenit föreligger. Gentemot bölder i mognande, mot de atypiska formerna, mot den metastatiserade kvarkan är serum verkningslöst. Å ett 10-tal remonter har jag under sommaren utfört försök i kurativt syfte medelst serum, tillverkat å statens veterinärbakteriologiska anstalt. I de flesta av fallen har det gällt patienter med lokalisation till pharynx och stark andnöd. Det är bland dessa pharyngitpatienter, som sjukdomen förr om åren plägar kräva de flesta offren. De få försöken, sammanförda i bilagda tablå, synas mig lovande. Det torde förklara sig så, att kvarkstreptokocken sönderfaller i en mängd understammar samt att ett serum, framställt förmedelst en stam, icke förmår inverka på en infektion, alstrad av en annan stam. Det synes mig därför vara av vikt, att varprov från så många fall som möjligt samlas å depåerna och insändas till vår statsanstalt, som därigenom skulle bliva i stånd att

framställa ett möjligast polyvalent och gentemot våra stammar effektivt serum. Samtidigt som jag tror, att ett framgående efter denna linje säkrast skulle föra till målet, anser jag dock, att redan nästa vår och sommar större försök borde föranstaltas för att med det serum, som finnes, söka sätta en damm för kvarkans utbredning inom depåerna, och dess vidare spridning till regementena. Tillvägagångssättet har jag tänkt mig sålunda. Vid remontavlämningen skulle depåns veterinär närvara för en första undersökning av samtliga djur. Djur med manifest kvarka skulle omedelbart skiljas från övriga djur samt isoleras. Alla djur i den isolerade avdelningen skulle behandlas med serum i stor dos — 150 kbm. — alla övriga djur med profylaktisk dos — 30 kbm.

Tvänne dödsfall hava under året inträffat som följd av kvarka. I det ena rörde det sig om en brusten intraperitoneal abscess med följande bukhinneinflammation, i det andra fallet förelåg en vargörande brösthinneinflammation.

En ganska egendomlig form av kvarkmetastas är den, som mött i form av bölder i mankregionen. Det första av dessa fall inträffade i maj hos en remont, som föregående höst haft kvarka av lindrig art. En dubbelsidig, fluktuerande ansvällning växte på kort tid fram i manken. Efter mognad klövs den barnhuvudstora puckeln med lodräta snitt å ömse sidor om manken, varvid uttömdes c:a 3 lit. tjockt, gulvitt var. I detta var kunde jag påvisa talrika streptokocker i långa förband. Bland de i höstas anlända remonterna har jag haft till dato tvenne med det förra helt analoga fall och även här i varet kunnat konstatera streptococcus equi. Jag har i dessa senare fall nöjt mig med ensidig klyvning av de stora abscesserna. Sårläggningen har gått glatt efter 5 dagars lucker retamponering samt omsorgsfullt undvikande av spolningar och sårmedel. Motionering har ägt rum efter en vecka, och har ärrbildningen varit fullständig efter c:a en månad. Ännu ett dylikt fall lär under år 1916 ha gått till A. 5. och där opererats. Fallen äro med hänsyn till etiologien av intresse. (Hutyra-Marek nämner intet om denna form, liksom Vennerholm i sin Speciella operationslära förklarar den närbesläktade nackbölden knappast kunna uppstå på metastatisk grund).

Omkring mitten på juli månad utbröt bland de den 1 juni anlända 3-åringarna en smittsam ögonsjukdom. Densamma föredde till symtomatologi och pathogenes fullständig likhet med den av Bayer m. fl. hos nöt, av Bergman hos ren, skildrade sjukdomen keratitis infectiosa. Sjukdomen angrep ett 25-tal av de betesgående djuren. Dessa gå i olika hagar, skilda åt genom stängselräck. Ett stycke hagmark är skild från det övriga betet genom en c:a 2 meter bred bäck. De hästar, som gingo i denna hagmark angreps ej, vilket förhållande synes tala emot smittöfverföring medelst luften, insekter, såsom flugor m. fl. Tillsammans med remonterna betade en del kor. Dessa angreps icke. Sjukdomen lär även uppträtt under föregående år, men då uppfattats som en atypisk kvarkform. Intressant med hänsyn till immunitetsfrågan, är, att ingen av fjolårsremonterna angreps, endast de under sommaren inköpta. Sjukdomen började som en blepharitis med stark ansvällning av ögonlocken, ljusskygghet och tårflöde. Oftast angreps bägge ögonen, stundom endast det ena. Egendommeligt var, att i förra fallet sjukdomen syntes taga ett avgjort mildare förlopp. Det stannade här vid blepharitis och conjunctivitis, och på 8 dagar var hela saken över. I de fall, där endast ett öga angreps, följde inom kort keratitis, med oftast snabb abscessbildning i hornhinnans mitt. Under de varmaste dagarna iaktogs i flera fall ett mycket stort förlopp med abscessbildning inom loppet av ett dygn efter insjuknandet. Bölderna öppnade sig oftast utåt eller resorberades de. De ulcera, som i förra fallet uppstodo, läktes snabbt. Årret blev i en del fall mycket stort, täckande en stor del av hornhinnan. I två fall inträdde perforation med panophthalmit och phthisis bulbi. Djurens allmäntillstånd syntes icke alls eller endast föga påverkats av sjukdomen. De sjuka djuren isolerades och behandlades med olika ögon-antiseptica och med till synes ungefär samma effekt. Någon bakteriologisk undersökning med hänsyn till sjukdomens

Fall af kvarka behandlade med serum.

Nr.	Dat.	Symtom	Dos	U t g å n g e t c.
288	²³ / ₇	rhinit, pharyngit »snarkar», 39·2°	150 cm ³ i. v.	d. ²⁴ / ₇ andnöd mindre, 39·0°—38·7°; d. ²⁵ / ₇ andnöd upphörd, 39·0°—38·5°; d. ²⁶ / ₇ 38·2°—38·5°, sedan feberfri; frisk d. ¹ / ₈ .
575	²⁴ / ₇	pharyngit, stark dysphoe, 40·1°	150 cm ³ i. v.	d. ²⁵ / ₇ »snarkar» fortf., 39·2°—38·5°; d. ²⁶ / ₇ »snarkning» upphörd, 38·2°—39·0°; d. ²⁷ / ₇ 38·9°—38·2°; frisk d. ¹ / ₈ .
421	²⁹ / ₇	abscess i mognande v. submaxill., äter ej, 39·4°	150 cm ³ i. v.	d. ³⁰ / ₇ 39·5°—39·9°, slö, äter ej; d. ³¹ / ₇ 38·5°—39°, äter, sedan feberfri, abscessen ej påverkad.
580	³¹ / ₇	stark rhinit, pharyngit, »snarkar», 39·2°	150 cm ³ i. v.	d. ¹ / ₈ 38·5°—38·9°; d. ² / ₈ 37·8°—39·2°, »snarkning» upphörd; d. ³ / ₈ 39·0°—38·5°; frisk d. ⁷ / ₈ .
767	³¹ / ₇	stark lymfadenit i lfgl. submaxillares. 40·1°	150 cm ³ i. v.	d. ¹ / ₈ 37·8°—39·7°; d. ² / ₈ 39·2°—39·5°; d. ³ / ₈ 39·0°—38·5°, körtlarna gingo ej i abscess; d. ⁴ / ₈ 37·5°—37·8°, frisk d. ⁷ / ₈ .
279	³¹ / ₇	pharyngit o. stark dysphoe 38·9°	150 cm ³ i. v. + 150 cm ³ i. v.	d. ¹ / ₈ tillståndet oförändrat 39·2°—39·8°; d. ² / ₈ tillståndet oförändrat 40·1°, erhöj ock ytterligare 150 cbcm. i. v.; d. ³ / ₈ 39·2°, »snarkning» nästan upphörd, matlust, stadig förbättring; frisk d. ⁷ / ₈ .
261	² / ₈	rhinit, abscess i retropharyngeal-lymfkörtl. 39·7°	30 cm ³ i. v.	d. ³ / ₈ 38·7°—39·0°; d. ⁴ / ₈ 39·0°—39·2°, abscessen klövs sedermera; d. ⁵ / ₈ 37·8°—38·0°; frisk d. ²⁰ / ₈ .
262	³ / ₈	rhinit, lindrig ansvälln. av v. submaxill. 39·8°	150 cm. ³ i. v.	d. ⁴ / ₈ 38·2°—38·7°; d. ⁵ / ₈ 38·0°—38·5°, adeniten gick ej i abscess; frisk d. ⁹ / ₈ .
337	⁸ / ₈	rhinit, flodhast-hufvud, abscesser i båda submaxill. svällda ben, inga petechier, 39·5°	150 cm ³ i. v.	d. ⁹ / ₈ 39·5°—39·6°; d. ¹⁰ / ₈ 38·5°—39·0°; d. ¹¹ / ₈ 39·0°—38·7°, utseende åter normalt, aptit. Släpptes på bete d. ³⁰ / ₈ . Sjuknade åter efter ungf. 1 vecka och störtade den ¹¹ / ₈ i pleurit.

etiologi har jag icke haft tillfälle till, men skall, om sjukdomen nästa sommar åter uppträder, söka om möjligt att bidraga till lösningen av denna fråga.

Under sommaren har även uppträtt fall av smittsam munsjuka. Denna synes ha gått över flertalet remonter ute i hagarna och har förmärkts endast i form av nästan läkta sår och ärr hos de flesta av kvark- och ögonpatienterna.

Ett fall av stelkramp yppade sig i oktober. Infektionsporten var sannolikt en ca 3 veckor gammal särskada å v. framknä, ådragen genom slag av annan häst. Djuret halkade den ³¹/₁₀ i spiltan och kunde ej parera fallet utan bröt bäckenet genom lårleden, varför det nedslaktades.

Hälsotillståndet i övrigt har varit synnerligen gott. Under de sista veckornas betesgång, i slutet av augusti och början av september månad, då väderleken var dålig och nätterna mörka, föllö djuren betydligt i hull. Övergången från stallfodring till betesgång synes mig väl oförmedlad. Från en ration av 3.5 kg. havre, 6 kg. hö och 5.5 kg. halm se sig djuren plötsligt hänvisade till ett sparsamt bete utan något som helst fodertillägg. Detta kan icke verka höjande på djurens kondition eller ställa dem mot infektionssjukdomarna.

Hovvården vid depån kan f. n. icke sägas vara den bästa. Den omhänderhaves av en av skötarna, en f. d. ladugårdskarl. Varje hästs hovar överses en gång varannan månad. Vid den besiktning jag i september verkställde å de strax förut till rid-skolan från depån överlämnade remonterna (25 st.) anoterades å samtliga höggradigt förväxta hovar. På 19 voro hovarna felverkade. En ovan hovslagare beskär gärna för starkt innertrakten å vänster och yttertrakten å höger hov. Detta faller sig bekvämast för honom. Följden är, att ytterväggen å vänster och innerväggen å höger hov får växa för starkt. Dessa 19 hästar stodo alla betydligt snett å sina kotor. Gången var hos alla inkorrekt. I en del fall hava felen sedermera kunnat rättas, i andra dock icke. Då man vet, vilken stor etiologisk roll dessa felaktiga benställningar spela vid uppkomsten av senlidanden och vrickningar, då man vet, att remonteringsstyrelsen, på det högsta beaktande dessa synpunkter, lägger största vikt vid att till remonter utvälja hästar med regelbunden benställning och korrekta rörelser, torde man kunna fordra, att dessa avsikter icke förfuskas genom att hovvården vid depåerna står på ett lågt plan. (*Warberg.*)

Frösö remontdepå.

Allmänna hälsotillståndet bland hästarna har under året varit gott. Antalet sjukdomsfall och i synnerhet sjukdagar äro genomgående mindre än motsvarande föregående år. Fallens art ha ock varit av relativt lindrig natur; det oaktat hava dödsfallen varit till antalet 3 under året, varav dock 2 kunna räknas till rena olycksfall.

De sjukdomar, som mest förekommit, ha som vanligt varit kvarka och kontusioner samt sår.

Kvarkan har uppträtt mera sporadiskt under året och varit i det stora hela av lindrig natur. En häst har emellertid dött i sjukdomen sedan bl. a. hjärnan afficerats.

Utsatt för diverse kontusioner och sår dog en remont den 5 november i sjukstallet till följd av olycksfall, som ej hade mera med sjukdomen som sådan att skaffa, än insättandet i sjukspilta.

Det tredje dödsfallet, som bestod i bristning av bakre hälvenen och inre förblödning och som mera utförligt beskrives i insänt obduktionsprotokoll, torde ock få hänföras till olycksfall, fastän spår efter yttre våld ej kunde påvisas.

Intressant att påpeka är, hurusom ledvrickningarna under året varit endast 4, av övergående natur, med 88 sjukdagar mot 13 år 1916, en häst kasserad som icke tjänstduglig med 581 sjukdagar.

Ingen häst har under året föreslagits till kassation; men en tivelaktig individ står på tillväxt och förbättring till år 1918.

Vid mönstringarna under året inför depåchefen har jag på kallelse av honom biträtt. Hästarnas kondition och utveckling har därvid i regel konstaterats vara ganska god, trots tidvisa svårigheter med fodret, såsom havre- och höbrist o. d.

(*Frykholm.*)

Dalregementet.

Det allmänna hälsotillståndet bland hästarna har under året varit gott. Kvarkan, som under år 1916 varit rätt svår, upphörde snart. För övrigt torde böra framhållas, att en del hästar skickats på regementet, vilka befunnits fullkomligt odugliga till tjänst. Att mindervärdiga djur såvitt möjligt utnyttjas, är ju självklart, men att kosta på frakt för djur, som kort efter framkomsten måste slås ut, borde ej få förekomma. (*Salvén.*)

Norrbottens regemente.

Trots de provisoriska förbättringar, som vidtagits i regementets »mobiliserings-» och kulsprutestallar, äro stallförhållandena fortfarande mycket dåliga och tillfredsställa i sanitärt hänseende ej ens mycket lågt ställda fordringar. Hälsotillståndet har dock bland hästarna varit mycket gott så tillvida, att invärtes sjukdomar så gott som icke alls förekommit. De yttre skadorna äro däremot talrika, och antalet tryckskador uppseendeväckande stort — 50 fall med ej mindre än 681 sjukdagar — en siffra, som endast obetydligt överskrides av härvarande två artilleriregementens sammanlagda. Orsaken härtill är enligt gjorda utredningar i de flesta fallen bristande kompetens men även intresse från befälets sida, som ej i behövlig grad övervakat selning och sadling av hästarna. Ett stort antal av tryckskadorna hava uppkommit på officerares tjänstehästar eller vid körning av officerare och underofficerare utom tjänsten. I likhet med föregående år äro hovskadorna tämligen talrika. En förbättring av hovvård och hovbeslag torde ej kunna påräknas, förrän regementet får hovslagarutbildad underofficer, som vid infanteriregementena torde vara väl så behövlig som vid kavalleri- och fältartilleriregementena.

En kortare kurs i hästkännedom och hästvård för allt det befäl och underbefäl, som på något sätt har att göra med regementets hästar, skulle säkert vara till gagn för hästmaterielet. (*Hill.*)

TABELLER

RÖRANDE

HÄLSO- OCH SJUKVÅRDEN
VID ARMÉN

Tab. 1. Tablå öfver trupp-

1	2	3	4	5	6	7
D e b e t						
	Reserva- tion från år 1916 kronor	1917 års anslag kronor	Extra uppbörd kronor	Extra anvis- ningar kronor	Summa kronor	Brist till år 1918 kronor
I. arméfördelningen.						
1. Karlskrona grenadjärregementet	709.33	3 526.72	2 280.68	—	6 516.73	—
2. Kronobergs regemente	—	3 671.20	4 228.02	—	7 899.22	936.94
3. Hallands regemente	—	3 629.97	3 166.49	—	6 796.46	1 271.27
4. Norra skånska infanteriregementet	—	3 362.65	8 912.49	—	12 275.14	549.36
5. Södra skånska infanteriregementet	—	4 227.07	6 376.19	—	10 603.26	3 224.44
6. Skånska husarregementet i Hålsingborg	—	1 628.81	3 570.42	—	5 198.73	926.10
7. Skånska husarregts avd. i Landskrona	—	983.78	1 168.17	—	2 151.95	—
8. Skånska dragonregementet	9 121.33	2 618.01	2 096.69	—	13 836.03	—
9. Kronprinsens husarregemente	783.76	1 588.29	1 250.59	—	3 622.64	591.75
10. Wendes artilleriregemente	105.03	3 625.33	467.97	—	4 198.32	425.81
11. Skånska trängkåren	384.86	2 786.46	604.92	—	3 776.24	196.84
II. arméfördelningen.						
12. Första livgrenadjärregementet	—	3 827.72	2 654.94	—	6 482.66	4 893.81
13. Andra livgrenadjärregementet	—	3 616.74	3 683.65	—	7 300.39	839.48
14. Jönköpings regemente	—	3 803.77	992.14	187.91	4 982.92	1 629.84
15. Kalmar regemente	—	2 904.96	2 692.83	—	5 597.79	1 043.46
16. Smålands husarregemente	434.96	1 683.07	428.50	—	2 546.53	400.48
17. Smålands artilleriregemente	—	2 343.87	2 549.70	—	4 893.57	2 117.82
18. Östgöta trängkår	966.77	3 844.44	569.37	12 261.76	7 642.34	—
III. arméfördelningen.						
19. Västgöta regemente	—	2 930.73	3 031.29	—	5 962.02	884.77
20. Skaraborgs regemente	42.19	3 903.58	1 746.87	297.43	5 990.07	—
21. Älvsborgs regemente	—	4 485.26	5 477.53	—	9 962.79	—
22. Bohusläns regemente	—	5 069.75	6 003.54	—	11 073.29	1 451.11
23. Livregementets husarer	359.07	1 677.40	192.93	—	2 229.40	147.99
24. Göta artilleriregemente	1 979.75	2 549.86	1 207.93	—	5 737.54	—
25. Boden-Karlsborgs artilleriregemente	3 274.22	1 322.87	2 128.38	20.35	6 745.82	—
26. Göta ingenjörkår	1 074.04	2 177.42	797.14	—	4 048.60	—
27. Göta trängkår	3 375.80	3 454.71	3 282.58	5 072.07	15 185.16	—
28. Infanterivolontärskolan å Karlsborg	—	332.92	—	—	332.92	355.84

sjukvårdsanslaget år 1917.

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
K r e d i t				Antal tjänst- görings- dagar	Kostnad pr man och dag i öre											
Brist från år 1916 kronor	Utgifter kronor	Summa kronor	Reserva- tion till år 1918 kronor		Naturavården	Förbruknings- materiel	Nyanskaffning	Underhåll	Tvätt	Medikamenter	Sjukhus- kostnader	Transport- kostnader	Diverse	Utgifter för epidemier	Summa kostnad	
—	5 579.76	5 579.76	936.97	471 510	0.18	0.05	0.03	0.03	0.09	0.65	0.04	0.03	0.01	0.07	1.18	1
1 390.09	7 446.07	8 836.16	—	443 322	0.17	0.06	0.08	0.03	0.09	0.74	0.43	0.03	0.01	0.04	1.68	2
1 213.94	6 853.79	8 067.73	—	482 893	0.22	0.10	0.07	0.07	0.05	0.77	0.07	0.02	0.01	0.04	1.42	3
7 622.65	5 201.85	12 824.50	—	413 478	0.12	0.06	0.12	0.05	0.18	0.54	0.01	0.02	0.07	0.08	1.25	4
5 117.65	8 710.05	13 827.70	—	457 536	0.52	0.06	0.02	0.05	0.14	0.76	0.23	0.05	0.07	—	1.90	5
3 186.68	2 938.15	6 124.83	—	171 978	0.49	0.13	0.03	0.03	0.16	0.64	0.06	0.02	0.10	0.04	1.70	6
472.92	1 639.60	2 112.52	39.43	102 032	0.46	0.04	0.02	0.13	0.12	0.63	0.05	0.05	—	0.10	1.60	7
—	3 722.71	3 722.71	10 113.32	297 523	0.09	0.17	0.26	0.12	0.23	0.22	—	—	0.16	—	1.25	8
—	4 214.39	4 214.39	—	224 987	0.28	0.07	0.12	0.09	0.14	0.92	0.07	0.03	—	0.15	1.87	9
—	4 623.64	4 623.64	—	364 529	0.18	0.01	0.02	0.07	0.12	0.65	0.15	0.01	0.02	0.03	1.26	10
—	3 973.08	3 973.08	—	119 199	1.03	0.08	0.23	0.56	0.08	0.80	0.11	0.10	0.04	0.30	3.33	11
1 037.61	10 338.86	11 376.47	—	480 958	0.37	0.09	0.04	0.05	0.19	1.04	0.18	0.03	0.13	0.02	2.14	12
3 024.79	5 115.08	8 139.87	—	355 096	0.13	0.08	0.02	0.02	0.30	0.65	0.13	0.04	0.07	—	1.44	13
209.34	6 402.92	6 612.26	—	446 704	0.28	0.07	0.09	0.07	0.06	0.60	0.02	0.09	0.05	0.10	1.43	14
1 269.42	5 371.83	6 641.25	—	302 699	0.29	0.05	0.03	0.03	0.46	0.68	0.15	0.02	0.01	0.05	1.77	15
—	2 947.01	2 947.01	—	182 259	0.05	0.03	0.02	—	0.11	0.93	0.44	—	—	0.03	1.61	16
1 989.17	5 022.22	7 011.39	—	261 517	0.29	0.05	0.04	0.08	0.27	0.74	0.04	0.02	0.01	0.38	1.92	17
—	5 767.50	5 767.50	1 874.84	129 786	1.47	0.15	0.68	0.44	0.41	0.86	0.24	0.02	0.17	—	4.44	18
1 179.73	5 667.06	6 846.79	—	434 957	0.13	0.09	0.02	0.03	0.10	0.77	0.01	0.05	0.03	0.07	1.30	19
—	5 505.59	5 505.59	484.48	485 144	—	—	0.16	0.03	0.06	0.34	0.29	0.03	0.17	0.05	1.18	20
392.58	6 261.61	6 654.19	3 308.60	448 873	0.08	0.15	0.16	0.10	0.05	0.47	0.16	0.04	0.05	0.13	1.39	21
4 197.01	8 327.39	12 524.40	—	504 708	0.26	0.14	0.04	0.07	0.08	0.99	0.04	0.01	0.02	—	1.65	22
—	2 377.39	2 377.39	—	186 511	0.08	0.22	0.07	0.07	0.09	0.46	0.23	0.02	0.03	—	1.27	23
—	4 532.91	4 532.91	1 204.63	300 177	0.25	0.07	0.04	0.06	0.21	0.81	0.02	0.01	—	0.04	1.51	24
—	4 344.69	4 344.69	2 401.13	242 284	0.12	0.04	0.01	—	—	1.15	0.30	0.04	0.09	0.04	1.79	25
—	3 719.25	3 719.25	329.35	205 397	0.17	0.07	0.02	0.03	0.05	0.80	0.21	—	0.39	0.07	1.81	26
—	11 676.96	11 676.96	3 508.20	146 110	0.82	0.18	0.58	1.13	0.37	1.55	0.04	0.10	0.12	—	4.89	27
26.50	662.26	688.76	—	46 305	0.11	0.06	—	0.02	—	1.16	—	0.06	0.02	—	1.43	28

1	2	3	4	5	6	7
D e b e t						
	Reserva- tion från år 1916 kronor	1917 års anslag kronor	Extra uppbörd kronor	Extra anvis- ningar kronor	Summa kronor	Brist till år 1918 kronor
IV. arméfördelningen.						
1 Svea livgarde	—	4 506 46	6 133 91	—	10 640 37	1 376 08
2 Göta livgarde	—	4 754 64	4 859 07	—	9 613 71	993 22
3 Livregementets grenadjärer	—	4 549 40	12 225 56	—	16 774 96	—
4 Södermanlands regemente	3 215 08	1 460 95	343 88	—	5 019 91	—
5 Vaxholms grenadjärregemente	1 808 02	2 562 25	1 153 64	—	5 523 91	403 06
6 Livgardet till häst	—	1 601 27	1 101 97	—	2 703 24	128 31
7 Svea artilleriregemente	625 96	2 699 91	945 26	—	4 271 13	561 37
8 Positionsartilleriregementet	308 14	2 109 36	1 320 74	—	3 738 24	3 457 81
9 Svea ingenjörkår	—	2 009 48	1 034 49	—	3 043 97	2 629 74
10 Fälttelegrafkåren	1 438 21	1 348 44	284 04	—	3 070 69	519 58
11 Svea trängkår	270 27	3 313 47	400 47	$\left. \begin{matrix} 15\ 915\ 89 \\ 24\ 199\ 43 \end{matrix} \right\}$	14 099 53	—
V. arméfördelningen.						
12 Upplands infanteriregemente	—	3 967 67	2 220 68	—	6 188 35	1 748 35
13 Dalregementet	1 469 13	4 097 24	579 82	—	6 146 19	—
14 Västmanlands regemente	3 070 29	3 888 38	467 22	—	7 425 89	—
15 Värmlands regemente	3 847 28	3 667 81	2 472 14	—	9 987 23	—
16 Livregementets dragoner	—	1 657 19	1 753 36	—	3 410 55	3 313 23
17 Upplands artilleriregemente	—	2 797 35	4 328 59	—	7 125 94	—
18 Västmanlands trängkår	—	2 681 25	3 227 39	16 986 60	12 895 24	—
VI. arméfördelningen.						
19 Hälsinge regemente	3 302 47	3 689 37	2 153 71	—	9 145 55	—
20 Västerbottens regemente	—	4 352 19	5 531 87	—	9 884 06	3 549 55
21 Jämtlands fältjägarregemente	679 91	4 331 74	1 606 98	—	6 618 63	2 136 28
22 Västernorrlands regemente	1 022 —	4 335 04	2 087 54	—	7 444 58	1 906 70
23 Norrlands dragonregemente	—	1 420 99	1 880 40	—	3 301 39	1 262 98
24 Norrlands artilleriregemente	—	1 723 64	1 530 52	—	3 254 16	170 12
25 Norrlands trängkår	—	2 628 33	2 196 96	$\left. \begin{matrix} 14\ 846\ 23 \\ 25\ 427\ 18 \end{matrix} \right\}$	15 098 70	—
Bodens trupper.						
26 Norrbottens regemente	3 576 05	5 164 77	2 699 98	—	11 440 80	—
27 Norrlands artilleriregementes det. i Boden	1 363 74	830 87	105 54	—	2 300 15	—
28 Boden—Karlsborgs art.-reg:tes det. i Boden	4 415 76	1 379 24	691 64	—	6 486 64	—
29 Bodens ingenjörkår	1 652 66	1 042 90	227 —	—	2 922 56	—

¹ Värdet av till andra truppförband utlämnad materiel. — ² Värdet av magasinsbehållning. — ³ Därav

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
K r e d i t				Antal tjänst- görings- dagar	Kostnad pr man och dag i öre										
Brist från år 1916 kronor	Utgifter kronor	Summa kronor	Reserva- tion till år 1918 kronor		Naturavården	Förbruknings- materiel	Nyanskaffning	Underhåll	Tvätt	Medikamenter	Sjukhus- kostnader	Transport- kostnader	Diverse	Utgifter för epidemier	Summa kostnad
—	12 016.45	12 016.45	—	533 136	0.37	0.06	0.03	0.05	0.14	1.02	0.16	0.06	—	0.28	2.17
2 794.87	7 812.06	10 606.93	—	534 881	0.14	0.03	—	0.05	0.17	0.82	0.18	0.03	—	0.04	1.46
6 720.14	6 259.58	12 979.72	3 795.24	488 973	0.35	0.09	0.03	0.06	0.25	0.35	0.06	0.03	0.05	0.01	1.28
—	2 269.14	2 269.14	2 750.77	192 606	0.16	0.01	—	0.08	0.15	0.54	0.12	0.08	0.03	—	1.17
—	5 926.97	5 926.97	—	297 320	0.38	0.09	0.02	0.06	0.25	1.00	0.07	0.10	0.02	—	1.99
600.05	2 231.50	2 831.55	—	191 307	0.10	0.17	0.05	0.01	0.08	0.48	0.07	0.01	0.02	0.17	1.16
—	4 832.50	4 832.50	—	303 988	0.17	0.02	0.03	0.06	0.01	0.66	0.17	0.05	—	0.41	1.58
—	7 196.05	7 196.05	—	274 095	0.24	0.01	0.01	0.10	0.11	0.82	0.48	0.03	—	0.81	2.61
645.19	5 038.52	5 673.71	—	224 392	0.50	0.06	0.03	0.04	0.14	0.75	0.45	0.02	0.01	0.24	2.24
—	3 590.27	3 590.27	—	195 446	0.45	0.04	0.03	0.02	0.25	0.94	0.05	—	0.01	0.04	1.83
—	13 138.35	13 138.35	961.18	129 051	0.38	0.05	0.15	0.37	—	0.89	0.37	0.04	0.05	—	2.30
1 554.72	6 381.98	7 936.70	—	401 344	1.16	0.09	0.09	0.05	0.13	0.84	0.12	0.02	0.07	0.02	1.59
—	5 669.73	5 669.73	476.46	439 858	0.27	0.16	0.10	0.03	0.09	0.50	0.06	—	0.03	0.04	1.28
—	5 264.54	5 264.54	2 161.35	464 462	0.20	0.13	0.24	0.06	—	0.36	0.07	0.04	0.03	—	1.13
—	4 942.09	4 942.09	5 045.14	496 836	0.26	0.09	0.06	0.04	0.06	0.31	0.05	0.06	0.03	0.03	0.99
1 157.57	5 566.21	6 723.78	—	198 244	0.11	0.10	0.04	0.04	0.11	1.11	0.13	0.05	0.03	1.08	2.80
2 962.06	2 924.06	5 886.12	1 239.82	302 261	0.15	0.02	0.03	0.02	0.03	0.50	0.19	—	0.01	0.01	0.96
2 752.39	6 468.59	9 220.98	3 674.26	107 748	0.15	0.23	0.06	1.03	0.21	0.62	0.37	—	0.09	0.06	2.82
—	7 324.84	7 324.84	1 820.71	445 514	0.28	0.19	0.40	0.06	0.05	0.48	0.12	0.02	0.04	—	1.64
3 330.03	10 103.58	13 433.61	—	593 400	0.19	0.08	0.03	0.04	0.13	0.60	0.18	0.06	—	0.39	1.70
—	8 754.91	8 754.91	—	520 679	0.24	0.12	0.11	0.02	0.50	0.58	0.09	—	0.02	—	1.68
—	9 351.28	9 351.28	—	570 014	0.39	0.01	0.10	0.04	0.11	0.88	0.08	—	0.02	0.01	1.64
1 608.22	2 956.15	4 564.37	—	152 630	0.19	0.28	0.07	0.05	0.03	0.98	0.22	0.04	0.07	—	1.93
1 131.38	2 292.90	3 424.28	—	202 801	0.09	0.02	0.01	—	0.12	0.83	0.05	0.01	—	—	1.12
211.16	5 480.46	5 691.62	3 940.78	117 597	2.16	0.16	0.14	0.37	0.26	1.04	0.38	0.07	0.03	0.04	4.65
—	8 151.98	8 151.98	3 288.82	607 794	0.50	0.03	0.12	0.03	0.07	0.48	—	0.01	0.12	—	1.36
—	949.32	949.32	1 250.83	89 652	0.37	—	—	0.02	0.03	0.49	—	—	0.14	—	1.05
—	3 301.95	3 301.95	3 184.69	162 297	0.60	0.04	0.06	0.02	0.08	1.18	0.02	0.02	0.01	—	2.03
—	2 074.95	2 074.95	847.61	129 042	0.45	—	—	—	0.12	1.02	—	0.01	—	—	1.60

Tab. 2. Sammandrag av rapporterna om

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
	Vid förrättning prövade	Icke inskrivna						Summa icke inskrivna	
		Frikallade			Erhållet uppskov med inskrivningen				
		På grund av kroppsfel eller sjukdom. (Vpl. § 19 mom. 1 c)	På grund av förlust av medborgerskap förtroende	Summa	På grund av hälsoskäl	På grund av familjeskäl	Summa		
20-åriga.									
1	I. arméfördelningsområdet	8 782	603	—	603	965	34	999	1 602
2	II. "	6 429	439	—	439	806	81	887	1 326
3	III. "	6 982	411	—	411	682	47	729	1 140
4	IV. "	7 546	456	—	456	1 042	42	1 084	1 540
5	V. "	7 133	509	—	509	873	141	1 014	1 523
6	VI. "	8 515	659	—	659	1 064	118	1 182	1 841
7	Gottlands militärområde	336	13	—	13	29	1	30	43
	Summa	45 723	3 090	—	3 090	5 461	464	5 925	9 015
Överåriga.									
8	I. arméfördelningsområdet	1 114	193	—	193	167	51	218	411
9	II. "	1 017	94	—	94	195	105	300	394
10	III. "	1 047	77	—	77	216	52	268	345
11	IV. "	1 173	174	—	174	243	60	303	477
12	V. "	1 400	115	—	115	317	233	550	665
13	VI. "	1 535	150	—	150	252	232	484	634
14	Gottlands militärområde	25	6	—	6	5	1	6	12
	Summa	7 311	809	—	809	1 395	734	2 129	2 938
Underåriga.									
15	I. arméfördelningsområdet	130	—	—	—	—	—	—	—
16	II. "	62	—	—	—	—	—	—	—
17	III. "	84	—	—	—	—	—	—	—
18	IV. "	159	—	—	—	—	—	—	—
19	V. "	77	—	—	—	—	—	—	—
20	VI. "	79	—	—	—	—	—	—	—
21	Gottlands militärområde	3	—	—	—	—	—	—	—
	Summa	594	—	—	—	—	—	—	—
20-åriga, över- och underåriga.									
22	I. arméfördelningsområdet	10 026	796	—	796	1 132	85	1 217	2 013
23	II. "	7 508	533	—	533	1 001	186	1 187	1 720
24	III. "	8 113	488	—	488	898	99	997	1 485
25	IV. "	9 073	638	—	638	1 302	106	1 408	2 046
26	V. "	8 610	624	—	624	1 190	374	1 564	2 188
27	VI. "	9 933	801	—	801	1 299	346	1 645	2 446
28	Gottlands militärområde	364	19	—	19	34	2	36	55
	Summa	53 628	3 899	—	3 899	6 856	1 198	8 054	11 953

Ann. Rörande ändringar i förut inskrivnas värnpliktsförhållanden, se Tab. 5.

läkarbesiktningarna å värnpliktiga år 1917.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
Inskrivna				På 100 prövade blevo								
Vapenföra		Icke vapenföra	Summa inskrivna	icke inskrivna			inskrivna				Summa	
i all vapentjänst	i viss vapentjänst			Frikallade	Uppskov	I allt	Vapenföra		Icke vapenföra	I allt		
							i all vapentjänst	i viss vapentjänst				
6 124	230	826	7 180	6 86	11 38	18 24	69 73	2 62	9 41	81 76	100 00	1
4 203	320	580	5 103	6 83	13 80	20 63	65 37	4 98	9 02	79 37	100 00	2
5 019	319	504	5 842	5 89	10 44	16 33	71 88	4 57	7 22	83 67	100 00	3
5 085	214	707	6 006	6 04	14 37	20 41	67 39	2 84	9 36	79 59	100 00	4
4 852	124	634	5 610	7 14	14 21	21 35	68 02	1 74	8 89	78 65	100 00	5
5 741	308	625	6 674	7 74	13 88	21 62	67 42	3 62	7 34	78 38	100 00	6
274	—	19	293	3 87	8 93	12 80	81 55	—	5 65	87 20	100 00	7
31 298	1 515	3 895	36 708	6 76	12 96	19 72	68 45	3 32	8 51	80 28	100 00	
461	31	211	703	17 32	19 37	36 89	41 39	2 78	18 94	63 11	100 00	8
403	55	165	623	9 24	29 50	38 74	39 63	5 41	16 22	61 26	100 00	9
516	44	142	702	7 35	25 60	32 95	49 29	4 20	13 56	67 05	100 00	10
494	26	176	696	14 83	25 83	40 66	42 12	2 22	15 00	59 54	100 00	11
572	23	140	735	8 21	39 29	47 50	40 86	1 64	10 00	52 50	100 00	12
705	57	139	901	9 77	31 53	41 30	45 93	3 71	9 06	58 70	100 00	13
8	—	5	13	24 00	24 00	48 00	32 00	—	20 00	52 00	100 00	14
3 159	236	978	4 373	11 07	29 12	40 19	48 20	3 23	13 38	59 81	100 00	
127	1	2	130	—	—	—	97 69	0 77	1 54	100 00	100 00	15
62	—	—	62	—	—	—	100 00	—	—	100 00	100 00	16
82	—	2	84	—	—	—	97 62	—	2 38	100 00	100 00	17
158	1	—	159	—	—	—	99 37	0 63	—	100 00	100 00	18
76	—	1	77	—	—	—	98 70	—	1 30	100 00	100 00	19
78	—	1	79	—	—	—	98 73	—	1 27	100 00	100 00	20
3	—	—	3	—	—	—	100 00	—	—	100 00	100 00	21
586	2	6	594	—	—	—	98 65	0 34	1 01	100 00	100 00	
6 712	262	1 039	8 013	7 94	12 14	20 08	66 95	2 61	10 36	79 92	100 00	22
4 668	375	745	5 788	7 10	15 81	22 91	62 18	4 99	9 92	77 09	100 00	23
5 617	363	648	6 628	6 01	12 29	18 30	69 24	4 47	7 99	81 70	100 00	24
5 893	241	894	7 028	7 03	15 52	22 55	64 94	2 66	9 85	77 45	100 00	25
5 500	147	775	6 422	7 25	18 16	25 41	63 88	1 71	9 00	74 59	100 00	26
6 368	365	754	7 487	8 06	16 56	24 62	64 11	3 68	7 59	75 58	100 00	27
285	—	24	309	5 22	9 89	15 11	78 30	—	6 59	84 89	100 00	28
35 043	1 753	4 879	41 675	7 27	15 02	22 29	65 34	3 27	9 10	77 71	100 00	

Tab. 3. Översikt av kassationsorsaker vid läkarbesiktningarna å 20-åriga värnpliktiga år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Inskrivningsområden	Vid för- rätt- ning pröva- de	Frikallade på grund av kroppsfel eller sjukdom																			
		Bildnings- utvecklingsfel	Infektions- sjukdomar	Ämnesomsättnings- och blodsjukdomar	Övriga infek- tionssjukdomar	Tuberkel- sjukdom	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Nervsystem- sjukdomar	Ögonsjukdomar	Öronsjukdomar	Öronsjukdomar	Cirkulationsorganens sjukdomar	Andningsorganens sjukdomar	Matsmältnings- organens sjukdomar	Urin- och köns- organens sjukdomar	Bensystemets sjukdomar	Hudsjukdomar och sår i bindväven	Synster	Summa
		allmän svaghet	Fortfarande	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Övriga bildningsfel	Fallandesot	Övriga sjukd.	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga	Dövhet o. övriga
Malmöhus södra inskr.sområde	2 184	5	2	1	15	4	1	13	5	2	18	1	10	35	9	2	5	21	3	—	152
Malmöhus norra	1 905	—	1	2	18	3	—	14	—	2	18	—	3	10	1	—	—	22	—	—	95
Hallanda	1 755	5	6	5	40	2	1	15	4	3	17	2	13	18	5	—	6	24	1	—	169
Blekinge	1 440	2	1	2	13	1	1	8	3	4	5	1	7	14	2	—	4	19	—	—	87
Kronobergs	1 498	4	1	1	13	1	1	10	2	4	15	—	7	13	1	2	1	24	1	—	100
Kalmar	1 560	—	4	2	15	2	1	15	6	9	10	1	3	7	6	1	1	17	2	—	102
Jönköpings	1 762	3	4	3	20	2	—	19	4	4	11	5	9	10	1	1	1	27	1	—	125
Östergötlands västra	1 578	—	2	3	11	2	—	26	4	3	17	1	13	13	4	—	4	18	—	2	123
Östergötlands östra	1 529	—	2	2	17	2	—	9	2	5	8	1	4	7	4	1	5	18	2	—	89
Göteborgs och Bohus	2 386	—	3	2	19	3	—	13	1	—	17	2	17	4	5	2	2	27	2	—	119
Älvsborgs södra	1 459	—	1	—	7	3	—	10	7	1	20	—	3	6	5	1	—	15	—	—	79
Älvsborgs norra	1 463	1	3	1	16	2	—	16	1	3	9	1	3	7	1	—	4	16	—	—	84
Skaraborgs	1 674	4	5	6	20	4	1	15	1	1	18	1	8	5	8	1	3	26	1	1	129
Örebro	1 772	4	5	3	8	1	—	11	2	1	19	1	4	20	1	2	2	21	—	—	105
Södermanlands	1 642	8	—	1	10	—	—	14	1	1	9	1	6	11	1	1	6	18	1	—	89
Stockholms	4 132	10	3	1	52	8	—	20	3	6	34	7	24	24	2	6	3	57	1	1	262
Värmlands	1 788	3	2	1	23	2	—	17	3	4	25	2	4	13	—	1	3	28	3	4	138
Västmanlands	1 822	4	3	5	23	1	—	18	6	3	20	1	5	11	3	1	4	14	1	—	123
Uppsala	1 681	3	1	—	25	2	1	11	5	3	12	—	2	12	3	1	1	29	—	1	112
Kopparbergs	1 842	1	2	3	36	1	2	11	7	3	27	2	5	6	—	1	4	23	2	—	186
Gävleborgs	1 577	1	1	5	28	2	—	11	5	6	28	—	11	16	5	2	5	16	1	1	144
Jämtlands	1 675	—	1	1	32	4	—	12	5	—	23	—	6	49	1	1	4	19	—	—	158
Västernorrlands	2 264	4	4	2	24	—	—	9	6	—	16	3	11	6	2	—	1	24	—	—	112
Västerbottens	1 567	2	4	4	43	—	—	13	3	3	17	2	—	22	—	2	5	23	—	—	143
Norrbottnens	1 432	—	6	1	31	—	—	16	—	1	11	1	5	3	—	2	4	20	1	—	102
Gottlands	336	—	1	—	3	—	—	2	—	—	4	—	1	—	—	—	—	2	—	—	13
Summa	45 723	64	68	57	562	51	9	348	86	72	428	36	184	342	70	33	78	568	24	10	3 090
Frikallade i varje grupp																					
på 100 av samtl. kasserade		2.07	2.20	1.84	18.19	1.65	0.29	11.26	2.78	2.33	13.86	1.17	5.95	11.07	2.27	1.07	2.52	18.38	0.78	0.32	100.00
på 1 000 " " " " " " " " " " " "		1.40	1.49	1.25	12.29	1.12	0.20	7.61	1.88	1.57	9.36	0.79	4.02	7.48	1.53	0.72	1.71	12.42	0.52	0.22	67.58

Tab. 4. Översikt av kassationsorsaker vid läkarbesiktningarna å *överbåriga* värnpliktiga år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Inskrivningsområden	Vid för- rätt- ning pröva- de	Frikallade på grund av kroppsfel eller sjukdom																			
		Bildnings- och utvecklingsfel allmän svaghet	Infektions- sjukdomar Tuberkel- sjukdom.	Ämnesomsättnings- och blodsjukdomar Övriga infek- tionssjukdomar	Sinnesrubningar	Nervsystemets sjukd.		Ögonsjukdomar	Öronsjukdomar Dörsrumhet	Dövhet o. övr. öronsjukdomar	Cirkulationsorganens sjukdomar	Andningsorganens sjukdomar	Matarlednings- organens sjukdomar	Urin- och köns- organens sjukdomar	Ben- systemets sjukdomar	Hudsjukdomar och sjukdomar i bindväven	Sårslister	S u m m a			
						Fallandesot	Övr. sjukd. i nervsystemet														
																			Övriga bildningsfel Ovillfärlig kroppslängd Förvarande		
Malmöhus södra inskr.sområde	177	7	—	—	6	1	—	1	—	1	1	1	4	9	2	1	—	2	—	—	36
Malmöhus norra	194	1	—	—	9	1	—	2	—	2	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	28
Hallands	311	11	2	—	14	2	—	4	—	2	1	2	3	14	1	—	4	9	—	1	70
Blekinge	227	1	—	1	7	1	—	4	—	1	—	—	—	5	—	—	—	3	—	—	26
Kronobergs	205	4	—	—	3	—	1	8	—	—	—	—	4	6	2	1	—	2	—	—	83
Kalmar	297	1	1	—	5	—	—	4	1	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	28
Jönköpings	278	3	—	1	7	2	—	1	—	—	—	—	1	5	5	1	—	1	—	—	23
Östergötlands västra	194	2	—	—	5	2	—	—	1	—	—	—	—	2	1	3	—	1	—	—	17
Östergötlands östra	248	2	—	—	10	2	—	2	—	1	—	—	1	2	3	—	—	3	1	1	26
Göteborgs och Bohus	352	1	—	—	10	—	—	2	—	1	1	—	—	2	3	—	—	3	—	—	24
Älvsborgs södra	200	—	—	—	—	—	—	5	—	—	2	—	—	3	1	—	—	2	—	—	18
Älvsborgs norra	224	1	—	—	11	—	—	3	—	1	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	19
Skaraborgs	271	2	1	—	4	—	1	6	—	—	—	—	2	3	—	—	1	1	—	—	21
Örebro	264	9	1	—	6	1	—	3	1	1	2	—	2	1	1	2	1	1	—	—	82
Södermanlands	227	4	1	—	9	2	—	3	1	—	—	—	1	4	—	1	—	3	—	—	29
Stockholms	682	8	2	—	27	2	—	18	2	3	7	—	4	10	3	10	7	7	1	2	118
Värmlands	370	—	3	—	11	3	—	4	—	—	1	—	1	9	—	1	4	9	1	1	48
Västmanlands	354	1	—	—	5	—	—	4	—	1	1	—	—	4	1	1	—	3	—	—	21
Uppsala	286	1	—	—	6	1	—	4	—	2	1	—	—	1	—	1	—	3	—	—	20
Kopparbergs	390	1	—	—	11	—	1	2	1	2	3	—	—	1	—	—	—	4	1	—	26
Gävleborgs	271	2	—	—	3	2	—	1	2	—	1	1	1	5	2	—	2	3	—	—	25
Jämtlands	372	1	—	—	10	3	—	5	—	—	7	—	—	12	3	2	—	4	—	—	49
Västernorrlands	389	2	—	—	9	—	—	3	1	1	3	—	2	—	—	1	—	4	1	—	27
Västerbottens	225	1	2	—	10	—	—	1	—	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—	19
Norrbottnens	278	2	2	1	12	1	—	6	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	—	—	80
Gottlands	25	1	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	6
Summa	7 811	69	15	8	210	26	3	97	12	19	40	3	26	105	80	27	87	76	7	4	809
Frikallade i varje grupp																					
på 100 av samtl. kasserade		8.68	1.85	0.87	25.96	3.21	0.87	11.99	1.48	2.85	4.95	0.87	3.21	12.98	3.71	3.84	4.57	9.40	0.87	0.49	100.00
på 1 000 „																					

Tab. 5. Översikt av ändringar i förut inskrivnas värnpliktsförhållanden inom olika inskrivningsområden år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Inskrivningsområden	Frikallade					Icke vapenföra				
	Inskrivna 1916	Inskrivna 1915	Inskrivna 1914	Inskrivna före 1914	Summa	Inskrivna 1916	Inskrivna 1915	Inskrivna 1914	Inskrivna före 1914	Summa
Malmöhus södra	74	46	19	117	256	111	37	20	79	247
Malmöhus norra	39	41	8	48	136	45	35	15	58	153
Hallands	53	29	19	59	160	77	21	1	16	115
Blekinge	26	12	6	47	91	44	26	6	14	90
Kronobergs	55	32	9	42	138	91	54	29	41	215
Kalmar	63	55	18	63	199	96	53	34	58	241
Jönköpings	31	33	21	47	132	75	22	19	65	181
Östergötlands västra	35	24	23	47	128	57	42	11	32	142
Östergötlands östra	22	26	15	55	118	63	57	27	57	204
Göteborgs och Bohus	52	59	25	115	251	69	45	14	80	208
Älvsborgs södra	61	40	20	86	207	65	22	7	33	127
Älvsborgs norra	29	34	4	39	106	44	24	12	22	102
Skaraborgs	8	37	19	43	107	33	29	9	11	82
Örebro	56	34	18	85	193	63	38	4	62	167
Södermanlands	53	27	16	47	143	93	23	11	23	150
Stockholms	105	77	111	200	493	94	82	40	101	317
Värmlands	46	35	25	49	155	75	53	28	51	207
Västmanlands	35	24	19	52	130	51	21	13	44	129
Uppsala	29	21	20	55	125	31	21	8	27	87
Kopparbergs	58	51	43	66	218	99	116	28	59	302
Gävleborgs	54	66	21	73	214	56	26	10	12	104
Jämtlands	49	32	15	58	154	47	27	8	35	117
Västernorrlands	58	66	26	66	216	42	58	14	24	138
Västerbottens	40	42	32	64	178	45	27	14	21	107
Norrbottnens	42	36	16	38	132	37	29	10	12	88
Gottlands	13	6	5	50	74	16	7	5	22	50
<i>Sammandrag.</i>										
I. arméfördelningen	247	160	61	313	781	368	173	71	208	820
II. , ...	151	138	76	212	577	291	174	91	212	768
III. , ...	150	170	68	283	671	211	120	42	146	519
IV. , ...	214	138	145	332	829	250	143	55	186	634
V. , ...	168	131	107	222	628	256	211	77	181	725
VI. , ...	243	242	110	299	894	227	167	56	104	554
Gottlands trupper	13	6	5	50	74	16	7	5	22	50
Summa	1 186	985	572	1 711	4 454	1 619	995	397	1 059	4 070

Anm. Under hela året företogs av olika anledningar efterbesiktningar av förut prövade värnpliktiga, varvid en del av de å Tab. 2 de föregående åren huvudsakligen under rubriken »Icke vapenföra» anförda frikallats och av gruppen »Vapenföra» en mindre del överförts till gruppen »Icke vapenföra» — Kassationsorsaker för de i denna tabell anförda frikallade äro procentiskt fördelade i Tab. 6.

Tab. 6. Olika kassationsorsakers procentiska andel av samtliga kassationer hos förut inskrivna värnpliktiga år 1917.

1	2	1	2
Sjukdomar	Frikallade i % av samtl.	Sjukdomar	Frikallade i % av samtl.
Bildnings- och utvecklingsfel		Ögonsjukdomar	5·65
fortfarande allmän svaghet	1·81	Öronsjukdomar	3·55
otillräcklig kroppslängd	0·96	Cirkulationsorganens sjukdomar	
övriga bildnings- och utvecklingsfel		organiskt hjärtfel	10·65
Kroniska infektionssjukdomar	0·56	övriga cirkulationsorganens sjukd. .	1·09
tuberkelsjukdom	33·65	Andningsorganens sjukdomar	5·82
övriga kroniska infektionssjukdomar	4·42	Matsmältningsorganens sjukdomar . . .	5·40
Ämnesomsättnings- o. blodsjukdomar	0·91	Urin- och könsorganens sjukdomar . . .	3·84
Sinnessjukdomar	6·07	Bensystemets o. rörelseorg. sjukdomar	8·06
Nervsjukdomar		Hudsjukd. och sjukd. i bindväven . . .	0·69
fallandesot	1·96	Svulster	0·31
övriga sjukdomar i nervsystemet . . .	4·60	Summa	100·00

Tab. 7. På grund av kroppsfel eller sjukdom frikallade i % av prövade inom olika inskrivningsområden år 1917.

1	2	1	2
20-åriga.	% frikallade	Överåriga.	% frikallade
1. Gottlands inskriyn.-område	3·87	1. Västmanlands inskriyn.-område	5·93
2. Västernorrlands »	4·95	2. Älvsborgs södra »	6·50
3. Göteborgs o. Bohus »	4·99	3. Kopparbergs »	6·67
4. Malmöhus norra »	4·99	4. Göteborgs o. Bohus »	6·82
5. Älvsborgs södra »	5·41	5. Västernorrlands »	6·94
6. Stockholms »	5·49	6. Uppsala »	6·99
7. Älvsborgs norra »	5·74	7. Skaraborgs »	7·75
8. Östergötlands östra »	5·82	8. Jönköpings »	8·27
9. Örebro »	5·93	9. Västerbottens »	8·44
10. Blekinge »	6·04	10. Älvsborgs norra »	8·48
11. Södermanlands »	6·34	11. Östergötlands västra »	8·76
12. Kalmar »	6·54	12. Gävleborgs »	9·22
13. Uppsala »	6·66	13. Kalmar »	9·43
14. Kronobergs »	6·68	14. Östergötlands östra »	10·48
15. Malmöhus södra »	6·96	15. Norrbottens »	10·79
16. Jönköpings »	7·09	16. Blekinge »	11·45
17. Norrbottens »	7·12	17. Örebro »	12·21
18. Västmanlands »	7·24	18. Södermanlands »	12·78
19. Kopparbergs »	7·38	19. Värmlands »	12·97
20. Skaraborgs »	7·71	20. Jämtlands »	13·17
21. Värmlands »	7·72	21. Malmöhus norra »	14·43
22. Östergötlands västra »	7·79	22. Kronobergs »	16·10
23. Västerbottens »	9·13	23. Stockholms »	16·54
24. Gävleborgs »	9·13	24. Malmöhus södra »	20·34
25. Jämtlands »	9·43	25. Hallands »	22·51
26. Hallands »	9·63	26. Gottlands »	24·00
Summa	6·76	Summa	11·07

Anm. Numren beteckna områdenas relativa ordning enl. kol. 2.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Truppförband och förläggningsort	Sammanlagda antalet tjänstgöringsdagar	Kvarligg. från 1916	Under året									
			Ålder			Månad						
			Under 20 år	20—25 år	Över 25 år	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	
I. arméfördelningen.												
1	Karlskrona grenadjärreg. (Karlskrona)	471 510	9	53	1 487	98	300	194	246	137	138	68
2	Kronobergs regemente ¹	443 322	16	2	1 609	38	252	128	185	148	142	151
3	Hallands regemente (Halmstad)	482 893	8	41	1 592	61	362	188	173	222	166	121
4	Norra skånska inf.regementet ²	413 478	11	250	1 074	142	168	118	165	184	163	97
5	Södra „ ³	457 536	31	89	1 299	83	358	234	199	203	89	70
6	Skånska „ I. bat. (Hälsingborg)	171 978	7	153	461	60	108	88	114	39	21	32
7	husarreg. II. „ (Landskrona)	102 032	3	68	200	13	26	19	31	15	18	12
8	Skånska dragonreg. (Ystad)	297 523	5	53	297	26	52	34	47	34	29	7
9	Kronprinsens husarreg. (Malmö)	224 987	8	110	243	26	71	57	43	28	17	21
10	Wendes artillerireg. (Kristianstad)	364 529	8	104	572	28	82	80	94	78	63	42
11	Göta ing.-kår, 5. k. (Karlskrona) ⁴		1	22	123	6	5	13	26	16	19	10
12	Skånska trängkåren (Hässelholm)	119 199	2	40	209	22	26	33	10	26	24	15
II. arméfördelningen.												
1	Första livgrenadjärregementet ⁵	480 958	15	46	2 067	72	333	294	237	253	114	128
2	Andra „ ⁶	355 096	4	27	1 865	58	406	131	146	225	137	149
3	Jönköpings regemente (Jönköping)	446 704	12	131	1 946	41	252	263	286	169	113	162
4	Kalmar „ ⁷	302 699	3	25	1 344	29	239	180	186	85	73	225
5	Militärskolan i Norrköping		5	60	183	—	30	14	27	17	17	10
6	Smålands husarregemente (Eksjö) ⁷	182 259	4	102	568	25	74	86	85	76	48	30
7	Smålands artillerireg. (Jönköping)	261 517	26	64	766	42	138	123	29	42	56	42
8	Östgöta trängkår (Linköping)	129 786	11	27	529	56	160	92	37	44	45	38
III. arméfördelningen.												
1	Västgöta regemente (Vänersborg)	434 957	23	29	2 143	77	359	392	418	204	85	161
2	Skaraborgs „ (Skövde)	485 144	5	15	1 987	62	275	293	487	267	192	143
3	Älvsborgs „ (Borås)	448 873	13	12	2 095	52	713	341	243	175	78	88
4	Bohusläns „ (Uddevalla)	504 708	11	25	1 492	190	184	186	320	180	190	90
5	Inf.-volontärskolan å Karlsborg	46 305	—	60	117	23	23	52	31	22	4	—
6	Livregementets husarer (Skövde)	186 511	11	51	336	9	47	56	92	36	25	39
7	Göta artilleriregemente (Göteborg)	300 177	11	64	1 095	31	167	92	160	136	138	59
8	Karlsborgs art.-bat. (Karlsborg) ⁸	242 284	1	10	329	11	46	57	74	31	23	12
9	Göta ing.-kår, 1.—4. k. (Karlsborg) ⁴	205 397	11	83	789	24	179	123	110	58	52	32
10	Göta trängkår (Skövde)	146 110	1	44	403	25	97	28	28	34	49	47
11	Intendenturkompaniet å Karlsborg ⁸		3	1	212	8	24	28	36	9	37	12
IV. arméfördelningen.												
1	Svea livgarde (Stockholm)	533 136	26	206	1 421	46	226	199	155	126	165	122
2	Göta „	534 881	17	122	1 000	29	167	138	141	117	99	75
3	Livregementets grenadjärer (Örebro)	488 973	13	23	1 432	93	189	131	160	187	77	135
4	Södermanlands regemente ⁹	192 606	5	25	1 704	25	156	85	126	237	163	71
5	Vaxholms grenadjärregemente ¹⁰	297 320	6	12	693	62	89	71	75	75	72	23
6	Livgardet till häst (Stockholm)	191 307	4	33	280	33	35	60	36	26	26	19
7	Svea artilleriregemente (Stockholm)	303 988	12	64	644	31	89	73	119	81	55	33
8	Positionsartillerireg. (Stockholm) ¹¹	274 095	13	48	475	60	132	93	70	45	49	22

¹ Under sommaren till 1 nov. å Kronobergs hed. I övrigt i Växjö. — ² Under sommaren till 1 nov. Revinge, två bat. i Lund. — ⁴ Göta ingenjörskår 5. komp. i Karlskrona för kol. 28 sammanförd med dess maren hela reg. i Hultsfred, i slutet av året en bat. i Jönköping, i övrigt i Eksjö. — ⁷ Jämte skola för mensamt angivna. — ⁹ I början av året Örebro, under sommaren Malma hed, därefter en bat. i Örebro och avser även intendenturkomp. — ¹² Bland samtliga vårdade ingå även de från föreg. år kvarliggande; kol. 22

13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
insjuknade						Samtliga vårdade ¹²				Avförda			Kvarligg. till 1918	Sjukdagarnas antal	Sjukdagar i % av tjänstgöringsdagar	
n a d						vid truppen	å militär-sjukhus	å civilt sjukhus	Summa	Dugliga till fortsatt krigstjänstgöring	Dugliga till fortsatt krigstjänstgöring	Doda				
Jul	Augusti	September	Oktober	November	December											
45	36	152	76	169	77	1 584	59	4	1 647	1 609	25	2	11	12 177	2:58	1
43	11	147	65	268	109	1 089	484	92	1 665	1 618	34	4	9	12 103	2:73	2
58	49	140	63	100	52	1 061	620	21	1 702	1 675	17	2	8	14 642	3:03	3
47	39	186	91	110	98	1 225	193	59	1 477	1 429	34	2	12	12 736	3:08	4
25	27	86	34	84	62	1 282	107	113	1 502	1 465	28	4	5	13 291	2:90	5
39	23	47	30	90	43	140	503	38	681	667	6	—	8	4 908	2:85	6
12	25	37	21	32	33	84	177	23	284	280	2	—	2	3 000	2:94	7
23	13	46	11	39	41	359	2	20	381	364	16	—	1	3 608	1:21	8
26	15	35	27	21	18	317	1	69	387	372	7	3	5	5 634	2:50	9
32	36	65	30	81	21	292	350	70	712	656	47	1	8	9 110	2:50	10
4	12	16	7	18	5	136	15	1	152	151	1	—	—	1 268	4:56	11
16	21	28	32	22	18	42	208	23	273	269	4	—	—	3 383	2:83	12
104	38	358	94	148	84	1 178	974	48	2 200	2 169	22	2	7	22 668	4:71	1
67	42	373	53	112	109	1 171	761	22	1 954	1 915	19	6	14	19 113	5:38	2
75	37	337	126	233	65	1 728	348	54	2 180	2 095	21	6	8	21 429	4:30	3
45	18	173	75	74	25	748	631	22	1 401	1 354	43	—	4	18 143	5:99	4
31	25	20	15	25	12	231	—	17	248	241	6	—	1	1 772		5
37	90	57	23	59	30	565	114	20	699	673	15	—	11	9 628	5:28	6
70	22	85	26	134	105	617	203	78	898	864	15	1	18	10 325	3:95	7
36	43	33	35	28	21	546	54	23	623	609	9	—	5	5 905	4:55	8
52	16	131	135	161	135	1 351	890	31	2 272	2 161	91	10	10	17 848	4:10	1
79	76	83	41	70	58	1 785	269	15	2 069	2 056	5	2	6	15 436	3:18	2
33	17	219	78	109	65	1 747	372	53	2 172	2 113	47	5	7	24 705	5:50	3
18	17	296	70	69	87	1 005	678	35	1 718	1 689	25	2	2	12 880	2:55	4
19	40	2	3	3	1	161	37	2	200	198	1	1	—	12:5	2:65	5
9	7	23	15	27	20	287	107	13	407	400	2	4	1	3 764	2:02	6
42	74	98	65	101	58	440	723	38	1 201	1 176	15	1	9	11 297	3:76	7
11	7	23	11	39	16	185	165	1	351	340	9	1	1	4 123	2:56	8
56	31	104	40	66	45	554	348	5	907	883	10	1	13	8 101	4:56	9
28	37	48	37	25	14	342	124	7	473	462	2	3	6	4 651	3:18	10
10	3	17	5	32	8	94	126	4	224	222	2	—	—	2 082	2:56	11
84	119	168	86	136	87	1 117	523	59	1 699	1 681	4	5	9	15 131	2:84	1
46	46	120	68	64	70	845	309	14	1 168	1 136	18	8	6	11 779	2:20	2
66	49	214	106	160	74	1 071	472	18	1 561	1 517	33	5	6	13 577	2:78	3
47	53	276	153	243	144	1 048	655	56	1 759	1 716	32	—	11	15 209	7:89	4
21	32	153	79	52	25	722	48	3	773	763	6	3	1	6 844	2:30	5
19	29	35	12	29	20	174	159	17	850	840	—	2	8	4 060	2:12	6
63	26	48	26	83	43	456	240	55	751	731	8	7	5	8 396	2:76	7
20	25	44	18	35	30	414	118	64	596	592	2	2	—	5 236	2:38	8

å Ljungbyhed. I övrigt i Kristianstad. — ³ Under sommaren Revinge, under vintermånaderna en bat. vid 1.—4. komp. å Karlsborg. — ⁵ Linköping och Malmen. — ⁶ I början av året en bat. i Borås, under som-kavalleriofficersaspiranter. — ⁸ Antalet tjänstgöringsdagar för Karlsborgs art.-bat. och intendenturkomp. ge-två bat. i Nyköping. — ¹⁰ Å Vaxholms och Oscar Fredriksborgs fästning. — ¹¹ Siffran för tjänstgöringsdagar sålunda = kol. 3 t. o. m. 6 = 3 + 7 t. o. m. 18 = kol. 19 t. o. m. 21 = kol. 23 t. o. m. 26.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
				Under året								
				Ålder			Mån.					
				Under 20 år	20—25 år	Över 25 år	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni
Truppförband och förläggningssort		Sammanlagda antalet tjänstgöringsdagar	Kvarläggt från 1916									
9 Svea ingenjörkår, 1.—4. k. ¹	224 392	—	118	686	13	146	112	48	63	65	50	
10 " 5. komp. ²	—	2	—	135	1	20	18	11	8	11	7	
11 Fälttelegrafkåren (Stockholm)	195 446	1	82	730	23	89	91	68	81	41	29	
12 Svea trängkår (Örebro)	129 051	8	25	536	65	114	46	46	54	70	42	
13 Krigsskolan (Stockholm)	89 508	—	84	209	4	47	37	20	35	42	28	
14 Intendenturkompaniet ³ i Stockholm	—	7	1	136	18	29	16	9	8	3	4	
V. arméfördelningen.												
1 Upplands infanterireg. (Uppsala)	401 344	15	31	2 243	132	375	253	349	299	159	334	
2 Dalregementet (Falun)	439 858	29	73	2 262	63	395	869	473	100	82	85	
3 Västmanlands regemente (Västerås)	464 462	12	31	1 393	115	330	239	146	81	93	72	
4 Värmlands regemente (Karlstad)	496 836	28	14	1 737	59	238	278	252	195	100	115	
5 Infanteriskjutskolan (Rosersberg)	—	2	—	100	6	—	—	—	11	23	27	
6 Livregementets dragoner (Stockholm)	198 244	27	132	430	28	106	60	35	27	33	48	
7 Skånska husarregis det. ⁴ (Uppsala)	—	8	52	235	11	40	31	23	21	17	14	
8 Upplands artillerireg. ⁴ (Uppsala)	302 261	33	49	1 042	59	225	101	119	124	49	43	
9 Västmanlands trängkår (Sala)	107 748	3	62	556	54	83	40	34	53	68	34	
VI. arméfördelningen.												
1 Hälsinge regemente (Gävle)	445 514	25	—	1 526	22	362	184	242	233	72	96	
2 Västerbottens regemente (Umeå)	593 400	28	41	2 844	34	373	506	462	188	198	192	
3 Jämtlands fältjägarreg. (Östersund)	520 679	11	24	2 185	86	384	352	365	177	139	82	
4 Västernorrlands regemente (Sollefteå)	570 014	41	35	2 613	99	534	489	415	311	211	99	
5 Norrlands dragonregemente (Umeå)	152 630	25	63	688	19	78	122	110	78	73	58	
6 Norrlands art.-reg., I. och II. div. ⁵	202 801	2	33	362	12	56	25	50	61	41	12	
7 Norrlands trängkår (Sollefteå)	117 597	9	44	710	68	198	126	55	70	85	30	
Bodens trupper.												
1 Norrbottens regemente (Boden)	584 334	50	4	1 881	29	217	387	189	162	221	124	
2 Norrlands artillerireg. det. i Boden	89 652	4	9	296	11	47	46	21	30	28	22	
3 Bodens artilleribat. (Boden)	162 297	7	25	374	27	60	72	29	25	36	15	
4 Bodens ing.-kår (Boden)	129 042	6	37	297	15	31	33	18	11	32	27	
5 Intendenturkompaniet i Boden	23 460	—	1	168	2	14	13	11	13	14	11	
Gottlands trupper.												
1 Gottlands inf.regemente (Visby)	555 428	23	67	2 885	98	235	264	436	248	280	259	
2 Gottlands artillerikår (Visby)	145 714	8	39	357	103	67	110	98	78	30	17	
Sammandrag.												
1 I. arméfördelningen	3 548 987	109	985	9 166	603	1 810	1 186	1 333	1 130	889	646	
2 II. "	2 159 019	80	482	9 268	323	1 632	1 183	1 033	911	603	784	
3 III. "	3 000 466	90	394	10 998	512	2 114	1 648	1 999	1 152	873	683	
4 IV. "	3 454 703	114	843	10 081	503	1 528	1 170	1 084	1 143	938	660	
5 V. "	2 410 753	155	446	9 998	527	1 792	1 871	1 431	911	624	772	
6 VI. "	2 602 635	141	240	10 928	340	1 985	1 804	1 699	1 118	819	569	
7 Bodens trupper	988 785	67	76	3 016	84	369	551	268	241	331	199	
8 Gottlands trupper	701 142	31	106	3 242	201	302	374	534	326	310	276	
Summa	18 866 490	787	3 572	66 697	3 093	11 532	9 787	9 381	6 932	5 387	4 589	

Anm. För några smärre förband ingår siffran för sammanlagda antalet övningsdagar (kol. 2) i delningssummor på grund härav ej alltid fullt exakta. Dessutom må påpekas att talen i kol. 2 och 28, på

¹ I Stockholm. Hela Svea ing.-kår i kol. 2 och 28 räknas såsom en enhet. — ² Å Vaxholms och tachment i Uppsala och Upplands art.-reg. sammanförda i kol. 2 och 28. — ³ I Östersund. — ⁴ Se not 12

13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	
Insjuknade						Samtliga vårdade ⁶				Avförda			Kvarligg. till 1918	Sjukdagernas antal	Sjukdagar i % av tjänstgöringsdagar	
n a d						vid truppen	å militär-sjukhus	å civilt sjukhus	Summa	tjänstgöring	Dugliga till fortsatt krigstjänstgöring	Odugliga till fortsatt krigstjänstgöring				Döda
Jul	Augusti	September	Oktober	November	December											
21	28	85	59	106	34	486	318	13	817	775	35	2	5	6 828	3 69	9
7	4	19	10	16	5	96	42	—	138	137	—	—	1	1 441	3 69	10
48	27	91	56	130	84	676	158	2	836	810	4	1	21	5 867	3 00	11
30	29	66	61	47	21	487	126	21	634	620	6	2	6	5 920	4 58	12
19	5	3	11	27	23	9	285	3	297	296	1	—	—	1 442	1 61	13
18	19	5	17	19	8	115	43	4	162	161	1	—	—	1 297	2 38	14
78	31	165	142	123	98	2 292	71	58	2 421	2 385	15	3	18	19 191	4 78	1
45	58	117	25	100	49	2 127	277	23	2 427	2 410	10	6	1	34 926	7 94	2
37	59	177	87	167	51	1 294	232	25	1 551	1 530	10	3	8	15 209	3 27	3
38	29	231	116	122	96	939	801	98	1 838	1 795	22	5	16	18 361	3 70	4
14	33	—	—	—	—	107	1	—	108	108	—	—	—	484	—	5
38	33	83	41	53	33	435	154	28	617	592	15	3	7	7 690	3 88	6
49	7	31	15	25	25	298	—	8	306	291	9	—	6	3 730	5 12	7
83	37	92	60	120	97	1 143	2	38	1 183	1 129	42	—	12	11 739	5 12	8
50	69	126	41	46	28	530	120	25	675	661	12	—	2	5 135	4 77	9
41	21	140	49	65	43	659	885	29	1 573	1 530	34	2	7	21 551	4 84	1
3	192	386	125	205	89	1 724	1 153	70	2 947	2 907	13	6	21	33 345	5 62	2
85	71	268	135	126	111	1 363	918	25	2 306	2 233	63	2	8	17 066	3 28	3
67	23	173	71	260	94	1 464	1 208	116	2 788	2 709	27	15	37	31 328	5 49	4
32	20	53	39	67	40	589	174	32	795	778	6	1	10	6 057	3 97	5
13	47	38	16	36	12	3	391	15	409	405	3	1	—	3 227	1 59	6
25	35	98	49	34	17	177	620	34	831	812	15	2	2	7 929	6 74	7
53	30	234	86	113	98	1 162	802	—	1 964	1 910	30	8	16	20 829	3 56	1
11	23	21	10	44	13	223	97	—	320	308	10	1	1	2 634	2 94	2
27	27	28	28	49	30	278	154	1	433	427	5	—	1	4 881	3 01	3
28	37	34	26	44	28	252	103	—	355	343	6	—	6	3 807	2 95	4
5	16	6	5	36	27	57	114	—	171	166	3	—	2	1 254	5 35	5
230	299	316	195	197	91	2 015	1 050	8	3 073	3 002	44	7	20	28 448	5 12	1
10	6	11	8	24	40	397	109	1	507	489	11	4	3	4 393	3 01	2
370	307	985	487	1 034	577	7 611	2 719	533	10 863	10 555	221	18	69	95 860	2 70	1
465	315	1 436	447	813	451	6 784	3 085	284	10 153	9 920	150	15	68	108 983	5 05	2
357	325	1 044	500	702	507	7 951	3 839	204	11 994	11 700	209	30	55	106 112	3 54	3
509	491	1 327	762	1 147	668	7 716	3 496	329	11 541	11 275	150	37	79	103 027	2 98	4
432	356	1 022	527	756	477	9 165	1 658	303	11 126	10 901	135	20	70	116 465	4 83	5
266	409	1 156	484	793	406	5 979	5 349	321	11 649	11 374	161	29	85	120 523	5 00	6
124	133	323	155	286	196	1 972	1 270	1	3 243	3 154	54	9	26	33 405	3 38	7
240	305	327	203	221	131	2 412	1 159	9	3 580	3 491	55	11	23	32 841	4 68	8
2 763	2 641	7 620	3 565	5 752	3 413	49 590	22 575	1 984	74 149	72 370	1 135	169	475	717 216	3 80	

annat förband; i regel hava de då i kol. 28 sammanförts och räknats såsom en enhet (se noter); arméföreggrund av de extraordinära förhållanden som under år 1917 varit rådande, i flera fall måste anses osäkra.

Oscar Fredriksborgs fästning, se not 1. — ³ Se not 11 å föreg. uppslag. — ⁴ Skånska husarregementets deå föreg. uppslag.

Tab. 9. Sjukdomar bland manskapet

Truppförband	I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar	II. Akuta infektions-																	
		I ¹	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
		Skarlatansfeber, <i>Scarlatina</i>	Vattenkoppor, <i>Varicella</i>	Smittkoppor, <i>Varicella</i>	Skarlatansfeber, <i>Scarlatina</i>	Rash, <i>Rubeola</i>	Missling, <i>Morbilli</i>	Tarmtyfus, <i>Febris typhoides</i>	Fläcktyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>	Ättstyfus, <i>Typus exanthematicus</i>
I. arméfördelningen	—	—	10	65	116	173	—	4	—	—	—	—	13	162	18	130	1885	34	308
1 Karlskrona grenadjärreg.	—	—	1	1	23	33	—	—	—	—	—	—	1	22	16	28	255	2	3
2 Kronobergs regemente	—	—	2	28	15	1	—	—	—	—	—	—	—	45	1	34	314	9	73
3 Hallands	—	—	3	—	7	62	—	—	—	—	—	—	7	29	23	224	—	149	—
4 Norra Skånska infanterireg.	—	—	—	1	11	6	—	—	—	—	—	—	1	28	1	4	326	4	1
5 Södra	—	—	—	1	17	4	2	—	—	—	—	—	2	20	—	11	329	3	—
6 Skånska husarreg., I. bat.	—	—	2	—	1	42	—	—	—	—	—	—	—	—	4	109	5	8	—
7 , II.	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	22	1	9	—
8 Skånska dragonregt.	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	12	54	2	—	—
9 Kronprinsens husarreg.	—	—	—	7	—	13	—	1	—	—	—	—	1	2	—	1	88	6	—
10 Wendes artilleriregemente	—	—	—	1	31	—	—	1	—	—	—	—	10	—	6	68	2	43	—
11 Göta ingenjörkår, 5. komp.	—	—	—	—	3	4	—	—	—	—	—	—	—	—	3	26	—	17	—
12 Skånska trängkåren	—	—	—	9	—	10	—	2	—	—	—	—	2	—	1	70	—	5	—
II. arméfördelningen	1	—	16	67	121	186	—	1	—	1	—	2	6	140	7	79	1196	72	852
1 Första livgrenadjärreg.	—	—	6	33	76	37	—	—	—	—	—	—	2	44	—	16	214	8	126
2 Andra	—	—	1	18	5	11	—	—	—	—	—	—	2	49	6	12	261	1	86
3 Jönköpings regemente	—	—	3	3	28	36	—	1	—	—	—	—	17	—	6	195	6	290	—
4 Kalmar regemente	1	—	1	3	—	27	—	—	—	1	—	2	—	—	7	189	—	207	—
5 Militärsk. i Norrköping	—	—	—	—	3	15	—	—	—	—	—	—	1	—	5	19	—	2	—
6 Smålands husarregemente	—	—	4	2	—	32	—	—	—	—	—	—	4	—	8	124	1	61	—
7 Smålands artillerireg.	—	—	1	—	9	23	—	—	—	—	—	—	1	16	1	12	123	51	12
8 Östgöta trängkår	—	—	—	8	—	5	—	—	—	—	—	—	1	—	13	71	5	68	—
III. arméfördelningen	1	—	7	25	168	189	—	4	—	—	—	—	15	230	12	142	1469	91	812
1 Västgöta regemente	—	—	4	2	82	11	—	1	—	—	—	—	2	104	6	26	219	27	104
2 Skaraborgs	—	—	2	2	48	34	—	—	—	—	—	—	5	32	4	28	357	5	284
3 Älvsborgs	—	—	—	13	1	1	—	—	—	—	—	—	2	14	1	30	183	4	155
4 Bohusläns	—	—	—	3	3	15	—	1	—	—	—	—	1	19	—	5	148	6	84
5 Off.-asp.skolan å Karlsborg	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	2	—	1	21	1	6
6 Livregementets husarer	1	—	—	1	15	25	—	—	—	—	—	—	3	15	—	2	50	—	11
7 Göta artilleriregemente	—	—	1	2	16	17	—	—	—	—	—	—	1	18	1	18	176	21	60
8 Karlsborgs artilleribataljon	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	1	—	10	54	15	43
9 Göta ingenjörkår, 1.—4. k.	—	—	—	2	—	18	—	—	—	—	—	—	—	15	—	14	134	7	—
10 Göta trängkår	—	—	—	—	3	4	—	—	—	—	—	—	1	10	—	6	98	3	42
11 Intend.-komp. å Karlsborg	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	29	2	23
IV. arméfördelningen	—	—	13	103	27	136	—	1	—	—	—	—	11	225	2	129	1738	70	398
1 Svea livgarde	—	—	1	39	4	22	—	—	—	—	—	—	2	42	—	29	372	4	67
2 Göta	—	—	3	3	6	29	—	—	—	—	—	—	1	9	—	11	238	3	44
3 Livregementets grenadjärer	—	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	43	—	9	225	—	75
4 Södermanlands regemente	—	—	4	9	—	8	—	—	—	—	—	—	—	50	—	3	161	1	45
5 Vaxholms grenadjärreg.	—	—	—	4	3	18	—	—	—	—	—	—	1	9	—	7	75	—	24
6 Livgardet till häst	—	—	—	5	2	4	—	—	—	—	—	—	1	5	—	5	67	11	7
7 Svea artilleriregemente	—	—	2	26	—	4	—	—	—	—	—	—	—	12	1	17	147	6	44

¹ Lymphangitis et lymphadenitis acuta.

Truppförband	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54a	54b	55	56	57	58	59
	VI. Kron. förgifta.-sjukd.		VII. Sinnessjukdomar.	VIII. Nervsystemets sjukdomar										IX. Ögonsjukdomar					
	Kronisk alkoholförgiftning. <i>Alcoholismus chron.</i>	Andra kroniska förgiftnings-sjukdomar.		Nervinfammation. <i>Neuritis. Polioenritis</i>	Nervsmärta. <i>Neuralgia.</i>	Perifer förlamning. <i>Paralys</i>	Fallandese. <i>Epilepsia</i>	Nervsaghet. <i>Neurasthenia</i>	Hjärninfammation. <i>Menigitis cerebri</i>	Hjärnbjörning. <i>Haemorrhagia cerebri</i>	Andra sjukdomar i nervsystemet.	<i>Conjunctivitis catarrhalis</i>	<i>Conjunctivitis phlyctenulosa</i>	<i>Keratitis</i>	<i>Iritis</i>	<i>Panophthalmitis</i>	Refraktionsanomalier.	Andra ögonsjukdomar.	
I. arméfördelningen	—	—	14	6	78	2	3	26	—	1	1	6	42	12	7	2	1	2	23
1 Karlskrona grenadjärreg. . .	—	—	5	—	4	1	—	7	—	—	1	1	9	6	3	—	—	—	8
2 Kronobergs regemente . . .	—	—	4	—	8	—	2	7	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—
3 Hallands . . .	—	—	1	—	7	—	—	1	—	—	—	—	12	4	1	—	—	—	2
4 Norra skånska infanterireg. .	—	—	—	5	—	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	5
5 Södra . . .	—	—	—	1	3	—	—	2	—	—	—	—	9	1	1	—	—	—	2
6 Skånska husarreg. I. bat. . .	—	—	1	—	47	—	—	3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—
7 . . . II. . .	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1
8 Skånska dragonregt. . .	—	—	2	—	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
9 Kronprinsens husarreg. . .	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
10 Wendes artilleriregemente . .	—	—	—	—	5	1	1	1	—	—	—	—	2	—	—	—	1	2	—
11 Göta ingenjörkår, 5. komp. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1
12 Skånska trängkåren . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—
II. arméfördelningen	—	—	5	6	54	2	5	19	—	—	—	6	28	8	4	—	—	—	18
1 Första livgrenadjärreg. . .	—	—	2	—	7	—	—	2	—	—	—	3	10	—	—	—	—	—	8
2 Andra . . .	—	—	—	1	21	—	1	7	—	—	—	—	9	1	—	—	—	—	3
3 Jönköpings regemente . . .	—	—	2	—	2	—	—	4	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1
4 Kalmar . . .	—	—	—	4	—	—	4	2	—	—	—	—	3	7	2	—	—	—	—
5 Inf.-garnisonen i Norrköping .	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
6 Smålands husarregemente . .	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
7 Smålands artillerireg. . .	—	—	1	—	3	2	—	3	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
8 Östgöta trängkår	—	—	—	1	15	—	—	—	—	—	—	2	3	—	1	—	—	—	3
III. arméfördelningen	—	—	13	4	38	3	7	20	—	2	1	8	47	2	5	3	—	—	12
1 Västgöta regemente. . . .	—	—	5	1	18	1	3	4	—	2	—	3	11	1	1	1	—	—	3
2 Skaraborgs	—	—	3	2	4	—	—	2	—	—	—	2	15	—	—	—	—	—	3
3 Älvsborgs	—	—	1	—	6	—	—	4	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—
4 Bohusläns	—	—	2	—	—	1	1	2	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	1
5 Off.-asp.-skolan & Karlsborg .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 Livregementets husarer . . .	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
7 Göta artilleriregemente . . .	—	—	2	1	1	—	—	3	—	—	—	—	5	—	2	2	—	—	1
8 Karlsborgs artilleribataljon .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—
9 Göta ingenjörkår, 1.—4. k. . .	—	—	—	—	3	—	3	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1
10 Göta trängkår	—	—	—	—	3	1	—	2	—	—	1	—	2	—	1	—	—	—	1
11 Intend.-komp. & Karlsborg . .	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1
IV. arméfördelningen	1	—	10	7	38	6	8	14	1	2	—	10	26	6	8	—	—	3	17
1 Svea livgarde	1	—	1	4	—	—	2	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	5
2 Göta	—	—	—	—	8	2	1	4	—	—	—	2	—	2	3	—	—	—	2
3 Livregementets grenadjärer .	—	—	—	—	5	—	1	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	3
4 Södermanlands regemente . .	—	—	2	—	5	—	2	3	—	—	—	3	14	—	1	—	—	—	—
5 Vaxholms grenadjärreg. . . .	—	—	—	—	7	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
6 Livgardet till häst	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 Svea artilleriregemente . . .	—	—	2	—	1	2	—	3	—	—	—	—	3	4	1	—	—	—	—

60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84
X. Öronsjukdomar				XI. Cirkulationsorganens sjukdomar										XII. Andningsorganens sjukdomar										
Andra öronsjukdomar. Varig inlamm. i mellanörat. <i>Otitis med. purul.</i> Kärlst. i mellanörat. <i>Otitis cat. tympani.</i> Inlamm. bödd i hörselg. <i>Otit ext. diff.</i> Furunc. mast. ocul.				Andra sjukdomar i cirkulationsorganen. Blodpropp. <i>Phlebotomia.</i> Blodåderinflammation. <i>Phlebitis.</i> <i>Periphlebitis.</i> Blodkörtelbräck. <i>Vartz.</i> Ak. svaghetstillst. hos hjärtskt. <i>Insuff. aortae.</i> Norris hjärtsjukdom. <i>Myocarditis cordis.</i> Hjärthypertrofi. <i>Hypertrophica cordis.</i> Organiskt hjärtskt. <i>Vitium organicum cordis.</i> Inflammation i hjärtat. <i>Myocarditis.</i> <i>Endocarditis.</i> Inflammation i hjärtklöken. <i>Pericarditis.</i>										Andra sjukdomar i andningsorganen. Lungskottinflammation. <i>Pleuritis.</i> Krupas lunginflammation. <i>Pneumonia cruposa aet. lob.</i> Kat. lunginlamm. <i>Bronchopneumonia.</i> <i>Pneum. lobul.</i> <i>Hemorrhagis pulmonum.</i> Lungemysen. <i>Emphysema pulmonum.</i> Asthma. <i>Asthma bronchiale.</i> Akut o. kron. luftvägskärlar. <i>Bronchitis ac. et chr.</i> Ödem i struphuvudet. <i>Oedema laryngitis, glottidis.</i> Strupinflammation. <i>Laryngitis.</i> <i>Tracheitis.</i> Sjukdomar i näsan och dess biläpplor. Andra sjukdomar i cirkulationsorganen. <i>Embolia.</i> Blodpropp. <i>Phlebotomia.</i> Blodåderinflammation. <i>Phlebitis.</i> <i>Periphlebitis.</i> Blodkörtelbräck. <i>Vartz.</i> Ak. svaghetstillst. hos hjärtskt. <i>Insuff. aortae.</i> Norris hjärtsjukdom. <i>Myocarditis cordis.</i> Hjärthypertrofi. <i>Hypertrophica cordis.</i> Organiskt hjärtskt. <i>Vitium organicum cordis.</i> Inflammation i hjärtat. <i>Myocarditis.</i> <i>Endocarditis.</i> Inflammation i hjärtklöken. <i>Pericarditis.</i>										
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29	12	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
39	24	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
147	22	18	15	37	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—</			

Truppförband	85	86	87 a	87 b	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102
	XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar																		
	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.	Gulssten. Cholelithiasis	Gulsot. Icterus catarrhalis	Dukhalsinflammation. Peritonitis	Andersmagsprika. -konvuls. Placens, contractura ani	Infamm. kring buarmarna. Peripneumonia. Pusula ani	Försoppning. Obstipatio	Bräck. Hæmæcia	Tarmulinder. Tarmvred. Hæm. Volvulus. Intussusceptio	Blindtarmsinflammation. Appendicitis	Tarmkatarr. Enteritis	Magkatarr. Gastroenteritis	Utväggning av magsäckens. Diastasio ventriculi. Magsår. Ulcus ventriculi. Ulcus duodeni	Funktionell matsmältnings. Neurosis ventriculi	Kronisk magkatarr. Gastritis chronica	Akut magkatarr. Gastritis acuta	Infamm. i sväng o. mestrings. Phlegmon. Oesophagitis	Infammation i mun o. tunga. Stomatitis. Glossitis	
I. arméfördelningen .	4	21	233	7	4	24	2	61	266	68	2	46	18	3	2	1	40	3	39
1 Karlskrona grenadjärreg. .	1	—	2	—	4	1	1	8	33	1	—	5	14	1	—	—	5	—	30
2 Kronobergs regemente . .	—	—	11	—	—	3	—	1	55	5	—	7	1	—	—	—	5	2	—
3 Hallands	1	1	25	1	—	1	—	24	40	11	—	6	—	2	1	—	2	—	1
4 Norra skånska infanterireg.	—	2	31	—	—	6	—	2	22	17	—	6	—	—	—	—	4	—	5
5 Södra	—	—	17	1	—	5	—	13	14	8	1	3	—	—	1	1	3	—	1
6 Skånska husarreg., I. bat. .	2	—	41	—	—	2	—	3	37	10	—	8	—	—	—	—	2	—	—
7 Skånska II. .	—	18	37	5	—	—	—	7	7	3	—	1	—	—	—	—	1	1	—
8 Skånska dragonreg:et . . .	—	—	7	—	—	—	—	16	1	—	—	2	—	—	—	—	2	—	2
9 Kronprinsens husarreg. . .	—	—	3	—	—	4	1	2	16	5	—	3	—	—	—	—	5	—	—
10 Wendes artilleriregemente .	—	—	51	—	—	1	—	2	9	—	1	5	—	—	—	—	3	—	—
11 Göta ingenjörkår, 5. k. . .	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	—	3	—	—	—	1	—	—
12 Skånska trängkåren	—	—	8	—	—	1	—	3	16	7	—	—	—	—	—	—	7	—	—
II. arméfördelningen .	19	8	120	5	1	13	—	152	451	54	—	37	14	4	3	1	35	1	7
1 Första livgrenadjärreg. . .	4	1	32	3	1	—	—	11	54	11	—	6	—	2	1	—	12	—	4
2 Andra	10	3	21	—	—	3	—	18	79	9	—	9	—	2	1	1	5	1	2
3 Jönköpings regemente . . .	—	1	17	—	—	4	—	40	69	9	—	7	13	—	—	—	1	—	—
4 Kalmar	5	—	11	1	—	2	—	6	65	10	—	4	—	—	—	—	2	—	—
5 Militärsk. i Norrköping . .	—	—	12	—	—	—	—	29	9	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—
6 Smålands husarregemente . .	—	3	7	—	—	1	—	34	47	5	—	6	—	—	—	—	—	—	—
7 Smålands artillerireg. . . .	—	—	8	1	—	3	—	6	103	3	—	2	—	—	—	—	11	—	—
8 Östgöta trängkår	—	—	12	—	—	—	—	8	25	5	—	3	1	—	—	—	4	—	1
III. arméfördelningen .	2	16	202	11	1	15	13	77	596	85	1	42	6	4	3	—	32	1	35
1 Västgöta regemente	—	2	46	—	—	1	—	20	161	15	—	2	1	—	1	—	1	—	5
2 Skaraborgs	1	7	11	—	—	5	—	3	84	23	—	2	2	2	—	—	2	1	1
3 Älvsborgs	1	—	40	5	—	5	—	—	60	9	—	10	—	—	—	—	9	—	2
4 Bohusläns	—	1	25	—	—	2	13	—	14	9	—	4	—	2	2	—	—	—	22
5 Off.-asp.-skolan & Karlsborg	—	—	9	1	—	—	—	3	41	3	—	1	—	—	—	—	1	—	—
6 Livregementets husarer . . .	—	—	13	—	—	—	—	—	—	2	1	3	—	—	—	—	1	—	—
7 Göta artilleriregemente . . .	—	—	11	—	—	—	—	—	152	4	—	3	—	—	—	—	2	—	1
8 Karlsborgs artilleribataljon	—	—	3	—	—	—	—	2	5	1	—	3	—	—	—	—	1	—	—
9 Göta ingenjörkår, 1.—4. k.	—	4	29	4	—	1	—	32	57	12	—	2	1	—	—	—	3	—	4
10 Göta trängkår	—	2	12	—	—	1	—	13	12	4	—	4	2	—	—	—	10	—	—
11 Intend.-komp. & Karlsborg	—	—	3	1	1	—	—	4	10	3	—	8	—	—	—	—	2	—	—
IV. arméfördelningen .	10	12	203	19	13	33	—	126	343	64	5	74	11	12	1	—	21	—	197
1 Svea livgarde	—	4	33	4	—	6	—	—	8	4	—	10	—	5	—	—	2	—	108
2 Göta	—	1	6	2	—	3	—	20	17	7	—	11	1	1	—	—	1	—	2
3 Livregementets grenadjärer	2	1	35	3	4	4	—	8	30	6	1	8	—	2	—	—	3	—	12
4 Södermanlands regemente .	1	—	17	—	4	8	—	5	26	9	—	6	5	2	—	—	—	—	37
5 Vaxholms grenadjärreg. . .	—	—	24	1	—	—	—	5	26	—	4	6	2	—	—	—	3	—	—
6 Livgardet till häst	—	—	4	2	1	3	—	1	2	3	—	7	—	—	—	—	1	—	33
7 Svea artilleriregemente . . .	—	—	7	3	3	2	—	3	34	3	—	4	—	1	—	—	1	—	—

103	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129		
XIV. Urin- och könsorganens sjukdomar													XV. Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar															
Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	Njursten. <i>Lithias renalis</i>	Äggrtömrin. <i>Albuminuria</i>	Kärl-, inflammation i urinblåsan. <i>Cystitis</i>	Funkti. blåsansjukdom. <i>Neurosis vesicae urin. Emuretis</i>	Blåskörelinflammation. <i>Prostatitis. Abscessus prostaticus</i>	Urinrörförträngning. <i>Stricture urethrae</i>	Påttörningsinflammation. <i>Pyelitis</i>	Testikelinflammation. <i>Epididymitis. Orchitis</i>	Förträngning av förhuden. <i>Phimosis. Paraphimosis</i>	Urinrörförträngning. <i>Stricture urethrae</i>	Muskelinflammation. <i>Myositis. Rheum. musc.</i>	Inflammation i senskida. <i>Tendovaginitis</i>	Senknuta. <i>Ganglion</i>	Inflammation i blåseshäut. <i>Huretit. Hygroma</i>	Fejakt ledskallning. <i>Scoliosis. Genu valgum. Pes varus etc.</i>	Inflammation i ledgång. <i>Synovitis. Arthritis</i>	Ledstyvelset. <i>Anchylitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>	Ben- o. benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i>		
14	6	20	6	1	—	—	—	2	32	9	3	9	226	128	6	45	2	3	72	24	2	7	32	29	225	33	21	
3	1	4	—	—	—	—	—	1	1	—	—	34	16	—	—	—	—	—	13	1	—	—	11	7	19	6	—	
2	1	4	—	—	—	—	—	20	7	—	—	20	26	—	—	—	—	—	2	3	—	5	3	28	2	—	1	
1	—	3	—	—	—	—	—	1	1	—	—	36	4	—	—	—	—	—	19	6	—	2	5	1	5	1	3	
1	—	6	—	—	—	—	—	2	2	—	—	49	34	—	—	—	—	—	16	10	—	4	21	51	17	9	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	6	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	7	
3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	8	
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	9	
1	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	1	—	—	—	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	10	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	11	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	12	
12	2	28	6	1	1	—	—	2	19	10	2	3	198	145	1	23	3	7	107	10	5	8	18	4	168	15	19	
2	—	6	3	—	—	—	—	—	7	3	1	1	52	31	1	8	—	3	15	2	4	1	3	20	5	7	1	
6	—	2	3	—	—	—	—	—	1	4	—	—	41	67	—	7	2	29	3	1	—	4	—	61	8	—	2	
1	—	6	6	—	—	—	—	—	10	—	—	—	21	26	—	2	—	7	1	3	—	7	—	50	—	—	3	
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	9	—	3	—	—	23	3	—	—	1	—	27	—	—	4	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	3	—	2	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12	—	—	1	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	6	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	4	—	—	—	—	11	1	1	—	4	1	2	2	—	7	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	26	5	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	8	
19	—	30	4	2	1	—	—	5	26	6	8	6	219	195	5	11	14	2	84	14	1	8	22	2	130	5	8	
5	—	6	1	—	—	—	—	—	15	—	3	4	57	51	2	1	—	1	27	4	—	3	1	36	1	3	1	
1	—	1	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	32	44	—	5	—	7	1	—	2	1	33	—	—	2	2	
3	—	8	—	—	—	—	—	—	2	—	2	1	21	24	—	1	—	9	4	—	—	2	32	—	—	—	3	
5	—	5	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	43	47	2	1	—	—	5	—	—	—	15	4	—	—	4	
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	—	—	—	—	3	—	—	—	2	2	—	—	—	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	1	—	—	—	—	10	3	—	—	2	—	4	—	—	6	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	1	—	—	—	—	3	1	—	—	3	—	3	—	—	7	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	15	—	1	—	—	10	1	1	—	3	—	1	3	—	8	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	7	—	2	—	—	5	3	—	—	—	—	—	—	—	9	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	2	—	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	10	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	
35	—	26	14	1	—	1	5	31	10	12	9	148	142	3	8	14	7	152	19	6	5	37	7	130	5	62		
9	—	7	1	—	—	—	—	6	3	—	—	18	6	—	3	—	1	46	3	—	2	7	—	42	—	10	1	
9	—	4	4	—	—	—	—	1	—	—	—	7	2	—	1	2	1	20	—	1	1	4	3	29	2	2	2	
1	—	4	—	—	—	—	—	6	—	—	—	19	24	1	—	—	2	12	6	—	10	2	1	28	1	10	3	
3	—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	24	43	—	3	6	—	14	1	3	—	2	7	7	1	38	4	
—	—	4	—	—	—	—	—	3	—	—	—	22	29	—	—	—	—	12	—	—	—	2	10	—	—	—	5	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6	
9	—	—	—	—	—	—	—	6	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	7	

Truppförband	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144
	XVI. Hudsjukdomar och sjukdomar i bindväven														XVII. Svinster. Tumores
	<i>Erythema multiforme et nodosum</i>	<i>Urticaria</i>	<i>Herpes zoster</i>	<i>Pruritus</i>	<i>Eczema</i>	<i>Impetigo. Ectyema</i>	<i>Favus</i>	<i>Herpes tonsurans. Sycosis</i>	<i>Negetiching. Tringula hirsutula. Peronychia</i>	<i>Bindvävsinflammation. Brilnadt. Phlegmon. Abscessus</i>	<i>Rödd. Furunculit. Carbunculus</i>	<i>Rödnad. Ulcus</i>	<i>Brand. Gangrena</i>	<i>Andra sjukdomar i huden eller bindväven</i>	
I. arméfördelningen . . .	18	10	33	24	59	6	—	3	25	267	450	35	—	32	11
1 Karlskrona grenadjärreg.	5	2	9	12	10	—	—	1	8	75	52	12	—	10	1
2 Kronobergs regemente	2	2	10	3	8	—	—	—	5	73	73	—	—	—	1
3 Hallands „	5	4	2	4	7	5	—	1	3	17	58	3	—	5	3
4 Norra skånska infanterireg.	4	1	4	1	18	1	—	1	7	51	81	4	—	5	—
5 Södra „	—	—	1	1	11	—	—	—	—	15	75	8	—	3	3
6 Skånska husarreg. I. bat.	—	—	2	3	4	—	—	—	—	23	46	—	—	2	—
7 „ „ II. „	—	—	—	—	7	—	—	—	1	17	7	—	—	1	—
8 Skånska dragonregtlet	1	—	3	—	5	—	—	—	—	14	33	2	—	1	1
9 Kronprinsens husarreg.	—	—	—	—	4	—	—	—	—	21	8	—	—	—	—
10 Wendes artilleriregemente	1	1	—	—	10	—	—	—	—	24	9	3	—	3	—
11 Göta ingenjörkår, 5. k.	—	—	—	—	1	—	—	—	1	6	2	3	—	2	1
12 Skånska trängkåren	—	—	2	—	4	—	—	—	—	4	6	—	—	—	—
II. arméfördelningen . . .	15	4	13	8	64	7	—	1	27	152	414	15	—	9	7
1 Första livgrenadjärreg.	9	1	3	2	13	—	—	—	7	34	118	1	—	6	3
2 Andra „	—	—	5	—	11	—	—	—	4	15	103	5	—	—	2
3 Jönköpings regemente	3	—	4	3	22	2	—	—	2	19	89	6	—	1	1
4 Kalmar „	—	1	—	2	5	—	—	1	9	24	39	—	—	1	—
5 Militärsk. i Norrköping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	7	—	—	—	—
6 Smålands husarregemente	—	—	1	—	1	1	—	—	—	14	27	1	—	—	—
7 Smålands artillerireg.	3	1	—	—	8	4	—	—	2	16	21	1	—	1	1
8 Östgöta trängkår	—	1	—	1	4	—	—	—	3	26	10	1	—	—	—
III. arméfördelningen . . .	22	10	18	11	37	5	—	3	19	235	266	12	—	16	5
1 Västgöta regemente	8	1	2	—	4	—	—	2	4	18	46	—	—	3	—
2 Skaraborgs „	—	5	7	5	5	3	—	—	3	114	37	—	—	5	1
3 Älvsborgs „	8	1	1	3	7	—	—	1	1	23	62	—	—	—	2
4 Bohusläns „	3	2	4	2	7	—	—	—	1	5	24	5	—	3	1
5 Off.-asp.-skolan å Karlsborg	1	—	1	—	3	—	—	—	—	4	3	—	—	—	—
6 Livregementets husarer	1	—	—	—	1	—	—	—	—	14	3	—	—	1	—
7 Göta artilleriregemente	—	—	2	1	3	—	—	—	—	18	30	7	—	1	—
8 Karlsborgs artilleribataljon	—	—	1	—	—	—	—	—	3	5	8	—	—	1	—
9 Göta ingenjörkår, 1.—4. k.	1	1	—	—	5	1	—	—	1	22	39	—	—	2	—
10 Göta trängkår	—	—	—	—	1	—	—	—	—	6	9	—	—	—	—
11 Intend.-komp. å Karlsborg	—	—	—	—	1	1	—	—	6	6	5	—	—	—	1
IV. arméfördelningen . . .	10	9	14	20	48	8	1	1	29	236	376	9	1	42	37
1 Svea livgarde	—	3	2	10	12	1	—	1	4	21	12	—	—	12	5
2 Göta „	1	1	1	1	2	2	—	—	3	62	13	2	—	3	4
3 Livregementets grenadjärer	—	—	3	—	2	—	—	—	5	21	124	—	—	7	—
4 Södermanlands regemente	1	1	2	3	9	1	1	—	8	45	79	2	—	14	3
5 Vaxholms grenadjärreg.	2	—	—	—	2	1	—	—	3	2	45	1	—	1	2
6 Livgardet till häst	—	—	—	2	4	—	—	—	1	8	5	1	1	—	—
7 Svea artilleriregemente	—	3	1	4	6	—	—	—	1	28	3	2	—	—	1

145	146	147	148	149	150	151a	151b	151c	152	153	154a	154bc	155	156	157	158	159	160	161					
XVIII. Genom våld eller olyckshändelse uppkomna skador samt akuta förgiftn.																				Summa	Observationspatienter	Sjukdom av obeständ art		
Muskelskramp, senbros- ning, förtickning	Ledförtickning	Luxation	Benbrott	Stöt och krossning, Krossar	Sår av skarpt eller spetsigt vapen	Skottår, enkelt	Skottår, komplic.	Skottår, inlägg	Skottår, efter stidbuddning e. d.	Ridsår	Skada, orsakad av förbrän- ning eller explosion		Kylskada	Sotstyg, Värmslag	Akut förgiftning	Andra skador	Självmord, Självmordsförsök							
											1. graden	2. och 3. graden					Självmord	Självmordsförsök	Andra skador			Akut förgiftning	Sotstyg, Värmslag	Kylskada
32	266	11	36	372	170	10	1	—	229	6	9	33	47	—	1	8	2	12	137	10 754				
4	23	2	—	45	22	—	—	—	14	1	—	7	6	—	—	1	1	—	—	1 638	1			
7	69	—	3	20	41	1	—	—	7	—	1	1	4	—	—	3	1	14	27	1 649	2			
6	53	3	3	43	22	—	—	—	47	—	—	—	8	—	—	—	—	14	27	1 694	3			
7	34	—	8	58	19	5	—	—	79	—	—	4	—	—	—	3	—	3	3	1 466	4			
—	20	1	5	10	54	—	1	—	54	—	6	1	1	—	—	—	1	86	3	1 471	5			
—	13	1	3	47	—	—	—	—	5	—	1	—	6	—	—	1	—	3	—	674	6			
—	14	2	—	22	5	1	—	—	8	3	—	1	1	—	—	—	—	—	—	281	7			
—	9	1	—	35	2	—	—	—	13	1	—	1	5	—	—	—	—	4	—	376	8			
1	7	—	5	24	1	1	—	—	—	1	1	—	4	1	—	—	—	—	—	379	9			
—	6	—	9	51	—	—	—	—	—	—	—	11	3	—	—	—	—	—	—	704	10			
—	4	—	—	6	4	—	—	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	151	11			
—	14	1	1	11	—	1	—	—	1	—	—	1	9	—	—	—	—	—	—	271	12			
59	187	10	29	234	155	8	1	—	498	14	18	18	115	—	—	2	—	18	230	10 073				
28	39	4	5	34	29	3	—	—	166	—	8	—	50	—	—	1	—	18	52	2 185	1			
3	71	1	5	38	37	—	—	—	78	—	7	—	42	—	—	—	—	13	—	1 950	2			
9	25	1	2	38	38	1	—	—	169	—	1	8	3	—	—	—	—	110	—	2 118	3			
6	25	—	4	20	25	1	—	—	46	—	—	4	4	—	—	—	—	—	—	1 398	4			
4	2	2	—	4	5	1	—	—	5	—	1	—	1	—	—	—	—	2	—	243	5			
3	11	2	3	38	12	—	—	—	4	1	—	2	2	—	—	—	—	3	—	695	6			
2	3	—	6	36	6	—	1	—	16	10	—	2	3	—	—	—	—	42	—	872	7			
4	11	—	4	26	3	2	—	—	14	3	1	2	10	—	—	1	—	8	—	612	8			
33	316	21	28	331	202	8	—	2	293	5	29	9	55	—	—	10	3	6	200	11 904				
11	33	5	4	26	34	2	—	—	48	—	4	—	18	—	—	—	—	6	19	2 249	1			
3	120	4	4	66	12	—	—	—	32	—	1	1	4	—	—	3	—	11	—	2 064	2			
5	45	3	6	27	31	3	—	—	17	—	5	—	11	—	—	—	—	69	—	2 159	3			
2	40	—	2	30	51	2	—	—	138	—	9	—	1	—	—	6	—	41	—	1 707	4			
5	8	—	—	5	5	—	—	—	11	—	—	—	5	—	—	—	—	1	—	200	5			
—	7	—	1	15	23	—	—	—	2	1	5	—	3	—	—	—	1	—	5	396	6			
—	12	3	2	88	21	—	—	—	6	—	3	4	2	—	—	—	—	29	—	1 190	7			
2	12	—	—	7	2	—	—	—	6	—	1	2	—	—	—	—	2	—	—	350	8			
5	29	6	4	41	15	1	—	—	22	2	1	—	3	—	—	1	—	—	9	896	9			
—	7	—	5	20	6	—	—	—	7	2	—	2	6	—	—	—	—	16	—	472	10			
—	3	—	—	6	2	—	—	2	4	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	221	11			
2	269	31	63	322	108	9	—	1	242	1	8	40	19	1	2	40	2	28	322	11 427				
1	41	7	11	13	—	7	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	3	—	1 673	1			
1	20	4	5	14	12	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	15	—	1 151	2			
6	53	2	4	50	19	—	—	—	79	—	1	19	—	—	—	21	—	86	—	1 548	3			
5	35	2	4	44	37	1	—	—	85	—	2	17	2	—	—	11	—	62	—	1 754	4			
4	32	—	3	18	7	—	—	1	15	—	—	3	2	—	—	—	—	36	—	767	5			
1	6	2	4	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	846	6			
4	10	1	10	36	5	—	—	—	4	—	1	—	—	—	1	1	1	—	—	739	7			

[illegible]

	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54a	54b	55	56	57	58	59
	VI. Kron- förgiftn.- sjukd.		VII. Sinnessjukdomar. Andra kroniska förgiftnings- sjukdomar. Kronisk alkoholförgiftning. <i>Alcoholismus chronicus.</i>	VIII. Nervsystemets sjukdomar										IX. Ögonsjukdomar					
Truppförband				Nervindammation. <i>Neuritis.</i> <i>Polipneuritis</i>	Nervsmärta. <i>Neuralgia</i>	Perifer förlamning. <i>Paralys.</i> <i>Paralys</i>	Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	Nervsänghet. <i>Neurothemia</i>	Ryggmärgsinflammation. <i>Myelitis</i>	Hjerninflammation. <i>Menigitis cerebri</i>	Hjernblödning. <i>Hemorrhagia cerebri</i>	Andra sjukdomar i nerv- systemet.	<i>Conjunctivitis catarrhalis</i>	<i>Conjunctivitis phlyctenulosa</i>	<i>Keratitis</i>	<i>Iritis</i>	<i>Phosphoritis</i>	Refraktionsanomalier	Andra ögonsjukdomar.
8 Positionsartilleriregementet	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
9 Svea ingenjörkår, 1.—4. k.	—	—	4	—	5	—	1	—	—	2	3	—	—	—	—	—	—	2	3
10 Svea , 5. komp.	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
11 Fälttelegrafkåren	—	—	—	3	—	—	—	1	—	—	—	—	2	—	2	—	—	—	3
12 Svea trängkår	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
13 Krigsskolan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
14 Intend.-komp. i Stockholm	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
V. arméfördelningen	—	—	4	8	20	2	3	13	—	4	2	39	11	7	1	—	—	—	16
1 Upplands infanterireg.	—	—	—	1	2	1	—	4	—	2	1	16	—	3	1	—	—	—	—
2 Dalregementet	—	—	1	5	1	—	1	2	—	—	—	7	2	—	—	—	—	—	1
3 Västmanlands regemente	—	—	—	1	6	—	—	1	—	2	—	4	1	1	—	—	—	—	1
4 Värmlands , ...	—	—	1	—	10	—	—	2	—	—	1	1	3	3	—	—	—	—	9
5 Infanteriskjutskolan	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6 Livregementets dragoner	—	—	1	1	—	1	1	1	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	4
7 Skånska husarreg:ets det. i Uppsala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—
8 Upplands artillerireg.	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	1
9 Västmanlands trängkår	—	—	1	—	1	—	1	2	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—
VI. arméfördelningen	—	—	5	18	14	4	8	10	1	1	2	22	7	1	—	—	—	—	7
1 Hälsinge regemente	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
2 Västerbottens regemente	—	—	2	—	—	—	4	1	—	—	—	2	4	1	—	—	—	—	1
3 Jämtlands fältjägarreg.	—	—	2	4	9	2	—	3	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—
4 Västernorrlands regemente	—	—	—	1	1	2	2	6	1	—	1	8	2	—	—	—	—	—	1
5 Norrlands dragonregemente	—	—	—	13	2	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
6 Norrlands art.-reg., I. o. II. div.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7 Norrlands trängkår	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	3	1	—	—	—	—	—	4
Bodens trupper	—	—	3	—	5	3	1	4	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	1
1 Norrbottens regemente	—	—	1	—	5	1	1	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—
2 Norrlands art.-reg:s det.	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
3 Bodens artilleribataljon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4 Bodens ingenjörkår	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5 Intendenturskolan i Boden	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Gottlands trupper	—	—	6	1	6	—	1	7	—	—	1	19	—	4	—	—	—	—	2
1 Gottlands infanterireg.	—	—	6	1	6	—	1	3	—	—	1	17	—	4	—	—	—	—	2
2 Gottlands artillerikår	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—
Summa summarum	1	—	60	50	253	22	36	113	2	10	2	35	232	46	36	6	1	5	96

[illegible]

	85	86	87a	87b	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101	102	
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar																				
Truppförband	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen.	Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>	Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	Andarmspricka. -kontrakt. <i>Fistula, contractura ani</i>	Infektion. Kring ändtarmen. <i>Periproctitis, Fistula ani</i>	Förestoppning. <i>Obstipatio</i>	Bräck. <i>Eructus</i>	Tarmhinder. <i>Tarneyrol. Illeus. Volvulus. Intussusception</i>	Blindtarmsinflammation. <i>Appendicitis</i>	Tarmkatarr. <i>Enteritis</i>	Mag-tarmkatarr. <i>Gastro-enteritis</i>	Utsläppning av maginnehåll. <i>Dilatatio ventriculi.</i>	Magsår. <i>Ulcus ventriculi.</i>	<i>Ulcus duodeni</i>	Funktionell matsmältningsorgan. <i>Neurosis ventriculi</i>	Kronisk magkatarr. <i>Gastritis chronica</i>	Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	Infektion i svalg o. munnstrupe. <i>Pharyngitis. Oesophagitis</i>	Infektion i mun o. hals. <i>Stomatitis. Glossitis</i>
Positionartilleriregementet	1	2	9	1	—	1	—	—	26	8	—	3	—	—	—	—	—	—	—	2
Svea ingenjörkår, 1.—4. k.	1	—	7	3	—	—	—	—	79	9	—	7	—	—	—	—	—	3	—	1
5. komp.	—	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—
Fälttelegrafkåren	3	4	10	—	—	2	—	55	28	3	—	7	—	—	—	—	3	—	—	—
Svea trängkår	1	—	44	—	1	2	—	13	29	2	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Krigsskolan	—	—	—	—	—	1	—	15	34	9	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—
Intend.-komp. i Stockholm	1	—	—	—	—	—	—	1	4	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	1
V. arméfördelningen	4	—	119	14	2	15	—	61	465	80	—	52	3	2	3	3	9	—	—	16
Upplands infanterireg.	—	—	28	5	—	4	—	1	68	7	—	6	1	—	2	—	5	—	—	10
Dalregementet	—	—	26	4	—	2	—	—	68	11	—	8	—	—	—	—	2	—	—	1
Västmanlands regemente	1	—	5	1	—	2	—	—	67	10	—	4	—	2	—	1	—	—	—	1
Värmlands	1	—	15	1	1	3	—	3	65	25	—	12	—	—	—	2	1	—	—	—
Infanteriskjutskolan	—	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Livregementets dragoner	1	—	4	1	1	3	—	7	14	3	—	17	—	—	—	—	—	—	—	3
Skånska husarregtets det. i Uppsala	—	—	5	1	—	—	—	9	17	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Upplands artillerireg.	—	—	30	1	—	1	—	14	72	10	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—
Västmanlands trängkår	1	—	6	—	—	—	—	—	94	11	—	1	—	—	—	—	1	—	—	1
VI. arméfördelningen	7	32	312	8	1	15	—	95	451	107	9	36	1	1	8	—	76	—	—	92
Hälsinge regemente	—	—	19	—	—	2	—	—	18	25	—	4	—	1	6	—	1	—	—	12
Västerbottens regemente	—	—	84	1	—	2	—	46	63	35	7	3	—	—	—	—	10	—	—	75
Jämtlands fältjägarreg.	2	—	159	5	—	2	—	34	45	19	1	6	—	—	—	—	42	—	—	1
Västernorrlands regemente	5	—	15	1	1	3	—	5	99	12	—	19	—	—	—	—	7	—	—	2
Norrlands dragonregemente	—	3	32	—	—	1	—	2	112	3	—	—	—	—	2	—	2	—	—	1
Norrlands art.-reg., I. o. II. div.	—	28	1	1	—	3	—	2	38	5	1	1	—	—	—	—	14	—	—	—
Norrlands trängkår	—	1	2	—	—	2	—	6	76	8	—	3	1	—	—	—	—	—	—	1
Bodens trupper	—	2	21	3	—	2	—	7	165	42	—	38	2	—	—	—	5	—	—	6
Norrbottens regemente	—	—	10	—	—	—	—	—	67	27	—	33	2	—	—	—	5	—	—	3
Norrlands art.-regs det.	—	1	3	1	—	1	—	6	19	5	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodens artilleribataljon	—	1	—	1	—	1	—	—	34	5	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Bodens ingenjörkår	—	—	4	1	—	—	—	1	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Intendenturkomp. i Boden	—	—	4	—	—	—	—	—	14	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gottlands trupper	1	1	39	2	1	9	—	39	74	22	—	15	2	3	2	1	1	2	—	3
Gottlands infanterireg.	—	—	26	2	1	6	—	39	69	21	—	14	2	3	2	1	1	2	—	3
Gottlands artillerikår	1	1	13	—	—	3	—	—	5	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa summarum	47	92	1249	69	23	126	15	618	2811	522	17	340	57	29	22	6	219	7	335	—

108	104	105	106	107	108	109	110	111	112	113	114	115	116	117	118	119	120	121	122	123	124	125	126	127	128	129
XIV. Urin- och könsorganens sjukdomar												XV. Rörelseorganens och bensystemets sjukdomar														
Njurinflammation.	Njursten.	Ågersten.	Katarr.	Blåsköleinf.	Funk.	Uretr.	Prostat.	Uretr.	Uretr.	Uretr.	Uretr.	Andra sjukdomar i urin- och könsorganen.	Muskelinflamm.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.	Inf.
2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	19	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
8	4	12	9	1	1	1	1	1	16	3	1	3	140	251	3	14	1	2	106	16	3	2	28	2	166	6
2	1	3	4	1	1	1	1	1	11	2	1	2	48	101	1	4	1	42	3	2	1	5	98	17	1	1
1	1	5	2	1	1	1	1	1	3	1	1	1	6	33	1	5	1	6	2	1	1	3	22	2	3	3
1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	56	1	1	1	36	1	1	1	6	21	4	1	4
1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	7
1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	1	3	1	9	1	1	1	2	4	1	1	8
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	10	1	1	1	4	5	1	1	1	1	1	1	9
13	53	7	2	1	1	1	1	1	3	20	3	5	128	52	2	4	4	4	82	13	1	9	25	1	57	5
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	22	1	1	2	2	5	1	6	1
7	10	1	1	1	1	1	1	1	8	1	1	1	32	26	1	1	1	5	2	1	2	1	26	1	53	2
3	17	3	1	1	1	1	1	1	11	1	5	2	55	6	1	1	2	7	2	1	1	5	7	1	3	3
2	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	4	1	1	1	1	33	1	1	1	1	1	1	1	5
2	8	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	1	1	1	1	12	1	1	1	1	1	1	1	6
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	8	1	1	1	3	1	5	1	1	1	1	1	8
1	1	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20	18	1	1	1	1	20	3	2	1	3	2	1	8
1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17	8	1	1	1	7	2	1	1	3	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	1	2
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	3
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	8	1	1	1	1	1	1	1	5
6	16	5	1	1	1	1	1	1	5	1	9	6	88	66	4	4	3	81	10	2	1	7	74	14	10	1
4	15	5	1	1	1	1	1	1	5	1	9	6	73	63	4	4	1	76	6	2	1	6	74	14	10	1
2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	15	3	1	2	5	5	4	1	1	1	1	1	1	2
108	11	189	46	13	3	1	18	149	44	49	41	1162	907	24	109	41	26	704	109	22	41	172	45	950	83	196

	130	131	132	133	134	135	136	137	138	139	140	141	142	143	144
XIV. Hudsjukdomar och sjukdomar i bindväven															
Truppförband	<i>Erythema multiforme et nodosum</i>	<i>Trichoma</i>	<i>Herpes zoster</i>	<i>Psoriasis</i>	<i>Eczema</i>	<i>Impetigo, Ecthyma</i>	<i>Purpura</i>	<i>Herpes tonsillaris, Stomatitis</i>	<i>Angiektom, Tugus tonsillaris, Pyostomatia</i>	<i>Bindvävsinflammation, Blandad, Phlegmon, Abscessus</i>	<i>Bödd, Furunkel, Carbunculus</i>	<i>Klåsar, Tyfus</i>	<i>Brand, Gangrena</i>	Andra sjukdomar i huden eller bindväven.	XVII. Svulst. Tumor
8 Positionartilleriregementet	1	1	2	—	—	—	—	—	—	5	7	—	—	—	1
9 Svea ingenjörkår, 1.—4. k.	—	—	1	—	—	3	—	—	3	2	19	—	—	2	15
10 Svea , 5. komp.	—	—	1	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—
11 Fälttelegrafkåren	—	—	—	—	7	—	—	—	—	1	42	—	—	3	5
12 Svea trängkår	—	—	—	—	3	—	—	—	1	23	25	—	—	—	1
13 Krigsskolan	5	—	1	—	1	—	—	—	—	8	1	—	—	—	—
14 Intend.-komp. i Stockholm	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—
V. arméfördelningen	4	4	18	8	41	3	—	—	29	344	434	3	—	22	21
1 Upplands infanterireg.	—	—	—	3	11	—	—	—	2	89	95	—	—	7	1
2 Dalregementet	1	—	4	1	8	1	—	—	6	57	52	—	—	2	4
3 Västmanlands regemente	1	1	4	1	7	1	—	—	5	73	67	—	—	2	3
4 Värmlands , ...	1	2	6	1	4	—	—	—	8	39	49	—	—	1	5
5 Infanteriskjutskolan	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	1	—	—	1	—
6 Livregementets dragoner	—	—	2	1	1	1	—	—	1	12	51	—	—	6	4
7 Skånska husarreg:s det. Uppsala . .	—	—	—	1	—	—	—	—	—	19	13	1	—	—	—
8 Upplands artillerireg.	—	1	1	—	6	—	—	—	—	49	62	2	—	3	3
9 Västmanlands trängkår	1	—	1	—	4	—	—	—	6	4	44	—	—	—	1
VI. arméfördelningen	4	7	6	2	52	14	1	1	15	148	310	16	1	12	7
1 Hälsinge regemente	—	4	—	—	6	1	—	—	1	39	14	2	—	—	3
2 Västerbottens regemente	—	—	—	—	16	—	—	—	6	50	104	—	—	—	1
3 Jämtlands fältjägarreg.	1	1	5	—	9	—	—	—	1	8	92	4	1	1	—
4 Västernorrlands regemente	3	1	1	1	11	11	1	—	6	36	55	7	—	6	1
5 Norrlands dragonregemente	—	—	—	1	7	—	—	—	—	—	5	—	—	—	—
6 Norrlands artilleriregemente, I. och II. div.	—	—	—	—	2	1	—	—	—	2	2	2	—	1	—
7 Norrlands trängkår	—	1	—	—	1	1	—	1	1	13	18	1	—	4	2
Bodens trupper	—	3	1	3	21	5	—	1	10	26	124	2	—	3	3
1 Norrbottens regemente	—	1	—	1	14	1	—	1	8	—	69	—	—	—	1
2 Norrlands art.-reg:s det.	—	—	1	—	3	1	—	—	1	2	21	1	—	3	—
3 Bodens artilleribataljon	—	1	—	—	1	3	—	—	—	14	5	—	—	—	1
4 Bodens ingenjörkår	—	—	—	1	2	—	—	—	1	9	15	—	—	—	1
5 Intendenturkomp. i Boden	—	1	—	1	1	—	—	—	—	1	14	1	—	—	—
Gottlands trupper	4	—	7	8	12	1	—	1	1	34	158	—	—	7	8
1 Gottlands infanterireg.	4	—	6	8	10	1	—	1	1	20	147	—	—	7	5
2 Gottlands artillerikår	—	—	1	—	2	—	—	—	—	14	11	—	—	—	3
Summa summarum	77	47	110	84	304	49	2	11	155	1442	2532	92	2	143	99

Anm. Tabellen avser *under året* inträffade sjukdomsfall. — Kolumnernas nummer i denna tabell

145	146	147	148	149	150	151a	151b	151c	152	153	154a	154b	155	156	157	158	159	160	161			
XVIII. Genom våld och olyckshändelse uppkomna skador samt akuta förgiftn.																				Sjukdom av obeständ art.	Observationspatienter.	Summa
Muskelförstärkning, senbeträffande, senbeträffande	Ledvärk	Luxation	Benbrott	Stöt och krossning, Krossar	Sår av skarpt eller spetsigt vapen	Skotsår, enkelt	Skotsår, komplic.	Skotsår, inlägg.	Skotsår, efter skuldbinding o. d.	Ridsår	Skada av förbränning eller explosion		Kylskada	Solskygg, Värmeåter	Akut förgiftning	Andra skador	Självmord, Självmordsförsök					
											1. graden	2. och 3. graden										
—	2	—	4	25	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	583	8	
6	14	7	5	11	4	—	—	—	22	—	1	—	2	1	—	1	—	3	58	817	9	
—	7	—	—	6	2	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	136	10	
—	11	7	5	33	9	—	—	—	21	1	2	—	2	—	—	—	—	1	21	835	11	
—	21	1	3	55	8	—	—	—	8	—	—	—	8	—	—	—	—	—	13	626	12	
—	17	5	4	9	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	297	13	
—	—	—	1	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	155	14	
55	364	9	42	456	160	6	—	1	573	16	13	15	78	—	2	24	1	3	240	10971		
2	108	—	6	153	25	1	—	—	281	—	1	2	27	—	—	—	—	—	34	2406	1	
2	64	2	6	60	28	1	—	—	131	—	3	1	18	—	—	—	1	—	—	2398	2	
2	49	1	2	37	21	—	—	—	43	—	—	5	21	—	1	—	—	—	144	1539	3	
24	80	2	7	19	24	1	—	—	48	—	—	3	3	—	—	4	—	3	22	1810	4	
5	10	—	—	6	1	—	—	—	13	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	108	5	
5	14	3	11	23	19	2	—	1	8	—	6	1	1	—	—	20	—	—	9	590	6	
1	7	—	2	37	1	1	—	—	1	4	—	—	1	—	—	—	—	—	1	298	7	
5	21	1	6	108	12	—	—	—	38	11	3	1	4	—	—	—	—	—	1	1150	8	
—	11	—	2	13	30	—	—	—	10	1	—	1	3	—	—	—	—	—	28	672	9	
37	245	13	24	180	223	1	—	1	229	1	10	7	72	—	1	2	1	—	334	11508		
1	4	—	4	10	11	—	—	—	21	—	—	—	2	—	—	—	—	—	27	1548	1	
9	80	2	3	31	111	—	—	—	80	—	3	—	24	—	1	2	—	—	84	2919	2	
2	89	3	4	32	36	1	—	1	40	—	2	—	7	—	—	—	1	—	19	2295	3	
9	52	5	7	35	38	—	—	—	68	—	3	3	23	—	—	—	—	—	143	2747	4	
5	1	—	1	25	21	—	—	—	10	1	2	1	3	—	—	—	—	—	21	770	5	
1	2	1	4	17	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	19	407	6	
10	17	2	1	29	5	—	—	—	10	1	—	2	13	—	—	—	—	—	21	822	7	
9	88	12	9	99	70	1	—	—	59	1	3	5	34	—	—	—	—	2	117	3176		
1	41	8	—	48	49	—	—	—	43	—	3	—	28	—	—	—	—	—	92	1914	1	
4	16	—	1	23	9	1	—	—	10	—	—	—	1	—	—	—	—	2	3	316	2	
2	9	2	6	14	5	—	—	—	1	—	—	4	1	—	—	—	—	—	7	426	3	
2	22	1	2	13	3	—	—	—	3	1	—	1	4	—	—	—	—	—	4	349	4	
—	—	1	—	1	4	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	171	5	
35	103	1	9	105	82	1	—	—	249	—	10	—	6	2	—	—	—	—	148	3549		
31	92	1	9	64	64	1	—	—	249	—	9	—	3	2	—	—	—	—	143	3050	1	
4	11	—	—	41	18	—	—	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	5	—	499	2	
288	1838	108	240	2099	1170	44	2	5	2372	44	100	127	426	3	6	86	9	69	1728	73862		

motsvara numren i rapportformulärens sjukdomsnomenklatur.

Tab. 10. Vissa epidemiska sjukdomar månadsvis år 1917.

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
Scharlakansfeber.													
<i>I. arméfördelningen</i>	17	15	18	4	7	1	—	1	1	—	1	—	65
Karlskrona grenadjärreg.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Kronobergs regemente . .	3	8	10	3	4	—	—	—	—	—	—	—	28
Norra skånska inf.-reg. . .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Södra „ „	11	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	17
Skånska dragonreg. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Kronprinsens husarreg. . .	—	2	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Wendes artillerireg. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Skånska trängkåren	3	3	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	9
<i>II. arméfördelningen</i>	7	6	16	27	7	1	2	—	—	—	1	—	67
Första livgrenadjärreg. . .	—	—	9	21	1	—	2	—	—	—	—	—	33
Andra „ „	2	2	3	6	5	—	—	—	—	—	—	—	18
Jönköpings regemente . . .	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Kalmar „ „	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3
Smålands husarregemente	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
Östgöta trängkår	1	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
<i>III. arméfördelningen</i>	2	7	9	1	—	1	1	1	1	1	—	1	25
Västgöta regemente	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2
Skaraborgs „ „	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	2
Älvsborgs „ „	—	5	6	1	—	—	—	—	—	1	—	—	13
Bohusläns „ „	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Livregementets husarer . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Göta artilleriregemente . .	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	2
Göta ingenjörkår, 1.-4. k.	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
<i>IV. arméfördelningen</i>	22	20	16	20	11	7	6	—	—	1	—	—	103
Svea livgarde	15	5	5	7	2	1	3	—	—	1	—	—	39
Göta „ „	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	3
Livregementets grenadjärer	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Södermanlands regemente	—	—	—	2	3	3	1	—	—	—	—	—	9
Vaxholms grenadjärreg. . .	1	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Livgardet till häst	—	1	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Svea artilleriregemente . .	3	8	6	6	2	1	—	—	—	—	—	—	26
Positionsartillerireg. . . .	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Svea ingenjörkår, 1.-4. k.	—	—	1	2	3	1	2	—	—	—	—	—	9
Fälttelegrafkåren	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
<i>V. arméfördelningen</i>	1	—	3	3	—	—	—	—	2	—	—	—	9
Upplands infanterireg. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Västmanlands regemente . .	—	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4
Värmlands „ „	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Livregementets dragoner . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Västmanlands trängkår . . .	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>VI. arméfördelningen</i>	—	2	18	28	14	1	1	—	—	2	—	—	66
Västerbottens regemente . .	—	2	13	2	4	—	1	—	—	2	—	—	24
Västernorrlands regemente	—	—	5	26	10	—	—	—	—	—	—	—	41
Norrlands trängkår	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
<i>Bodens trupper</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Gottlands trupper</i>	—	—	—	6	15	6	1	—	—	—	1	—	29
Gottlands inf.-reg.	—	—	—	1	11	5	1	—	—	—	—	—	18
Gottlands art.-kår	—	—	—	5	4	1	—	—	—	—	1	—	11
Mässling.													
<i>I. arméfördelningen</i>	16	5	23	24	26	18	4	—	—	—	—	—	116
Karlskrona grenadjärreg.	1	—	7	15	—	—	—	—	—	—	—	—	23
Kronobergs regemente	14	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Hallands "	—	—	—	—	—	3	4	—	—	—	—	—	7
Norra skånska inf.-reg.	1	—	—	—	7	3	—	—	—	—	—	—	11
Södra "	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	—	4
Skånska husarreg., I. bat.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Skånska " II. "	—	1	16	4	—	—	—	—	—	—	—	—	21
Wendes artilleriregemente	—	—	—	3	17	11	—	—	—	—	—	—	31
Göta ingenjörkår, 5 k.	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
<i>II. arméfördelningen</i>	6	57	43	8	1	4	1	—	—	1	—	—	121
Första livgrenadjärreg.	—	38	31	7	—	—	—	—	—	—	—	—	76
Andra "	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Jönköpings regemente	1	18	7	1	—	—	—	—	—	1	—	—	28
Militärsk. i Norrköping	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Smålands artillerireg.	—	1	2	—	1	4	1	—	—	—	—	—	9
<i>III. arméfördelningen</i>	44	18	74	30	—	2	—	—	—	—	—	—	168
Västgöta regemente	37	5	32	8	—	—	—	—	—	—	—	—	82
Skaraborgs "	—	—	27	21	—	—	—	—	—	—	—	—	48
Älvsborgs "	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Bohusläns "	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Livregementets husarer	4	5	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
Göta artilleriregemente	1	7	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Göta trängkår	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
<i>IV. arméfördelningen</i>	9	8	5	1	4	—	—	—	—	—	—	—	27
Svea livgarde	1	—	1	—	3	—	—	—	—	—	—	—	4
Göta "	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Vaxholms grenadjärreg.	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Livgardet till häst	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Svea ingenjörkår, 1.-4. k.	—	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Fälttelegrafkåren	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Svea trängkår	—	—	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	4
<i>V. arméfördelningen</i>	15	7	5	—	—	1	1	—	—	4	4	5	42
Upplands infanterireg.	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	2
Dalregementet	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Västmanlands regemente	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7
Värmlands "	15	7	5	—	—	—	—	—	—	—	—	1	28
Skånska husarreg:ts det. i	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uppsala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Upplands artillerireg.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	3
<i>VI. arméfördelningen</i>	25	51	55	—	—	—	—	—	—	—	—	—	131
Västerbottens regemente	1	12	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22
Jämtlands fältjägarreg.	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Västernorrlands regemente	22	39	44	—	—	—	—	—	—	—	—	—	105
Norrlands trängår	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
<i>Bodens trupper</i> . .	7	4	1	2	3	5	1	—	—	—	—	—	23
Norrbottnens regemente . .	2	1	—	1	3	5	1	—	—	—	—	—	13
Norrlands art.-reg:s det. .	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Boden-Karlsborgs art.-reg.	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Bodens ingenjörkår . . .	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Gottlands trupper</i> . .	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Gottlands artillerikår . .	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Nervfeber (med paratyfus).													
<i>I. arméfördelningen</i> . .	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	—	4
Kronprinsens husarreg. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Wendes artilleriregemente .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Skånska trängkåren . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
<i>II. arméfördelningen</i> . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Jönköpings regemente . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
<i>III. arméfördelningen</i> . .	—	—	1	—	—	—	—	2	—	—	—	1	4
Västgöta regemente . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Bohusläns . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Off.-asp.-skolan å Karlsborg	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2
<i>IV. arméfördelningen</i> . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Livregementets grenadjärer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
<i>V. arméfördelningen</i> . .	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Dalregementet	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>VI. arméfördelningen</i> . .	4	36	18	5	—	—	—	—	—	—	—	—	63
Västerbottens regemente . .	4	36	18	5	—	—	—	—	—	—	—	—	63
<i>Bodens trupper</i> . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Bodens ingenjörkår . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
<i>Gottlands trupper</i> . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Gottlands infanterireg. . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Difteri.													
<i>I. arméfördelningen</i> . .	8	3	1	11	3	1	1	1	—	2	—	3	34
Karlskrona grenadjärreg. . .	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Kronobergs regemente . . .	—	—	—	7	—	1	1	—	—	—	—	—	9
Norra skånska inf.-reg. . .	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1	—	1	4
Södra „ „ . . .	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Skånska husarreg., I. bat. .	4	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Skånska „ II. bat. . .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Skånska dragonregementet .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	2
Kronprinsens husarreg. . .	—	3	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	6
Wendes artilleriregemente .	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
<i>II. arméfördelningen</i> . .	17	16	2	4	1	3	8	3	1	2	5	10	72
Första livgrenadjärreg. . .	—	—	—	—	—	—	3	2	—	1	2	—	8
Andra „ „ . . .	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Jönköpings regemente . . .	—	1	—	—	—	3	—	—	1	—	1	—	6
Smålands husarregemente . .	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Smålands artillerireg. . .	17	15	2	4	1	—	—	—	—	—	2	10	51
Östgöta trängkår	—	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	5

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
<i>III. arméfördelningen</i>	7	6	8	12	21	16	3	2	1	8	1	6	91
Västgöta regemente . . .	1	2	3	2	7	5	—	—	—	4	1	2	27
Skaraborgs » . . .	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	5
Älvsborgs » . . .	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Bohusläns » . . .	—	1	1	—	1	2	1	—	—	—	—	—	6
Öff.-asp.-skolan & Karlsborg	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Göta artilleriregemente .	—	—	—	4	6	3	—	—	—	4	—	4	21
Karlsborgs art.-bataljon .	—	1	—	—	4	6	2	2	—	—	—	—	15
Göta ingenjörkår, 1.-4. k.	5	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Göta trängkår	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Intend.-komp. & Karlsborg	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	2
<i>IV. arméfördelningen</i>	31	2	2	5	3	5	—	3	6	1	9	3	70
Svea livgarde	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	4
Göta »	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	1	3
Södermanlands regemente	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Livgardet till häst . . .	1	1	—	1	2	1	—	1	3	1	—	—	11
Svea artilleriregemente .	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	3	1	6
Positionsartillerireg. . .	28	1	1	2	—	2	—	1	2	—	1	1	39
Svea ingenjörkår, 1.-4. k.	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	3
Intend.-komp. i Stockholm	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	2	—	3
<i>V. arméfördelningen</i>	17	3	2	10	15	8	6	4	3	2	—	1	71
Dalregementet	—	—	—	7	15	—	—	—	—	—	—	—	22
Västmanlands regemente .	3	2	—	—	—	2	—	1	—	—	—	—	8
Värmlands »	—	—	—	—	—	1	5	—	—	1	—	—	7
Livregementets dragoner .	11	—	—	2	—	4	1	2	—	—	—	—	20
Skånska husarregts det. i	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Uppsala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Upplands artillerireg . .	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3
Västmanlands trängkår . .	2	1	1	—	—	1	—	1	3	—	—	1	10
<i>VI. arméfördelningen</i>	15	5	7	10	11	10	2	4	9	1	6	1	81
Hälsinge regemente . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
Västerbottens regemente .	13	3	3	9	8	7	1	4	7	1	6	—	62
Jämtlands fältjägarreg. .	—	1	4	1	—	1	—	—	—	—	—	—	7
Västernorrlands regemente	—	—	—	—	3	1	—	—	—	—	—	1	5
Norrlands dragonreg. . .	2	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
Norrlands art.-reg., I. o. II. d.	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2
<i>Bodens trupper</i>	19	17	3	1	11	3	3	7	1	11	4	2	82
Norrbottnens regemente .	12	10	2	—	8	2	1	1	—	9	3	2	50
Norrlands art.-reg:s det. .	2	5	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	10
Bodens artilleribataljon .	4	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Bodens ingenjörkår . . .	—	—	—	—	—	—	2	6	1	2	1	—	12
Intendenturskolan	1	—	1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	4
<i>Gottlands trupper</i> . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Påssjuka.</i>													
<i>I. arméfördelningen</i> . .	114	83	58	21	12	10	3	—	—	3	3	1	308
Karlskrona grenadjärreg. .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3
Kronobergs regemente . .	64	4	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	73
Hallands »	47	66	30	5	—	1	—	—	—	—	—	—	149
Norra skånska inf.-reg. . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Skånska husarreg., I. bat. .	—	—	2	—	—	2	3	—	—	1	—	—	8
» II. »	—	—	—	—	5	4	—	—	—	—	—	—	9
Wendes artilleriregemente	3	10	10	15	3	2	—	—	—	—	—	—	43
Göta ingenjörkår, 5. k. . .	—	2	14	1	—	—	—	—	—	—	—	—	17
Skånska trängkåren	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2	2	—	5

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
<i>II. arméfördelningen</i>	163	319	238	72	18	15	13	7	—	—	3	4	852
Första livgrenadjärreg. . .	37	82	4	—	—	—	—	—	—	—	—	3	126
Andra „ . . .	56	20	7	2	—	1	—	—	—	—	—	—	86
Jönköpings regemente . .	14	91	131	49	5	—	—	—	—	—	—	—	290
Kalmar „ . . .	30	106	70	1	—	—	—	—	—	—	—	—	207
Militärsk. i Norrköping .	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Smålands husarregemente .	—	6	23	20	7	1	—	—	—	—	3	1	61
Smålands artillerireg. . .	1	—	—	—	3	6	2	—	—	—	—	—	12
Östgöta trängkår	25	14	1	—	3	7	11	7	—	—	—	—	68
<i>III. arméfördelningen</i>	249	145	217	105	66	23	—	3	3	1	—	—	812
Västgöta regemente . . .	76	18	6	3	—	—	—	—	—	1	—	—	104
Skaraborgs „ . . .	35	75	129	41	3	—	—	—	1	—	—	—	284
Älvsborgs „ . . .	136	18	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	155
Bohusläns „ . . .	1	19	26	11	19	4	—	2	2	—	—	—	84
Off.-asp.-skolan å Karlsborg	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Livregementets husarer . .	—	—	8	1	1	1	—	—	—	—	—	—	11
Göta artilleriregemente . .	1	3	16	31	8	—	—	1	—	—	—	—	60
Karlsborgs art.-bataljon .	—	12	22	9	—	—	—	—	—	—	—	—	43
Göta trängkår	—	—	1	4	22	15	—	—	—	—	—	—	42
Intend.-komp. å Karlsborg	—	—	2	5	13	3	—	—	—	—	—	—	23
<i>IV. arméfördelningen</i>	56	63	75	77	61	46	11	—	2	—	—	2	398
Svea livgarde	1	1	4	7	27	24	2	—	1	—	—	—	67
Göta „	8	11	11	10	4	—	—	—	—	—	—	—	44
Livregementets grenadjärer	6	16	18	32	2	1	—	—	—	—	—	—	75
Södermanlands regemente .	—	—	1	16	9	9	7	—	1	—	—	2	45
Vaxholms grenadjärreg. . .	22	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24
Livgardet till häst	1	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	7
Svea artilleriregemente . .	—	11	27	5	1	—	—	—	—	—	—	—	44
Positionsartillerireg. . . .	16	18	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43
Svea ingenjörkår, 1.-4. h. .	—	—	—	—	6	1	—	—	—	—	—	—	7
Fälttelegrafkåren	—	—	—	5	4	2	—	—	—	—	—	—	11
Svea trängkår	—	1	3	1	7	5	—	—	—	—	—	—	17
Intend.-komp. i Stockholm	2	1	1	—	—	3	2	—	—	—	—	—	9
<i>V. arméfördelningen</i>	60	121	135	142	61	36	3	3	1	—	—	1	563
Upplands infanterireg. . .	21	21	51	51	9	1	—	—	—	—	—	1	155
Dalregementet	22	59	18	3	1	—	—	—	—	—	—	—	103
Västmanlands regemente . .	—	1	13	18	25	19	—	—	—	—	—	—	76
Värmlands „	4	18	42	67	17	11	1	2	—	—	—	—	162
Infanteriskjutskolan	—	—	—	1	7	1	—	—	—	—	—	—	9
Livregementets dragoner . .	10	19	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	35
Skånska husarregts det. i	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Uppsala	—	—	2	1	1	—	—	—	1	—	—	—	5
Upplands artillerireg. . . .	—	—	2	1	1	3	2	1	—	—	—	—	10
Västmanlands trängkår . . .	3	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8
<i>VI. arméfördelningen</i>	5	143	240	150	98	27	3	—	1	—	3	2	672
Hälsinge regemente	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3
Västerbottens regemente . .	3	109	187	32	4	1	—	—	1	—	3	—	340
Jämtlands fältjägarreg. . .	1	10	12	22	24	4	—	—	—	—	—	—	73
Västernorrlands reg.	1	20	31	77	53	11	—	—	—	—	—	2	195
Norrl. art.-reg., I o. II. div.	—	1	8	19	16	1	—	—	—	—	—	—	45
Norrlands trängkår	—	3	—	—	1	9	3	—	—	—	—	—	16
<i>Bodens trupper</i>	57	80	28	10	6	12	18	—	2	1	—	—	214
Norrbottnens regemente . .	42	44	19	2	4	9	17	—	2	1	—	—	140
Norrlands art.-regs det. . .	2	3	4	5	—	1	—	—	—	—	—	—	15
Bodens artilleribat.	4	27	4	2	2	1	1	—	—	—	—	—	41
Bodens ingenjörkår	9	6	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Intendenturskolan	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	2

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Sum- ma
<i>Gottlands trupper</i>	—	10	30	50	30	13	2	—	—	—	—	—	135
Gottlands inf.-reg.	—	10	30	48	27	10	2	—	—	—	—	—	127
Gottlands artillerikår	—	—	—	2	3	3	—	—	—	—	—	—	8
Kikhosta.													
<i>I. arméfördelningen</i>	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
Södra skånska inf.-reg.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Skånska dragonregementet	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kronprinsens husarreg.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
<i>II. arméfördelningen</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Kalmar regemente	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>III. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Älvsborgs regemente	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
<i>IV. arméfördelningen</i>	—	—	—	8	2	—	—	—	—	—	—	—	10
Fälttelegrafkåren	—	—	—	8	2	—	—	—	—	—	—	—	10
<i>V. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>VI. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Bodens trupper</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Gottlands trupper</i>	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Gottlands inf.-reg.	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Influensa.													
<i>I. arméfördelningen</i>	177	48	65	21	9	2	—	3	21	5	34	29	414
Karlskrona grenadjärreg.	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	2
Kronobergs regemente	10	6	34	1	—	—	—	—	2	—	33	25	111
Hallands	50	4	7	6	3	—	—	—	9	4	1	1	85
Norra skånska inf.-reg.	7	4	4	2	2	2	—	2	—	1	—	—	24
Södra	15	22	13	3	—	—	—	—	1	—	—	2	56
Skånska husarreg., I. bat.	39	6	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	50
Skånska dragonregementet	11	3	2	8	4	—	—	1	8	—	—	—	37
Kronprinsens husarreg.	45	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	49
<i>II. arméfördelningen</i>	192	56	25	42	19	—	—	6	2	2	72	14	430
Första livgrenadjärreg.	1	1	14	30	14	—	—	—	1	—	—	—	61
Andra	2	—	1	12	5	—	—	—	—	—	—	—	20
Jönköpings regemente	117	43	8	—	—	—	—	—	—	2	72	14	256
Kalmar	38	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	41
Smålands husarregemente	13	6	1	—	—	—	—	6	1	—	—	—	27
Smålands artillerireg.	21	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25
<i>III. arméfördelningen</i>	533	109	72	45	13	1	—	—	2	2	—	2	779
Västgöta regemente	80	22	52	40	9	—	—	—	2	1	—	1	207
Skaraborgs	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Älvsborgs	404	74	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	483
Bohusläns regemente	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Göta artilleriregemente	48	12	11	1	—	—	—	—	—	—	—	—	72
Göta trängkår	—	—	—	4	2	1	—	—	—	1	—	1	9
Intend.-komp. å Karlsborg	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Summa
<i>IV. arméfördelningen</i>	159	146	97	79	52	20	5	4	21	49	40	28	700
Svea livgarde	51	32	10	12	23	13	4	2	5	11	11	5	179
Göta "	12	47	42	27	7	5	1	—	11	20	9	16	197
Livregementets grenadjärer	5	7	—	3	—	—	—	—	—	1	—	—	16
Södermanlands regemente	—	—	—	6	1	1	—	—	—	1	2	—	11
Vaxholms grenadjärreg.	—	1	13	2	1	—	—	—	3	1	1	—	22
Livgardet till häst	8	7	7	—	—	—	—	1	2	1	3	1	30
Svea artilleriregemente	2	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Positionsartillerireg.	32	24	11	9	11	1	—	—	—	4	11	5	108
Svea ingenjörkår, 1-4. k.	2	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Svea " 5. komp.	3	2	2	—	2	—	—	—	—	1	—	—	10
Fälttelegrafkåren	—	5	3	—	—	—	—	1	—	2	—	—	11
Svea trängkår	3	3	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	12
Krigsskolan	29	14	2	13	7	—	—	—	—	—	—	—	65
Intend.-komp. i Stockholm	12	3	1	—	—	—	—	—	—	7	3	1	27
<i>V. arméfördelningen.</i>	309	463	238	31	12	10	1	2	10	5	13	11	1 105
Upplands infanterireg.	11	5	3	—	4	—	—	—	—	—	—	—	23
Dalregementet	201	374	203	20	4	4	—	—	8	—	12	10	836
Västmanlands regemente	31	65	22	1	—	—	—	—	—	2	1	—	122
Värmlands "	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Infanteriskjutskolan	—	—	—	2	3	3	1	2	—	—	—	—	11
Skånska husarregts det. i Uppsala	18	5	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	25
Upplands artillerireg.	48	13	6	8	1	2	—	—	2	3	—	1	84
<i>VI. arméfördelningen</i>	481	159	90	23	21	4	4	7	30	40	12	19	899
Hälsinge regemente	255	5	12	—	—	—	—	—	—	—	—	1	273
Västerbottens regemente	43	38	10	4	1	—	—	—	25	29	9	10	169
Jämtlands fältjägarreg.	101	81	52	—	—	—	2	2	2	—	—	—	240
Västernorrlands regemente	15	7	5	—	1	1	1	—	1	—	—	1	32
Norrlands dragonreg.	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Norrl. art.-reg., I. o. II. div.	18	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
Norrlands trängkår	49	25	11	19	19	3	1	5	11	11	3	7	164
<i>Bodens trupper</i>	63	150	34	17	35	22	11	1	19	16	14	11	393
Norrbottnens regemente	30	111	26	14	32	18	6	—	18	15	11	11	292
Norrlands art.-reg:s det.	15	6	2	—	—	2	3	—	1	—	2	—	31
Bodens artilleribataljon	16	15	3	2	1	—	1	—	—	1	—	—	39
Bodens ingenjörkår	2	12	2	—	—	2	1	1	—	—	—	—	20
Intendenturskolan	—	6	1	1	2	—	—	—	—	—	1	—	11
<i>Gottlands trupper</i>	107	93	77	28	76	16	—	—	3	2	13	16	431
Gottlands inf.-reg.	104	80	67	23	69	12	—	—	3	1	10	8	377
Gottlands artillerikår	3	13	10	5	7	4	—	—	—	1	3	8	54
<i>Barnförflamning.</i>													
<i>I. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Norra skånska inf.-reg.	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>II. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>III. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>IV. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

	Jan.	Febr.	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Sam- ma
<i>V. arméfördelningen</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Dalregementet	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>VI. arméfördelningen</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Bodens trupper</i> . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Gottlands trupper</i> . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk hjärnfeber.													
<i>I. arméfördelningen</i> .	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Kronobergs regemente . .	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2
<i>II. arméfördelningen</i>	—	4	2	1	—	—	—	—	2	—	—	1	10
Första livgrenadjärreg. . .	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Andra "	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3
Jönköpings regemente . . .	—	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	5
Smålands artillerireg. . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
<i>III. arméfördelningen</i>	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Västgöta regemente	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Off.-asp.-skolan å Karlsborg	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>IV. arméfördelningen</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Göta livgarde	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>V. arméfördelningen</i>	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	1	1	5
Upplands infanterireg. . . .	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	4
Skånska husarregis det. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
<i>VI. arméfördelningen</i>	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Västerbottens regemente . .	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
<i>Bodens trupper</i>	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Norrbottnens regemente . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>Gottlands trupper</i> . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Slutsummor.													
Scharlakansfeber	49	50	80	89	54	17	11	2	4	4	8	1	364
Mässling	122	152	206	65	34	30	7	—	—	5	1	5	630
Tarmtyfus (m. paratyfus)	4	37	19	5	1	—	—	2	5	1	—	2	76
Difteri	114	52	25	53	65	46	23	24	21	27	25	26	501
Påssjuka	704	964	1 021	627	352	182	53	13	9	5	9	10	3 949
Kikhosta	2	1	2	8	2	—	—	1	1	—	—	—	17
Influensa	2 021	1 224	696	286	237	75	21	23	117	121	196	130	5 151
Akut barnförlamning	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Epidemisk hjärnfeber	—	7	5	4	2	—	—	—	3	—	1	2	24

Tab. 11. Smittsamma könssjukdomar bland fast anställda och värnpliktiga inom armén år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
	Dröppel (<i>Gonorrhoea</i>) med följsjukdomar				Sammanlagt antal sjukdagar	Enkelt veneriskt sår (<i>Ulcus molle, chancre</i>) med följsjukd.				Sammanlagt antal sjukdagar	Nyförvärvat syfilis (<i>Syphilis recens</i>)				Sammanlagt antal sjukdagar	Recidiverande syfilis (<i>Syphilis recidivans</i>)				
	Behäftade med sjuk- domen till tjänstgöring	Insjuknade under tjänst- göringstiden	Smittade utom förlegnings- orten	Summa insjuknade		Behäftade med sjuk- domen till tjänstgöring	Insjuknade under tjänst- göringstiden	Smittade utom förlegnings- orten	Summa insjuknade		Behäftade med sjuk- domen till tjänstgöring	Insjuknade under tjänst- göringstiden	Smittade utom förlegnings- orten	Summa insjuknade		Behäftade med sjuk- domen till tjänstgöring	Insjuknade under tjänst- göringstiden	Smittade utom förlegnings- orten	Summa insjuknade	Sammanlagt antal sjukdagar
Fast anställda och värnpliktiga.																				
I. arméfördelningen . .	70	34	32	136	3 365	—	4	4	8	282	15	8	5	28	1 306	6	1	5	12	136
II. , . .	43	30	10	83	1 644	2	—	8	10	196	9	4	—	13	416	1	1	1	3	17
III. , . .	37	54	24	115	2 424	—	3	1	4	61	6	5	2	13	355	—	—	—	—	8
IV. , . .	73	135	16	224	4 944	2	6	1	9	282	16	34	3	53	1 122	4	2	3	9	201
V. , . .	28	65	13	106	2 816	2	1	—	3	37	2	2	1	5	242	2	1	—	3	36
VI. , . .	75	28	15	118	2 722	—	—	—	—	—	7	3	3	13	489	2	—	1	3	134
Bodens trupper	10	19	1	30	932	—	—	—	—	—	3	2	—	5	84	—	—	—	—	13
Gottlands trupper	1	21	4	26	627	—	—	—	—	—	—	4	—	4	63	—	4	—	4	51
Summa	337	386	115	838	19 474	6	14	14	34	858	58	62	14	134	4 077	15	9	10	34	596
Därav																				
Värnpliktiga.																				
I. arméfördelningen . .	70	14	24	108	.	—	1	2	3	.	15	1	2	18	.	6	1	3	10	.
II. , . .	43	20	2	65	.	2	—	8	10	196	9	1	—	10	.	1	—	1	2	.
III. , . .	37	37	20	94	.	—	3	1	4	61	5	—	1	6	.	—	—	—	—	.
IV. , . .	65	69	11	145	.	2	1	1	4	282	16	14	3	33	.	3	2	2	7	.
V. , . .	27	26	13	66	.	2	—	—	2	.	2	—	—	2	.	2	—	—	2	.
IV. , . .	74	14	11	99	.	—	—	—	—	.	6	—	3	9	.	2	—	1	3	134
Bodens trupper	10	13	1	24	.	—	—	—	—	—	3	2	—	5	84	—	—	—	—	.
Gottlands trupper	1	10	4	15	.	—	—	—	—	—	—	1	—	1	.	—	3	—	3	.
Summa	327	203	86	616	.	6	5	12	23	.	56	19	9	84	.	14	6	7	27	.

Anm. Här angivna siffror avvika en smula från de i Tab. 9 meddelade. — Bland sjukdagar ingå även på året belöpande sjukdagar för de från föregående år kvarliggande sjuka.

¹ Krigsskolans kadetter medräknas.

11-761476

161

¹ Därav 2 korpraler, den ena genom kullridning och den andre av hagelskott under jakt, 3 värnpliktiga drucknade, 1 volontär av bjonettstygn i magen, 1 värnpliktig av spark av häst och 1 värnpliktig föll under märker i ett dike och kvävedes av inhalerat vatten. — 2 Själv-mördarna voro: 2 *furirer* med skjutvapen (den ene dålig ekonomi, den andre fruktan för straff, alkoholism); 2 *korpraler* med skjutvapen (den ene sannolikt alkoholism, den andre av okänd anledning); 2 *värnpliktiga* med skjutvapen (okänd anledning); 1 *volontär* med skjutvapen (okänd anledning); 2 *volontärrekryter*, varav den ene hängde sig under sinnesförvirring och den andre (sinnessjuk) kastade sig från tredje våningen i kasernen.

Truppförband	Antal revacci- nerade	Resultat		
		Gott	Osäkert	Intet
Västmanlands trängkår	816	656	—	160
Hälsinge regemente	1 075	766	—	309
Västerbottens regemente	820	747	—	73
Jämtlands fältjägarregemente	1 308	1 043	134	131
Västernorrlands regemente	2 697	1 755	182	760
Norrlands dragonregemente	356	259	43	54
Norrlands artilleriregemente	563	491	—	72
Norrlands trängkår	701	489	117	95
Norrbottnens regemente	1 229	730	—	499
Norrlands artilleriregementes detachement i Boden	240	179	6	55
Bodens artilleribataljon	733	645	8	80
Bodens ingenjörkår	333	257	8	68
Intendenturkompaniet i Boden	203	130	1	72
Gottlands infanteriregemente	2 021	1 810	98	113
Gottlands artillerikår	229	180	—	49
Summa	56 980	43 907	2 959	10 114

Tab. 14. Å garnisonssjukhusen vårdade sjuka år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Sjukhus	Kvarliggande från föreg. år	Intagna					Summa vårdade	Utskrifvna					Kvarliggande vid årets slut	Antal underhållsdagar
		Under 20 år	20—25 år	26—40 år	Över 40 år	Summa		Dagliga till fortsatt krigstjänst	Odagliga till fortsatt krigstjänst	Överflyttade till annan sjukvårdsanstalt	Döda	Summa		
Stockholm	108	377	3 244	379	64	4 064	4 172	3 971	49	41	48	4 109	63	62 219
Medic. avd.	45	180	1 388	170	30	1 668	1 713	1 593	41	31	26	1 691	22	22 060
Kirurg. »	28	169	1 134	116	31	1 450	1 478	1 419	8	10	22	1 459	19	25 908
Avd. f. vener. sj.	35	78	772	93	3	946	981	959	—	—	—	959	22	14 251
Karlsborg	11	54	658	20	8	740	751	724	10	2	9	745	6	8 951
Boden	41	41	1 539	170	4	1 754	1 795	1 729	24	2	13	1 768	27	22 908
Skövde	10	26	448	32	5	511	521	498	5	7	7	517	4	7 980
Visby	25	—	1 213	100	5	1 318	1 343	1 294	17	6	12	1 329	14	15 930
Tillfälligt sjukhus ¹	17	9	800	—	10	819	836	758	32	30	7	827	9	9 165
Summa	212	507	37 902	3 701	96	9 206	9 418	8 974	187	88	96	9 295	123	127 153

¹ I Örebro. — ² I åldern 20—40 år 800 intagna. — ³ Se not 2.

Tab. 15. Å garnisonssjukhusen vårdade sjukdomsfall år 1917.

Nr	Sjukdomar	1	2	3	4	5	6	7	8
		Garnisonssjukhuset i					Tillfalligt sjukhus (Örebro)	Samma sjukdomsfall	
		Stockholm	Karlsborg	Boden	Skövde	Visby			
	I. Bildningsfel och medfödda sjukdomar	4	—	1	—	—	—	—	5
	II. Akuta infektionssjukdomar.								
1	Smittkoppor. <i>Variola</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	5	—	1	1	3	—	—	10
3	Scharlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	11	2	—	1	25	—	—	39
4	Mässling. <i>Morbilli</i>	45	—	26	29	—	—	—	100
5	Rash. <i>Rubeola</i>	21	33	5	37	35	7	—	138
6	Fläcktyfus. <i>Typhus exanthematicus</i>	—	—	—	1	—	—	—	1
7	Tarmtyfus. <i>Febris typhoides</i>	2	2	2	—	—	1	—	7
8	Asiatiske kolera. <i>Cholera asiatica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Inhemsk kolera. <i>Cholera nostras</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
10	Rödsot. <i>Dysenteria</i>	—	—	2	—	—	—	—	2
11	Stelkramp. <i>Tetanus</i>	—	1	4	—	—	—	—	5
12	Ros. <i>Erysipelas</i>	12	—	—	1	2	—	—	15
13	Septisk lymfåder- o. lymfkörtelinflammation. <i>Lymphangitis et lymphadenitis septica</i>	38	11	17	5	20	27	—	118
14	Blodförgiftning. Varfeber. <i>Septicæmia. Pyæmia</i>	6	—	2	3	4	1	—	16
15	Akut ledgångsreumat. <i>Rheumat. artic. ac.</i>	69	18	40	15	13	25	—	180
16	Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	89	124	192	13	145	90	—	653
17	Difteri. <i>Diphtheria</i>	4	27	111	8	1	—	—	151
18	Påssjuka. <i>Parotitis epidemica</i>	57	32	232	38	150	12	—	521
19	Kikhosta. <i>Pertussis</i>	—	—	—	—	1	—	—	1
20	Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	27	—	78	1	152	2	—	260
21	Ak. barnförlamning. <i>Poliomyelitis ant. ac.</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
22	Epid. hjärnhinneinfl. <i>Mening. cerebrosp. epid.</i>	1	1	1	—	—	—	—	3
23	Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>								
	a. <i>Urethritis gonorrhoeica</i>	254	6	50	19	16	35	—	380
	b. <i>Prostatitis gonorrhoeica</i>	44	—	6	2	—	—	—	52
	c. <i>Cystitis gonorrhoeica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
	d. <i>Epididymitis gonorrhoeica</i>	71	1	—	1	3	—	—	76
	e. <i>Conjunctivitis gonorrhoeica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
	f. <i>Rheumatismus gonorrhoeicus</i>	2	—	—	—	—	—	—	2
24	Enkelt vener. sår. <i>Ulcus molle</i> (o. földsjukdom.)	31	—	3	2	1	—	—	37
25	Feber av obestämd art. <i>Febric. Febr. ephem.</i>	20	55	6	4	49	57	—	191
26	Andra akuta infektionssjukdomar	3	—	—	—	—	—	—	3
	III. Zooparasitära sjukdomar.								
27	Trikinsjukdom. <i>Trichinosis</i>	—	—	1	—	—	—	—	1
28	Masksjukdom. <i>Helminthiasis</i>	2	—	1	—	1	—	—	4
29	Skabb. <i>Scabies</i>	387	17	164	11	22	13	—	614
30	Andra zooparasitära sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—

Anm. Denna tabell avser endast under året inträffade sjukdomsfall; rörande antalet under året insjuknade personer se Tab. 13.

1		2	3	4	5	6	7	8
N:r	Sjukdomar	Garnisonssjukhuset i					Tillfalligt sjukhus (Örebro)	Summa sjukdomsfall
		Stockholm	Karlsborg	Boden	Skövde	Visby		
IV. Kroniska infektionssjukdomar.								
31	Tuberkelsjukdom. <i>Tuberculosis</i> .							
	a. Lungtuberkul. <i>Tuberculosis pulmonum</i>	54	7	23	10	12	5	111
	b. Körteltub. <i>Tbc. glandul. lymphat.</i>	17	—	12	—	—	2	31
	c. Ben- o. ledgångstub. <i>Tbc. ossium et artic.</i>	16	—	1	—	—	1	18
	d. Hudtuberkulos. <i>Tuberculosis cutis</i>	—	—	1	—	—	—	1
	e. <i>Lupus vulgaris</i>	—	—	1	—	—	—	1
	f. Urogenitaltub. <i>Tbc. urogenitalis</i>	7	—	1	—	—	—	8
	g. Hjärn- o. hjärnhinnetub. <i>Tbc. cerebri.</i>							
	<i>Meningitis tuberculosa</i>	3	—	—	—	—	—	3
	h. Allmän tub. <i>Tbc. univ. Tbc. mil. ac.</i>	1	1	—	1	—	—	3
	i. Andra former av tuberkulos	4	—	—	—	—	—	4
32	Trakom. <i>Conjunctivitis trachomatosa</i>	—	—	—	—	—	—	—
33	Syfilis.							
	a. Nyförvärad. <i>Syphilis recens</i>	116	3	14	5	2	—	140
	b. Recidiverande. <i>Syphilis recidivans</i>	35	2	—	—	2	—	39
34	Andra kroniska infektionssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—
V. Ämnesomsättnings- och blod-sjukdomar.								
35	Bleksot. Blodbrist. <i>Chlorosis. Anæmia</i>	5	1	—	—	—	1	7
36	Blodfläcksjuka. <i>Morbus maculosus Werlhofii.</i>	—	—	1	1	—	—	2
37	Skörbjugg. <i>Scorbutus</i>	—	—	—	—	—	—	—
38	Blödaresjuka. <i>Hæmophilia</i>	—	—	—	1	—	—	1
39	Gikt. <i>Arthritis vera sive urica</i>	—	—	—	—	—	—	—
40	Sockersjuka. <i>Diabetes mellitus</i>	4	—	—	—	—	1	5
41	Andra ämnesomsättnings- o. blodsjukdomar	—	—	—	—	—	—	—
VI. Kroniska förgiftnings-sjukdomar.								
42	Kronisk alkoholförg. <i>Alcoholismus chron.</i>	1	—	—	—	1	—	2
43	Andra kroniska förgiftningsjukdomar	2	—	—	—	—	—	2
VII. Sinnessjukdomar.								
44	Sinnessjukdom	18	—	4	3	—	3	28
VIII. Nervsystemets sjukdomar.								
45	Nervinflammation. <i>Neuritis. Polyneuritis</i>	6	2	—	—	1	—	9
46	Nervsmärta. <i>Neuralgia</i>	27	—	9	4	3	5	48
47	Perifer förlamning. <i>Paresis. Paralysis</i>	11	—	1	1	—	—	13
48	Fallandesot. <i>Epilepsia</i>	3	3	—	—	—	1	7
49	Nervsvaghet. <i>Neurasthenia</i>	66	2	5	4	12	—	89
50	Räggmärgsinflammation. <i>Myelitis</i>	1	—	—	—	—	—	1
51	Hjärnhinneinflamm. <i>Meningitis cerebialis.</i>	5	—	—	—	—	—	5
52	Hjärnblödning. <i>Hæmorrhagia cerebri</i>	1	—	—	—	—	—	1
53	Andra sjukdomar i nervsystemet	23	4	3	1	—	1	32

		1	2	3	4	5	6	7	8
N:r	Sjukdomar	Garnisonssjukhuset i					Tillfalligt sjukhus (Örebro)	Summa sjukdomsfall	
		Stockholm	Karlsborg	Boden	Skövde	Visby			
IX. Ögonsjukdomar.									
54	Conjunctivitis catarrhalis	31	—	8	3	4	2	48	
	phlyctenulosa	4	1	1	—	—	—	6	
55	Keratitis	12	—	—	—	3	1	16	
56	Iritis	5	—	1	2	—	—	8	
57	Panophthalmitis	—	—	—	1	—	—	1	
58	Refraktionsanomalier.								
	a. Myopia	2	—	—	—	—	—	2	
	b. Hyperopia	—	—	—	—	—	—	—	
	c. Astigmatismus	3	—	—	—	—	—	3	
59	Andra ögonsjukdomar	15	1	2	2	1	—	21	
X. Öronsjukdomar.									
60	Inflamm., böld i hörselgången. Otitis externa diffusa. Furunculus meatus auditorii . .	3	1	3	—	—	2	9	
61	Katarr i mellanörat. Catarrhus cavi tympani . .	7	8	1	—	—	1	17	
62	a. Varig inflammation i mellanörat. Otitis media purulenta	88	7	15	9	27	38	184	
	b. Varig inflamm. i mellanörat m. komplikat. åt omgivande delar. Mastoiditis etc. . .	33	2	—	—	1	1	37	
63	Andra öronsjukdomar	6	—	—	—	—	2	8	
XI. Cirkulationsorganens sjukdomar.									
64	Inflammation i hjärtsäcken. Pericarditis . .	5	—	—	—	1	1	7	
65	Inflamm. i hjärtat. Myocard. Endocard. . .	3	1	2	—	3	1	10	
66	Organiskt hjärtfel. Vitium organ. cord. . .	62	2	7	1	1	3	76	
67	Hjärtförstoring. Hypertrophia cordis . . .	—	—	1	—	—	—	1	
68	Nervös hjärtsjukdom. Neurosis cordis . . .	—	—	1	1	2	—	4	
69	Åk. svaghetsstillst. hos hjärtat. Insuff. cord. ac. .	1	1	—	—	1	—	3	
70	Blodåderbräck. Varix	100	13	38	7	10	2	170	
71	Blodåderinflammation. Phlebitis. Periph. . .	—	—	—	—	—	—	—	
72	Blodpropp. Thrombosis. Embolia	3	—	—	—	—	—	3	
73	Andra sjukdomar i cirkulationsorganen	—	—	—	—	—	1	1	
XII. Andningsorganens sjukdomar.									
74	Sjukdomar i näsan och dess bihålor	76	—	6	—	1	—	83	
75	Strupkatarr. Laryngitis. Tracheitis	32	16	2	5	2	3	60	
76	Ödem i struphuvudet. Oedema lar., glott. . .	—	—	—	—	—	—	—	
77	Luftrörskatarr. Bronchitis								
	a. Akut. Bronchitis acuta	219	53	85	35	64	87	543	
	b. Kronisk. Bronchitis chronica	35	1	20	1	2	1	60	
78	Astma. Asthma bronchiale	9	—	1	2	—	—	12	
79	Lungemfysem. Emphysema pulmonum	8	—	—	—	—	—	8	
80	Lungblödning. Hæmorrhagia pulmonum . . .	9	4	—	—	1	—	14	
81	Katarral lunginflammation. Bronchopneumonia. Pneumonia lobularis	35	7	7	10	9	3	71	
82	Krup. lunginflamm. Pneum. croup. sive lob. . .	86	6	29	15	—	10	146	

N:r	Sjukdomar	1	2	3	4	5	6	7	8
		Garnisonssjukhuset i					Tillfalligt sjukhus (Örebro)	Summa sjukdomsfall	
		Stockholm	Karlsborg	Boden	Skövde	Väsby			
83	Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i> .								
	a. Torr. <i>Pleuritis sicca sive fibrinosa</i>	56	3	5	11	21	—	96	
	b. serös. <i>Pleuritis serosa</i>	82	3	24	5	2	4	120	
	c. Varig. <i>Empyema pleuræ</i>	46	—	2	1	—	2	51	
84	Andra sjukdomar i andningsorganen	1	—	—	—	—	2	3	
XIII. Matsmältningsorganens sjukdomar.									
85	Inflammation i mun och tunga. <i>Stomatitis</i> .								
	<i>Glossitis</i>	6	—	5	—	—	6	17	
86	Inflammation i svalg och matstrupe. <i>Pharyngitis</i> .								
	<i>Oesophagitis</i>	136	6	2	—	—	1	145	
87	Magkatarr. <i>Gastritis</i> .								
	a. Akut. <i>Gastritis acuta</i>	39	16	23	9	26	39	152	
	b. Kronisk. <i>Gastritis chronica</i>	11	6	—	4	3	2	26	
88	Funktion. magsäckssjukd. <i>Neurosis ventric.</i>	112	—	—	1	—	1	114	
89	Magsår. <i>Ulcus ventriculi. Ulcus duodeni</i>	39	3	5	6	5	6	64	
90	Utvidgning av magsäcken. Sänkning av magsäcken. <i>Dilatatio ventriculi. Gastroptosis</i>	1	—	—	—	—	—	1	
91	Mag-tarmkatarr. <i>Gastro-enteritis</i>	22	16	2	1	4	5	50	
92	Tarmkatarr. <i>Enteritis. Colitis etc.</i>								
	a. Akut. <i>Enteritis etc. acuta</i>	27	21	135	13	28	20	244	
	b. Kronisk. <i>Enteritis etc. chronica</i>	—	—	—	—	—	1	1	
93	Blindtarmsinflammation. <i>Appendicitis</i>	75	22	60	6	17	4	184	
94	Tarmhinder. Tarmvred. <i>Ileus. Volvulus. Invaginatio</i>	2	—	1	—	—	—	3	
95	Bräck. <i>Hernia</i> .								
	a. Rörligt. <i>Hernia mobilis</i>	122	7	45	2	13	5	194	
	b. Inklämt. <i>Hernia incarcerata</i>	8	1	—	1	—	—	10	
96	Förstoppning. <i>Obstipatio</i>	—	1	2	—	1	1	5	
97	Inflammation kring ändtarmen. Ändtarmsfistel. <i>Periproctitis. Fistula ani</i>	1	—	—	2	—	3	6	
98	Ändtarmspricka. Ändtarmskontraktur. <i>Fissura. Contractura ani</i>	4	—	—	1	1	—	6	
99	Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	5	—	1	—	1	—	7	
100	Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	15	8	8	2	3	3	39	
101	Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>	1	—	1	—	2	—	4	
102	Andra sjukdomar i matsmältningsorganen	13	3	—	—	2	10	28	
XIV. Urin- och könsorganens sjukdomar.									
103	Njurinflammation. <i>Nephritis</i> .								
	a. Akut. <i>Nephritis acuta</i>	37	2	2	—	3	2	46	
	b. Kronisk. <i>Nephritis chronica</i>	12	1	1	1	—	—	15	
104	Njursten. <i>Lithiasis renalis</i>	3	—	—	—	—	—	3	
105	Äggviteurin. <i>Albuminuria</i>	18	5	3	2	14	4	46	
106	Katarr, inflammation i urinblåsan. <i>Cystitis</i>	15	—	5	—	1	—	21	
107	Funktionel blåsesjukdom. <i>Neurosis vesicæ urinariæ. Enuresis nocturna</i>	7	1	1	—	4	—	13	
108	Blåskörtelsinflammation. <i>Prostatitis. Abscessus prostatae</i>	—	—	—	—	—	—	—	

		1	2	3	4	5	6	7	8
		Garnisonssjukhuset i					Trillålligt sjukhus (Örebro)	Summa sjukdomsfall	
N:r	Sjukdomar	Stockholm	Karlsborg	Boden	Skövde	Visby			
109	Urinrörsförträngning. <i>Strictura urethrae</i> . . .	8	—	—	—	—	—	8	
110	Förträngning av förhuden. <i>Phimosis. Paraphimosis</i> . . .	10	1	1	1	—	—	13	
111	Testikelinflamm. <i>Epididymitis. Orchitis.</i> . . .	13	—	13	1	2	2	31	
112	Vattenbräck. Pungsvullnad. <i>Hydrocele. Haematocoele. Pyocoele</i> . . .	10	1	2	—	1	—	14	
113	Pungåderbräck. <i>Varicocele</i> . . .	45	—	11	—	5	—	61	
114	Andra sjukdomar i urin- och könsorganen . .	33	3	5	—	1	9	51	
XV. Rörelseorganens och ben-systemets sjukdomar.									
115	Muskelinflammation. Muskelreumatism.								
	a. Akut. <i>Myitis ac. Rheumat. muscul. ac.</i> .	31	12	9	2	15	—	69	
	b. Kronisk. <i>Myitis chr. Rheumat. muscul. chr.</i>	—	2	—	—	—	—	2	
116	Inflammation i senskida. <i>Tendovaginitis</i> . .	8	—	1	2	23	7	41	
117	Senknuta. <i>Ganglion</i> . . .	3	—	—	1	—	—	4	
118	Inflammation i slem säck. <i>Bursitis. Hygroma</i>	11	1	4	1	1	—	18	
119	Falsk ledställning. <i>Scoliosis. Genu valgum. Pes varus. Hallux valgus etc.</i> . . .	31	2	4	—	—	—	37	
120	Ledstyvhet. <i>Anchylosis</i> . . .	1	—	1	—	—	—	2	
121	Inflammat. i ledgång. <i>Synovitis. Arthrosis.</i>	27	6	19	3	36	5	96	
122	Kronisk ledgångsreum. <i>Rheumat. artic. chr.</i> .	15	3	1	2	5	9	35	
123	Ledmus. <i>Mus artic. Corpus mob. in artic.</i>	12	—	1	—	—	—	13	
124	Ben- och benmärgsinflammation. <i>Osteitis. Osteomyelitis</i> . . .	9	1	—	3	2	—	15	
125	Benhinneinflammation. <i>Periostitis</i> . . .	22	5	6	8	4	3	48	
126	Fotödem. <i>Oedema pedis</i> . . .	—	—	—	—	—	—	—	
127	Marschsvulst. <i>Syndesmitis metatarsae</i> . . .	—	1	1	—	17	7	26	
128	Ansträngningsperiostit. <i>Periostitis tibiae ab exercitio</i> . . .	—	—	—	—	1	—	1	
129	Andra sjukd. i rörelseorg. och bensystemet . .	10	—	1	1	1	6	19	
XVI. Hudsjukdomar och sjukdomar i bindväven.									
130	<i>Erythema multiforme et nodosum</i>	6	1	5	1	3	2	18	
131	<i>Urticaria</i>	4	1	2	—	—	—	7	
132	<i>Herpes zoster</i>	—	—	2	—	3	1	6	
133	<i>Psoriasis</i>	31	—	8	5	7	—	51	
134	<i>Eczema</i>	33	3	13	6	7	2	64	
135	<i>Impetigo. Ecthyma</i>	7	1	3	2	—	—	13	
136	<i>Favus</i>	—	—	—	—	—	—	—	
137	<i>Herpes tonsurans. Sycosis</i>	1	—	2	—	1	—	4	
138	Nageltrång. <i>Unguis incarnatus. Paronychia</i>	23	10	10	2	2	4	51	
139	Bindvävsinflamm. Bulnad. <i>Plegmone. Absc.</i>	56	10	22	20	14	8	130	
140	Böld. <i>Furunculus. Carbunculus</i>	58	14	8	5	17	27	129	
141	Rötsår. <i>Ulcus</i>	7	1	—	—	—	—	8	
142	Brand. <i>Gangrena</i>	1	—	1	—	—	—	2	
143	Andra sjukdomar i huden eller bindväven . .	36	5	5	—	2	10	58	

TAB. 15 (forts.). Å GARNISONSSJUKHUSEN VÅRDADE SJUKDOMSFALL ÅR 1917. 169

1		2	3	4	5	6	7	8
N:r	Sjukdomar	Garnisonssjukhuset i					Tillfälligt sjukhus (Örebro)	Summa sjukdomsfall
		Stockholm	Karlsborg	Boden	Skövde	Visby		
XVII. Svulster.								
144	Svulst. <i>Tumor</i>	100	1	9	1	2	—	113
XVIII. Genom våld el. olyckshändelse uppkomna skador samt akuta förgiftningar.								
145	Muskelbristning. Senbristn. Sensträckning . .	5	1	3	—	5	2	16
146	Ledvrickning	29	8	19	8	13	18	95
147	Luxation. a. Enkel	18	—	2	—	1	1	22
	b. Komplicerad	—	—	—	—	—	—	—
148	Benbrott. a. Enkelt	89	3	17	6	5	1	121
	b. Komplicerat	6	—	2	1	—	—	9
149	Stöt och krossning. Krossår	92	10	12	15	18	10	157
150	Sår av skarpt eller spetsigt vapen	22	8	7	3	8	9	57
151	Skottsår. a. Enkelt. Skottsår i mjukdelarna .	4	2	1	—	2	—	9
	b. Komplicerat. Skottfraktur	2	—	—	—	—	—	2
	c. Inträngande	1	—	—	—	—	—	1
152	Skoskav. Skavsår efter skidbindning e. d. . .	8	2	1	4	13	10	38
153	Ridsår	—	—	—	1	—	—	1
154	Skada, orsakad av förbränning el. explosion.							
	a. 1. gradens förbränning	—	—	6	—	3	—	9
	b. 2. gradens förbränning	2	1	1	2	—	—	6
	c. 3. gradens förbränning	3	—	—	—	—	—	3
155	Kylskada. a. 1. gradens förfrysning	—	—	4	—	2	4	10
	b. 2. gradens förfrysning	1	—	6	1	—	3	11
	c. 3. gradens förfrysning	2	—	—	2	—	—	4
156	Solstyng. Värmeslag	1	—	—	—	—	—	1
157	Akut förgiftning							
	a. Av alkohol	—	—	1	—	—	—	1
	b. Av narkotiska ämnen	—	—	—	—	—	—	—
	c. Av kolos eller lysgas	—	—	—	—	—	—	—
	d. Av metallsalter	—	—	—	—	—	—	—
	e. Av syror eller alkalier	—	—	—	—	—	—	—
	f. Av födoämnen	—	—	—	—	—	—	—
	g. Av andra gifter	5	—	—	—	—	—	5
158	Andra skador	—	—	—	—	—	2	2
159	Självmod. Självmodersförsök	4	1	—	—	—	—	5
160	Sjukdom av obestämd art	—	—	—	—	—	—	—
161	Observationspat., simulanter, konvalescenter .	315	15	129	20	96	85	660

Tab. 16. Å garnisonssjukhuset i Stockholm operativt behandlade sjukdomsfall och utförda operationer å intagna patienter år 1917.

1	2	3	4		
Sjukdom	An- tal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbät- rad	död
I.					
Vulnus contus. reg. front.	1	Suturer	1	—	—
Vulnus sclopet. reg. front.	1	Suturer	1	—	—
Vulnus contus. capillitii	3	Suturer	3	—	—
Fractura comm. oss. zygoym. cum impressione	1	Incisio + repositio	1	—	—
II.					
Atrophia bulbi	1	Enucleatio bulbi	1	—	—
Vulnus perforans bulbi	1	Enucleatio bulbi	1	—	—
Phlegmone retrobulbi	1	Incisio	1	—	—
Strabismus concom. conv.	1	Operation	1	—	—
Hypopyonkeratit	1	Galvanokauterisering	1	—	—
Chalazion	2	Excochleatio	2	—	—
Vulnus incis. palp. et conj.	2	Suturer	2	—	—
Stenosis duct. nasolacrim.	7	Op. enl. Bowman	7	—	—
Dacryocystitis phlegmonosa	2	Op. enl. Petit	2	—	—
Abscessus caruncul.	1	Incisio	1	—	—
III.					
Atheroma infect. auric.	2	Incisio + tamp.	2	—	—
Otitis med. ac. simpl.	18	Paracentes	18	—	—
Otitis med. chron. polyp.	5	Extraktion av polyper	5	—	—
Otitis med. chron. c. exacerb.	1	Konservativ radikalop.	1	—	—
Otitis med. chron. cholest.	6	Radikalop.	4	—	—
Mastoiditis ac.	21	Anthrotomia	20	—	—
Mastoiditis subac.	1	Anthrotomia	1	—	—
Labyrinthit. ac. purul. post fract. bas. cran.	1	Labyrintutrymning	—	—	1
Mastoiditis ac. + abscessus perisin. Abscessus retroauric. post otitis. med. ac.	2	Anthrotomi + friläggning av sinus Incisio	2	—	—
Abscessus colli mastoid. Bezoldi	1	Incisio	—	—	—
Mastoiditis ac. c. thrombophleb. sin. sigmoid.	3	Uppmejsling + friläggning och klyv- ning av sinus	3	—	—
Mastoiditis ac. c. thrombophleb. sin. sigmoid.	3	Underbindn. av vena jugul. int. . Revision + frilägg. och underbindn. av sinus	2	—	1
Mastoiditis ac. c. thrombophleb. sin. sigmoid.	1	Klyvning av sinus sigmoid.	—	—	—
Otitis med. chron. cholest. + + thrombophleb. sin. sigmoid.	1	Revision + incisio	—	—	1
Mastoiditis ac. c. abscess. cerebri.	1	Op. enl. Grunert	1	—	—
Peribulbär abscess vid sinusphlebit Bendefect efter sinus op.	1	Benplastik	1	—	—

¹ Därav 1 död upptagen under annan sjukdom. — ² Upptagen såsom död under annan sjukdom.

1	2	3	4		
			Pat. utskriven		
Sjukdom	An- tal fall	Operation	frisk el. förbättr.	oförbättr. död	död
IV.					
Deviatio septi nasi	9	Kilians submukösa septumresektion	9	—	—
Deviatio septi nasi + hyperthrophia conchae	2	Septumresektion + conchotomi . .	2	—	—
Hyperthrophia conchae	10	Conchotomia inf.	10	—	—
Sinusitis maxillar.	32	Punctio	32	—	—
Sinusitis maxillar. chron.	1	Op. enl. Dencker	1	—	—
Sinusitis maxillar. chron.	2	Intranasal trepanation	2	—	—
Ethmoidit. chron.	2	Ethmoidectomy	2	—	—
Sinusitis maxillaris chron.	1	Op. enl. Luc-Caldwell	1	—	—
Sinusitis frontalis	17	Conchotomia med.	17	—	—
Sinusitis ethmoidea et sphenoid . .	6	Ethmoidectomy + brett öppn. av kilbenshålan	6	—	—
Sinusitis ethmoidea et sphenoid . .	1	Ethmoidectomy + enkelsid. öppn. av kilbenshålan	1	—	—
Polypus mucos. nasi	1	Exstirpatio	1	—	—
Polypus conchae inf.	1	Exstirpatio	1	—	—
Vegetat. adenoid.	3	Abrasio	3	—	—
Epistaxis	27	Kaustik	27	—	—
V.					
Cicatrix reg. ment.	1	Excisio	1	—	—
Hordeolum palp. sup.	3	Incisio	3	—	—
Periostitis alveolaris mand.	12	Incisio	12	—	—
Periostitis alveolaris maxill.	6	Incisio	6	—	—
Gradenuloma apic. dent.	2	Rotspetsresektion	2	—	—
Angina phlegmon.	38	Incisio	38	—	—
Vulnus infect. faciei.	1	Incisio	1	—	—
Vulnus incis. faciei.	9	Suturer	9	—	—
Vulnus contus. labii	4	Suturer	4	—	—
Carbunculus faciei	1	Incisio	—	—	—
Furunculus labii	6	Incisio	6	—	—
Tonsillitis chron.	120	Tonsillectomia bil.	120	—	—
Tonsillitis chron. recidiva	1	Tonsillectomia bil.	1	—	—
Hypertrophia tonsill.	1	Tonsillotomia	1	—	—
Atheroma faciei	15	Exstirpatio	15	—	—
Atheroma infect. faciei	4	Incisio + tamp.	4	—	—
Lipoma et cysta dermoid. reg. supraorbit	1	Exstirpatio	1	—	—
Cysta dermoid. reg. temp.	1	Exstirpatio	1	—	—
VI.					
Cysta mediana colli	1	Exstirpatio	1	—	—
Lymphadenit. supp. ac. colli	7	Incisio	7	—	—
Lymphadenit. tbc. supp. colli	7	Incisio + excholeatio + karbol o. sprit	7	—	—
Lymphadenit. tbc. supp. colli op . .	1	Revision	1	—	—
Lymphomata tbc. colli	5	Exstirpatio	5	—	—
Atheroma colli	7	Exstirpatio	7	—	—
Carbunculus nuchae	1	Incisio	1	—	—

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättrad	död
VII.					
Struma	1	Exstirpatio lob. dx. gland. thy. . .	1	—	—
Struma Basedowi	1	Exstirpatio lob. dx. et. isthm. gland. thy.	1	—	—
VIII.					
Abscessus tbc. reg. infraclav. . .	1	Incisio + exchocleatio	1	—	—
Chondrit. tbc. cost. I c. abscess. .	1	Incisio + resectio cart. cost. I . .	1	—	—
Osteitis tbc. cost. op.	1	Incisio + exchocleatio	1	—	—
Osteitis tbc. cost. X c. abscess. .	1	Resectio cost. X	1	—	—
Osteitis tbc. cost. X et. XI c. abscess	1	Resectio cost. X et XI	1	—	—
Pleuritis seropurul.	1	Thoracocentes	—	—	1
Empyema pleuræ	¹ 2	Resectio cost. VIII + thoracotomia	—	—	1
Empyema pleuræ	23	Resectio cost. IX + thoracotomia .	18	—	5
Empyema pleuræ chron.	² 1	Thoracoplastik	—	—	—
Empyema tbc. pleuræ chron. op. .	³ 3	Revision + sequestrotomi	—	—	—
Vulnus sclopet. reg. infraclav. . .	1	Revision + drainage	1	—	—
Cancer oesoph. inop.	1	Gastrostomi enl. Witzel	—	—	1
X.					
Fractura vertebrae (thor. V) . . .	1	Laminectomia	—	—	1
XIV.					
Ulcus ventriculi chron.	1	Ovulär resektion + gastroenterostomia retrocolica post.	1	—	—
Ulcus chron. callos. ventr.	1	Resectio ventric. + gastroenterostomia retrocolica post.	1	—	—
Ulcus ventr. perf. susp.	1	Laparotomia explorativa	1	—	—
Papillomatosis pylori recid. . . .	1	Resectio pylori + gastroenterostomia retrocolica post.	1	—	—
Cancer ventric.	1	Gastroenterostomia antecolica præmentalis ant.	—	—	1
XV.					
Ileus chron.	1	Laparotomi + lösning av adhärenser	1	—	—
XVI.					
Appendicitis ac. (fritt intervall) .	4	Appendectomy	4	—	—
Appendicitis ac.	1	Laparotomi + drainage	1	—	—
Appendicitis ac. cat.	20	Appendectomy	20	—	—
Appendicitis ac. cat. recid. . . .	4	Appendectomy	4	—	—
Appendicitis ac. gangr.	³ 11	Appendectomy	10	—	—
Appendicitis ac. gangr. c. perit. circumsc.	7	Appendectomy + drainage	6	—	—
Appendicitis ac. gangr. c. abscess. .	7	Appendectomy + drainage	7	—	—
Appendicitis ac. gangr. c. perf. et. periton. circumsc.	1	Appendectomy + drainage	1	—	—
Appendicitis ac. gangr. c. perit. lib.	2	Appendectomy + drainage	2	—	—
Appendicitis ac. op. c. abscess . .	1	Relaparotomi + drainage	1	—	—

¹ Därav 1 ej utskriven. — ² Ej utskriven. — ³ Därav 1 död upptagen under annan sjukdom.

Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättr. red	död
Ileus paralyt. + peritonit. diff. post appendicit. op.	1	Relaparotomi + lösning av adhärenser + drainage	1	—	—
Ileus paralyt. + peritonitis diff. post. appendicit. op.	1	Enterostomi enl. Witzel	1	—	—
Abscess. intraabdom. post. periton.	1	Incisio + drainage	1	—	—
Abscess fossae Douglasi post periton.	1	Incisio per rectum + drainage . .	1	—	—
Appendicitis chr. c. adhærens. . .	2	Appendectomy	2	—	—
XVII.					
Hernia inguin. mob.	1	Radikalop. enl. Girard	1	—	—
Hernia inguin. mob.	88	Radikalop. enl. Bassini-Schultén .	88	—	—
Hernia inguin. mob. recid.	2	Radikalop. enl. Bassini-Schultén .	2	—	—
Hernia inguin. mob. recid.	2	Radikalop. enl. Girard	2	—	—
Hernia inguin. mob. recid.	1	Radikalop. enl. Bassini	1	—	—
Hernia inguin. incarc.	2	Herniotomia + radikalop. enl. Bassini-Schultén	2	—	—
Hernia inguin. incarc. susp.	1	Incisio	1	—	—
Hernia femoral. mob.	2	Radikalop. enl. Fabricius	2	—	—
Hernia femoral. incarc.	3	Radikalop. enl. Fabricius	3	—	—
Hernia ventr. post. laparatom. . . .	1	Excision av ärr + förlängning av bräckport.	1	—	—
Hernia ventr. post. laparatom. . . .	1	Op enl. Mayo	1	—	—
Hernia ventr. post. laparatom. . . .	3	Radikalop.	3	—	—
XVIII.					
Fissura et contractura ani	2	Dilatation forcée	2	—	—
Abscessus ad anum	3	Incisio	3	—	—
Abscessus ad anum c. fistula recti	1	Incision + excision av fistel . . .	1	—	—
Fistula recti	1	Revision	1	—	—
Fistula ani ext.	1	Radikaloperation	1	—	—
Tumor hæmorrhoid.	9	Dilatation forcée + extirpatio . . .	9	—	—
Tumor hæmorrhoid.	8	Dilatation forcée	8	—	—
Tumor hæmorrhoid. thrombos. . . .	3	Incisio + excochleatio	3	—	—
Cysta dermoid. infect. reg. coecygis .	5	Incisio	4	—	—
XIX.					
Phlegmone subcut. abdom.	1	Incisiones	1	—	—
Vulnus sclopet. perf. abdom	1	Laparotomia + underbindn. av art. gastroepiploica sin. + sutur av sår i ventrikelväggen + tamp. . .	—	—	1
Vulnus sclopet. abdom. c. perf. intest. ilei	1	Laparotomia + resectio ilei + drainage	1	—	—
Peritonitis. tbc.	1	Laparocentes	—	—	1
XX.					
Pyonephrosis e lithiase	1	Nephrectomia	1	—	—
Tbc. renis	1	Nephrectomia	1	—	—
Nephrolithiasis	1	Nephrolithotomia + drainage . . .	1	—	—
XXI.					
Lithiasis vesic. urinar.	1	Sectio alta + extractio	1	—	—

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättr.	död
XXII.					
Hypospadia levis	1	Plastik	1	—	—
Phimosis	1	Op. enl. Schläffer	1	—	—
Phimosis	2	Circumcisio	2	—	—
Paraphimosis	1	Incisio dorsalis + repositio	1	—	—
Periurethrit subac. supp. gon.	1	Incisio	1	—	—
Strictura urethræ post traum	1	Forcerad sondering + kateter à demeure	1	—	—
XXIV.					
Retentio testis	3	Op. enl. Åkerblom	3	—	—
Gangræna orchid.	1	Ablatio testis	1	—	—
Phlegmone scroti	1	Incisio	1	—	—
Abscessus scroti	1	Incisio	1	—	—
Abscessus perinealis	1	Incisio	1	—	—
Epididymitis supp.	1	Incisio + drainage	1	—	—
Epididymitis tbc.	3	Ablatio testis	3	—	—
Epididymitis tbc.	1	Incisio + excochleatio + karbol o. sprit	1	—	—
Epididymitis tbc. op.	1	Revision	1	—	—
Hydrocele testis	9	Op. enl. Winckelmann	9	—	—
Hydrocele funiculi	1	Op. enl. Bassini-Schultén	1	—	—
Varicocele	33	Operation	33	—	—
Varicocele	1	Op. + förträngning av bräckport	1	—	—
Varicocele	5	Op. enl. Bennet	5	—	—
Vulnus contus. perinei	1	Suturer	1	—	—
Vulnus contus. scroti	1	Suturer	1	—	—
Hæmatoma scroti	1	Incisio + uttömning	1	—	—
XXVII.					
Hallux valgus	5	Avmejsling av exostos.	5	—	—
Dig. mall.	2	Amputatio dig.	2	—	—
Dig. mall.	3	Exarticulatio dig.	3	—	—
Felställt finger	1	Exarticulatio dig.	1	—	—
Felställt tå	3	Exarticulatio dig.	3	—	—
Pes plano-valg. contract.	1	Redressement forcée + gips	1	—	—
Contractura dig. man. posttraum.	1	Exarticulatio dig.	1	—	—
Contractura in cicatr. man.	1	Excision av ärr + senplastik + transplantation enl. Thiersch	1	—	—
Contractura Dupuytreni	1	Operation	1	—	—
Contractura tend. extens. dig. ped.	1	Tenotomia + gips	1	—	—
Contractura pedis	1	Brisement forcée	1	—	—
Osteitis phal. dig. ped.	1	Exarticulatio	1	—	—
Osteochondrit. dissec. artic. gen.	1	Arthrotomia + excision av brosk	1	—	—
Caries phal. dist. hallucis post congelationem	1	Sequestrotomia	1	—	—
Arthrit. supp. artic. interphal. dist. dig. man.	1	Resectio	1	—	—
Hydrops gen.	2	Punktion + sköljning	2	—	—
Synovit chron. gen.	1	Punktion + sköljning	1	—	—
Arthrit. deform. artic. metatarsophal. ped.	1	Resectio capit. oss. metatarsal	1	—	—
Corp. mob. artic. cub.	3	Arthrotomia + extractio	3	—	—
Corp. mob. artic. cub. susp.	1	Arthrotomia explorativa	1	—	—

1 Sjukdom	2 Antal fall	3 Operation	4 Pat. utskrivnen		
			frisk el. förbättr.	oförbättrad	död
Corp. mob. artic. gen.	1	Arthrotomia + extractio	1	—	—
Bursit. olecrani	2	Incisio + tamp.	2	—	—
Bursit phlegmonosa olecrani	1	Incisio + tamp.	1	—	—
Bursit præpatellar. subac.	2	Incisio + tamp.	2	—	—
Bursit. præpatellar. chron.	1	Excisio bursæ præpatellar	1	—	—
Bursit. chron. bursæ tend. Achillis	1	Excisio bursæ	1	—	—
Tendovagin. supp. ac. vol. man.	8	Stor incision	8	—	—
Tendovagin. supp. ac. dors. man.	1	Incisio + tamp.	1	—	—
Tendovagin. supp. ac. vol. man. op.	1	Revision	1	—	—
Phlegmone brachii et antibrachii	7	Incisio	7	—	—
Phlegmone vol. man.	4	Incisio	4	—	—
Phlegmone intermuscul. reg. gluteal.	1	Incisio	1	—	—
Phlegmone crur. et anticrur.	5	Incisio	5	—	—
Phlegmone pedis	5	Incisio	5	—	—
Lymphangit. supp. ac. brachii	1	Incisio	1	—	—
Lymphangit. supp. ac. anticrur.	1	Incisio	1	—	—
Lymphangit. supp. ac. pedis.	1	Incisio	1	—	—
Lymphadenit. supp. ac. axill.	8	Incisio	8	—	—
Lymphadenit. supp. ac. axill. op.	1	Revision	1	—	—
Lymphadenit. supp. ac. cubiti.	1	Incisio	1	—	—
Lymphadenit. supp. ac. inguin.	2	Incisio	2	—	—
Lymphadenit. supp. ac. poplit.	1	Incisio	1	—	—
Hidradenit. supp. axill.	3	Incisio	3	—	—
Panaritium man.	25	Incisio	25	—	—
Panaritium ossale man.	2	Incisio + sequestrotomia	2	—	—
Unguis incarnat.	24	Radikalop. enl. König	24	—	—
Unguis incarnat. op. recid.	1	Revision	1	—	—
Paronychia man.	6	Evulsio ung.	6	—	—
Paronychia man.	1	Revision	1	—	—
Paronychia ped.	1	Evulsio ung.	1	—	—
Granulerande huddefekt å överarm	1	Transplantation enl. Thiersch	1	—	—
Ulcus simplex anticrur.	1	Transplantation enl. Thiersch	1	—	—
Tbc. oss. lunati man.	1	Exarticulatio oss. lunati	1	—	—
Tbc. oss. metacarp. I	12	Incisio + Excochleatio	2	—	—
Abscessus tbc. e osteit. pollic.	1	Incisio + Excochleatio	1	—	—
Tbc. oss. metacarp. I	1	Revision	—	—	—
Tendovagin. tbc. vol. man.	1	Excision av senskida	1	—	—
Varices	60	Op. enl. Trendelenburg + excisioner	60	—	—
Varices	9	Op. enl. Mayo	9	—	—
Varices	2	Op. enl. Mayo + excision	2	—	—
Varices	38	Excisiones	38	—	—
Gangræna dig. II ped. post traum.	1	Exarticulatio	1	—	—
Amputatio traumatica dig. III man.	1	Reamputatio phal. I	1	—	—
Amputatio traumatica phal. II dig. man.	1	Revision + suturer	1	—	—
Laceratio dig. I man. + amputatio traum. dig. II	1	Amputatio	1	—	—
Vulnus lacerat. dig. III man. c. fract. compl. phal. dist.	1	Evulsio ung. + repositio	1	—	—
Snedläkt klavikularfraktur	1	Avmejsling av benfragment	1	—	—
Luxatio habitual. sternal. ant. clavic.	1	Capsulorrhaphia + senplastik	1	—	—
Luxatio subcoracoid. humeri.	6	Repositio	6	—	—
Luxatio antibrachi post.	2	Repositio	2	—	—
Fractura radii et proc. styloid. ulnæ c. dislocat.	2	Repositio + gips	2	—	—

1 Kvarliggande.

1	2	3	4		
			Pat. utskriven		
Sjukdom	An- tal fall	Operation	frisk el. förbättr.	oförbät- rad	död
Fractura oss. navic. man.	1	Arthrotomia + exstirpation av löst fragment	1	—	—
Fractura compl. phal. I poll. . .	1	Revision	1	—	—
Luxatio pollicis	1	Incisio + repositio	1	—	—
Lössprängd benbit efter gammal bäckenfraktur	1	Exstirpatio	1	—	—
Fractura colli fem. c. dislocat. . .	1	Repositio + gips	1	—	—
Fractura femor c. dislocat.	1	Repositio + spikextension enl. Stein- mann	1	—	—
Ruptura et luxatio menisci gen. .	5	Arthrotomia + Meniscectomia . . .	5	—	—
Fractura compl. antieur. c. disloc.	1	Revision + repositio + gips . . .	—	—	—
Fractura tibiæ et fibulæ c. disloc.	3	Repositio + gips	3	—	—
Fractura malleol. fibulæ c. disloc.	1	Repositio + gips	1	—	—
Fractura ossis cuneif. c. disloc. + + luxatio ossis sesam. halluc. .	1	Arthrotomia + repositio + gips . .	1	—	—
Hæmartrosis gen.	2	Punktion + sköljning	2	—	—
Vuln. incis. man. c. abscisione tendin.	2	Suturer	2	—	—
Vuln. scelopetarium dig. man. . .	1	Uppmejsling av falang + extraktion av kula + tamponad av senskida	1	—	—
Vulnus sclopet. infect. dig. man. .	1	Revision	1	—	—
Vulnus sclopet. anticurur. c. corp. alien.	2	Incisio + extractio	2	—	—
Corpus alienum brachii	1	Extractio	1	—	—
Corpus alienum manus	9	Extractio	9	—	—
Corpus alienum tibiæ (elfenbens- kapp)	1	Uppmejsling + extraction	1	—	—
Hæmatoma anticururis	1	Incisio + uttorkning	1	—	—
Ganglion antibrachii dorsalis . .	1	Exstirpatio	1	—	—
Ganglion pedis	2	Exstirpatio	2	—	—
Hæmangioma in cortic. patellæ . .	1	Exstirpatio	1	—	—
Sarcoma dig. man.	1	Exstirpatio	1	—	—
Cysta epitheloid. man.	1	Exstirpatio	1	—	—
Cysta reg. gluteal.	1	Exstirpatio	1	—	—
Exostosis femoris	1	Incisio + bortmejsling	1	—	—
Exostosis oss. calcen.	2	Avmejsling	2	—	—
Exostosis oss. cuneif. I	2	Avmejsling	2	—	—
Exostosis subung. hall.	1	Avmejsling	1	—	—
Clavus dig. ped.	1	Exarticulatio	1	—	—
Clavus dig. ped.	2	Excisio	2	—	—
XXVIII.					
Vulnus	24	Suturer	24	—	—
Vulnus infect.	14	Incisiones	14	—	—
Abcessus	47	Incisiones	46	—	—
Pyæmia	1	Incisiones	—	—	1
Furunculus	17	Incisiones	17	—	—
Fibromata cutis	1	Excisiones	1	—	—
Verrucæ man.	5	Excochleatio	5	—	—
Verrucæ ped.	11	Excochleatio	11	—	—
Summa	1254	Summa	1212	—	18

Anm. Skillnaden mellan i kol. 2 angivna antalet fall och summan av de kol. 4 anförda talen beror därpå, att de avlidna, som ovan upptagits under flera rubriker, i slutsumman blott medräknats en gång.

¹ Kvarliggande. — ² Därav 1 död upptagen under annan sjukdom.

Tab. 17. Å garnisonssjukhuset vid Karlsborg operativt behandlade sjukdomsfall och utförda operationer å *intagna* patienter år 1917.

1	2	3	4		
S j u k d o m	An- tal fall	O p e r a t i o n	Pat. utskrivnen		
			frisk el. förbättr.	oförbättr. rad	död
III.					
Laceratio auriculæ	1	Sutur, tamponad	1	—	—
Otitis med. ac.	2	Paracentes	2	—	—
Mastoiditis ac.	2	Uppmejsling	2	—	—
V.					
Vegetationes adenoid.	2	Abrasio	2	—	—
Tonsillitis chron.	1	Tonsillektomi	1	—	—
XI.					
Ruptura hepatis	1	Laparotomi	1	—	—
XVI.					
Appendicitis	13	Appendektomi	12	—	1
XVII.					
Hernia inguin. mob.	11	Radikalop. enl. Bassini	11	—	—
„ „ incarc.	1	Herniotomi + radikalop.	1	—	—
Hæmorrhoides	1	Exstirpation med Paquelin	1	—	—
„	3	Excision	3	—	—
Hydrocele testis	2	Radikaloperation	2	—	—
Varicocele	1	Venresektion	1	—	—
Hallux valgus	1	Bortmejsling av exostos	1	—	—
Hammarth	1	Exarticulatio dig. IV pedis	1	—	—
Periostitis tibiæ	1	Incision, skrapning	1	—	—
Phlegmone præpatell.	1	Incision	1	—	—
Abscessus anticurris	1	Incision	1	—	—
Lymphadenitis supp. axillæ	3	Incision	3	—	—
Unguis incarnat.	10	Königs operation	10	—	—
Varices ven. saphen. magn.	5	Underbindning, exstirpation	5	—	—
„ „ „ „	3	Exstirpation	3	—	—
Hæmorrhosis genu	1	Ledpunktion	1	—	—
XXVIII.					
Vulnera incisa.	7	Sutur	7	—	—
Furunculus, carbunculus	3	Incision	3	—	—
Phlegmone, abscessus	5	Incision	5	—	—
Verruca, clavus	2	Exstirpation	2	—	—
Atheroma	1	Exstirpation	1	—	—
Summa	86		85	—	1

¹ Dödsorsaken tetanus.

Tab. 18. Å garnisonssjukhuset i Boden operativt behandlade sjukdomsfall och utförda operationer å *intagna* patienter år 1917.

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättr. rad	död
II.					
Dacryocystitis	1	Petits op.	1	—	—
Stenosis duct. lacrym.	1	Bowmans op.	1	—	—
Ulcus corneæ	1	Termokauter.	1	—	—
III.					
Otitis med. ac.	1	Paracentes	1	—	—
IV.					
Crista sept. nasi	1	Avmejsling	1	—	—
V.					
Atheroma faciei	1		1	—	—
Hypertrofia tons.	9	Tonsillotomi	9	—	—
Angina phlegmonosa	2	Incision	2	—	—
Periostitis alveolaris	4	D:o	4	—	—
VI.					
Cysta colli	1	Incision + utskrapning	1	—	—
Tumor colli	1	Exstirpation	1	—	—
Phlegmone colli	1	Incision	1	—	—
Lymphadenitis ac.	3	D:o	3	—	—
D:o tbc.	5	Exstirpation	5	—	—
Stiolithiasis gl. subm.	1	Incision + extraktion	1	—	—
Parotitis purulenta	2	Incision	2	—	—
Fistula parot.	2	Skrapning	2	—	—
Lymphadenitis submaxil.	1	Incision	1	—	—
VII.					
Struma retrosternal	1	Resectio isthmica et lob. sin.	—	—	—
VIII.					
Lymphoma axill. tbc.	1	Exstirpation	1	—	—
Pleurit. exsudat.	17	Thoracocentes	17	—	—
Empyema pleuræ	3	Thoracotomi	—	—	3
Abscessus pulm. dx.	1	D:o	1	—	—
Hidroadenit i v-axill.	1	Bränning med Paquelin	1	—	—

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättr. död	död
XI.					
Cholelithiasis	1	Cholecystotomi	1	—	—
XV.					
Ileus post volvulus	1	Witgels fistel i cæcum	1	—	—
D:o » appendicit. op.	1	D:o »	1	—	—
Volvulus flex. sigmoid	1	Punktion och mjölkning av tarmen	—	—	1
XVI.					
Appendicitis acuta utan peritonit eller serös eller seropurulent peritonit.	25	Appendektomi	24	—	1
Appendicitis acuta med fri varig peritonit	3	Appendektomi, drainage	—	—	3
Appendicit. chron. eller på fritid .	9	D:o »	9	—	—
Misstänkt appendicit.	1	D:o »	1	—	—
Peritonitis diff.	1	Laparotomi + drainage	—	—	1
XVII.					
Hernia inguinal mob.	4	Radikalop. Bassini	4	—	—
D:o » »	22	D:o Schultén Bassini	22	—	—
D:o » »	14	D:o Girard	14	—	—
D:o crural incarcer.	1	Radikaloperat.	1	—	—
D:o ventral.	2		2	—	—
D:o lin. alb.	1		1	—	—
D:o in cicatrice post appen. op.	1	Radikalop. + tarmresektion	1	—	—
XVIII.					
Tumor hæmorrhoidalis	10	Exstirpation	10	—	—
Abcessus et fistula ad. anum . . .	4	Debridering	4	—	—
XIX.					
Cysta dermoid. reg. umb.	2	Exstirpation	2	—	—
Abcessus retroperiton. pelvis . . .	1	Incision + debrid.	—	—	1
XX.					
Ruptura renis sin. e hæmatoma inf.	1	Lumbalsnitt och tömning av hæmatomet + drainage	1	—	—
XXII.					
Phimosi cong.	1	Operat. enl. Schläffer	1	—	—
Condyloma accum	1	Skrapning + paquelin	1	—	—

1	2	3	4		
Sjukdom	An- tal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättr. rad	död
XXIV.					
Hydrocele test.	2	Operat. enl. Winkelmann	2	—	—
Varicocele	10	Venesection	10	—	—
Epididymitis tbc.	1	Ablatio test.	1	—	—
D:o	1	Resectio epididymidis	1	—	—
XXVI.					
Fractura patellæ	2	Silversutur + gips	2	—	—
Luxatio complic. post antibrachii e lacerat.	1	Blodig reposition	1	—	—
Luxatio art. sterno-clav.	1	Reposition	1	—	—
Arthritis tbc., synovitis	5	Gips + jodoformgl.	5	—	—
Hæmarthros. gen.	2	Punktion, sköljning	2	—	—
Mus art. gen. amb.	2	Arthrotomi	2	—	—
Congelatio manus	2	Amputation av fingrar	2	—	—
D:o pedis	5	D:o » tår	5	—	—
Combustio manus	1	D:o » fingrar	1	—	—
Hæmartå	1	Exarticulatio	1	—	—
Dislocerade tår	1	D:o	1	—	—
Syndactylia dig III—IV	2	Plastik	2	—	—
Onychomycosis	1	Avlägsnande av nagel	1	—	—
Osteomyelit ac	1	Uppmejsling	1	—	—
Necrosis oss. phal III dig II—V	1	Sequestrotomi	1	—	—
Defect. cut. man. post comb.	1	Thierschning	1	—	—
Tbc. oss. cuboid.	1	Gips	1	—	—
Hygroma poplitæ.	1	Exstirpation	1	—	—
Fibroma	2	D:o	2	—	—
Atheroma	8	D:o	8	—	—
Chondroma	1	D:o	1	—	—
Verruca, clavus	4	Excision	4	—	—
Phlegmone	9	Incision	8	—	1
Abscessus	9	D:o	9	—	—
Vulnus cont. inf.	2	Revidering	2	—	—
Vulnus	4	Sutur	4	—	—
Tendovaginitis	1	Op. enl. Klapp	1	—	—
Varices	30	Underbindn. och excision	30	—	—
Ung. incarnat.	10	Königs operat.	10	—	—
Carbunculus	1	Incision	1	—	—
Fistula oss. coccyx	1	Revidering + skrapning	1	—	—

Tab. 19. Å garnisonssjukhuset i Skövde operativt behandlade sjukdomsfall och utförda operationer å *intagna* patienter år 1917.

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättrad	död
II.					
Ulcus corneae	1	Thermocauter	1	—	—
Stenosis duct. lacrimal	1	Bowmans op.	1	—	—
III.					
Otitis med. ac.	2	Paracenthes	2	—	—
V.					
Periostit. alveol. supp.	2	Incision	1	—	1
VIII.					
Pleuritis exsudat.	6	Thoracocenthes	6	—	—
Haematothorax	1	D:o	1	—	—
XVI.					
Appendicitis ac. gangr.	2	Appendectomi	2	—	—
D:o , med icke begränsad peritonit	1	Appendectomi + uttorkning	1	—	—
XVII.					
Hernia inguinal. lib.	2	Radikaloperation (Bassini)	2	—	—
D:o , incarc.	1	D:o	1	—	—
XVIII.					
Periproctitis supp.	3	Dilatation forcée + incision	3	—	—
Fissura et contractura ani	1	D:o , ...	1	—	—
XIX.					
Hudabscess och fistel i bukväggen	3	Incision + excision	3	—	—
XXIII.					
Phimosis	1	Dorsalsnitt	1	—	—
XXVII.					
Hammartå	2	Exartikulation	2	—	—
Periostitis supp.	3	Incision	3	—	—

¹ Allmän sepsis. — ² Senare hudabscess.

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättrad	död
Osteomyelitis supp.	3	Incision + uppmejsling	3	—	—
Tendovaginitis supp.	3	D:o	3	—	—
Hidroadenitis	3	D:o	3	—	—
Bursitis supp.	1	D:o	1	—	—
Abscessus, phlegmone, panaritium	17	D:o	17	—	—
Gonitis serosa	4	Punktion	4	—	—
Haemarthrosis	8	D:o	8	—	—
Varices ven. saphen.	6	Underbindning + exstirpation	6	—	—
Unguis incarnatus	3	Radikaloperation	3	—	—
Gangræna digitalis congelatione	2	Exartikulation	2	—	—
Ganglion	1	Exstirpation	1	—	—
XXVIII.					
Phlegmone, abscessus, carbunculus	6	Incision	6	—	—
Lymphadenitis supp.	2	D:o	2	—	—
Summa	91		90	—	1

Tab. 20. Å garnisonssjukhuset å Visborgs slätt operativt behandlade sjukdomsfall och utförda operationer å *intagna* patienter år 1917.

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättrad	död
II.					
Pterygium	2	Excisio	2	—	—
Dacryocystitis chron.	2	Bowmans op.	2	—	—
IV.					
Cysta reg. parot.	1	Exstirpatio	1	—	—
Angina phlegmonosa	4	Incisio	1	—	—
Vegetationes adenoidales	1	Abrasio	1	—	—
Periostitis alveolaris	1	Incisio	1	—	—
VI.					
Carbunculus nuchæ	1	Incisio	1	—	—
Lymphomatosis thc.	2	Exstirpatio	2	—	—
VIII.					
Pleuritis exsudativa	15	Thoracocentes	4	—	—
Empyema pleuræ	5	Resectio costæ + thoracotomi	3	—	2
Fistula post empyem. pleuræ	2	Revision	1	1	—

¹ Därav 1 kvarliggande. — ² Utskriven till civilt sjukhus.

TAB. 20 (forts.). OPERATIONER VID GARNISONSSJUKHUSET Å VISBORGS SLÄTT. 183

1	2	3	4		
Sjukdom	Antal fall	Operation	Pat. utskriven		
			frisk el. förbättr.	oförbättr. död	död
XVI.					
Appendicitis ac. cat.	1	Appendectomi.	1	—	—
D:o > gangränosa	4	D:o	3	—	1
D:o > gangränosa c. peritonit. cicumscr.	4	D:o + drainage	4	—	—
D:o > perf. c. peritonitis libra	1	D:o + >	—	—	1
XVII.					
Hernia inguinal. mob.	8	Radikaloperation	8	—	—
D:o > recid.	2	D:o	2	—	—
XVIII.					
Tumores hæmorrhoidal.	1	Excisio	1	—	—
XIX.					
Abscessus reg. gluteal.	1	Incisio	1	—	—
XXIV.					
Retentio testis. atrof.	1	Exstirpatio	1	—	—
Epididymitis tbc.	1	Ablatio	1	—	—
Hydrocele funiculi	2	Radikaloperation	2	—	—
Varicocele	2	Exstirpatio	2	—	—
XXVII.					
Osteomyelitis dig. man	1	Amputatio	1	—	—
Hygroma bursæ præp.	1	Exstirpatio	1	—	—
Tendovaginitis supp. man.	1	Incisio	1	—	—
Phlegmone cruris	1	D:o	1	—	—
Lymphadenit. supp. reg. inguinalis	1	D:o	1	—	—
Varices	9	Excisio	9	—	—
Hamæarthrosis gen.	2	Punctio	2	—	—
Corpus alien. reg. patell.	1	Excisio	1	—	—
Laceratio manus	1	Suturer	1	—	—
D:o dig. man.	1	Amputatio phalang	1	—	—
Amputatio traumat. dig. man.	1	D:o >	1	—	—
Vulnus cæsuum pollicis c. fractura phalang.	1	Suturer, skena	—	—	1
Vulnus sclopet. antibr.	1	Revision	1	—	—
Atheroma	4	Exstirpatio	4	—	—
Tumor cruris	1	D:o	1	—	—
Summa	81		75	1	5

TABELLER

RÖRANDE

VETERINÄRVÄSENDET
VID ARMÉN

Tab. 21. Tablå över trupp-

	1	2	3	4	5	6	7
	D e b e t						
	Reserva- tion från år 1916 kronor	1917 års anslag kronor	Extra uppbörd kronor	Extra anvis- ningar kronor	Summa kronor	Brist till år 1918 kronor	
I. arméfördelningen.							
1 Karlskrona grenadjärregemente	—	659 01	—	—	659 01	—	
2 Kronobergs regemente	—	183 20	—	350 —	533 20	—	
3 Hallands regemente	254 84	200 60	45 01	—	500 45	—	
4 Norra skånska infanteriregementet	—	81 28	143 63	—	224 91	44 44	
5 Södra skånska infanteriregementet	—	195 44	54 31	—	249 75	158 46	
6 Skånska husarregementet i Hälsingborg	—	5 294 96	1 397 02	—	6 691 98	2 754 02	
7 Skånska husarregts avd. i Landskrona	1 428 50	4 059 09	740 56	—	6 228 15	—	
8 Skånska dragonregementet	4 807 31	12 495 84	719 34	—	18 022 49	—	
9 Kronprinsens husarregemente	5 048 92	6 255 98	3 021 60	—	14 326 45	—	
10 Wendes artilleriregemente	13 889 89	8 019 64	857 19	—	22 765 72	—	
11 Skånska trängkåren	—	657 33	1 587 33	—	2 244 66	—	
II. arméfördelningen.							
12 Första livgrenadjärregementet	—	100 86	—	—	100 86	335 29	
13 Andra livgrenadjärregementet	214 97	270 27	—	—	485 24	—	
14 Jönköpings regemente	—	—	—	—	—	—	
15 Kalmar regemente	166 44	172 40	3 91	—	342 75	—	
16 Smålands husarregemente	3 300 10	7 320 96	1 319 86	—	11 940 92	—	
17 Smålands artilleriregemente	1 817 82	5 250 44	1 711 46	—	8 779 72	3 380 01	
18 Östgöta trängkår	775 66	723 14	720 96	—	2 219 76	—	
III. arméfördelningen.							
19 Västgöta regemente	160 30	160 30	—	—	320 60	—	
20 Skaraborgs regemente	179 50	117 75	—	—	297 25	—	
21 Älvsborgs regemente	—	237 09	—	—	237 09	287 51	
22 Bohusläns regemente	—	163 79	238 19	—	401 98	—	
23 Livregementets husarer	436 74	6 147 84	1 048 68	—	7 633 26	1 655 65	
24 Göta artilleriregemente	4 654 03	4 875 57	1 347 84	—	10 877 44	947 25	
25 Boden—Karlsborgs artilleriregemente	—	219 50	1 114 94	—	1 334 44	3 008 54	
26 Göta ingenjörkår	927 09	981 47	1 228 31	—	3 136 87	—	
27 Göta trängkår	1 277 91	905 97	1 124 04	—	3 307 92	—	

veterinärvårdsanslaget år 1917.

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23
K r e d i t				Antal häst- tjänst- görings- dagar	Kostnad pr häst och dag i öre										
Brist från år 1916 kronor	Utgifter kronor	Summa kronor	Reserva- tion till år 1918 kronor		Naturavården	Material för skoning	Medikamenter	Förbruknings- materiel	Nyanskaffning av materiel	Underhåll av materiel	Tvätt	Transport- kostnader	Diverse	Utgifter m. anl. av epizootier	Summa kostnad
—	242·66	242·66	416·35	19 212	—	—	0·97	0·14	0·15	—	—	—	—	—	1·26 1
62·28	437·93	500·21	32·99	8 560	—	2·91	0·19	0·49	1·48	0·01	—	—	—	0·03	5·11 2
—	239·74	239·74	260·71	8 315	0·39	2·10	0·29	—	0·06	—	—	0·01	0·03	—	2·88 3
42·61	226·74	269·35	—	1 544	—	13·49	0·05	1·14	—	—	—	—	—	—	14·68 4
18·36	389·85	408·21	—	10 915	—	2·78	0·27	0·50	0·02	—	—	—	—	—	3·57 5
987·09	8 458·91	9 446·—	—	255 556	0·12	2·58	0·29	0·06	0·09	—	—	—	0·22	—	3·31 6
—	3 521·37	3 521·37	2 704·78	118 575	0·03	2·17	0·25	—	0·21	0·03	—	—	0·27	—	2·96 7
—	17 871·93	17 871·93	150·56	408 983	0·23	2·88	0·48	0·11	0·37	0·04	—	0·08	0·18	—	4·37 8
—	11 241·99	11 241·99	3 084·46	242 046	0·43	2·67	0·34	0·35	0·40	0·18	—	0·04	0·23	—	4·64 9
—	12 621·14	12 621·14	10 144·58	291 964	0·25	1·77	0·73	0·80	0·37	0·12	—	0·01	0·27	—	4·31 10
6·49	2 137·98	2 144·47	100·19	44 354	0·29	3·84	0·53	—	0·06	0·02	—	0·01	—	—	4·75 11
43·20	392·95	436·15	—	9 596	—	3·75	—	0·07	—	—	—	0·27	—	—	4·09 12
—	460·54	460·54	24·70	8 431	—	3·56	0·65	0·05	0·88	—	—	—	0·32	—	5·46 13
—	—	—	342·75	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— 14
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	— 15
—	11 081·57	11 081·57	859·35	257 202	0·41	2·68	0·30	0·05	0·26	0·38	—	—	0·22	—	4·30 16
—	12 159·73	12 159·73	—	199 596	0·12	5·14	0·24	0·33	0·10	0·03	—	0·01	0·12	—	6·09 17
—	1 876·70	1 876·70	343·06	43 027	0·13	2·65	1·08	0·03	0·44	—	—	—	0·03	—	4·36 18
—	137·44	137·44	183·16	5 289	—	1·49	0·94	—	0·16	—	—	—	—	—	2·59 19
—	204·28	204·28	92·97	9 958	1·13	0·68	0·03	—	—	0·05	—	0·16	—	—	2·05 20
122·39	402·21	524·60	—	13 442	—	2·35	0·31	0·06	—	0·12	—	—	0·15	—	2·99 21
23·10	126·56	149·66	252·32	10 314	—	0·28	0·63	—	0·32	—	—	—	—	—	1·23 22
—	9 288·91	9 288·91	—	221 538	0·16	2·96	0·44	0·31	0·06	0·06	—	0·02	0·16	—	4·19 23
—	11 824·69	11 824·69	—	176 684	0·38	4·83	0·95	0·08	0·24	0·08	—	0·01	0·14	—	6·69 24
515·71	3 827·27	4 842·98	—	35 019	0·11	7·93	2·30	0·04	0·45	0·03	0·04	0·04	—	—	10·93 25
—	2 715·60	2 715·60	421·27	45 340	0·47	2·92	0·88	0·01	0·02	0·02	—	0·32	1·34	—	5·98 26
—	2 683·39	2 683·39	624·53	66 132	0·17	3·37	0·47	—	—	—	0·03	—	0·01	—	4·05 27

1	2	3	4	5	6	7
D e b e t						
	Reserva- tion från år 1916 kronor	1917 års anslag kronor	Extra uppbörd kronor	Extra anvis- ningar kronor	Summa kronor	Brist till år 1918 kronor
IV. arméfördelningen.						
1 Svea livgarde	89 03	349 47	284 —	—	722 50	—
2 Göta livgarde	55 72	125 04	319 88	—	500 64	293 88
3 Livregementets grenadjärer	—	319 85	—	—	319 85	456 15
4 Södermanlands regemente	26 75	93 54	265 31	—	385 60	—
5 Vaxholms grenadjärregemente	—	4 59	—	—	4 59	—
6 Livgardet till häst	566 91	6 345 43	1 321 13	1 303 72	9 537 19	3 973 92
7 Svea artilleriregemente	—	4 404 54	2 782 23	—	7 186 77	6 319 94
8 Positionsartilleriregementet	—	1 692 97	3 114 40	—	4 807 37	3 150 23
9 Svea ingenjörkår	72 03	727 45	749 32	—	1 548 80	759 54
10 Fälttelegrafkåren	—	572 28	652 18	—	1 224 46	1 338 48
11 Svea trängkår	2 649 —	765 12	—	692 68	4 106 80	—
V. arméfördelningen.						
12 Upplands infanteriregemente	—	—	—	—	—	—
13 Dalregementet	—	213 27	689 83	—	903 10	711 87
14 Västmanlands regemente	301 24	345 62	30 64	300 —	977 50	—
15 Värmlands regemente	—	235 97	—	—	235 97	505 42
16 Livregementets dragoner	1 424 32	5 847 76	1 533 84	—	8 805 92	997 97
17 Upplands artilleriregemente	2 700 12	6 959 84	3 930 92	—	13 590 88	—
18 Västmanlands trängkår	454 46	603 47	1 242 84	—	2 300 77	—
VI. arméfördelningen.						
19 Hälsinge regemente	82 92	157 92	—	—	240 84	35 80
20 Västerbottens regemente	180 53	450 89	135 92	—	767 34	4 80
21 Jämtlands fältjägarregemente	352 55	196 23	160 —	—	708 78	—
22 Västernorrlands regemente	84 52	198 23	140 —	—	422 75	216 57
23 Norrlands dragonregemente	1 044 99	7 527 18	383 35	—	8 955 52	—
24 Norrlands artilleriregemente	4 521 60	3 747 23	2 092 98	—	10 361 76	—
25 Norrlands trängkår	1 734 61	789 12	1 908 97	—	4 432 70	—
Bodens trupper.						
26 Norrbottens regemente	389 57	156 36	376 50	—	922 43	154 82
27 Norrlands artilleriregementes det. i Boden	2 616 96	1 354 52	1 147 41	—	5 118 89	—
28 Boden—Karlsborgs art.-regs det. i Boden	1 109 35	248 79	894 64	—	2 252 78	—
29 Bodens ingenjörkår	867 59	129 01	388 86	—	1 385 46	—

¹ Värde av till andra truppförband utlämnad materiel.

8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
K r e d i t				Antal häst- tjänst- görings- dagar	Kostnad pr häst och dag i öre											
Brist från år 1916 kronor	Utgifter kronor	Summa kronor	Reserva- tion till år 1918 kronor		Naturvärden	Material för skoning	Medikamenter	Förbruknings- material	Nyanskaffning av material	Underhåll av materiel	Tvätt	Transport- kostnader	Diverse	Utgifter m. anl. av epizotier	Summa kostnad	
—	499.37	499.37	223.13	11 414	0.29	2.57	0.29	—	0.31	—	0.05	0.86	—	—	4.37	1
—	794.32	794.52	—	8 001	1.27	7.46	0.96	0.09	0.06	—	—	0.09	—	—	9.93	2
314.80	461.20	776. —	—	11 963	0.20	2.66	0.54	0.42	—	—	0.03	—	—	—	3.85	3
—	198.52	198.52	187.08	1 923	—	6.93	2.81	0.52	—	0.06	—	—	—	—	10.32	4
—	—	—	4.59	2 309	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	13 511.11	13 511.11	—	231 028	0.19	3.79	0.52	0.12	0.30	0.08	0.01	—	0.25	0.02	5.28	6
1 389.76	12 116.95	13 506.71	—	205 222	0.29	4.24	0.58	0.33	0.16	0.02	0.03	0.24	0.01	—	5.90	7
1 305.05	6 652.55	7 957.60	—	98 301	0.26	4.92	0.86	0.03	0.38	—	—	0.38	—	—	6.33	8
—	2 308.34	2 308.34	—	41 040	0.70	1.51	2.26	0.85	—	0.01	0.04	0.25	—	—	5.62	9
56.78	2 501.16	2 562.94	—	38 293	0.46	3.52	1.12	—	0.03	0.01	—	0.41	—	—	5.54	10
—	2 447.57	2 447.57	1 659.23	38 975	0.15	4.81	0.69	0.19	0.11	0.05	—	0.28	—	—	6.28	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
689.83	925.14	1 614.97	—	9 773	—	6.60	1.19	1.50	0.16	—	0.01	—	—	—	9.45	13
—	876.94	876.94	100.56	16 276	—	2.79	0.49	0.18	0.08	—	—	1.84	—	—	5.38	14
53.09	688.80	741.39	—	8 547	—	5.79	1.32	0.24	0.37	0.29	—	0.04	—	—	8.05	15
—	9 803.89	9 803.89	—	225 907	0.26	2.69	0.60	0.39	0.10	0.04	0.01	0.24	—	—	4.33	16
—	12 961.35	12 961.35	629.53	303 042	0.08	3.46	0.40	0.03	0.09	0.08	—	0.13	—	—	4.27	17
—	2 167.22	2 167.22	133.55	47 208	0.03	3.75	0.72	—	0.04	—	—	0.04	—	—	4.58	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	276.64	276.64	—	15 773	—	1.37	0.38	—	—	—	—	—	—	—	1.76	20
—	772.14	772.14	—	10 466	0.09	5.10	0.57	1.42	0.19	—	—	—	—	—	7.37	21
—	316.90	316.90	391.88	14 287	—	—	1.58	0.64	—	—	—	—	—	—	2.22	22
—	639.82	639.82	—	11 868	0.24	2.66	1.46	—	—	—	—	1.02	—	—	5.38	23
—	7 773.58	7 773.58	1 181.94	248 054	0.44	1.36	0.69	0.41	0.07	0.08	—	0.08	—	—	3.13	24
—	8 125.74	8 125.74	2 236.02	147 075	0.16	4.28	0.51	0.05	0.29	0.05	0.02	0.03	0.17	—	5.51	25
—	2 447.83	2 447.83	1 984.87	57 882	0.48	2.86	0.17	0.06	0.14	0.09	—	0.42	—	—	4.22	26
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27
—	1 077.25	1 077.25	—	28 707	0.39	2.66	0.56	—	0.09	0.03	—	0.02	—	—	3.75	28
—	3 867.56	3 867.56	1 251.33	60 018	0.81	4.83	0.55	0.01	0.09	0.05	—	0.06	0.54	—	6.44	29
—	1 943.44	1 943.44	309.34	32 795	—	4.96	0.68	0.06	0.03	0.23	—	—	—	—	5.91	30
—	786.95	786.95	589.51	14 730	0.36	4.17	0.81	—	—	—	—	—	—	—	5.34	31

Tab. 22. Översikt av sjukligheten bland arméns stambästar år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Truppförband	Vårdade		Avförda						Kvarstående vid årets slut	Antal sjukdagar	Antal hästtjänstgöringsdagar	Sjukdagar på 100 tjänstgöringsdagar
	Kvarstående från föreg. år	Under året insjuknade	Summa	Tjänstgörande	Ej tjänstgörande	Självdöda	Avlidna	Summa				
Livgardet till häst . . .	82	783	865	839	—	2	1	842	23	15 687	231 028	6.8
Livregementets dragoner . .	8	541	549	516	17	1	11	545	4	8 721	191 761	4.5
Livregementets husarer . .	21	699	720	612	36	7	10	665	55	9 682	213 934	4.5
Smålands husarregemente . .	30	666	696	604	59	6	4	673	23	11 110	257 070	4.3
Skånska husarreg. I bat. . .	33	549	582	518	16	6	27	567	15	10 098	212 933	4.7
II bat. . .	8	192	200	187	2	2	5	196	4	4 008	118 575	3.4
Skånska husarreg:s det. . .	7	186	193	174	11	1	2	188	5	3 530	75 529	4.6
Uppsala	45	1 724	1 769	1 666	61	13	2	1 742	27	16 377	407 574	4.0
Skånska dragonreg.	18	332	350	318	8	13	2	341	9	7 163	236 003	3.0
Kronprinsens husarreg. . .	29	1 022	1 051	996	29	2	2	1 029	22	22 010	248 054	8.8
Norrlands dragonreg. . . .	27	542	569	519	7	7	5	538	31	13 938	154 330	9.0
Svea artillerireg.	21	499	520	501	—	3	7	511	9	12 156	151 990	8.0
Göta artillerireg.	20	768	788	676	30	23	27	756	32	10 687	279 264	3.8
Vendes artillerireg.	20	405	425	398	8	—	9	415	10	8 184	110 136	7.4
Norrlands artillerireg. . .	6	174	180	169	4	—	—	173	7	3 308	45 258	7.3
Norrlands artillerireg i Boden	19	454	473	420	38	4	2	464	9	8 042	149 324	5.4
Upplands artillerireg. . . .	18	347	365	344	5	1	1	351	14	8 287	165 641	5.0
Smålands artillerireg. . . .	5	208	213	201	7	—	1	209	4	3 850	28 698	13.4
Gottlands artillerireg. . . .	8	128	136	129	1	1	—	131	5	1 999	32 795	6.1
Bodens artilleribat.	—	18	18	18	—	—	—	18	—	429	8 277	5.2
Karlsborgs artilleribat. . .	22	252	274	256	6	2	1	265	9	5 148	94 078	5.5
Positionsartillerireg. . . .	5	122	127	112	1	4	—	117	10	2 163	38 059	3.7
Svea ingenjörskår	1	47	48	45	—	—	3	48	—	825	31 469	2.6
Göta ingenjörskår	2	63	65	63	1	1	—	65	—	1 873	31 164	6.0
Fälttelegrafkårer	—	83	83	74	1	1	—	76	7	1 557	14 051	11.1
Bodens ingenjörskår	—	78	78	66	—	—	9	75	3	2 229	38 975	5.7
Svea trängkår	—	190	190	188	—	—	2	190	—	1 988	38 629	5.1
Göta trängkår	7	288	295	255	5	2	2	264	31	8 251	65 301	12.6
Norrlands trängkår	5	131	136	122	10	—	—	132	4	1 567	20 600	7.6
Skånska trängkåren	8	269	277	269	—	3	1	273	4	4 799	47 208	10.2
Västmanlands trängkår . . .	7	104	111	104	5	1	—	110	1	2 599	42 987	6.0
Östgöta trängkår	Sammandrag.											
Kavalleri	281	6 694	6 975	6 430	239	53	66	6 788	187	108 386	2 192 461	4.9
Artilleri	166	3 795	3 961	3 631	106	41	53	3 831	130	76 028	1 219 791	6.2
Ingenjörtrupper	8	315	323	294	3	6	3	306	17	6 418	114 743	5.6
Träng	27	1 060	1 087	1 004	20	6	14	1 044	43	21 433	253 700	8.4
I allt	482	11 864	12 346	11 359	368	106	136	11 969	377	212 265	3 780 695	5.6

Anm. För några truppförband synes sjukdagar och hästtjänstgöringsdagar ej avse samma hästmateriel, vadan relativtalen (kol. 13) i dessa fall äro att anse såsom endast approximativa.

¹ Beräknad siffra. — ² Jfr not 1.

Tab. 23. Sammandrag av hästsjukbesked för år 1917.

a) Sjukligheten vid arméns truppförband.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Sjukdomar	S t a m h ä s t a r											Lejda hästar
	Vårdare			Avförda					Kvarstående till nästa år	Antal sjukdagar	Sjukdomens längd, dagar i medeltal	Vårdade
	Kvarstående från föreg. år	Insjuknade	Summa	Tjänstgöriga	Ej tjänstgöriga	Självdöda	Avlivade	Summa				
<i>I. Infektionssjukdomar.</i>												
Kvarka	3	21	24	23	—	—	—	23	1	517	24.6	7
Lungrota	89	391	480	400	—	16	—	416	64	10 518	26.9	35
Blodförgiftning	1	24	25	18	—	4	3	25	—	251	10.5	2
Övriga sjukdomar	—	142	142	130	—	3	4	137	5	1 419	10.0	—
<i>II. Invasionsjukdomar</i>	—	5	5	5	—	—	—	5	—	49	9.8	—
<i>III. Konstitutionella sjukdomar</i>	—	85	85	44	1	4	10	59	26	862	10.1	1
<i>IV. Nervsystemets sjukdomar</i>	—	20	20	8	4	4	2	18	2	352	17.6	4
<i>V. Synorganens sjukdomar</i>	4	193	197	188	2	—	1	191	6	2 287	11.8	30
<i>VI. Örats sjukdomar</i>	—	9	9	9	—	—	—	9	—	43	4.8	—
<i>VII. Andningsorganens sjukdomar.</i>												
Katarr i de övre luftväg.	1	95	96	92	1	—	—	93	3	1 527	16.1	13
Övriga hithör. sjukdomar	—	15	15	9	1	1	1	12	3	463	30.9	8
<i>VIII. Cirkulationsorganens sjukdomar.</i>												
Sjukdomar i hjärtat	—	13	13	1	2	9	1	13	—	211	16.2	5
Lymfkärleisinflammation	19	405	424	396	12	—	—	408	16	5 916	14.6	43
Övriga hithör. sjukdomar	—	20	20	15	2	3	—	20	—	342	17.1	1
<i>IX. Digestionsorganens sjukdomar.</i>												
Tandfel	—	53	53	51	1	—	1	53	—	72	1.4	45
Svalg inflammation, munsår	1	40	41	40	—	1	—	41	—	396	9.9	29
Magtarmkatarr	1	34	35	27	6	1	1	35	—	474	13.9	11
Kolik	1	510	511	482	1	28	—	511	—	1 010	2.0	71
Övriga hithör. sjukdomar	8	45	53	22	3	26	2	53	—	505	11.2	15
<i>X. Urin- o. könsorganens sjukdomar</i>	—	11	11	7	3	1	—	11	—	235	21.4	4

Anm. För några truppförband synes sjukdagar och hästtjänstgöringsdagar ej avse samma hästmateriel, vadan relativtalen (kol. 13) i dessa fall äro att anse såsom endast approximativa.

¹ Räknet på samtliga under året i varje sjukdom (el. sjukdomsgrupp) insjuknade.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Sjukdomar	S t a m h ä s t a r											Lejda hästar
	Vårdare			Avförda					Kvarstående till nästa år	Antal sjukdagar	Sjukdomens längd, ¹ dagar i medeltal	Vårdade
	Kvarstående från föreg. år	Insjuknade	Summa	Tjänstdugliga	Ej tjänstdugliga	Självdöda	Avlivade	Summa				
<i>XI. Rörelseorganens o. bensystemets sjukdomar.</i>												
Ledstelhet	2	188	190	36	129	1	22	188	2	1 560	8.3	46
Benbrott och benspricka	11	63	74	32	4	2	32	70	4	2 129	33.8	14
Ledvrickningar	39	644	683	660	5	—	—	665	18	13 155	20.4	41
Ledinfamation	7	115	122	91	16	—	6	113	9	8 706	75.7	14
Spatt	10	113	123	81	30	—	6	117	6	4 713	41.7	23
Ringkota	8	45	53	30	14	—	4	48	5	2 070	46.0	3
Fotrulleinfamation	1	28	29	14	12	—	—	26	3	1 762	62.9	1
Inflammation i muskler, senor och senskidor, senstreckning	66	847	913	839	42	—	8	889	24	13 968	16.5	37
Inflammation i benhinna (överben)	10	256	266	262	1	—	—	263	3	6 634	25.9	9
Rheumatism	—	4	4	4	—	—	—	4	—	46	11.5	—
Hälta	—	36	36	17	18	—	1	36	—	550	15.3	2
Övriga hithör. sjukdomar	10	141	151	121	18	—	9	148	3	4 152	29.4	8
<i>XII. Hudens och underhubbindvävnassjukdomar.</i>												
Mugg	9	252	261	254	—	—	—	254	7	2 718	10.8	36
Sår	52	2 643	2 695	2 646	—	—	5	2 651	44	43 401	16.4	316
Krosskada	26	608	634	615	2	—	—	617	17	8 569	14.1	90
Tryckskada	14	629	643	633	—	—	—	633	10	7 250	11.6	265
Bölder, fistlar	11	179	190	164	5	—	4	173	17	5 129	28.7	23
Ringorm	1	49	50	47	—	—	—	47	3	1 526	31.1	—
Bindvävsinflammation	2	77	79	75	1	—	—	76	3	1 307	17.0	3
Skabb	—	164	164	164	—	—	—	164	—	7 015	42.8	11
Löss	—	150	150	150	—	—	—	150	—	—	—	8
Övriga hithör. sjukdomar	10	146	156	143	7	—	1	151	5	2 572	17.4	10
<i>XIII. Hovens sjukdomar.</i>												
Hovinflammation	28	949	977	950	—	—	—	950	27	14 988	15.8	88
Hovböld	7	217	224	213	—	—	—	213	11	2 781	12.8	5
Hovkräfta	—	10	10	7	—	—	—	7	3	755	75.5	1
Strålröta	8	184	192	186	—	—	—	186	6	8 545	46.4	5
Fång	2	31	33	20	4	—	4	28	5	1 832	59.1	9
Krontramp	6	413	419	416	—	—	—	416	3	4 819	11.7	36
Spiktramp	3	151	154	145	—	—	3	148	6	2 237	14.8	12
Stengalla	—	45	45	44	1	—	—	45	—	600	13.2	16
Övriga hithör. sjukdomar	11	284	295	273	11	—	4	288	7	8 238	29.0	12
<i>XIV. Sculster</i>	—	60	60	60	—	—	—	60	—	1 049	17.7	4
<i>XV. Andra sjukdomar.</i>												
Olämplighet	—	10	10	—	9	—	1	10	—	—	—	—
Drunkning	—	2	2	—	—	2	—	2	—	—	—	1
Summa	482	11 864	12 346	11 359	368	106	136	11 969	377	212 265	17.9	1 468

¹ Räknat på samtliga under året i varje sjukdom (el. sjukdomsgrupp) insjuknade.

b) Sjukligheten vid remontdepåerna.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Sjukdomar	Kvarstående från föregående år	Insjuknade	Summa	A v f ö r d a					Kvarstående till nästa år	
				Tjänstgöriga	Ej tjänstgöriga	Självdöda	Avlivade	Summa avförda		
<i>I. Infektionssjukdomar.</i>										
Kvarka	—	156	156	148	—	4	4	156	—	
Lungröta	—	13	13	8	—	2	—	10	3	
Övriga sjukdomar	—	4	4	2	—	1	1	4	—	
<i>II. Nervsystemets sjukdomar . .</i>										
	—	3	3	2	1	—	—	3	—	
<i>III. Synorganens sjukdomar . .</i>										
	1	20	21	21	—	—	—	21	—	
<i>IV. Andningsorganens sjukdomar .</i>										
	1	1	2	1	—	—	1	2	—	
<i>V. Cirkulationsorganens sjukdomar</i>										
	—	4	4	—	—	4	—	4	—	
<i>VI. Digestionsorganens sjukdomar.</i>										
Kolik	—	18	18	16	—	2	—	18	—	
Övriga sjukdomar	—	22	22	20	—	2	—	22	—	
<i>VII. Rörelseorganens sjukdomar.</i>										
Hälta	2	—	2	1	—	—	—	1	1	
Benbrott	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ledinfektion och ledvrickning	2	20	22	15	—	1	—	16	6	
Övriga sjukdomar	—	2	2	—	1	—	1	2	—	
<i>VIII. Hudens och bindvävens sjukdomar.</i>										
Mugg	—	1	1	1	—	—	—	1	—	
Sår och kontusion	3	101	104	95	—	—	1	96	8	
Fistel och böld	—	7	7	6	—	—	—	6	1	
Övriga sjukdomar	—	23	23	22	—	—	—	22	1	
<i>IX. Hovens sjukdomar.</i>										
Fång	—	4	4	4	—	—	—	4	—	
Hovböld	2	20	22	20	—	—	—	20	2	
Övriga sjukdomar	—	5	5	5	—	—	—	5	—	
<i>X. Svulster</i>										
	—	2	2	2	—	—	—	2	—	
Summa	11	426	437	389	2	16	8	415	22	

Tab. 24. Självdöda hästar år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Truppförband	Dödsorsaker								Självdöda hästar i % av truppförbandets hästar	Medeltal
	Infektionssjukdom	Sjukdom i andningsorganen	Sjukdom i cirkulationsorganen	Sjukdom i digestionsorganen	Allmän svaghet, kakexi	Benbrott och besystemets sjukdomar	Andra olycksfall	Summa		
Livgardet till häst	1	2	2	1	—	—	1	7	1.1	11.3
Livregementets dragoner	—	—	—	1	—	—	—	1	0.2	11.0
Livregementets husarer	2	—	—	5	—	—	—	7	1.2	10.3
Smålands husarregemente	1	—	1	3	—	—	1	6	0.9	13.2
Skånska husarregementet	—	—	1	5	—	2	—	8	1.0	10.6
Skånska husarreg. det. i Uppsala	—	—	1	—	—	—	—	1	0.5	9.0
Skånska dragonregementet	2	3	—	7	—	—	2	14	1.3	12.1
Kronprinsens husarregemente	4	—	1	7	—	2	—	14	2.2	8.3
Norrlands dragonregemente	—	—	—	2	—	—	—	2	0.3	8.5
Svea artilleriregemente	3	—	1	—	—	1	1	6	1.4	8.2
Göta artilleriregemente	—	—	1	3	—	—	—	4	1.0	11.5
Wendes artilleriregemente	1	2	5	9	4	1	1	23	3.0	9.8
Norrlands artilleriregemente	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrlands art.-reg. det. i Boden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Upplands artilleriregemente	—	—	2	1	—	1	—	4	1.0	10.5
Smålands artilleriregemente	—	—	—	1	—	—	—	1	0.2	5.0
Gottlands artillerikår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodens artillerikår	—	—	1	—	1	—	—	2	2.2	14.5
Karlsborgs artillerikår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Positionsartilleriregementet	1	—	—	1	—	—	—	2	0.8	13.0
Svea ingenjörkår	3	—	1	2	—	—	—	6	11.5	11.5
Göta ingenjörkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fälttelegrafkåren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bodens ingenjörkår	—	—	—	1	—	—	—	1	2.6	16.0
Svea trängkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Göta trängkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrlands trängkår	1	—	—	1	—	—	—	2	1.1	11.0
Skånska trängkåren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västmanlands trängkår	1	—	—	2	—	—	—	3	2.3	11.7
Östgöta trängkår	1	—	—	—	—	—	—	1	0.8	11.0
Gottlands trupper	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa eller medeltal	21	7	17	52	5	7	6	115	1.1	11.0
I varje grupp självdöda hästar på 100 av samtliga självdöda hästar	18.3	6.1	14.8	45.2	4.3	6.1	5.2	100.0		
Do d:o på 1000 av samtliga stamhästar	2.0	0.7	1.6	5.0	0.5	0.7	0.6	11.1		

Ann. Tabellen avser arméns stamhästar.

Tab. 25. Avlivade hästar år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Truppförband	Orsak till avlivandet											Avlivade hästar i % av truppförbandets hästar	Medeltal
	Infektionssjukdom	Sjukdom i nervsystemet	Sjukdom i cirkulationsorganen	Sjukdomar i digestionsorganen	Allmän stelhet, kexxi, alder	Senkomma	Ledkomma	Hovkomma	Annan åkomma i rörelseorganen	Övriga	Summa		
Livgardet till häst	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	2	0.3	17.0
Livregementets dragoner	2	—	—	2	—	1	—	1	4	1	11	2.1	10.5
Livregementets husarer	—	—	—	—	—	—	—	4	1	5	10	1.7	8.9
Smålands husarregemente	2	—	—	—	—	—	—	—	1	1	4	0.6	15.3
Skånska husarregementet	—	—	—	—	1	9	1	11	2	7	33	3.6	14.9
Skånska husarregts detachement i Uppsala	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	1.0	10.5
Skånska dragonregementet	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	0.2	17.5
Kronprinsens husarregemente . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	0.3	14.5
Norrlands dragonregemente	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	0.3	13.0
Svea artilleriregemente	—	—	—	2	1	—	—	—	2	2	7	1.7	9.3
Göta artilleriregemente	2	—	—	—	—	1	—	—	6	—	9	2.2	10.1
Wendes artilleriregemente	—	—	1	—	9	—	—	—	2	—	12	1.6	11.3
Norrlands artilleriregemente	—	—	—	—	1	6	5	1	—	—	13	4.3	13.6
Norrlands artilleriregts detachement i Boden	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Upplands artilleriregemente	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	1.7	15.7
Smålands artilleriregemente	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	0.2	17.0
Gottlands artillerikår	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1.3	12.0
Bodens artillerikår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Karlsborgs artilleribattaljon	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Positionartilleriregementet	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	0.4	16.0
Svea ingenjörkår	—	—	—	—	—	—	1	—	3	1	5	9.6	12.6
Göta ingenjörkår	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	3	3.5	8.3
Fälttelegrafkåren	1	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3	9.8	13.0
Bodens ingenjörkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Svea trängkår	—	—	—	4	—	2	2	—	—	1	9	8.4	14.0
Göta trängkår	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2	1.9	13.0
Norrlands trängkår	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	1.1	17.5
Skånska trängkåren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västmanlands trängkår	1	—	—	2	6	—	—	1	—	—	10	7.7	15.5
Östgöta trängkår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gottlands trupper	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa eller medeltal	8	—	2	12	27	11	20	9	50	14	153	1.5	13.5
Inom varje sjukdomsgrupp avlivade hästar på 100 av samtliga avlivade hästar	5.2	—	1.3	7.8	17.6	7.2	13.1	5.9	32.7	9.2	100.0	—	—
Do do på 1000 av samtliga stambästar	0.8	—	0.2	1.1	2.6	1.1	1.9	0.9	4.8	1.4	14.8	—	—

Anm. Tabellen avser arméns stambästar.

¹ Dessutom benbrott och andra åkommor å bensystemet.

Tab. 26. Kasserade hästar år 1917.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Truppförband	Kassationsorsaker															Kasserade hästar i % av truppförbandets hästar	Medeltal
	Summa	Oämplighet eller andra orsaker	Sjukdom i hud och blindväv	Annan åkomma i förelseorganen	Hovåkomma	Annan senåkomma	Sensitiddegala	Annan ledåkomma	Ringkota	Spott	Allmän stielhet och slapphet, ålder	Sjukdom i digestionsorganen	Sjukdom i cirkulationsorganen	Sjukdom i andningsorganen	Sjukdom i nervsystemet		
Livgardet till häst . . .	1	—	4	2	15	1	1	1	—	3	2	1	2	3	36	5.7	17.9
Livreg:ts dragoner . . .	—	—	—	—	5	3	—	3	—	—	—	—	—	—	18	3.4	12.6
Livreg:ts husarer . . .	—	—	3	—	17	—	—	—	—	—	—	—	—	—	35	6.0	14.8
Smålands husarreg. . .	—	—	—	—	24	5	1	14	—	—	—	—	—	—	59	8.4	15.5
Skånska husarreg. . .	—	—	—	4	13	4	2	5	—	—	—	—	—	—	33	3.6	13.7
Skånska husarreg:ts det. i Uppsala . . .	—	—	—	—	4	1	2	1	—	—	—	—	2	1	11	5.3	16.4
Skånska dragonreg. . .	—	—	9	—	—	7	6	4	1	22	—	—	8	4	61	5.5	13.0
Kronpr:s husarreg. . .	—	—	5	3	22	6	2	32	1	7	1	3	5	5	93	14.3	9.2
Norrlands dragonreg. . .	2	—	1	1	6	2	—	—	10	—	—	—	2	—	29	4.3	13.2
Svea artillerireg. . .	—	—	—	1	8	1	4	2	1	10	1	—	3	—	30	7.1	10.3
Göta artillerireg. . .	—	—	—	1	16	—	3	—	4	2	—	—	7	1	34	8.2	15.3
Wendes artillerireg. . .	—	—	1	1	19	3	1	1	—	6	—	—	2	3	45	5.9	14.4
Norrlands artillerireg. . .	1	—	—	4	9	2	1	4	—	5	—	—	4	—	32	10.6	13.7
Norrlands art.-reg:tes det. i Boden . . .	—	—	—	—	2	1	—	1	—	2	—	—	—	1	7	4.6	11.9
Upplands artillerireg. . .	—	1	—	1	15	—	1	6	—	1	3	7	2	1	38	9.3	14.2
Smålands artillerireg. . .	1	—	—	—	13	1	—	1	—	—	—	—	5	3	30	6.6	8.3
Gottlands artillerikår . . .	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	1	1	—	1	7	8.9	14.0
Bodens artillerikår . . .	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1.1	13.0
Karlsborgs art.-bat. . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Positionartillerireg. . .	—	—	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	2.3	20.5
Svea ingenjörkår . . .	—	1	—	1	1	—	—	—	—	2	1	—	—	2	8	15.3	13.1
Göta ingenjörkår . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Fälttelegrafkåren . . .	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	4	13.1	14.8
Bodens ingenjörkår . . .	—	—	1	1	2	1	1	—	—	—	—	—	—	1	7	18.2	12.3
Svea trängkår . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Göta trängkår . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norrlands trängkår . . .	—	1	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2.8	20.4
Skånska trängkåren . . .	—	—	1	—	6	2	—	1	—	1	—	—	—	—	11	19.5	13.5
Västmanlands tr.-kår . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Östgöta trängkår . . .	—	—	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	8	6.8	13.0
Gottlands trupper . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa eller medeltal	5	3	25	23	209	45	31	76	3	98	16	40	36	38	648	6.3	13.9
Inom varje sjukdoms- grupp kasserade på 100 av samtliga kas- serade hästar . . .	0.8	0.5	3.8	3.5	32.3	6.9	4.8	11.7	0.5	15.1	2.5	6.1	5.6	5.9	100.0	—	—
D:o d:o på 1000 av samtliga stambästar	0.5	0.3	2.4	2.2	20.2	4.3	3.0	7.3	0.3	9.5	1.5	3.9	3.5	3.7	62.6	—	—

Anm. Tabellen avser arméns stambästar.